

Program za ľudské a rozumné Slovensko

Veríme v lepšie Slovensko

Predkladáme Vám víziu Slovenska, ktorej veríme, a ktorú chceme s Vašou pomocou najbližšie štyri roky presadiť.

Veríme, že Slovensko môže byť vzdelanou, slušnou a otvorenou krajinou, kde sa statoční a čestní občania budú mať lepšie. A tí, ktorí kradnú a podvádzajú sa budú mať horšie, ako sa majú dnes.

Veríme, že na našu krajinu budeme môcť byť hrdí, nielen kvôli našej prírode, našim športovcom, vynálezcom, umelcom a šikovným ľuďom, ale aj preto, že naša krajina bude spravovaná dobre a dobrými politikmi. Naša vízia je rozdelená do štyroch oblastí, kde ponúkame konkrétne opatrenia, ktoré pomôžu zlepšiť našu politiku, štát, život v našej krajine a prácu. Sme otvorení k spolupráci so všetkými čestnými politikmi, ktorým ide o lepší život ľudí a nie o kšefty oligarchov a vlastné obohatenie.

Veríme, že po voľbách budeme mať príležitosť túto víziu naplniť ako súčasť vládnej koalície a posunúť Slovensko k lepšiemu.

Ľudské a rozumné Slovensko

Vízia občianskeho hnutia OBÝČAJNÍ ĽUDIA a nezávislé osobnosti

Dobrá politika

Kde zákony tvoria ľudia, nie bábk v rukách finančných skupín.
Kde politici ľudí neokrádajú a nevyvyšujú sa nad svojich voličov.
Kde reprezentanti štátu nesú hmotnú zodpovednosť za svoje činy.
Kde politici nekladú prekážky ľuďom v priamej správe vecí verejných.

Dobry štát

Kde úrady a ľudia sú rovnocennými partnermi.
Kde viac už nerobíme dlhy na úkor svojich detí a vnúčat.
Kde štát spravuje len to, čo dokáže lepšie ako ľudia sami.
Kde každá národnosť má rovnaké možnosti na svoj rozvoj.
Kde úrady vedú najlepší z nich, nie politicky dosadené figúrky.
Kde polícia, prokuratúra a sudy sú od politiky dokonale nezávislé.
Kde odborný personál úradov chránime pred politickými čistkami.
Kde informácie sú voľne prístupné a nemusíme sa ich doprosovať.
Kde nákupy štátu nezávisia len od ceny, ale aj úžitku pre spoločnosť.
Kde cieľom je rovnomerný rozvoj celého štátu, nie len vybraných častí.

Dobry život

Kde občiansky aktivizmus je vítaný a podporovaný.
Kde nekradnúť, platiť dane a čestne žiť je normálne.
Kde si vážime a chránime občiansku statočnosť ľudí.
Kde podvodníci a špekulanti nie sú zákonom chránení.
Kde školy učia deti žiť a myslieť, nie len odpovedať na otázky.
Kde pomáhame snaživým a chránime bezmocných a slabších.
Kde domôcť sa práva netrvá veku a pravda nezáleží od majetkov.
Kde zdravie je priorita a chorý nemusí uplacať a zháňať známosti.
Kde rozvíjame talenty všetkých detí, aj tých z chudobnejších rodín.
Kde každej rodine, aj tej neúplnej, venujeme pozornosť a podporu.
Kde kultúra začína v rodine, pokračuje v škole a nekončí v divadle.
Kde veda, výskum a inovácie sú potenciálom rozvoja, nie na príťaž.
Kde nežijeme v strachu o život, majetok a políciu môžeme dôverovať.
Kde chránime a rozvíjame naše hodnoty, prírodné a kultúrne dedičstvo.

Dobrá práca

Kde živnostníkov si vážime za to, že sa živia sami.
Kde malí v podnikaní majú rovnakú podporu ako veľkí.
Kde polia neležia ladom, kým tisíce ľudí nemajú roky prácu.
Kde podnikateľ a dávať prácu iným je hodné obdivu a pomoci.
Kde podporujeme vznik pracovných miest tam, kde ľudia žijú.
Kde mzda i dôchodok za prácu je vždy viac ako za ničnerobenie.
Kde v osadách sú cieľom pracujúci ľudia, nie ďalší poberatelia dávok.

1. Zdravotníctvo

2. Vzdelávanie a šport

3. Veda a výskum

4. Rodinná politika

5. Sociálna politika

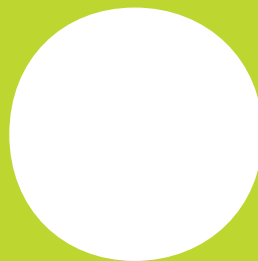
6. Životné prostredie a energetika

7. Eurofondy

8. Kultúra a médiá

9. Regionálny rozvoj, doprava a podpora cestovného ruchu

10. Rómska problematika

DOBRY ŽIVOT

Všetci chceme dobrý život pre seba a pre svoje deti. Pre lepší život nestačia čísla o HDP, alebo percentá o raste ekonomiky. Ľudia chcú lepšie služby, školstvo, zdravotníctvo, lepší štát, lepšie úrady, lepšiu prácu, lepšie životné prostredie. Krajinu, ktorá funguje a kde dane ľudí idú na zmysluplné veci. Zdravotníctvo, kde nemusíme uplácať a hľadať známosti, aby sme dostali najlepšiu možnú starostlivosť. Súdy, ktoré naozaj rozhodujú spravodlivo a rýchlo.

Ako sa žije ľuďom na Slovensku v roku 2016?

Myslíme si, že Slovensko je v určitom zmysle privilegovanou krajinou, jednou z 34 vyspelých krajín sveta. Spoločne sme si vybojovali slobodu, žijeme v stabilnej krajine, bez vojnového konfliktu. V dnešnom svete to nie je samozrejmosť.

Na druhej strane mnoho ľudí si kladie otázku: Máme sa lepšie ako pred 25 rokmi? Mnohé rodiny trpia chudobou, ľudia nemajú prácu, vhodné bývanie, zdravotne postihnutí sú často odkázaní sami na seba, mladí keď vyjdú so škôl, skončia na úradoch práce, alebo odchádzajú za prácou do zahraničia.

Chceme byť v politike najmä preto, aby ste po štyroch rokoch mohli povedať: áno, máme sa lepšie, ako sme sa mali v roku 2016.

1 | ZDRAVOTNÍCTVO

... kde zdravie je priorita a chorý nemusí uplácať a zháňať známosti.

Výzvy a problémy

Slovenské zdravotníctvo zaostáva v oblasti efektivity služieb aj spokojnosti pacientov. Je smutným faktom, že očakávaná dĺžka života v plnom zdraví na Slovensku zaostáva oproti vyspelým krajinám o niekoľko rokov.

Napriek tomu, že verejným diskusiám už dlhé roky dominuje téma financovania zdravotníctva, hlavným a skutočným problémom v slovenskom zdravotníctve je korupcia a nedostatočná kvalita služieb pre pacienta. S cieľom zvýšiť kvalitu zdravotnej starostlivosti chceme priniesť systémové opatrenia v nasledujúcich oblastiach: nemocnice, zdravotné poistenie, všeobecná ambulantná starostlivosť a dlhodobá zdravotná starostlivosť o bezvládných chronicky chorých.

Reforma nemocníc

Štátne nemocnice na Slovensku sú v úpadku. V nemocniciach absentujú elementárne zásady efektívneho riadenia a manažment nemocníc je často netransparentný. Investície do nemocníc sú dlhé roky nízke a zle riadené. Je potrebné zdefinovať dlhodobú stratégiu získavania zdrojov na technologickú obnovu nemocníc (vrátane efektívneho využívania eurofondov), keďže v súčasnosti nemocnice nemajú dostatok zdrojov na základnú prevádzku.

Kvalita služieb, prostredie, štandardy aj výsledky starostlivosti neúmerne zaostávajú za vyspelými krajinami. Pri hodnotení kvality treba presne zdefinovať kritériá a spôsob hodnotenia tak, aby bol systém jednotný pre všetkých a pracoval s objektívnymi hodnotami.

Reforma ambulantnej starostlivosti

Postavenie všeobecného lekára na Slovensku sa dlhodobo zhoršuje. Všeobecní lekári pre dospelých nemajú potrebné kompetencie, majú obmedzené možnosti diagnostiky aj liečby, mnoho z nich je v dôchodkovom veku. Pre mladých lekárov je tento odbor neatraktívny. Výsledkom je zle fungujúci systém poskytovania starostlivosti v primárnej sfére. Starostlivosť sa presúva na špecialistov a nemocnice, čím dochádza k ich preťaženiu, predlžovaniu čakacích dôb a celý systém sa predražuje.

Ambulantná zdravotná starostlivosť sa preto musí zreformovať a opätovne vybudovať na všeobecnom lekárovi s adekvátnym vzdelaním, kompetenciami a financovaním. Všeobecný lekár bude môcť samostatne vykonávať široké spektrum základných vyšetrení, indikovať potrebné doplňujúce vyšetrenia a predpisovať potrebné lieky. Zvýšenie kompetencií obvodných lekárov (nie však presunom kompetencií od lekárov-špecialistov) môže byť riešením nielen nadmerných a opakovaných návštev lekárov špecialistov, ale aj nekoordinovaného predpisovania liekov. Takisto je potrebné do segmentu prilákať nových, mladších a motivovaných lekárov.

Reforma systému dlhodobej starostlivosti o bezvládných

Súčasný stav dlhodobej zdravotnej starostlivosti o chronicky chorých bezvládných pacientov je žalostný. Rokmi sa rozpadol systém následnej zdravotnej starostlivosti, doliečovacích a rehabilitačných oddelení, liečebných dlhodobých chorých. Takisto chýba podpora domácej ošetrovateľskej starostlivosti v domácom prostredí pacienta. Domovy sociálnych služieb nie sú poskytovateľmi zdravotnej starostlivosti, iba sociálnej. Chýba tak prepojenie sociálnej a zdravotnej starostlivosti.

Prioritou je pomáhať bezvládnemu pacientovi v jeho prirodzenom domácom prostredí, pokiaľ to je len možné. U pacientov s vysokým stupňom odkázanosti bude ich zdravotnú ošetrovateľskú starostlivosť uhrádzať v plnej výške zdravotná poisťovňa a sociálnu starostlivosť sociálna poisťovňa, VÚC kraj, alebo obec.

Reforma poistného systému

Súčasný systém verejného zdravotného poistenia je skostnatý a neodráža individuálne potreby a očakávania pacientov. Nadmerná regulácia systému vedie k zaostávaniu v oblasti kvality ponúkaných zdravotných služieb aj inovácií. Výsledkom je nespokojnosť pacientov aj poskytovateľov zdravotnej starostlivosti a vysoká miera korupcie.

Problémom je aj to, že zdravotné poisťovne limitujú poskytovateľov v objeme poskytnutej zdravotnej starostlivosti a neplatia im cenu výkonu podľa ich skutočných oprávnených nákladov, pričom skutočná cena výkonu je častokrát niekoľnásobne vyššia ako poskytnutá platba. Predpokladom akejkoľvek reformy poistného systému je definícia štandardov a moderný katalóg zdravotníckych výkonov. V katalógu výkonov bude uvedený popis výkonu, nevyhnutné personálne, kvalifikačné a prevádzkové predpoklady výkonu. Zdefinujeme štandardnú a nadštandardnú starostlivosť.

Poistný systém v širšom zahŕňa aj povinné zmluvné poistenie motorových vozidiel, ak súvisí so životom a zdravím osôb. Slovensko je jednou z členských krajín Európskej únie, ktoré nemá zakotvené právo na náhradu nemajetkovej ujmy z povinného zmluvného poistenia pre osoby, ktoré stratia blízku osobu v dôsledku usmrtenia pri dopravnej autonehode.

Digitalizácia zdravotníctva eHealth

Hoci bol eHealth na Slovensku prijatý zákonom č. 153/2013 Z. z. a bol už niekoľkokrát novelizovaný, žiadny efektívny systém na

Slovensku zatiaľ neexistuje. Moderné poskytovanie zdravotnej starostlivosti sa zakladá na získavaní informácií o zdravotnom stave pacienta, ich spracovaní, interpretácii a zdieľaní s ostatnými poskytovateľmi. Zatiaľ čo vo svete prebehla revolúcia v informatizácii zdravotníctva, na Slovensku ešte ani nezačala. Z tohto dôvodu budeme presadzovať urýchlenú elektronizáciu slovenského zdravotníctva – eHealth avšak s prísnou ochranou osobných údajov pacienta. Cieľom bude zefektívniť služby, automatizovať administratívu a zlepšiť zdravotnú starostlivosť. Elektronický zdravotný preukaz bude slúžiť ako identifikácia pacienta u poskytovateľa zdravotnej starostlivosti aj do národného zdravotného portálu. Preukaz bude obsahovať ním odsúhlasené zdravotné údaje, napríklad krvná skupina, alergie, aktuálna liečba alebo výsledky posledných vyšetrení. Elektronický zdravotný preukaz bude povinne obsahovať elektronickú liekovú knižku a bude slúžiť na elektronický predpis liekov a zdravotníckych pomôcok.

Národný zdravotný portál by mal byť informačnou základňou zdravotníctva. Každý pacient bude mať svoje osobné konto, ku ktorému bude mať online prístup pacient a ošetrojúci zdravotníci. Ošetrojúci lekár bude môcť nahráť do centrálnych databáz len tie zdravotné údaje, ktoré pacient odsúhlasí, napríklad výsledky vyšetrení alebo aktuálnu liečbu. Na portál sa budú nahrávať aj ceny poskytnutej starostlivosti. Pacient si tak bude môcť kedykoľvek pozrieť svoje výsledky aj výpis cien poskytnutej zdravotnej starostlivosti.

Reforma cezhraničnej starostlivosti

Liečba v zahraničí nie je v súčasnosti pre pacientov na Slovensku dostupná, pretože podlieha komplikovanému schvaľovaniu na poisťovni. Zdravotná poisťovňa bude mať povinnosť uhradiť starostlivosť v zahraničí za takých istých podmienok, ako keby bola zdravotná starostlivosť poskytnutá na Slovensku, teda minimálne vo výške ceny obvyklej na

1 | ZDRAVOTNÍCTVO

Slovensku. Pokiaľ bude cena zdravotnej starostlivosti v zahraničí vyššia, pacient uhradí rozdiel. Pokiaľ bude nižšia, dostane kvalitnejšiu starostlivosť.

Reforma zdravotníckych úradov a inštitúcií

Súčasný systém riadenia slovenského zdravotníctva je prerastený klientelizmom. Uprednostňuje sa súkromný záujem lobistov nad verejným záujmom pacientov. Orgány riadenia slovenského zdravotníctva zlyhávajú a treba ich zreformovať.

Verejné zdravotné úrady a inštitúcie zjednotíme do dvoch úradov: Národnej zdravotnej služby a Úradu preventívneho zdravotníctva. Úlohou Národnej zdravotnej služby bude zabezpečiť celonárodné služby pre zdravotnícky systém. Budú zahŕňať Národnú transfúznú službu, Národné toxikologické informačné centrum, Národné transplantáčne centrum, Národné centrum zdravotníckych informácií, Slovenskú lekársku knižnicu, ako aj novozriadené úseky pre podporu a koordináciu preventívnych onkologických programov, Národnú grantovú agentúru pre podporu zavádzania nových liečebných postupov, Národnú agentúru pre farmako-ekonomiku a posudzovanie medicínskych technológií a Národné expertné a arbitrážne centrum.

Podpora prevencie

Prevencia je lepšia ako liečba, preto kombináciou vhodných opatrení budeme aktívne podporovať prevenciu a osvetu. Okrem preventívnych programov vytvoríme a budeme rozvíjať národné programy rozvoja špecializovaných odborov, ako napr. kardiológia, reumatológia, onkológia, pneumológia, imunoalergológia a iné, s komplexnou starostlivosťou o pacienta s dlhodobou perspektívou rozvoja, ktoré by vytvorili hlavní odborníci v konkrétnom odbore spolu so svojim tímom, a ktoré by obsahovali aj odporúčané postupy liečby vybraných ochorení.

Korupcia

Za posledné štyri roky sme boli svedkami viacerých závažných korupčných káuz v zdravotníctve. Predražené nákupy odčerpávajú financie, ktoré by sa mohli použiť na zvýšenie kvality služieb pre pacientov. Najväčšie riziko korupcie a klientelizmu sa v zdravotníctve objavuje pri príprave legislatívy, obstarávaní vo verejných nemocniciach a pri liekovej politike.

Pokiaľ ide o korupciu a úplatky v zdravotníctve, pacienti často nevedia, na čo majú zákonný nárok a aké sú ich práva. Z toho dôvodu je potrebné pravidelne aktualizovať a zverejňovať nároky vyplývajúce z povinného poistenia, ako aj povinnosti poskytovateľov zdravotnej starostlivosti (napr. maximálne čakacie lehoty, technické a personálne vybavenie atď.).

Naše riešenia

1. Investícia 100 miliónov eur ročne do obnovy nemocníc.
2. Zadefinovanie cieľov, motivácie, financovania aj hodnotenia zdravotníctva tak, aby bolo orientované na výsledky liečby, komfort a spokojnosť pacienta. Veríme, že fungujúce zdravotníctvo by dokázalo výrazne predĺžiť a skvalitniť život ľudí na Slovensku.
3. Zavedenie nového systému riadenia verejných nemocníc a nového zákona o verejných nemocniciach, v spolupráci so stavovskými organizáciami zdravotníkov, ako aj organizáciami pacientov.
4. Zavedenie novej inovatívnej organizačnej formy, kde by boli zástupcovia z radov lekárov, sestier, odborov, miest/VÚC, profesionálnych výberových konaní manažérov, správne a

1 | ZDRAVOTNÍCTVO

dozorné rady nemocníc so zastúpením zamestnancov, jasné a transparentné účtovné a rozpočtové pravidlá, nákladové streiská na úrovni oddelení.

5. Zavedenie princípu trikrát strata a dosť pre manažmenty nemocníc. Ak bude nemocnica po tri polroky stratovo hospodáriť, bude vedenie nemocnice automaticky odvolané a správna rada nemocnice bude povinná menovať nového riaditeľa.

6. Nezávislé hodnotenie spokojnosti pacientov s poskytovanými službami. Manažment aj vedenie oddelení štátnych nemocníc budú hodnotené podľa troch hlavných kritérií: spokojnosti pacientov, dosahovaných liečebných výsledkov a efektívnosti hospodárenia.

7. Podpora verejných aj súkromných investícií do modernizácie slovenských nemocníc tak, aby sa zvýšila kvalita liečby aj komfort pacienta počas hospitalizácie. Obzvlášť podporíme investície do detských nemocníc a pôrodníc.

8. Podpora ďalšieho vzdelávania zdravotníkov formou možnosti odpísania nákladov z daňového základu.

9. Zavedenie pohotovostných príjmov v rámci centrálnych príjmov vo vybraných spádových nemocniciach s komplexným materiálnym a personálnym vybavením, ktoré by riešili akútne stavy a následne ich distribuovali do príslušných nemocníc a na oddelenia alebo riešili vo svojej réžii.

10. Vytvorenie oddelení následnej starostlivosti o pacientov po náročných operáciách alebo náročnej liečbe, ktorá vyžaduje ďalšiu starostlivosť alebo rehabilitáciu. V súčasnosti nemá takýto pacient veľa možností kam ísť a kde sa doliečiť.

11. Posilnenie postavenia všeobecných lekárov tak, aby dokázali efektívne a komplexne riešiť bežné zdravotné problémy pacienta na jednom mieste.

12. Zmena financovania všeobecných lekárov. Súčasné paušálne kapitačné platby sú nízke a nemotivačné a treba ich zmeniť na kombinovaný model paušálu a platby za výkony.

13. Povinnosť zdravotnej poisťovne uzatvoriť so zariadeniami sociálnych služieb a zariadeniami sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately zmluvu o poskytovaní ošetrovateľskej starostlivosti a rozšírenia katalógu zdravotných výkonov ošetrovateľskej starostlivosti. Súčasne však zabezpečíme preplácanie všetkých potrebných a eticky prijateľných zdravotných výkonov vykonávaných poskytovateľmi zdravotnej starostlivosti.

14. Podpora vzdelávania všeobecných lekárov (kurzy, certifikáty, špecializácie) a špecializovaných lekárov – diagnostikov.

15. Možnosť, aby v obciach bez lekárne všeobecný lekár mohol vydávať najpoužívanejšie druhy liekov, aby najmä starší ľudia a rodičia s deťmi nemuseli chodiť do lekárne v meste. Pre lekára by to mohol byť doplnkový zdroj príjmov, keďže na vidieku mladí lekári nechcú pracovať. Podobne to funguje aj v Rakúsku (hausapotheke).

16. Pre bezvládných pacientov presadíme nový, efektívny a dostupný systém ošetrovateľskej a opatrovateľskej starostlivosti

17. Podpora dostatočného financovania pre rozvoj Agentúr domácej ošetrovateľskej starostlivosti (ADOS).

1 | ZDRAVOTNÍCTVO

18. Reforma inštitucionálnej starostlivosti o bezvládných ako doplnku a pokračovania domácej ošetrovateľskej starostlivosti.

19. Keďže súčasný systém financovania dlhodobej starostlivosti o bezvládných je nefunkčný, navrhujeme nový systém. Tento systém bude zahŕňať okrem financovania zo zdrojov verejného poistenia a sociálneho systému aj dve nové dobrovoľné formy financovania: ošetrovateľské pripoistenie a reverznú hypotéku.

20. Zakotvenie práva na náhradu nemajetkovej ujmy v peňaziach z povinného zmluvného poistenia motorových vozidiel pre osoby, ktoré stratia blízku osobu v dôsledku usmrtenia pri dopravnej autonehode.

21. Zvýšenie platov zdravotným sestram a ostatným zdravotníckym pracovníkom, po vzájomnej komunikácii a k spokojnosti všetkých strán.

22. Zdravotné sestry a pôrodné asistentky by mali mať právny nárok na mzdu, ktorá zohľadní ich kvalifikačný a špecializačný stupeň vzdelania a dĺžku výkonu odbornej praxe.

23. Presadenie reformy verejného zdravotného poistenia. Zamedzíme tvorbu nepoctivého zisku zdravotných poisťovní. Poisťovne budú môcť ponúkať štandardný aj nadštandardný poisťný plán a súťažiť s ponukou o poistenca. Štát zdefiniuje zákonný nárok poistenca na zdravotnú starostlivosť a zabezpečí dohľad nad jeho plnením. Poisťovne budú môcť tvoriť zisk iba z nadštandardných služieb a správneho fondu po zaplatení všetkých výkonov pre poskytovateľov.

24. Prijatie moderného katalógu zdravotných výkonov, urýchlené zavedenie DRG systému (Diagnoses Related Groups – klasifikácia výkonov podľa skupín diagnóz), ako aj zavedenie postupov pre ich pravidelné aktualizácie.

25. Zabezpečenie spravodlivej platby za liečbu pacienta, ktorá bude pokrývať všetky oprávnené náklady na poskytnutú zdravotnú starostlivosť.

26. Adekvátne minimálne ceny za ambulantné aj DRG výkony a zavedenie podmienok pre poskytovanie finančne mimoriadne náročnej starostlivosti nespádajúcej pod DRG kódy.

27. Určenie podmienok pre uzatváranie zmlúv poskytovateľov s poisťovňami vrátane zohľadnenia kvality poskytovaných služieb.

28. Zavedenie elektronických zdravotných preukazov. Elektronický zdravotný preukaz dostane zadarmo každý občan a nebude nutné ho meniť pri zmene poisťovne alebo poisťného plánu.

29. Každý poistenec by mal mať právo slobodne sa rozhodnúť pre zdravotnú starostlivosť v ktorejkoľvek krajine Európskej únie tak, aby mu bola poskytnutá zdravotná starostlivosť bez ohľadu na vek a vážnosť jeho ochorenia.

30. Všetky verejné zdravotné úrady a inštitúcie zjednotíme do dvoch úradov: Národnej zdravotnej služby a Úradu preventívneho zdravotníctva.

1 | ZDRAVOTNÍCTVO

31. Zrušenie Úradu pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou, pretože zlyhal pri regulácii zdravotných poisťovní, nesplnil očakávania a je neúmerne drahý. Jeho kompetencie rozdelíme medzi Národnú zdravotnú službu a Národnú banku Slovenska. Podporíme vznik Úradu preventívneho zdravotníctva a rozvoj prevencie neinfekčných civilizačných ochorení.

32. Zásadná podpora pre financovanie programov na ochranu zdravia aj primárnu a sekundárnu prevenciu chorôb.

33. Zvýšenie zodpovednosti a sankcií za ohrozenie verejného zdravia, uvoľňovanie škodlivých látok, výrobu a distribúciu zdraviu škodlivých výrobkov.

34. Aktívny pohyb je základom zdravého života. Podporíme verejné investície do rozvoja infraštruktúry pre aktívny pohyb a športovanie, výstavbu a rozvoj bezpečných detských ihrísk, športovísk, sietí cyklistických a turistických trás.

35. Podpora pre vedecky overené programy prevencie nádorových ochorení, ako sú rakovina hrubého čreva, prsníka, prostaty a krčka maternice. Pre Národné programy prevencie kardiovaskulárnych a onkologických ochorení, duševného zdravia a zdravého rozvoja detí zabezpečíme reálne financovanie.

36. Zavedenie a dôsledné vymáhanie pravidiel úplnej transparentnosti nakladania s verejnými prostriedkami v oblasti zdravotníctva a zastavenie politicky organizovanej korupcie a plytvania. Pravidlá transparentnosti sa musia uplatniť aj v oblasti personálneho obsadzovania kľúčových pozícií v rezortných inštitúciách.

37. Zvýšenie efektívnosti a transparentnosti verejného obstarávania v zdravotníctve a zavedenie verejne dostupného cenového porovnania najčastejšie nakupovaných a najnákladnejších položiek.

38. Nemocnice musia zverejňovať informácie o svojom hospodárení (napr. hospodárske výsledky, zmluvy, počty pracovníkov a lôžok), ako aj o poskytovanej zdravotnej starostlivosti (napr. čakacie listiny).

39. Vznik užívateľského portálu pre pacientov, kde by si vedeli vybrať poskytovateľov (služby, cenníky, otváracie hodiny, počet oprávnených sťažností i pokút z Úradu pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou, životopis lekárov atď.). Portál by umožnil údaje triediť a pripravovať rebríčky kvality poisťovní aj poskytovateľov podľa rôznych indikátorov, vrátane spätnej väzby pacientov.

40. Transparentné vydávanie povolení na prevádzkovanie ambulancií záchrannej zdravotnej služby.

41. S cieľom garantovať ochranu života a zdravia obyvateľov SR budeme presadzovať legislatívne úpravy, na základe ktorých budú musieť byť sídla záchrannej zdravotnej služby pri vydávaní nových povolení na prevádzkovanie ambulancií záchrannej zdravotnej služby (z dôvodu uplynutia doby platnosti predchádzajúcich povolení, ako aj z dôvodu zrušenia povolení na žiadosť poskytovateľa záchrannej zdravotnej služby) nepretržite obsadené.

42. Podpora vzdelávania pacientov o ich právach.

2 | VZDELÁVANIE A ŠPORT

... kde školy učia deti žiť a myslieť, nielen odpovedať na otázky, a kde rozvíjame talenty všetkých detí, aj tých z chudobnejších rodín.

Výzvy a problémy

Žiadna oblasť verejných politík nemá taký vplyv na budúcnosť krajiny a rozvoj potenciálu ľudí ako práve školstvo. Zároveň žiadna oblasť nie je tak politicky zanedbaná a nepopulárna, ako školstvo, keďže prvé výsledky akýchkoľvek reforiem sa dostavia až o 5 – 8 rokov, teda mimo politického cyklu. Vybrať si za jednu z priorit školstvo vyžaduje politickú odvahu a vôľu. Predpokladom úspešnej reformy školstva je zároveň aj dohoda naprieč politickým spektrom, aby nasledujúce vlády v začatých reformách pokračovali a zachovali kontinuitu. Spoločným znakom všetkých krajín, ktoré majú prosperujúce školstvo s dobrými výsledkami (Fínsko, Švédsko, Holandsko, Kanada, Veľká Británia...) je vôľa politických elít neustále zlepšovať vzdelávací systém, a to nezávisle od politickej orientácie vládnych strán.

V súčasnosti čelí Slovensko viacerým systémovým problémom, ktorých symptómy vidíme na zhoršujúcej sa kvalite žiakov a študentov. Na úrovni primárneho vzdelávania sme sa v medzinárodnom hodnotení 15-ročných žiakov (PISA) výrazne zhoršili vo všetkých testovaných oblastiach – v čítaní (porozumenie textu), v matematike aj v prírodných vedách. Profesor E. Hanushek z americkej univerzity Stanford vypočítal, že zlepšenie kvality žiakov vo všetkých krajinách EÚ v teste PISA o 25 bodov by prinieslo zvýšenie HDP Európskej únie o 32 miliónov EUR v horizonte 20 rokov. Málokto z politikov hovorí o tom, že medzi zlou kvalitou škôl, nedostatočnými zručnosťami žiakov a prosperitou krajiny existuje kauzálna súvislosť.

Kvalita získaných vedomostí je nedostatočná aj na väčšine vysokých škôl, na čo sa sťažujú najmä zamestnávateľia, ale aj samotní študenti, ktorí si po skončení vysokoškolského štúdia

nevedia nájsť uplatnenie. Nezamestnanosť mladých je na Slovensku jednou z najvyšších v EÚ.

Jednou z príčin je aj finančná poddimenzovanosť školstva. Slovensko na školstvo vynakladá takmer najmenší podiel HDP z krajín EÚ, ktorý sa navyše z roka na rok znižuje (4,5 % v roku 2010 a 3,8 % v roku 2013).

Naše riešenia

1. Školstvo bude jednou z politických priorit našej vlády, čo sa premietne do financovania, verejnej diskusie a následných krokov vo všetkých oblastiach potrebných na zlepšenie úrovne vzdelávania na Slovensku.
2. V oblasti vedenia rezortu školstva budeme presadzovať sformulovanie novej vízie, cieľov a stratégie vzdelávania vrátane realizácie analýzy nášho vzdelávacieho systému so zameraním na jeho slabé a silné stránky a nastavením dlhodobých cieľov a indikátorov. Lepšiu úroveň vzdelávania je možné dosiahnuť iba výraznejšími zmenami v systéme a odvahou vymyslieť a implementovať inovatívne riešenia.
3. Nepolitické odborné nominácie a transparentné výberové konania na riadiace pozície pracovníkov na ministerstve školstva, na riaditeľov priamoriadených rezortných organizácií (ŠPÚ, NÚCEM, MPC...), na funkciu ústredného školského inšpektora atď. Riadenie rezortu školstva sa vyznačuje diskontinuitou a častými zmenami (ministri sa menia v priemere každého 1,5 roka).
4. Odbúranie neúmernej byrokracie na školách a odbremenenie riaditeľov škôl a učiteľov. Prepojenie systému RIS s ostatnými

2 | VZDELÁVANIE A ŠPORT

informačnými systémami vrátane štatistiky uplatniteľnosti a centrálného registra žiakov a učiteľov.

5. Audit jednotlivých rozpočtových a príspevkových organizácií, prehodenie ich poslania a činnosti vrátane Štátnej školskej inšpekcie.

6. Zvýšenie výdavkov na vzdelávanie, vedu a výskum, aspoň na úroveň priemeru EÚ (napr. mzdy a normatívy).

Predprimárne vzdelávanie

Výzvy a problémy

Výchova a vzdelávanie detí v materských školách je dlhodobou podmienkou Slovenska vnímaná vo vzťahu k zabezpečovaniu školskej pripravenosti detí a v nadväznosti na ďalšie stupne vzdelávania. V poslednom období je význam predprimárneho vzdelávania zdôrazňovaný v širších súvislostiach, nielen vo vzťahu k dosiahnutiu lepších výsledkov vo výchove a vzdelávaní, ale aj vo vzťahu k osobnému blahobytu, zamestnanosti a sociálnej integrácii. Podľa výskumu OECD deti, ktoré navštevovali predprimárne vzdelávanie dosahujú v neskoršom veku vo všeobecnosti lepšie výsledky v teste PISA. Investície do predprimárneho vzdelávania (v oblasti zvyšovania jeho kvality a dostupnosti pre všetky deti) majú vysokú návratnosť v podobe sociálnej adaptácie potrebnej pre pripravenosť jednotlivcov pre život v spoločnosti, špecificky pre uplatnenie sa na trhu práce. Hoci je už samotná úroveň zaškolenosti detí pod priemerom EÚ, negatívne sa dotýka jednej špecifickej skupiny detí – skupiny detí zo sociálne znevýhodneného prostredia, ktoré v oblasti kognitívneho a sociálno-emocionálneho vývinu profitujú z predprimárneho vzdelávania najvýraznejšie a ktoré bez predškolskej prípravy majú obmedzené možnosti plnohodnotne participovať

na vzdelávaní a vybudovať si ekonomicky produktívnu, autonómnú existenciu v spoločnosti. Dôsledky sa neskôr konkrétne premietajú do problémov so zamestnanosťou, výskytom sociálno-patologických javov a do recyklácie a fixovania znevýhodňujúcich podmienok pre vývin nasledujúcej generácie. Za zmienku stojí skutočnosť, že za posledné sledované obdobie (rok 2013) bolo až 19,8 % celkovej populácie Slovenska v ohrození chudobou a sociálnou exklúziou. Z tohto dôvodu si problém zvyšovania zaškolenosti detí, obzvlášť detí zo sociálne znevýhodneného prostredia, zaslúži pozornosť a systémové riešenie, nakoľko neskoršie korekcie vyššie spomínaných dôsledkov štandardne presiahnu investície do dobre nastaveného predprimárneho vzdelávania, dostupného pre všetkých.

Konkrétne príčiny problémov sú najmä v nedostatočnej kapacite materských škôl, ako aj malý záujem rodičov detí zo sociálne znevýhodneného prostredia, a to aj napriek tomu, že rodiny v hmotnej núdzi neuhrádzajú poplatok za dieťa zaškolované v MŠ. Navyše pozornosť súčasnej vlády sa sústreďuje výlučne na deti vo veku do 3 rokov (III. sociálny balíček vlády), pričom veľké problémy sú aj s umiestnením detí do materských škôl vo veku od 3 do 6 rokov. Rodičia tejto kategórie detí navyše nemajú príspevok od štátu na starostlivosť o dieťa, hoci nemôžu za to, že v materských školách nie sú vybudované dostatočné kapacity.

Na riešenie problémov súvisiacich s inklúziou sociálne znevýhodnených skupín (predovšetkým marginalizovaných rómskych komunít) sa vynakladá obrovský objem finančných prostriedkov. Problémom takýchto projektov je vynaloženie najväčšieho objemu finančných prostriedkov na materiálno-technické a personálne zabezpečenie projektu, na tvorbu rozsiahlej databázy školiaciach a učebných materiálov, ktoré po vyčerpaní finančných zdrojov projektu strácajú svoje opodstatnenie. Pritom, zahraničná skúsenosť ukazuje, že efekty snáh o zefektívnenie prípravy detí na vstup do základnej školy sa znásobujú tým, že je predprimárne vzdelávanie prepojené s programami zameranými na pomoc rodičom (starostlivosť o zdravie rodiny, vzdelávanie v

2 | VZDELÁVANIE A ŠPORT

oblasti rodičovstva, poradenstvo, vzdelávanie dospelých a pod.) a na jeho zabezpečovaní participujú okrem príslušných úradov rezortu školstva a obcí aj úrady rezortu zdravotníctva a práce, sociálnych vecí a rodiny. Rakúske materské školy napríklad týždenne organizujú spoločné aktivity pre matky s deťmi. V prípade, že nie je rodným jazykom dieťaťa nemčina, je zabezpečený paralelný priebeh aktivít aj v rodnom jazyku dieťaťa a jeho rodiča. MŠ taktiež poskytujú kurzy nemčiny pre matky (napríklad projekt Mama lernt Deutsch). Veľmi špecificky prepájajú zvyšovanie gramotnosti matky, zlepšenie podmienok dieťaťa na učenie a prípravu dieťaťa na vstup do základnej školy projekty podporované Nadáciou Barbary Bush. Cieľom projektov je vždy podpora čítania a aktivít podnecujúcich rozvíjanie gramotnosti dieťaťa v domácom prostredí (pre rodiny s nízkym socio-ekonomickým statusom), pričom účasťou na nich dostávajú matky druhú šancu nadobudnúť elementárnu gramotnosť. Príkladom komplexnejšieho projektu prepájajúceho vzdelávanie detí v predškolskom veku so starostlivosťou o ich zdravie a výživu, s pomocou rodičov je jeden z najdlhšie existujúcich programov zameraných na boj s chudobou a jej dôsledkami v USA, a to projekt Head Start, ktorý pomáha zlepšiť školskú pripravenosť detí.

Ďalším podporným prostriedkom, ktoré majú napomôcť zefektívneniu výučby v materskej škole sú metodické odporúčania a konkrétne nástroje pre plánovanie a prípravu výučby a pre jej hodnotenie. V krajinách, ktoré pracujú s participatívnym modelom správy školy (Veľká Británia, Írsko, Švédsko) sú bežné voľne prístupné konkrétne usmernenia, ako si tvoriť plány pre výučbu, ako využívať rôzne formy a metódy učenia a ako zaznamenávať proces a výsledky učenia jednotlivých detí v podobe pedagogickej dokumentácie (známej aj ako portfóliá detí).

Samostatnou kapitolou v zabezpečovaní autonómie školy je stále silné kontrolné pôsobenie Štátnej školskej inšpekcie, ktoré pri neexistencii usmernení a nástrojov, ako realizovať autoevaluáciu školy za účelom zlepšenia podmienok a procesov vzdelávania, vedie k tomu, že MŠ zostávajú závislé na externej evaluácii a často formálnom vykazovaní súladu dokumentácie s platnou

legislatívou. Situáciu dokresľuje aj vyššie spomínaná nízka kapacita dostupných miest v existujúcich materských školách, ktorá je dôvodom, že sa MŠ nemusia v mnohých prípadoch snažiť o zvyšovanie kvality vzdelávania ani len z existenčných dôvodov.

Naše riešenia

1. Každé dieťa od troch rokov bude mať nárok na bezplatné miesto v škôlke. V prípade, ak nebude poskytnuté, rodičia získajú nárok na príspevok na starostlivosť o dieťa vo výške 280 eur za každý mesiac neposkytnutia služby.
2. Povinná predškolská výchova pre deti zo sociálne znevýhodneného prostredia.
3. Podpora vzniku detských skupín a iných typov predškolských zariadení, ktoré budú lepšie reflektovať potreby rodičov z hľadiska ich pracovnej doby.
4. Podpora kontinuálneho vzdelávania a kvality personálu materských škôl (učiteľ, logopéd, školská zdravotná sestra, psychológ, asistent), ako aj príprava podporných materiálov na vytváranie školských vzdelávacích programov pre rôzne zamerania MŠ a rôznorodý profil potrieb detí navštevujúcich MŠ.
5. Pre marginalizované komunity budeme presadzovať model materskej školy otvorený aj rodine a komunite s aktívnou účasťou rodičov. Materské školy sa môžu stať aj nástrojmi na vzdelávanie rodičov, predovšetkým matiek. Takisto budeme podporovať programy prepájajúce zaškolovanie detí zo sociálne znevýhodneného prostredia so starostlivosťou o ich zdravie a s pomocou a poradenstvom pre rodičov.

2 | VZDELÁVANIE A ŠPORT

6. Rozšírenie kapacít v existujúcich materských školách v lokalitách so zvýšenou koncentráciou detí so sociálne znevýhodneného prostredia a v lokalitách, kde podľa odborných analýz pretrváva krízová situácia (napr. Bratislava) alebo vytvorenie nových (napr. formou modulov) tak, aby sieť materských škôl poskytla dostatok miest na zaškolenie týchto detí.

7. Kombinovaný model financovania materských škôl z rozpočtovej kapitoly Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR, Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR, Ministerstva zdravotníctva SR a rozpočtu miest a obcí.

8. Vytvorenie kvalitného vzdelávacieho programu pre predprimárne vzdelávanie, ktorý bude cielene reagovať na potreby detí zo sociálne znevýhodnených prostredí, ako aj zabezpečovať dlhodobé efekty v oblasti kognitívneho, sociálno-emocionálneho vývinu a ich sociálnych kompetencií. Takýto vzdelávací projekt by mal vychádzať z autentického výskumu vzdelávacích potrieb detí, zohľadňujúcich lokálny kontext vzdelávania a typ sociálno-ekonomického znevýhodnenia (s využitím výskumu vychádzajúceho z praxe a etnografickej metodológie) a z existujúcich modelov a príkladov dobrej praxe doma i v zahraničí.

9. Budeme podporovať väčšiu autonómiu materských škôl, zvyšovanie kvality predprimárneho vzdelávania a variabilitu modelov tvorby školských vzdelávacích programov adaptovateľných pre špecifiká regiónu, očakávania rodičov, ale predovšetkým potreby detí.

Primárne vzdelávanie

Výzvy a problémy

Základné školy sú pre neskorší vývin dieťaťa kľúčové a ich kvalita dokáže kompenzovať sociálne znevýhodnenie alebo nepriaznivé rodinné prostredie dieťaťa. Základná škola dieťa formuje nielen po vedomostnej stránke, ale aj po stránke hodnotovej a osobnostnej. Akékoľvek zásadné zlepšenie vzdelávania na Slovensku musí začať práve na základnej škole.

Je potešujúce, že na Slovensku začalo vznikať mnoho iniciatív a o oblasť vzdelávania sa začali zaujímať zapálení ľudia, ktorým ľudský kapitál našej krajiny nie je ľahostajný. Mnohé návrhy v tejto kapitole sú okrem iného inšpirované aj opatreniami navrhovanými týmito reformnými skupinami.

Tak ako v celom školstve, aj v primárnom vzdelávaní je jedným z hlavných problémov nízka úroveň financií, ktoré sú poskytované z verejných prostriedkov na pokrytie personálnych aj vecných nákladov chodu škôl, ako aj nadmerná administratívna záťaž súvisiaca s prechodom škôl na právnu subjektivitu. Školy sú zaviazané k vedeniu pedagogickej a ďalšej dokumentácie zo strany školského zákona, k vedeniu pracovno-právnej a inej agendy ako samostatné právne subjekty a často aj špecifickej agendy vyžadovanej zo strany zriaďovateľov a riaditeľov. Okrem toho, prijatím vzdelávacích programov ako rámcov pre realizáciu výchovy a vzdelávania vznikla školám povinnosť vypracúvať vlastné školské vzdelávacie programy. Napriek viacerým legislatívnym úpravám štátna správa stále neposkytuje základným školám dostatočné podporné prostriedky na autonómnejšie reagovanie na špecifiká regiónu, očakávaní rodičov a potrieb žiakov, a tým aj na zlepšovanie kvality poskytovanej výchovy a vzdelávania.

Okrem finančnej podvyživenosti je naše školstvo nepripravené vzdelávať deti v súčasnom rýchlo

2 | VZDELÁVANIE A ŠPORT

sa meniacom svete, kde sa prevažná časť faktických informácií dá „vygoogliť“. Žiaci a študenti síce získavajú v našich školách vedomosti, no škola im neposkytuje zručnosti, ktoré sú transponovateľné na akúkoľvek oblasť v osobnom aj profesionálnom živote. Osobitne pokiaľ ide o dve zručnosti, ktoré sa zvyknú nazývať zručnosťami 21. storočia – kreativita a kritické myslenie – naše školy sú v tomto smere skôr kontraproduktívne a kreativitu a vlastné myslenie ubíjajú.

Pokiaľ ide o samotnú organizáciu školy, reformní odborníci presadzujú zavedenie prípravného ročníka v školách tak, ako je tomu v niektorých krajinách EÚ (Luxembursko, Francúzsko). Prípravné ročníky by mali byť zriadené na základných školách (nie materských). S tým súvisí aj prechod žiakov na II. stupeň základnej školy, ktorý je vo veku 10 rokov trochu predčasný. Zároveň nie je zosúladená dĺžka I. stupňa ZŠ s odchodom žiakov do osemročných gymnázií. V praxi dochádza k tomu, že základné školy utvoria triedy 5. ročníka a po jednom roku im z nich odchádzajú žiaci do osemročných gymnázií, čo v niektorých oblastiach spôsobuje veľké organizačné problémy. Návrh niektorých odborníkov je predĺžiť I. stupeň základnej školy tak, aby zahrňoval aj terajší 5. ročník. II. stupeň by tak pozostával zo štyroch ročníkov: šiesteho až deviatego. Prvý a druhý stupeň sú často len formálne prepojené entity a v odborných kruhoch sa diskutuje o možnosti opustiť socialistický model jednotnej deväťročnej školy a podobne ako v mnohých iných krajinách oddeliť primárne a nižšie sekundárne vzdelávanie do osobitných inštitúcií. Samostatné primárne školy, ktoré by zahrňovali prípravnú triedu a prvých päť ročníkov terajšej základnej školy. Žiaci by v nich teda trávili šesť rokov (od 5 do 11). Po ukončení primárnej školy by pokračovali na základnej škole alebo na osemročnom gymnáziu. Primárne školy by mohli byť menšie („rodinného typu“) a ich sieť by bola hustejšia (aj v malých obciach). Nová základná škola (zahrňujúca terajšie ročníky 6. – 9.) by mala byť typom spádovej školy, t. j. mala by byť iba vo väčších obciach. Tam, kde by to podmienky umožňovali, primárne a základné školy by sídlili v osobitných budovách.

Škola by mala byť najmä v regiónoch, kde chýbajú vzdelávacie a kultúrne aktivity aj tzv. „learning hub“ – otvoreným centrom vzdelávania. Vo Fínsku jedna zo štúdií preukázala, že školy sú najmenej využívanými budovami, ich prevádzka sa zabezpečuje 24 hodín denne, no využívajú sa len pomerne malú časť dňa. Telocvične a triedy by mohli poskytovať priestory aj pre vzdelávacie aktivity vrátane celoživotného vzdelávania so zapojením širšej komunity.

V súčasnosti najväčšou verejnou zdravotníckou výzvou, ktorej čelí Európa, sú chronické neprenosné ochorenia. Mnohé z týchto ochorení začínajú už v detskom veku a dospelosti sa ďalej zhoršujú (napr. nadváha, obezita). Riešením by mohlo byť zavedenie povinného predmetu zdravotná výchova na základných a stredných školách s možnosťou jeho vyučovania už v materských školách v závislosti od veku a schopností dieťaťa.

Špecifickým problémom je výučba detí Slovákov žijúcich v zahraničí, najmä tých, ktoré majú trvalý pobyt na Slovensku, a tak sú povinné dodržiavať ustanovenia slovenského školského zákona o povinnej školskej dochádzke aj v zahraničí. V praxi to prebieha tak, že musia byť zapísané aj do školy na Slovensku a jej riaditeľ určí, z ktorých predmetov musí dieťa každoročne robiť rozdielové (komisionálne) skúšky. Deti tak nemajú prakticky žiadnu podporu pri učení, ale musia pravidelne cestovať na preskúšanie. Rodičia by si mali naďalej zachovať právomoc rozhodovať v citlivých otázkach o tom, či sa ich dieťa zúčastní určitého vyučovania, ak nesúhlasia s jeho obsahom. Ide najmä o prípady výučby s obsahom sexuálneho správania sa a eutanázie.

Súčasná základná škola je príliš akademicky orientovaná a nezohľadňuje špecifické umelecké alebo praktické zameranie žiakov. Základnou školou prechádzajú všetky deti a preto by tu mali byť vytvorené podmienky, aby žiaci objavili svoj špecifický osobný potenciál a talenty.

2 | VZDELÁVANIE A ŠPORT

Naše riešenia

- 1.** Zachovanie jednotného normatívu pridelovaného na žiaka základnej školy bez ohľadu na zriaďovateľa, ktoré umožní súkromným a cirkevným základným školám participovať na zabezpečovaní povinnej školskej dochádzky žiakov bez ohľadu na to, či vyberajú poplatky za štúdium, prinášať pestrosť vzdelávacích ponúk, a tým aj vyvíjať tlak na zvyšovanie kvality štátnych škôl a kvality poskytovaného vzdelávania v základných školách vo všeobecnosti.
- 2.** Zvýhodnenie škôl, ktoré poskytujú prax pre svojich študentov.
- 3.** Povinnosť absolvovania odborného školenia pre tých, ktorí po 10-tich rokoch povinnej školskej dochádzky neabsolvovali aspoň 1 rok na strednej škole.
- 4.** Komplexná revízia administratívnej agendy školy a minimalizácia administratívnej záťaže školy do takej miery, aby sa riaditeľ školy a zamestnanci školy mohli predovšetkým sústrediť na kvalitu poskytovanej výchovy a vzdelávania.
- 5.** Slobodný výber na trhu s učebnicami a zrušenie dvojakej kategorizácie učebníc prostredníctvom schvaľovacích a odporúčacích doložiek udeľovaných MŠ SR.
- 6.** Viac autonómie školám pri tvorbe školských vzdelávacích programov.
- 7.** V diskusii s odbornou verejnosťou zváženie zavedenia povinnej školskej dochádzky od päť rokov. Školská dochádzka by začínala nástupom do prípravnej triedy, ktorá by bola v priestoroch základných škôl (nie materských škôl). Žiaci by v prípravnej triede zostávali jeden školský rok a pokiaľ by žiak na konci tohto roka nedosiahol dostatočnú úroveň školskej zrelosti, mohol by v prípravnej triede zostať ešte jeden školský rok.
- 8.** Navrhujeme ponechať povinnú školskú dochádzku desaťročnú aj po zavedení prípravného ročníka. V praxi by to znamenalo, že žiaci by boli povinní vzdelávať sa od 5. do 15. roku života. Povinná dochádzka by tak končila absolvovaním 9. ročníka ZŠ. Dĺžka povinnej školskej dochádzky v súčasnosti nie je zosúladená s dĺžkou základnej školy. Aj tí žiaci, ktorí nechcú pokračovať v štúdiu na strednej škole, tak musia formálne nastupovať na jeden rok na stredné školy alebo sa musia zámerne usilovať o prepadnutie v 9. ročníku.
- 9.** Zváženie možnosti ustanoviť samostatné primárne školy, ktoré by zahrňovali prípravnú triedu a prvých päť ročníkov terajšej základnej školy. Žiaci by v nich teda trávili šesť rokov (od 5 do 11).
- 10.** Zlepšenie starostlivosti a práce so žiakmi, ktorí vyžadujú zvýšenú starostlivosť, ako aj so žiakmi, ktorí majú najvyššie študijné predpoklady alebo nadanie v nejakej špecifickej oblasti. Prehodnotíme opodstatnenosť a postavenie špeciálnych škôl a špeciálneho školstva.
- 11.** Zmena kurikula základnej školy (najmä vyšších ročníkov) tak, aby sa posilnilo získavanie aj iných zručností, ako sú napríklad umelecké a praktické aktivity. Žiak aj jeho rodičia by na konci deviateho ročníka mali mať jasno v tom, či je študijný, umelecký alebo praktický typ a podľa toho by si vyberať strednú školu. Výber strednej odbornej školy by nemal byť motivovaný a zdôvodňovaný slabými výsledkami v akademických činnostiach, ale naopak dobrými výsledkami v prakticky orientovaných činnostiach.
- 12.** Zmena pravidiel financovania umeleckého školstva. Základné umelecké školstvo je

2 | VZDELÁVANIE A ŠPORT

prvým kontaktom detí s hudobným, výtvarným, tanečným, či dramatickým umením. Na umeleckých školách sa objavujú aj nové odbory ako fotografia alebo audiovizuálna alebo multi-mediálna tvorba. Je neprijateľné, že zákon neumožňuje žiakom študovať dva alebo viac individuálnych predmetov alebo viac kolektívnych na jednej škole, keďže zo zákona je financované len štúdium jedného odboru.

13. Zrušenie možnosti financovania len jedného individuálneho a jedného kolektívneho vyučovania. Navrhujeme, aby žiaci mohli opäť študovať v rámci jednej školy viac predmetov, či už individuálnych alebo kolektívnych. Máme za to, že toto súčasné obmedzenie zabraňuje viacnásobnému rozvoju umeleckých talentov na Slovensku.

14. Príprava programu podpory a oceňovania talentovaných a úspešných žiakov vo všetkých odboroch, v ktorých žiaci reprezentovali Slovensko na zahraničných alebo celoslovenských podujatiach na celosvetovej úrovni bez rozdielu, kto je zriaďovateľom školy.

15. Väčšia spolupráca s rodičmi, vzhľadom na to, že „klientom“ školy je žiak.

16. Zrušenie veta zriaďovateľa pri voľbe riaditeľa školy a zvýšenie počtu zástupcov učiteľov v Rade školy. Taktiež zvýšenie právnej ochrany zástupcov v Rade školy.

17. Lepšia podpora nadaných študentov – špeciálny vzdelávací program pre nadaných.

18. Umožnenie homeschooling na oboch stupňoch základných škôl.

19. Možnosť pre rodičov, zákonných zástupcov žiakov, ako aj samotných žiakov odmietnuť účasť na vyučovaní obsahujúcom sexuálne správanie alebo poznatky o eutanázii bez akejkoľvek sankcie alebo povinnosti si takéto vyučovanie nahrádzať.

20. Tam, kde je to možné, podporovať „otvorené školy“, ktoré mimo vyučovacích hodín budú slúžiť ako kultúrno-vzdelávacie centrá aj pre širšiu komunitu.

Učiteľ – kľúč k dobrému vzdelaniu Výzvy a problémy

Kvalitný učiteľ je najdôležitejším prvkom v celom systéme vzdelávania. Mnohých z nás učil aspoň raz v živote výnimočný učiteľ, ktorého hodnota bola nevyčísliteľná. Kvalitný učiteľ môže mať transformujúci a zásadný vplyv na život svojich študentov. Dobrý učiteľ vie na rozdiel od nekvalitného učiteľa robiť zázraky, aj keď má k dispozícii demograficky a inteligenčne rovnakú triedu, ako jeho horší kolega. Žiaľ, tieto rozdiely medzi učiteľmi sa dajú len veľmi ťažko odmerať bežne používanými indikátormi, ako sú kvalifikácia, kredity za profesijné vzdelávanie, dĺžka praxe a pod.

V súčasnosti ide veľká časť investícií v školstve do nákupu techniky a technológií (počítače, laptopy, digitálne tabule, digitálne učivo atď.). Len málo finančných zdrojov bolo nasmerovaných do rozvoja ľudského kapitálu v školstve. Pritom práve kvalitný ľudský kapitál je v školskom systéme nenahraditeľný. Žiadna technológia nenahradí osobnostný prínos učiteľa. Pokiaľ ide o argument pestovania digitálnej zručnosti u žiakov, podotýkame, že žiadny iná generácia nie je tak gramotná v počítačových technológiách ako deti a mládež. Deťom nechýba digitálna zručnosť, ale práve inšpirujúci ľudský kontakt.

2 | VZDELÁVANIE A ŠPORT

S dlhodobým podpriemerným financovaním regionálneho školstva (v porovnaní s priemerom EÚ) bezprostredne súvisí nízky spoločenský status učiteľov a atraktivita učiteľskej profesie i kvalita poskytovaného vzdelávania. V porovnaní s inými vysokoškolsky vzdelanými zamestnancami, učitelia na Slovensku majú najnižšie platy zo všetkých 34 vyspelých krajín. Pred nami je dokonca aj Chile. Podľa údajov OECD z roku 2012 nástupný plat učiteľa na Slovensku je 9 560 eur ročne, po 15 rokoch kariéry sa jeho plat zvýši na 12 000 eur ročne. Na porovnanie v susednom Rakúsku je nástupný plat učiteľa trikrát vyšší – 30 170 eur ročne a po 15 rokoch sa zvyšuje na 38 600 eur ročne (Nehovoriac o Luxembursku, kde je poslanie učiteľa jedným z najlepšie platených – nástupný plat učiteľa je 60 000 eur ročne, po 15 rokoch viac ako 88 000 eur ročne). Na Slovensku je učiteľ jednou z najslabšie platených vysokoškolských profesií.

Spoločenské a finančné ohodnotenie je priamo úmerné aj atraktivite učiteľskej profesie. Pedagogické fakulty už dlhobojšie zažívajú situáciu, že na študijné programy pripravujúce učiteľov pre primárne vzdelávanie prichádzajú stále menej pripravení uchádzači. Tento stav jednak súvisí s pretrvávajúcim poklesom kvality vyššieho sekundárneho vzdelávania, ale aj s tým, že najkvalitnejší uchádzači preferujú študijné programy pripravujúce na povolania s perspektívou vyššej priemernej mzdy v odvetví. A aj úspešní absolventi s lepšími výsledkami často končia v pracovných pozíciách mimo rezortu školstva, motivovaní vyšším mzdovým ohodnotením. Tento stav sa premieta aj v poklese prestíže školy ako inštitúcie v očiach rodičov a žiakov. Kvalita výchovy a vzdelávania je tak ohrozená nedostatkom kvalitných učiteľov, pretože oni sú tí, ktorí musia zabezpečiť samotný proces výchovy a vzdelávania, implementáciu prvkov reformy vzdelávania do výučby a flexibilne reagovať na meniace sa potreby výkonu ich profesie. V tejto situácii je ohrozená aj výmena starnúcej generácie učiteľov novou generáciou kvalitných a motivovaných učiteľov.

Pokiaľ ide o prípravu na povolanie učiteľa, obsah a forma štúdia na pedagogických fakultách často vôbec nezodpovedá podsta-

te profesie učiteľa, absolventi prichádzajú do škôl nedostatočne pripravení reagovať na pedagogické výzvy a často aj odborne a didakticky nedovzdelaní. Majú minimum praxe a vlastných skúseností s prácou s deťmi. Návrhy na zmenu v koncepcii prípravy učiteľov zahŕňajú menší dôraz na odbornú zložku štúdia, viac dôrazu na špecifickú prípravu na učiteľstvo a na praktické aktivity priamo súvisiace s prácou učiteľa v škole, viac náčuvov a vlastnej pedagogickej praxe, napríklad aj formou zriadenia funkcie asistenta učiteľa, ktorú by vykonávali študenti učiteľstva, a pod. Profesionálny rozvoj učiteľa, v podobe, v akej funguje, prináša učiteľom komplikácie, z ktorých môžeme spomenúť najmä dve: 1. Účast na aktivitách, za ktoré môže pedagogický a odborný zamestnanec získať kredity, je zväčša časovo náročná a môže sa prekrývať s plnením povinností v rámci zabezpečovania výchovy a vzdelávania v škole, a k ich absolvovaniu v pracovnom čase je potrebný súhlas riaditeľa školy, ktorý učiteľ nemusí dostať. Riaditeľ taktiež môže kredity za absolvované aktivity neuznať. Odborní a pedagogickí zamestnanci tak nemusia mať rovnaký prístup k získaniu kreditov. 2. Akreditácia vzdelávacích programov kontinuálneho vzdelávania je otvorená poskytovateľom zo strany inštitúcií priamo riadených MŠ SR i mimo nich. V závislosti od grantového krytia nákladov spojených s realizáciou programov kontinuálneho vzdelávania sa líši aj finančná účasť na absolvovaní tohto vzdelávania (napríklad programy kontinuálneho vzdelávania organizované Metodicko-pedagogickým centrom môžu byť absolvované učiteľom bezplatne, ale nemusia byť atraktívne ani prínosné pre jeho profesionálny rozvoj v porovnaní s programami poskytovanými súkromnými poskytovateľmi vzdelávania). Odborní a pedagogickí zamestnanci sa tak v praxi musia rozhodovať medzi programami aj na základe svojich finančných možností, resp. ochoty zamestnávateľa participovať na finančnom pokrytí nákladov spojených s ich absolvovaním, často na úkor ich atraktívnosti. Takéto riešenie prepájajúce profesionálny rozvoj učiteľa so zlepšovaním ich ekonomickej situácie sa zbytočne stáva predmetom frustrácie učiteľov a nepodporuje vnútornú motiváciu učiteľa pracovať na svojom odbornom a kultúrno-spoločenskom rozhlade. K frustrácii

2 | VZDELÁVANIE A ŠPORT

prispieva aj nedostatočné ohodnotenie a ocenenie najlepších učiteľov v školách.

Naše riešenia

1. Zvýšenie plátov učiteľov každý rok o 10 % počas nasledujúceho volebného obdobia.

2. Zníženie počtu fakúlt pripravujúcich učiteľov. V súčasnosti je ich 29, pričom ich kvalita je veľmi nerovnomerná. Navyše existujú alarmujúce dáta o tom, že spomedzi študentov pedagogických fakúlt chce ísť pracovať do školstva iba veľmi malá časť (podľa údajov portálu Profesia.sk je to menej ako 53 %). Takisto navrhujeme stanoviť maximálny počet študentov učiteľských odborov.

3. Zvýšenie nárokov na uchádzačov o štúdium na pedagogických fakultách.

4. Zreformovať vysokoškolskú prípravu učiteľov tak, aby zohľadňovala potreby praxe s väčším dôrazom na didaktické zručnosti.

5. Zrušenie povinnosti mať vysokoškolské vzdelanie tretieho stupňa (titul PhD.) a umožniť aj pedagógom s druhostupňovým vysokoškolským vzdelaním vyučovať na fakultách pripravujúcich budúcich učiteľov. Takisto budeme podporovať otvorenie vysokých škôl učiteľom s praktickými skúsenosťami a odborníkom z iných profesií.

6. Prijatie zákona o mobingu a bosingu. Slovenská komora učiteľov a Nové školské odbory spustili v roku 2015 kampaň pod názvom Zber strachu, ktorej cieľom bolo zmapovať nedodržiavanie zákonných a pracovnoprávných podmienok na školách,

mobbing a bossing v školskom prostredí a tiež porušovanie práv učiteľov. Táto kampaň poukázala na vážny stav na mnohých slovenských školách. Uvedomujeme si, že je to hrozba pre celú spoločnosť, pretože zastrašovaní učitelia, ovládaní strachom nemôžu vychovávať budúce generácie ku kritickému mysleniu, ku konštruktívnemu dialógu a k prosociálnemu správaniu.

7. Posilnenie autonómie a osobnej zodpovednosti učiteľov.

8. Odbremenenie učiteľov od byrokracie a množstva organizačných činností nesúvisiacich priamo s pedagogickou prácou.

9. Organizačná zmena škôl tak, aby učiteľ nemusel tráviť všetky prestávky dozormi, sprevádzaním žiakov počas presunov medzi učebňami, ale mohol sa venovať len pedagogickému procesu a príprave na vyučovanie.

10. Otvorenie trhu s postgraduálnym vzdelávaním učiteľov a odstrániť tak monopol Metodicko-pedagogického centra.

11. V oblasti zefektívnenia profesijného rozvoja pedagogických a odborných zamestnancov školy budeme presadzovať zistenie potrieb učiteľov v oblasti ich profesijného rozvoja, keďže účasť učiteľov na činnostiach profesijného rozvoja je nízka.

12. Zjednodušenie prístupu k programom profesijného rozvoja bez ohľadu na poskytovateľa (napríklad v podobe špeciálneho konta zamestnanca určeného na jeho profesijný rozvoj), a tým aj posilnenie konkurenčného prostredia a tlaku na kvalitu poskytovaných služieb v tejto oblasti.

13. Medzi učiteľmi existujú veľké individuálne rozdiely v osobnostných predpokladoch pre prácu učiteľa, v miere motivácie a nasadenia, v

2 | VZDELÁVANIE A ŠPORT

kvalite didaktického a pedagogického prístupu a vo výsledkoch. Systém však tieto rozdiely nevníma, nedoceňuje, ba dokonca často pôsobí proti nim. Takéto negatívne naladenie škôl a celého rezortu voči inovátorom spôsobuje v mnohých prípadoch ich postupné znechutenie alebo dokonca odchod zo školstva. Budeme presadzovať zvýšenú podporu zo strany vedenia školy a rezortu pre najlepších učiteľov a systém identifikácie a adresnej podpory nadšených inovatívnych učiteľov.

14. Učitelia by nemali byť platení len za získavanie kreditov v profesijnom vzdelávaní, ale aj za výsledky svojich žiakov. Dobrý učiteľ je ten, ktorý konzistentne dokáže svojim žiakom sprostredkovať veľký pokrok vo vedomostiach. V diskusii s odborníkmi zvážime kontinuálne testovanie žiakov, ktoré by umožňovalo sledovať ich pokrok. Najlepší učitelia by mali byť odmeňovaní na základe pokroku ich žiakov. V tomto smere nestačí testovanie žiakov len na konci 4. alebo 8. ročníka, keďže učitelia, ktorí pracujú so žiakmi z marginalizovaných komunít budú dosahovať vo všeobecnosti pravdepodobne horšie výsledky. Dôležité je testovať, aký pokrok dosiahli žiaci v priebehu roka, čo by umožnilo následne aj férovejšie hodnotenie práce učiteľov.

15. Podpora zvyšovania spoločenského statusu učiteľa aj mediálnym pôsobením, prezentáciou a pozitívnym ocenením.

16. Ďalšie benefity pre učiteľov, ako napríklad služobné byty, psychohygienické tréningy, relaxačné a študijné pobyty, bezplatné očkovanie pre učiteľov, ktorí o to majú záujem (napr. chrípka, hepatitída, rotavírusy, rubeola), sabatikálny rok pre pedagógov - školstvo je jedno z najstresujúcejších pracovných prostredí, v ktorom sa zamestnanci pohybujú, preto navrhujeme pre pedagógov, ktorí odpracujú v školstve 10 rokov získať možnosť využiť „sabatikálny“ školský rok (neplatené voľno v trvaní jedného roka a po návrate do školy garantované pôvodné pracovné miesto. Táto možnosť výborne funguje aj v iných krajinách a prispieva k oveľa motivujúcejším a „čerstvejším“ pedagógom.

Odborné vzdelávanie

Výzvy a problémy

Cieľom odborného vzdelávania je vytvoriť podmienky na prípravu žiakov v súlade s potrebami trhu práce. Odborné vzdelávanie dlhodobo kritizujú nielen samotní „klienti“, čiže študenti, ale aj zamestnávateľia a Európska komisia. Jedným zo základných problémov je, že odborné stredné školstvo je vnímané ako alternatíva pre žiakov so slabším prospechom. Táto paradigma zhoršuje kvalitu odborného vzdelávania, čo sa následne odrazí na výsledkoch jeho absolventov.

Štandardnou súčasťou odborného vzdelávania a prípravy je praktické vyučovanie. Praktické vyučovanie sa uskutočňuje skupinovú formou v školách, v strediskách praktického vyučovania a v školských zariadeniach, alebo individuálne priamo u zamestnávateľov. Praktické vyučovanie bolo doteraz najslabšou stránkou odborného školstva. Túto situáciu sa snaží riešiť zákon č. 61/2015 Z. z. o odbornom vzdelávaní a príprave a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý poslanci schválili v marci 2015. Modelom návrhu zákona je duálny systém vzdelávania v Nemecku a v Rakúsku. V tomto štádiu je predčasné hodnotiť, ako bude fungovať úzka spolupráca medzi zainteresovanými subjektmi a či nový zákon zatriaktívni odborné vzdelávanie a prípravu. Problém však je, že zákon nerieši kvalitu odborných škôl, ktorá je pre mnohých žiakov demotivujúcim faktorom.

Naše riešenia

1. S cieľom zvýšenia atraktívnosti odborného vzdelávania budeme presadzovať, aby sa už na základných školách posilnilo získavanie praktických zručností prostredníctvom predmetu pracovné vyučovanie, ktorého obsahom budú aj informácie o možnostiach prípravy na budúce povolanie.

2 | VZDELÁVANIE A ŠPORT

- 2.** Lepšie poradenstvo a príprava na povolanie, zlepšenie informovanosti žiakov základných škôl a ich rodičov o príprave na povolanie v stredných odborných školách, o uplatniteľnosti na trhu práce.
- 3.** Zníženie administratívnej záťaže pre podnikateľov a školy, ktorá vzniká v súvislosti s odbornou praxou.
- 4.** Zvýšenie kvality odborného vzdelávania, ktorú nový zákon nerieši. Budeme sa zasadzovať za potreby odborného školstva a zachovanie čisto odborných škôl celospoločenského významu ako napríklad odborné školy poľnohospodárskeho typu.
- 5.** Dôsledný monitoring potrieb trhu práce a nezamestnanosti absolventov.
- 6.** Vytvorenie nového druhu strednej školy. V súčasnosti stredné umelecké školy sú strednými odbornými školami, čo v praxi prináša anomálie, najmä v súvislosti so zavádzaním duálneho vzdelávania na stredných odborných školách.
- 7.** Zohľadnenie vyššej ekonomickej náročnosti praktickej časti odborného vzdelávania a prípravy v normatívach u niektorých odboroch. Praktická príprava v spoločenských odboroch je menej náročná na vybavenie v porovnaní s technickými odbormi.
- 8.** Lepšia spolupráca so zamestnávateľmi pri príprave vzdelávacích programov pre odborné vzdelávanie a prípravu.

Vysokoškolské vzdelávanie

Výzvy a problémy

Bolonská deklarácia so svojimi ambíciami vzdelanostnej spoločnosti naštartovala v prostredí vysokých škôl mnohé procesy, z ktorých nie všetky hodnotíme ako cestu správnym smerom. Najmä zahraniční odborníci, ktorí sa téme vzdelávania venujú, reflektujú viaceré negatívne javy, ktoré možno ani neboli zamýšľané. Hoci Európska komisia v odporúčaniach pre modernizáciu systému vysokoškolského vzdelávania nastoľuje tento trend, členské štáty by sa nemali báť vyjadriť nesúhlas, resp. hľadať iné riešenia skvalitňovania vysokoškolského vzdelávania.

Prvou otázkou je ambícia zvyšovať počet vysokoškolsky vzdelaných ľudí v krajine v kontexte hospodárskeho rastu a prosperity. Európska komisia deklaruje, že do roku 2020 by malo mať aspoň 40 % 30- až 34-ročných občanov Európskej únie ukončené terciárne alebo rovnocenné vzdelanie. Tento primárne ekonomický zámer však pôsobí na samotnú hodnotu vzdelania kontraproduktívne. Vysokoškolské štúdium má byť dostupné každému bez ohľadu na jeho ekonomické a sociálne zázemie, avšak uchádzač musí preukázať predpoklady na úspešné zvládnutie tohto štúdia. Okrem toho, že v máme v krajine neúmerný počet verejných a súkromných vysokých škôl pochybnéj kvality, produkujeme množstvo absolventov, ktorí vo svojom odbore nikdy pracovať nebudú a vysokoškolské vzdelanie ani nepotrebujú. Zaťažujeme tým kapacitné možnosti fakúlt, záverečné práce sú úrovňou porovnateľné so seminármi, zaznamenávame nárast plagiátorstva. Mnohé pozície na trhu práce, pri ktorých by stačilo stredoškolské vzdelanie, sú dnes obsadzované práve absolventmi vysokých škôl, čo znamená devalváciu vzdelávania, ktoré má mať špičkový, až elitný charakter.

Možnosť zakladať univerzity/súkromné vysoké školy (ktoré sú okrem štátneho príspevku financované aj z poplatkov za štúdium) bola pred

2 | VZDELÁVANIE A ŠPORT

15 rokmi považovaná za nástroj, ktorý môže dramaticky zlepšiť úroveň školstva. Za kľúčový prvok reformy bolo považované práve školné. Prax ukázala presný opak. Poplatky slúžia na kupovanie diplomov, novovzniknuté univerzity sú často – osobitne v porovnaní so štátnymi školami – vysokoškolské učilišťa. Z tohto sa dá usúdiť, že poplatky za štúdium ani nárast počtu univerzít neviedli k zlepšeniu kvality škôl, naopak súkromné vysoké školy sa vo väčšine prípadov stali firmami, ktoré sa riadia biznis plánom. Ich primárnym cieľom teda nie je vzdelávať, ale vytvárať zisk pre majiteľov. Nepovažujeme za správne, aby bola ambícia založiť univerzitu zakázaná alebo inak znemožnená. Štát by však mal zvýšiť reguláciu úrovne univerzít. A reagovať na vypuklé problémy, ktoré poznáme z praxe. Akreditačná komisia (ktorá sama o sebe môže byť aj nezávislou agentúrou) by napríklad mala reagovať na zakladanie univerzitných pracovísk a fakúlt v menších a okresných mestách, resp. pri detašovaných pracoviskách. Napriek proklamáciám rôznych stratégií a plánov, vyšší počet vysokých škôl a univerzít neplní stanovený cieľ. Jeho výsledkom je naopak devalvácia vysokoškolského diplomu.

Druhým problémom, ktorý je potrebné pomenovať v oblasti vysokých škôl je uplatniteľnosť absolventa. Myslíme si, že študijné odbory (najmä bakalárske) majú byť orientované na prax, pri ich význame má byť zohľadnená ich spoločenská využiteľnosť na trhu práce (tzv. vzdelanostný trojuholník). Vysoká škola má teda poskytovať také vzdelanie, aby bola schopnosť absolventa nájsť si prácu čo najvyššia. Aj pri tomto ekonomickom zámere však netreba zabúdať na podstatu univerzity, ktorá sa v dejinách profilovala ako miesto, kde sa človeku dostáva všeobecného vzdelania, a ktorý ju opúšťa s istou morálnou výbavou, kultúrnym rozhľadom, občianskou a spoločenskou zodpovednosťou, elita, ktorá vie generovať idey, nápady, hodnoty, no zároveň má schopnosť kriticky reagovať na rôznorodé javy. Je potrebné prostredníctvom normatívov zohľadniť uplatnenie študenta, no tak, aby opatrenia v tomto smere neboli likvidačné voči študijným odborom, ktoré zastrešujú humanitné a sociálne vedy. Pokiaľ ide o uplatniteľnosť študentov, jedna z verejne akceptovaných axiém vraví, že vyššie vzdelanie by malo viesť k nižšej

nezamestnanosti. Na Slovensku síce narástol počet univerzít aj ich absolventov, no žiadnu relevantnú koreláciu s nezamestnanosťou to neprinieslo. Nie „vyššie“, ale špecializované vzdelávanie je teda kľúčom k nášmu úspechu a k získavaniu investorov i rozvoju podnikov v SR. Riešenie, ktoré navrhujeme, spočíva v bezpodmienečnom obojstranne výhodnom prepojení teórie s praxou formou zavedenia duálneho vzdelávania. Každý jeden subjekt, každý prichádzajúci investor do modernej zóny, bude zapojený v primeranej miere do tohto duálneho systému. V tomto zmysle by pomohlo legislatívne ukotvenie profesijného bakalára, ktorý už úspešne funguje v pilotnom štádiu. Profesionálny bakalár by spájala školy a podniky, kde by v rámci 4-ročného štúdia študent absolvoval 2 semestre stáže a potenciálne po skončení školy aj nastúpil do zamestnania.

Tretiu problémovú oblasť vysokých škôl tvoria financie. Na jednej strane sa to týka vysokých škôl, na strane druhej ich zamestnancov. Je potrebné, aby sa vysoké školstvo stalo skutočnou prioritou, a aby sa postupne vyrovnala miera jeho financovania s priemernou úrovňou krajín OECD, čo však súvisí s prehodnotením počtu vysokých škôl. Prvým zásadným krokom, ktorý definuje aj Európska komisia, je výrazné zvýšenie investícií do vysokoškolského vzdelávania. Súčasný tlak na fiškálnu konsolidáciu nevyhnutne spôsobil, že členské štáty prehodnocujú efektívnosť nákladov svojich verejných investícií do vysokoškolského vzdelávania a výskumu: kým niektoré znížili výdavky, iné zvýšili rozpočty vzhľadom na potenciál financovania v týchto oblastiach z hľadiska rastu. Dôležitou úlohou politiky bude nájsť spravodlivý model financovania pedagogických a vedeckých zamestnancov, resp. definovanie ich pôsobnosti. Súčasný stav núti pedagógov publikovať vo vysokej miere, bez ohľadu na kvalitatívny výsledok. Preto je našou víziou rozlišovať medzi pedagógom a vedcom/výskumníkom, ktorí by mali byť hodnotení rôznymi pomermi za pedagogické výkony a výkony vo vede, špecificky v rôznych stupňoch štúdia. Zdrojom rozhodnutia sa pre povolanie vysokoškolského učiteľa nie je primárne finančná stránka, avšak súčasný stav finančného ohodnotenia je značne

2 | VZDELÁVANIE A ŠPORT

poddimenzovaný, čoho dôsledkom je aj odliv mladých vedcov a výskumníkov na zahraničné pracoviská. Jednou z nutných podmienok je udržať na pôde vysokej školy začínajúcich pedagógov a odmeniť ich motiváciu zvyšovať si stupeň kvalifikácie, preto platový rozdiel medzi odborným asistentom a docentom by mal byť vyšší ako v súčasnosti, pričom však kritériá pre postup od odborného asistenta až po profesora by mala mať každá univerzita stanovené rovnako.

Pokiaľ ide o financovanie vysokého školstva, súčasný model je založený na výkonovom princípe, pri ktorom sa zohľadňuje výkon vysokej školy vo vzdelávacej činnosti, výskumnej a umeleckej činnosti a niektoré ďalšie parametre týkajúce sa prevažne sociálnej podpory. Výkon vysokej školy vo vzdelávacej činnosti je meraný počtom študentov so zohľadnením ekonomickej náročnosti študijných odborov, kvalifikačnou štruktúrou vysokoškolských učiteľov a čiastočne aj zamestnateľnosťou absolventov. V roku 2013 rozdelilo podľa výkonu vo vzdelávaní 192,0 mil. €, čo predstavuje 44,4 % rozpočtu VVŠ. Tento systém financovania motivuje vysoké školy k prijatiu čo najväčšieho počtu študentov a k ich udržaniu na vysokej škole bez ohľadu na kvalitu a výsledky ich práce.

V oblasti výskumu je potrebné vytvoriť podmienky na prepojenie základného výskumu, aplikovaného výskumu a aplikácie výsledkov výskumu do praxe. Výskumné projekty majú často nulovú udržateľnosť po skončení financovania projektu a výsledky projektu sú málokedy uvedené do praxe, prípadne majú minimálny prínos pre zvýšenie know-how.

Naše riešenia

1. Po odbornej diskusii zvážime prijatie koncepcie budovania elitnej univerzity na Slovensku. Keďže na Slovensku chýba elitná univerzita, významná časť z najlepších slovenských študentov preto odchádza za vzdelaním do Brna, Prahy a v menších počtoch aj na ďalšie univerzity na Západ. Elitnou univerzitou by sa čiastočne riešil odchod mozgov („brain-drain“) medzi študentmi aj učiteľmi, ako aj druhý problém – zvýšenie úrovne univerzitného vzdelania na Slovensku. Jednou z možností vybudovania elitnej univerzity je radikálne zvýšenie dotácií najlepším fakultám v jednotlivých odboroch, čím by sa podporili najlepšie univerzitné pracoviská na Slovensku, ktorým by sa zároveň nastavili vyššie štandardy kombinované s nižšími počtami študentov. Druhou možnosťou, o ktorej sa už v minulosti diskutovalo, je transformácia SAV na elitnú univerzitu s malým počtom študentov, kde by bola reálne prítomná akademická elita krajiny. Treťou možnosťou by bolo vytvorenie novej univerzity. Elitná univerzita (resp. elitné fakulty), by mala mať garantovaný nadštandardný rozpočet na obdobie 20 rokov, ako aj prísnejšie kritériá a prísnejší dohľad nad fungovaním inštitúcie.

2. Sprísnená a pravidelná kontrola s hrozbou zrušenia pre kvalitatívne najhoršie univerzity, resp. ich detašované pracoviská, ktoré slúžia na „vyťahovanie“ štátnych zdrojov. Peniaze, ktoré sa týmto ušetria, sa poskytnú univerzitám v okolí, resp. s príbuznými odbormi. Štát tiež bude garantovať, aby sa zrušenie univerzity nedotklo študentov, ktorí by po kontrolnom preskúšaní mali dostať šancu doštudovať na podobnej škole.

3. Zmena financovania vysokého školstva. Súčasný systém financovania je pasívny, jednak štát nemôže aktívne dohadovať podmienky financovania služieb, ktoré objednáva za verejné prostriedky a jednak tento systém podporuje kvantitu štu-

2 | VZDELÁVANIE A ŠPORT

dentov na úkor kvality. Súčasný systém neobsahuje nástroje na reguláciu počtov študentov v jednotlivých študijných odboroch, čo potenciálne môže viesť k neefektívnemu využívaniu verejných zdrojov. V novom systéme financovania budeme presadzovať, aby bola lepšie zohľadnená zamestnanosť absolventov jednotlivých odboroch.

4. Rozhodnutia a opatrenia v oblasti vysokoškolskej politiky, evaluácia výsledkov by mali byť založené na údajov a štatistikách. Z toho dôvodu budeme presadzovať systematický zber a spracovanie (vrátane sprístupnenia) údajov a štatistík s ich pravidelným vyhodnocovaním. V tomto smere je príkladom Slovenská technická univerzita, ktorá pilotne monitorovala súčasne a budúce potreby priemyslu a požiadavky na absolventov.

5. V oblasti informácií podpora prepojenia informačných systémov (centrálny register študentov, plánovaný register študijných odborov, študijných programov, vysokých škôl) a integráciu s ostatnými informačnými systémami verejnej správy, aby verejnosť a potenciálni uchádzači o štúdium mali informácie o stave, v ktorom sa nachádzajú jednotlivé vysoké školy. Na základe dostupných informácií môžu mladí ľudia prijímať kvalifikované rozhodnutia, pokiaľ ide o výber vysokej školy alebo študijného programu.

6. Efektívnejší mechanizmus dofinancovania vysokého školstva z externých zdrojov. Zaviesť systém viaczdrojového financovania vysokých škôl. Osobitne sa to týka financovania z prostredia úspešného priemyslu (napr. automobilky a ich subdodávateľa), firmy treba viac motivovať (odpúšťanie daní a odvodov), resp. sofistikovane sankcionovať (výhody pri vstupe investora viazať na podporu školstva a vedy).

7. Na Slovensku dlhodobo klesá počet študentov na technicky orientovaných vysokých školách. Budeme presadzovať atraktívnenie technických odborov (technická olympiáda, poradenstvo, nábor v školách).

8. Zlepšenie prepojenia na budúcich zamestnávateľov (najmä v prípade technických odborov).

9. Rozšírenie výučby a ponuky cudzích jazykov. Plynulé ovládanie aspoň jedného cudzieho jazyka je už štandardnou podmienkou zamestnávateľov.

10. Legislatívne ukotvenie profesijného bakalára, ktorý už v pilotnom štádiu úspešne funguje v spolupráci s niektorými podnikmi a technickými školami. Profesijný bakalár by bol štvorročným štúdiom. V treťom a štvrtom ročníku by bola povinná semestrálna prax u potenciálneho zamestnávateľa. Absolvent profesijného bakalára by mal praktické aj teoretické skúsenosti a bol plne pripravený na vstup k zamestnávateľovi.

11. Odbremenenie vysokoškolských pedagógov od zbytočnej byrokracie, aby sa mohli plne venovať výskumnej a pedagogickej činnosti.

12. Spoločne so snahou o pozdvihnutie spoločenského statusu pedagogickej profesie budeme presadzovať, aby vysoké školy mali nástroje na meranie kvality pedagogického zboru a systematické rozvíjanie ich zručností (didaktické zručnosti, sledovanie výskumu a vývoja v danej oblasti, informačné technológie a pod.).

13. Podporovať vytvorenie podmienok na spoluprácu so špičkovými vedeckými inštitúciami vo svete.

14. Nominácie zahraničných odborníkov do vedeckých rád s cieľom internalizácie našich vysokých škôl.

15. V rámci zlepšenia uvedenia výsledkov výskumu do praxe chceme motivovať prepojenie

2 | VZDELÁVANIE A ŠPORT

výskumných tímov a zlepšiť zapojenie pracovísk univerzity do medzinárodných výskumných projektov.

16. Podpora pre podávanie projektov v rámci európskeho programu Horizont a iných grantových schém, tak, aby na vysokých školách fungovali grantové laboratória, ktoré by pomohli žiadateľom s administratívou projektov.

17. Lepšia podpora športových a kultúrnych aktivít pre vysokoškolskú mládež.

18. Ochrana nezávislosti akreditačnej komisie od politických a lobistických tlakov. Zníženie administratívnej náročnosti akreditačného procesu.

Šport

Výzvy a problémy

Šport je fenomén, ktorý spája pohyb so zdravím, zdravie s efektivitou a produktivitou, efektivitu a produktivitu s prosperujúcou ekonomikou a silnú ekonomiku so spokojným životom. Systém starostlivosti o športovanie mládeže mal na Slovensku v rámci bývalého Československa veľmi vysokú úroveň, porovnateľnú s najvyspelejšími štátmi v Európe a vo svete. Existoval v dvoch rovinách: 1. Šport na školách, 2. Útvary talentovanej mládeže. V základných školách okrem pravidelnej telesnej výchovy minimálne dve hodiny týždenne fungovali športové krúžky, vedené obetavými učiteľmi, ktorí boli za prácu mimo vyučovacieho procesu aj finančne ohodnotení. Školské súťaže mali obrovskú popularitu a nezriedka aj vynikajúcu úroveň. Súťaže sa organizovali nielen pre ZŠ, ale aj gymnáziá a odborné učilištia. Osnovy na vyučovanie telesnej výchovy mali odbornú úroveň s dôrazom na dve základné oblasti – gymnastiku s atletikou a hry. Školské telocvične boli vybavené základným gymnastickým náradím,

náčiním a učebnými pomôckami. Školské ihriská využívala mládež celé dni aj po vyučovaní. Takisto boli vytvorené v základných školách športové triedy a školské športové strediská, ktoré boli základným článkom v systéme Útvarov talentovanej mládeže. Výkladnou skriňou športu bol systém starostlivosti o talentovanú mládež. Vo všetkých útvaroch pracovali stovky trénerov z povolania. Útvary boli riadené, kontrolované a vyhodnocované športovými zväzmi a Metodickým oddelením SÚV ČSZTV. Tieto všetky fakty veľmi priaznivo ovplyvňovali športovanie mládeže a výkonnostnú úroveň. Prakticky vo všetkých športoch, najmä v olympijských, sme patrili až do roku 1995 k európskej a svetovej špičke. Avšak už od získania samostatnosti Slovenska 1993 sa začal tento systém starostlivosti o talentovanú mládež, ale zároveň aj o celú populáciu detí postupne rozpadáť. Bez analýzy či zdôvodnenia boli zrušené všetky ÚTM, ktoré časom zostali športovými gymnáziami len podľa názvu, bez primeraného finančného zabezpečenia. Dôsledkom je úpadok športovej aktivity detí a mládeže, postupný nedostatok náradia a náčinia v telocvičniach, zjednodušenie vyučovania telesnej výchovy na loptové hry, úpadok v príprave talentovanej mládeže a pokles úspechov Slovenska na medzinárodnom poli. Vo vrcholovom manažmente sme svedkami korupčného správania a nekompetentného riadenia, čo sa prejavuje demotiváciou našich športových špičiek.

V SR štát nemá partnera, s ktorým by komunikoval otázky prípravy talentovanej mládeže, vrcholového športu a športu pre všetkých. Pokus Slovenského olympijského výboru o vytvorenie tzv. strechy slovenského športu bol rázne odmietnutý zo strany futbalového zväzu a odsúdený na zánik. Šport musí mať strešný orgán, zákon o športe, koncepciu telesnej výchovy mládeže a vyčlenené prostriedky na financovanie. Okrem toho musí existovať sieť miestnych klubov, stredísk, spolkov a dostatok športovísk pre záujmové a voľnočasové aktivity. Pokiaľ ide o deti a mládež, zanedbanie športu a investícií do rekreačných možností a športovej infraštruktúry vedie k nezdravému životu, chorobám (ako napríklad obezita), stresu a zhoršeniu celkovej kvality života.

2 | VZDELÁVANIE A ŠPORT

Naše riešenia

1. Obnoviť Útvary talentovanej mládeže predovšetkým v olympijských športoch a zabezpečiť dostatok trénerov z povolania pri práci s talentovanou mládežou.
2. Zvýšiť financovanie športových gymnázií.
3. Zlepšiť vybavenia základných a stredných škôl základným náradím a náčiním.
4. Finančne motivovať a podporovať športovú prípravu detí a mládeže v školách, organizovať inšpirujúce a talenty vyhľadávajúce športové súťaže v školách, medzi školami až po celoštátnu úroveň.
5. Radikálne zlepšiť športovú infraštruktúru slovenského športu na všetkých úrovniach: šport pre všetkých, pre talentovanú mládež, výkonnostný aj vrcholový šport.
6. Podporiť účinné daňové zákony, ktoré by umožnili súkromným firmám investovať do športu a dotovať kluby, zväzy, jednotlivcov.
7. Vytvorenie výskumného ústavu pre šport, napríklad na báze Národného športového centra, ktoré si zriadilo MŠVVaŠ SR, ktoré však nemá jasnú náplň. Takisto je potrebné vytvorenie Metodického ústavu na riadenie prípravy talentovanej mládeže.
8. Podporovať rozvoj všetkých športov, nielen „vybraných športov“, ako sú futbal, tenis, hokej, atletika. Neprijateľným parametrom pridelovania financií je medzinárodná a domáca popularita športov. V drvivej väčšine civilizovaných krajín sveta takáto anomália neexistuje. Financie do športu sa pridelujú na základe dlhoročného sledovania a vyhodnocovania výskumných ústavov pre šport, ktoré si zriaďujú štátne orgány, a riadia šport v príslušných krajinách.
9. Zvýšiť rozpočet škôl na rozvoj športových aktivít, keďže je to investícia, ktorá sa štátu mnohonásobne vráti.

3 | VEDA A VÝSKUM

... kde veda, výskum a inovácie sú potenciálom rozvoja, nie na príťaž.

Výzvy a problémy

Podobne ako napríklad umenie, aj veda a výskum patria medzi základné kultúrne prejavy ľudstva. V človeku drieme túžba objavovať nepoznané: od exotických miest cez komplexné prírodné zákony až po abstraktné matematické vzťahy. Vedecké objavy okrem toho pravidelne a neustále zlepšujú kvalitu nášho života – stačí spomenúť pokroky v lekárskej vede, ale aj napríklad v telekomunikačnej, automobilovej, či leteckej technike a pod. Napriek finančnej poddimenzovanosti vedy a výskumu, Slovensko patrí medzi krajiny s dlhou vedecko-výskumnou tradíciou. Naši vedci boli – a stále sú – adekvátnymi partnermi svojim zahraničným kolegom, prispievajúc k riešeniu najprestížnejších projektoch dnešného sveta: Slovensko sa úspešne zúčastňuje aktivít nadnárodných organizácií ako napr. CERN, XFEL, ESA a ďalších.

Z tejto silnej tradície v podstate čerpá naša veda dodnes. Napriek tomu, že za posledné desaťročia podpora vedy a výskumu zo strany jednotlivých vlád skôr upadala, dokážu naši vedci ešte stále prichádzať s prelomovými objavmi, či už v oblasti biológie, materiálových, alebo informačných technológií. Slovensko, ako krajina bez výrazných prírodných zdrojov (ropa a plyn, nerastné suroviny), s malým územím bez priameho prístupu k moriam, musí piliere svojho bohatstva hľadať inde. Naše hospodárstvo sa posledné roky spolieha prevažne na montážne haly zahraničných automobiliek. Tento stav považujeme za dlhodobo neudržateľný, nakoľko je založený viac na manuálnej práci než na kvalite vedomostí našich ľudí. Preto sme toho názoru, že hlavným zdrojom bohatstva na Slovensku by sa postupne mali stať výskumné a vývojové služby, inovácie, patenty (a z nich plynúce príjmy z licencií), ktoré budú vznikať vo vedeckých centrách a technologických firmách, ale aj na našich vysokých školách. Cieľom je vybudovať tzv. znalostnú ekonomiku zalo-

ženú viac na vedomostiach. Príkladov zo zahraničia, vrátane krajín našej veľkosti, je dosť: aj u nás môžu vzniknúť úspešné technologické firmy podobné estónskemu Skype-u.

Jednoznačne najzávažnejším a dlhodobým problémom slovenskej vedy je jej výrazné podfinancovanie. Napriek veľkému potenciálu slovenských vedcov produkovať kvalitné výsledky na svetovej úrovni a s perspektívou premeniť Slovensko na krajinu s fungujúcou znalostnou ekonomikou, patríme vo výške financovania vedy v prepočte k HDP krajiny na chvost Európy. Dokonca aj naši susedia v rámci Výšehradskej štvorky vynakladajú na vedu a výskum viac prostriedkov než my.

Naším cieľom bude preto zvýšiť financovanie vedy v SR zo súčasných 0,89 % HDP na aspoň 1,5 % HDP do roku 2020. Na dosiahnutie tohto cieľa je potrebné okrem postupného navyšovania financovania z verejných zdrojov predovšetkým motivovať súkromný sektor, aby viac investoval do výskumu, vývoja a tvorby inovácií. Veda v SR je dnes financovaná asi z polovice z verejných zdrojov a z polovice zo súkromných zdrojov. Zámerom je dosiahnuť stav, kde aspoň 2/3 finančných prostriedkov vynakladaných v SR na vedu a výskum bude pochádzať z rúk súkromných spoločností, nakoľko tam je inovačný potenciál najvyšší. Na dosiahnutie tohto cieľa je však potrebné prijať adekvátne opatrenia, napríklad vo forme atraktívnych daňových úľav pre firmy investujúce do výskumu a vývoja. Druhým najväčším problémom v slovenskej vede sú príliš prísne pravidlá nakladania s už vysúťaženými finančnými zdrojmi. Prísne pravidlá verejného obstarávania majú zmysel pri rutinných nákupoch spotrebného tovaru (napríklad kancelárskych potrieb) či prevádzkových služieb (napríklad stravovacích či upratovacích), ale pre potreby vedeckého projektu sú často neúčelné a v skutočnosti brzdia efektívne využitie financií pridelených na dosiahnutie vedeckého výsledku. Skoro nikdy totiž nie je možné dopredu odhadnúť všetky tovary a služby, ktoré bude daný výskumný projekt potrebovať. Vyplýva to zo samotnej podstaty vedeckej práce: objavovať neznáme fakty či postupy, konštruo-

3 | VEDA A VÝSKUM

vať výrobky novej kvality, teda doslova hľadať nové a neznáme. Hoci vedec už raz presvedčil spoločnosť, resp. hodnotiacu komisiu o zmysluplnosti svojho projektu, vrátane jeho rozpočtovej časti, naďalej musí pri každom nákupe postupovať tak, akoby nakladal s prevádzkovými financiami verejnej inštitúcie, teda zháňať v predstihu prístroje či súčiastky do projektu, pokiaľ možno čo najlacnejšie. Prax však ukazuje, že je veľmi ťažké, niekedy až nemožné, splniť pri vedeckej práci všetky požiadavky súčasného zákona o verejnom obstarávaní. Často sa nakupujú nie bežne dostupné tovary a služby; väčšinou ide o prototypy, resp. na trhu ešte len sa formujúce sa výrobky, služby a pod.

Tretím najvypuklejším problémom je nízka možnosť uplatnenia mladých vedcov v SR. Hlavným faktorom je neadekvátne finančné ohodnotenie vedca, ktorý v prípade, že si chce založiť rodinu, musí si nájsť prácu v inom obore, alebo hľadať vedecké uplatnenie v zahraničí. Z toho vyplývajú dva zásadné problémy pre rozvoj slovenskej vedy: zväčšujúca sa generačná medzera v radoch slovenských vedcov a únik najtalentovanejších mozgov do zahraničia.

Budeme preto presadzovať postupné navyšovanie platových pomerov slovenských vedcov tak, aby bolo pre mladého človeka reálne pokračovať v kariére vedeckého pracovníka aj po založení si vlastnej rodiny, a aby mohli slovenské pracoviská aspoň čiastočne konkurovať okolitým krajinám. Okrem toho je potrebné prijať opatrenia pre postupný návrat krajanov, ktorí sa dokázali v zahraničí uplatniť na poli vedy a výskumu, aby mohli vo svojej domovine pokračovať vo svojom výskume a budovať tu perspektívne vedecké tímy.

Samostatnú pozornosť si zaslúži oblasť popularizácie vedy a výskumu. Vedci musia pravidelne a zrozumiteľne verejnosti vysvetľovať, čo užitočné z ich práce plynie pre ľudstvo, t. j. pre jeho poznanie sveta, či kvalitu života. Nejde len o obhajobu opodstatnenia verejných výdavkov na vedecké projekty, popularizácia vedy má obrovský vplyv aj na motiváciu detí a mládeže študovať vedu a techniku, spoznávať nové a perspektívne oblasti

ľudskej činnosti, a v konečnom dôsledku tak umožňuje udržiavať pri živote samotnú vedu, ktorá bez prívlevu nových generácií zákonite stagnuje.

Naše riešenia

1. Stimulovať budovanie znalostnej ekonomiky zavedením vyšších daňových úľav pre subjekty investujúce do výskumu a vývoja.
2. Zvýšenie financovania vedy v SR zo súčasných 0,89 % HDP na aspoň 1,5 % HDP do roku 2020.
3. Postupné navyšovanie súťažných finančných prostriedkov v slovenských grantových agentúrach APVV, VEGA a KEGA o desiatky percent oproti súčasnému stavu.
4. V oblasti vysokého školstva Slovensko trpí nadmerným množstvom vysokých škôl, z ktorých väčšina nedosahuje náležitú kvalitu. Bude preto potrebné oddeliť renomované univerzity, ktoré produkujú kvalitných absolventov do praxe spolu so špičkovým výskumom, od tých vysokých škôl, ktoré produkujú nezamestnaných ľudí, hoci s vysokoškolským titulom. Toto oddelenie bude spočívať jednak v spôsobe financovania vysokých škôl, ako aj v prístupe k vedeckým finančným zdrojom.
5. Zastavenie úniku najšikovnejších mozgov do zahraničia. Preto budeme podporovať zavádzanie návratových štipendií pre úspešných vedcov späť na Slovensko, na ktorých bude nadväzovať dedikovaná a rýchla grantová schéma, ktorá umožní navrátilcom získať vedecký projekt na prvé roky ich pôsobenia v SR. Tiež

3 | VEDA A VÝSKUM

je potrebné prilákať kvalitných vedcov zo zahraničia tak, aby časť svojho know-how mohli odovzdať tímom, ktoré vybudujú z mladých vedcov v SR. Za týmto účelom budeme podporovať štipendiá pre týchto hosťujúcich vedcov tak, aby im štipendium poskytlo atraktívne podmienky na vedeckú prácu aspoň na 5 rokov.

6. Dnešná veda je predovšetkým o medzinárodnej spolupráci, preto budeme presadzovať zlepšenie ohodnotenia vedcov zapojených do európskych a medzinárodných projektov. Od tohto kroku očakávame zvýšenie zapojenia Slovenska do európskych programov, ako sú napr. Horizont 2020, Dunajská stratégia a pod.

7. V SR je veľmi málo rizikového kapitálu, ktorý by bol dostupný pre rýchle testovanie inovačných riešení. Budeme preto podporovať start-upové grantové programy ako napr. inovačné vouchery, bezúročné pôžičky pre nákup technológií, možnosť spolufinancovania registrácie patentu štátom a pod.

8. Zatraktívime povolanie vedca navýšením jeho finančného ohodnotenia. Postavenie vedca v SR musí byť porovnateľné s krajinami v EÚ, inak sa bude rozširovať generačná medzera v slovenskej vedeckej komunite.

9. Zrovnoprávnenie finančného ohodnotenia zahraničných vedcov hosťujúcich u nás s domácimi vedcami, počnúc od post-doktorandských pozícií.

10. Pokračovanie transformácie ústavov SAV na jednotlivé verejno-výskumné inštitúcie, s cieľom umožnenia a zjednodušenia ich spolupráce s podnikateľskou sférou v oblasti poskytovania výskumných služieb, resp. riešení výskumných úloh na zákazku.

11. Zásadné zníženie byrokratickej záťaži vedcov pri používaní vysúťažených peňazí.

12. Zmiernenie požiadaviek zákona o verejnom obstarávaní pre oblasť vedy a výskumu. Prostriedky určené na výskumné (t. j. nie prevádzkové) aktivity nemôžu podliehať pravidlám verejného obstarávania v tej miere, ako bežné prostriedky.

13. Pre potreby nakladania s „výskumnými“ peniazmi preto prehodnotíme pravidlo o limitných nákupoch do 5 000 eur a povinnosť nakupovať cez elektronické trhovisko; buď ich úplným zrušením, alebo zvýšením príslušných finančných limitov.

14. Zavedenie nových grantových schém určených výlučne pre popularizáciu vedy a techniky na pôde základných, stredných a vysokých škôl, ale aj verejných vedeckých festivaloch typu Noc výskumníkov, Týždeň vedy a techniky a pod.

15. Zjednodušenie pravidiel pre posudzovanie projektov za účelom zníženia tzv. „time-to-grant“.

16. Výstavba regionálnych vedeckých múzeí s interaktívnymi expozíciami tak, aby stimulovali záujem detí o štúdium vedy a voľbu vedeckej kariéry.

17. Zjednotenie a sprehľadnenie podmienky na získanie grantov zo štrukturálnych fondov, ako aj zníženie byrokracie.

4 | RODINNÁ POLITIKA

... kde každej rodine, aj tej neúplnej, venujeme pozornosť a podporu.

Za základné východisko rodinnej politiky považujeme princíp ochrany a podpory rodiny, ako spoločenstva, ktoré zaručuje vzájomnú starostlivosť manželov a harmonický vývin a výchovu detí. V súlade s Európskou sociálnou chartou chceme rodine garantovať právo na sociálnu, právnu a hospodársku ochranu zabezpečujúcu jej plný rozvoj.

Okrem etických a spoločenských benefitov, rodina je pre štát zdrojom ekonomického potenciálu. Je kľúčovým faktorom rozdelenia zdrojov medzi jednotlivcami a generáciami, je miestom ochrany a zabezpečenia pred chudobou. Žiadny sociálny systém nevie jednotlivca ochrániť pred chudobou tak, ako fungujúce rodinné väzby. Z toho dôvodu diferencujeme rodinnú politiku od sociálnej politiky, keďže rodinná politika napomáha stabilite a rozvoju rodín, kým sociálna politika chráni občanov pred ekonomickou chudobou. Naším cieľom je podporovať rodiny, no zároveň plne rešpektovať právo na súkromie, subsidiaritu rodinného spoločenstva a právo rodičov na výchovu detí.

Rodiny vo vyspelých krajinách sa však menia a sú vystavené mnohým výzvam. Znižuje sa pôrodnosť a zároveň sa zvyšuje dĺžka života, v mnohých krajinách je v súčasnosti viac starých rodičov a menej detí. Mnohé rodiny žijú v netradičnom usporiadaní, ľudia vstupujú do manželstva v staršom veku, stúpa rozvodovosť, ako aj opätovný vstup do manželstva. Mnoho detí sa rodí mimo manželstva, deti majú menej súrodencov, často žijú len s jedným rodičom. Ašpirácie žien sa presúvajú z materstva do profesionálneho života a muži aj ženy hľadajú príležitosť, ako skombinovať rodinný život a kariéru.

Na Slovensku považujeme za najväčšie výzvy v oblasti rodinnej politiky štyri problémy: demografiu, bývanie, stabilitu rodinných zväzkov a prehlbujúcu sa chudobu mnohohetných rodín.

Demografia

Takmer všetky vyspelé krajiny čelia problému klesajúcej pôrodnosti. V roku 2012 v Európskej únii nebola ani jedna krajina nad hranicou nahraditeľnosti populácie (vo vyspelých krajinách 2,1 dieťaťa na ženu). Pokiaľ ide o Slovensko, je situácia ešte znepokojujúcejšia. Slovensko má jednu z najnižších pôrodností v Európskej únii, dokonca aj medzi štátmi Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj, ktorá združuje 34 ekonomicky najrozvinutejších štátov sveta. Pôrodnosť dlhodobo klesá a v súčasnosti je okolo 1,34 dieťaťa na ženu. Príčinou týchto klesajúcich trendov je kombinácia viacerých faktorov, ktoré zahŕňajú sociálne normy a postoje, zmenu ašpirácií súčasnej spoločnosti, ako aj náklady na výchovu dieťaťa. Jedným z určujúcich faktorov, ktorý má vplyv na zakladanie rodín a demografický vývoj je aj odkladanie materstva a výrazný pokles pôrodnosti žien do 30 rokov. Muži aj ženy sa chcú najskôr etablovať na pracovnom trhu a zabezpečiť sa po materiálnej stránke, až potom zakladajú rodiny. Kým v roku 1970 bol priemerný vek prvoroďáčiek 24 rokov, v súčasnosti na Slovensku sa zvýšil na 27 rokov a priemerný vek žien pri pôrode je 29,2 roka. Následne sa zvyšuje pravdepodobnosť, že ženy budú mať menej detí alebo budú čeliť problémom s neplodnosťou v neskoršom veku. Mnoho žien ostáva bezdetných a z empirických prieskumov (Eurobarometer 2006: "Childbearing Preferences and Family Issues in Europe") vyplýva, že vo všeobecnosti rodičia majú menej detí, ako by chceli mať (tzv. „child gap“). Ďalším faktorom je aj zvyšovanie vzdelanosti, predovšetkým vzdelanosti žien, ktorá za posledných 30 rokov výrazne stúpla. Mladí ľudia teda trávajú oveľa viac času v škole, ako ich rodičia a starí rodičia.

Pokiaľ ide o príčiny nízkej pôrodnosti a nechuti k manželstvu, na základe výskumu niektorí autori tvrdia, že pokles sobášnosti a pôrodnosti je najväčší v krajinách, kde sú ašpirácie žien v pracovnom živote v najväčšom rozpore s tradíciami alebo očakávaniami spoločnosti a s rolou, ktorú má zohrávať žena v rodinnom

4 | RODINNÁ POLITIKA

živote. Na Slovensku pomerne veľa žien dosahuje vysokoškolské vzdelanie (o 13 % viac ako mužov), avšak len malé percento zamestnávateľov umožňuje zladenie pracovného a rodinného života tak, aby sa žena mohla plnohodnotne venovať rodine popri práci.

Ďalším faktorom sú aj náklady spojené s deťmi. Mať deti je rozhodnutie, ktoré zahŕňa viditeľné priame a nepriame náklady a nárast týchto nákladov sa považuje za jeden z faktorov pôrodnosti. Priame náklady sú napríklad zvýšenie spotreby domácnosti (bývanie, jedlo, predškolské zariadenie, vzdelanie, doprava, oblečenie). Náklady na prvé dieťa sú často väčšie ako na ďalšie deti, vzhľadom na novú infraštruktúru (detská izba, nové veci, ktoré sa recyklujú pre ďalšie deti). Nepriame náklady zahŕňajú čas, ktorý zväčša matky venujú starostlivosti o deti. Tento faktor je často v spoločnosti a zo strany štátu nedocenený. Ženy, ktoré vychovávajú deti, šetria náklady, ktoré by na výchovu musel vynakladať štát (jasle), nehovoriac o spoločenskom a ekonomickom potenciáli, ktorý má pre budúcnosť krajiny dobre vychovaný člen spoločnosti. Nepriame náklady sa dajú zmerať znížením príjmu v dôsledku zníženia pracovného úväzku, pozastavenia práce, alebo dlhodobému dopadu na kariérny postup, prípadne kariéru vo všeobecnosti. Keďže na Slovensku je stále nemalý rozdiel medzi platom mužov a žien, zväčša je to matka, ktorá ostáva doma a následne po návrate do práce aj zarába menej. Štúdie, ktoré sa venovali tejto problematike odhadujú, že príjmy matiek s dvoma už väčšími deťmi v Nemecku a v Holandsku dosahujú len 46 % príjmu, čo zarábajú na podobných pozíciách ženy, ktoré nemajú deti. Tento takzvaný „family gap“ je menší v škandinávskych krajinách, kde matky zarábajú až 89 % z toho, čo ženy „nematky“. Podobné štatistiky pre Slovensko neexistujú, ale na zacielenie politik, ktoré by odstránili penalizáciu žien – matiek po návrate do práce, by sa tomuto problému mala venovať náležitá pozornosť. So zvyšovaním podielu vysokoškolsky vzdelaných žien, rastú následne aj nepriame náklady na deti. Táto situácia stimuluje ženy k tomu, aby najskôr začali pracovať a budovať si kariéru a až potom si zakladajú rodiny.

Aj keď pôrodnosť a formovanie rodiny sú záležitosťou súkromnej sféry každého človeka, mnohé krajiny začali vyvíjať politiky, ktoré by uľahčili mladým ľuďom založenie rodiny. Jedným z nástrojov, ktoré čiastočne môžu ovplyvniť rozhodnutie založiť si rodinu, ako aj veľkosť rodiny sú rodinné dávky. Z hľadiska efektivity investícií štátu do rodiny viaceré teoretické štúdie zistili, že najväčšia efektívnosť sa dosiahne, ak sa do dieťaťa investuje v skorom veku. Pokiaľ ide napríklad o vývoj kognitívnych schopností, teória vývoja mozgu poukazuje na to, že najväčší vývoj šedej hmoty v mozgu je v rannom detstve. Druhým argumentom v prospech podporovania detí v skorom veku sú aj výdavky spojené so starostlivosťou o malé deti. Malé deti vyžadujú viac času aj viac špecifických vecí (kočík, postieľka atď.). Pri starších deťoch sa matka s veľkou pravdepodobnosťou už vracia do práce a rodinný rozpočet je menej zaťažený. Z empirického výskumu štátneho Inštitútu pre výskum práce a rodiny vyplynulo, že ideálny spôsob zabezpečenia starostlivosti o veľmi malé dieťa vo vekovom intervale pol roka a až rok je spájaný takmer výhradne so starostlivosťou matky (bez ohľadu na jej ekonomický status – či je na materskej/rodičovskej dovolenke alebo je v domácnosti). K takejto forme starostlivosti sa priklonilo 96,4 % opýtaných rodičov. Silný konsenzus ohľadne úlohy matky bol aj v prípade starších detí vo veku 1 až 2 roky (Filadelfová, Gerbery: „Rodičovstvo: názory a skúsenosti rodín s malými deťmi“, 2014). Navyše, starostlivosť rodiča v prípade najmenších detí je jednoznačne najlepšia forma starostlivosti, ktorá môže byť dieťaťu v prvých rokoch života poskytnutá. Z toho dôvodu sa optimálnym riešením zdá predĺženie materskej dovolenky s cieľom zmierniť ekonomické bariéry v rozhodnutí sa pre dieťa, umožniť rodičom venovať kvalitný čas deťom v rannom období starostlivosti o dieťa a posilniť aktívnu úlohu otcov v rodinnom živote.

Výrazným uľahčením starostlivosti o deti je dostupnosť predškolských zariadení za prijateľnú cenu. Slovensko najväčšiu časť podpory rodiny investuje do peňažných príspevkov. Je pravda, že peňažné príspevky sú viac flexibilné, dajú sa relatívne

4 | RODINNÁ POLITIKA

rýchlo adaptovať, rýchlejšie zabezpečiť odozvu na stanovené ciele a cieľové skupiny obyvateľstva, prípadne sa dajú ľahko znížiť. Investície do služieb a do predškolských zariadení sú pomerne malé. Do predškolských zariadení Slovensko investuje menej, ako je priemer OECD krajín (necelých 0,4 % HDP). Umiestnenie dieťaťa do predškolského zariadenia môže byť najmä pre chudobnejšie domácnosti veľkou záťažou pre rodinný rozpočet, najmä v prípade, keď rodičia nedostanú miesto a sú nútení dať dieťa do súkromného zariadenia. Budeme presadzovať, aby každé dieťa dostalo miesto v škôlke, ako aj skvalitnenie služieb pre rodiny, rozvoj rodinnej infraštruktúry v mestách a obciach, ako sú napríklad materské centrá, komunitné centrá, detské ihriská a pod.

Okrem rodinnej infraštruktúry a služieb, veľký vplyv na pôrodnosť a formovanie rodiny majú opatrenia na zosúladenie rodinného a pracovného života, najmä v kontexte zvyšujúcich sa aspirácií žien v oblasti kariéry. Tieto opatrenia sú rôzne a zahŕňajú napríklad príležitosti na skrátený pracovný úväzok alebo pohyblivý pracovný čas. Zvyky na pracovisku, ako napríklad pracovať do neskorých večerných hodín negatívne vplyvajú na rozhodnutie založiť si rodinu, prípadne rozšíriť rodinu. Mnohé firmy, najmä mladé kolektívy takého zvyklosti kultivujú a nepriamo nútia zamestnancov rešpektovať takúto podnikovú kultúru. V prieskume o kvalite života (Kotowska, European Survey on the Quality of Life, 2010) až 40 % zamestnancov uviedlo, že nemajú čas na rodinu. Krajiny, kde sú rozšírené a ľahko dostupné možnosti skráteného alebo polovičného pracovného úväzku majú najvyššiu mieru pôrodnosti najmä medzi ženami s vyšším vzdelaním. Chceme podporovať pracovné prostredie priateľské k rodine, umožniť prácu z domu, zlepšiť dostupnosť čiastočných úväzkov a pohyblivý pracovný čas. Krajiny, kde to bolo možné ukazujú, najmä v prípade žien, oveľa väčšiu spokojnosť so zamestnaním a menej stresu.

Bývanie

Jednou z významných bariér pri zakladaní rodiny sú náklady na bývanie. Na Slovensku, podobne ako v Nemecku, Poľsku, Španielsku alebo Švédsku, minimálne 25 % rozpočtu rodiny ide na bývanie. Odpoveďou na otázku v prieskume Eurobarometer v roku 2008, čo je najväčším problémom, ktorému čelia v každodennom živote rodiny, bola práve vysoká cena bývania (39 % respondentov). Tento údaj potvrdil aj najnovší výskum Inštitútu pre výskum práce a rodiny, kde medzi tromi nevyhnutnými podmienkami na založenie rodiny menovali respondenti aj potrebu vlastného bývania. Bývanie môže mať významný dosah na odkladanie založenia rodiny. Ak mladí ľudia nemajú prostriedky na bývanie, často posúvajú osamostatnenie sa a ostávajú v rodičovskom dome. Pre mladých ľudí, ktorí uvažujú o založení rodiny je dôležité, aby mali príležitosť zabezpečiť si bývanie a postupne, ako napredujú v kariére a rozrastá sa ich rodina, mohli sa presúvať do väčšieho a kvalitnejšieho bývania.

Naším cieľom je presadiť, aby štát podporoval výstavbu nájomných bytov, najmä pre skupiny obyvateľstva, ktoré majú menej možností zaobstarať si primerané bývanie. Jednou z týchto skupín sú práve mladé rodiny. Na Slovensku je však podiel nájomných bytov veľmi malý a v súčasnosti predstavuje len necelých 6 %, pričom vo vlastníctve verejného sektora (mestá a obce) sa nachádzajú 3 % bytov. Podľa odborných odhadov sú ďalšie 3 % bytov vo vlastníctve súkromných osôb prenášané na voľnom trhu. Skupina mladých ľudí od 15 do 29 rokov, pre ktorú je otázka bývania obzvlášť dôležitá, podľa dostupných údajov z roku 2011 zahrňovala 1 188 950 obyvateľov, t. j. 22 % z celkového počtu obyvateľov SR. Podľa zistení Európskeho štatistického úradu z roku 2011 až 56,4 % obyvateľov SR vo veku 25 – 34 rokov býva stále so svojimi rodičmi. Tento stav je dôsledkom kombinácie viacerých faktorov, ako je vysoká nezamestnanosť, nárast cien nehnuteľností určených na bývanie, ako aj nákladov spojených s bývaním, pomalý rast miezd. Keďže

4 | RODINNÁ POLITIKA

samosprávy disponujú malým množstvom nájomných bytov, budeme podporovať program partnerstva medzi súkromnými vlastníckmi a samosprávami. Súkromný vlastník môže ponúknuť svoj byt do tohto programu, s tým, že samospráva mu garantuje pravidelné vyplácanie nájmu. Vlastník musí na druhej strane ponúknuť sumu prenájmu o 10 – 15 % nižšiu, ako je bežná cena na trhu. Poistenie proti rizikám bude niešť samospráva a následne mladé rodiny (podmienkou je striktné obmedzenie pokiaľ ide o maximálnu výšku príjmu, vekové obmedzenie, aspoň jeden z nich musí pracovať a nesmú vlastniť nehnuteľnosť) si môžu z ponuky programu vyberať byty, ktoré vyhovujú ich finančným podmienkam a nárokom. Alternatívne môže samospráva podľa svojich priorit a rozpočtových možností dotovať nájomné vo výške 5 – 10 %.

Bytová politika by mala urobiť nájom bytov atraktívnejším a byť otvorená aj pre nízkoprájmové mladé rodiny, ktoré sú v procese osamostatnenia sa, keďže bytová otázka pre mladých ľudí určite zostáva jednou z veľkých bariér založenia rodiny, najmä v chudobnejších regiónoch.

Stabilita rodinných zväzkov

Rodina na Slovensku vyzerá ináč, ako pred niekoľkými desaťročiami, najmä keď zoberieme do úvahy manželstvá a rozvody. Kým v 70-tych rokoch bolo uzatvorených okolo 11 manželstiev na 1 000 obyvateľov, v roku 2013 to bolo necelých 6 manželstiev. V roku 2014 bolo uzatvorených v absolútnych číslach 26 737 sobášov a v tom istom roku sa rozviedlo 10 514 párov, čo znamená, že takmer každé druhé manželstvo sa končí rozvodom. Objavujú sa nové formy spolužitia, ako napríklad kohabitácie, no štatistiky v krajinách OECD ukazujú, že preferovanou formou spolužitia je stále manželstvo. Sociálna mobilita v uzatvorených manželstvách je pomerne malá, väčšina ľudí žije s partnerom rovnakého vzdelania.

Nové formy spolužitia spôsobujú aj nárast detí narodených mimo manželstva. Tento trend je markantný najmä v škandinávskych krajinách, kde sa rodí viac detí mimo manželstva ako v rámci manželstva, napriek tomu, že sú to krajiny s vysokou mierou pôrodnosti. Slovensko si do určitej miery stále zachováva tradičnú formu rodiny, mimo manželstva je narodených len 35 % detí (na porovnanie: na Islande sa mimo manželstva narodí až 66,9 % detí). Postupne sa znižuje podiel úplných, dvojrodičovských rodín a zvyšuje sa zastúpenie jednorodičovských rodín. V roku 1970 tvorili úplné domácnosti 78,4 %, v roku 1991 to bolo 67,3 %, v roku 2001 už len 56,4 % a v roku 2011 to bolo 52 %. Takisto sa mení počet detí v rodine, kým v 90-tych rokoch na jednu rodinu so závislými deťmi pripadalo 1,9 detí, demografický vývoj naznačuje, že smerujeme k jednoduchšiemu modelu rodiny.

Málokto na Slovensku hovorí o tom, že rozpad manželstva a rodiny nie je len osobnou, často traumatizujúcou skúsenosťou pre členov rodiny, ale predstavuje vážny spoločenský a ekonomický problém, ktorý má dopad nielen na deti, ale aj na celkový ekonomický potenciál jednotlivých členov rodiny a následne na spoločnosť. Rozpad rodiny spôsobuje ekonomickú zraniteľnosť žien, mužov a detí (jednou z rizikových skupín pokiaľ ide o chudobu sú jednorodičovské domácnosti). Rozvod najviac ohrozuje ženy a deti, u ktorých spôsobuje najväčší prepád životného štandardu. U detí vyrastajúcich v prostredí s vysokou mierou konfliktov je väčšia pravdepodobnosť horších akademických výsledkov alebo porúch správania. Je nepopierateľné, že na vývin dieťaťa vplyva mnoho faktorov, no stabilné a nekonfliktné rodinné prostredie je jedným z činiteľov pozitívne vplyvujúcich na sociálne zdravie a celkovú pohodu. Absencia otca môže mať napríklad vplyv na zvýšenie kriminality mladistvých (R. Fisher, 2001) a deti z neúplných rodín čelia vyššiemu riziku chudoby, tehotenstvu mladistvých dievčat, alebo dlhodobej nezamestnanosti. Pokiaľ ide o dospelých členov rodiny, muži aj ženy žijúci vo fungujúcich rodinách sú spravidla šťastnejší a disponujú väčším materiálnym bohatstvom, ako rozvedení alebo slobodní jednotlivci.

4 | RODINNÁ POLITIKA

Rozpad rodiny vplýva okrem iného aj na produktivitu zamestnancov. Rozpadajúce sa vzťahy sú jednou z príčin stresu. Zamestnanci žijúci vo fungujúcich vzťahoch lepšie zvládajú stres, majú menšiu mieru absencií, väčšiu produktivitu, sú motivovanejší a lojálnejší. Aj z tohto dôvodu firmy často investujú prostriedky do programov na podporu rodín svojich zamestnancov.

Príčiny rozpadu manželstiev na Slovensku sú rôzne, najväčší podiel tvoria deklaratórne dôvody „rozdielnosť pováh, názorov a záujmov“. Z uvádzaných dôvodov podľa príčin rozvodu manželstva nasleduje alkoholizmus a nevera na strane mužov a nevera na strane žien. Pokiaľ ide o vek, najvyššia miera rozvodov u mužov je medzi 40 – 44 rokom a u žien medzi 35 – 39 rokom.

Tam, kde sa rozpadá rodina, rastú náklady pre štát. Negatívne dopady fragmentácie rodiny musí zmierňovať štát prostredníctvom sociálnych dávok, príspevkov na odstránenie chudoby, zvýšených výdavkov na justíciu a v konečnom dôsledku menšieho výberu daní. Členovia rodiny, ktorá sa rozpadne, často strácajú sebestačnosť a sú odkázaní na sociálnu pomoc štátu. Jednou z najväčších rizikových skupín, pokiaľ ide o ohrozenie chudobou sú neúplné domácnosti (27,5 %), teda domácnosti jedného rodiča s aspoň jedným závislým dieťaťom, z ktorých väčšinu tvoria domácnosti vedené ženami. Štúdiá v Spojených štátoch amerických, ktorá skúmala dopad fragmentácie rodín na štátny rozpočet vyčíslila, že rozpad amerických rodín stojí daňových poplatníkov 112 miliárd USD ročne (Benjamin Scafidi, 2008). Na Slovensku dôsledky rozvodov neboli rigorózne vyčíslené, je však nesporné, že každý rozvod prináša negatívne konzekvencie pre spoločnosť aj pre jednotlivca. Náklady štátu na každé rozpadnuté manželstvo sú podľa výpočtov v okolitých krajinách omnoho vyššie ako náklady na prevenciu a preventívne programy podporujúce stabilitu rodiny.

V Československu fungoval úspešne od 70-tych rokov systém rodinného poradenstva, ako odozva na nepriaznivo sa vyvíjajúcu rozvodovosť. Neskôr boli poradenské služby v komplexnej podobe zrušené, a to i napriek tomu, že rozvodovosť dlhodobo

stúpa a s ňou sú spojené ďalšie problémy (nefunkčné rodiny, drogová závislosť, kriminalita mládeže). Našou prioritou je obnoviť a poskytovať preventívnu starostlivosť a rozvíjať služby pre mladých ľudí, rodiny s deťmi, ako aj manželstvá ohrozené rozvratom. Presadíme, aby štát opätovne zriadil sieť manželských a predmanželských poradní a podporoval inštitucionalizáciu pomocného a podporného systému pre rodinu. Z hľadiska koncepcie by služby mali byť komplexné, tak ako to bolo v minulosti a odborné tímy by mali mať odborníkov aj z iných profesií (právnik, sexuológ, gynekológ a podľa regionálnej potreby aj odborníkov iných profesií).

Chudoba viacdetných rodín

Chudoba a ekonomická zraniteľnosť viacdetných rodín zväčša súvisí s nezamestnanosťou, výpadkom jedného príjmu v dôsledku starostlivosti o dieťa, alebo nemožnosťou zladiť pracovný a súkromný život. Najzraniteľnejšie rodiny sú tie, kde sú obaja rodičia bez práce. Keď hovoríme o ekonomickom a sociálnom zabezpečení rodiny, je znepokojujúce, že za posledných 20 rokov sa riziko chudoby presunulo najmä na rodiny s deťmi. Riziko chudoby rodín s deťmi je neproporcionálne vysoké pre takmer všetkých 34 členských krajín OECD. Na Slovensku je riziko chudoby v prípade, ak jeden rodič nepracuje, 18 %, ak obaja rodičia nepracujú, 66 %, čo je nad priemerom ostatných krajín. Hneď po narodení, prípadne do tretieho roku života dieťaťa je riziko chudoby najväčšie, keďže jeden z rodičov prestane pracovať. Podľa tieňovej správy o chudobe sú z demografických skupín domácností chudobou najviac ohrozené domácnosti s väčším počtom detí (tri deti a viac) a jednorodičovské domácnosti. Podiel osôb ohrozených chudobou sa vo viacdetných domácnostiach zvýšil z 32,6 % v roku 2011 na 35,1 % v roku 2012.

4 | RODINNÁ POLITIKA

Naše riešenia

- 1.** Predĺženie materskej dovolenky na 12 mesiacov a zvýšenie materskej na 100 % predošlého čistého príjmu matky.
- 2.** Zavedenie platenej otcovskej dovolenky pri narodení dieťaťa (3 plne platené dni a možnosť výberu neplateného voľna v rozsahu 7 dní).
- 3.** Zavedenie nového typu rodinného poistenia pre situácie sociálnych rizík v rodine transformáciou existujúcich druhov poistenia (tzv. systém rodinného poistenia). Ide o možnosť spoločného sociálneho poistenia rodiny, pri ktorom by členovia rodiny mohli mať rovnaké nároky na finančné plnenie zo sociálneho systému. Napríklad pri opatrovaní chorého člena rodiny, pri starostlivosti o dieťa, pri dôchodkovom poistení (solidárny manželský dôchodok) a pod.
- 4.** Nové definovanie minimálneho dôchodkového príjmu a napravenie krivdy, ktorá vznikla starodôchodcom.
- 5.** Zvýšenie daňového bonusu na dieťa na 500 eur ročne.
- 6.** Zatraktívnenie práce na čiastočný úväzok pre ženy s malými deťmi, ako aj flexibilných foriem práce a pohyblivého pracovného času odstránením bariér a nadbytočnej administratívy pre zamestnávateľa.
- 7.** Každé dieťa od troch rokov bude mať nárok na bezplatné miesto v škôlke. V prípade, ak nebude poskytnuté, rodičia získajú nárok na príspevok na starostlivosť o dieťa vo výške 280 eur za každý mesiac neposkytnutia služby.
- 8.** Podpora vzniku mini škôlok a podnikových škôlok, ako aj iných druhov časovo flexibilných predškolských zariadení (napr. podpora materských centier, denných centier a detských skupín), ktoré budú okrem iného schopné ponúknuť svoje služby aj rodičom pracujúcim na smeny, t. j. v noci.
- 9.** Dovolenka bude naviazaná na počet detí – za každé maloleté dieťa do 14 rokov bude mať zamestnanec nárok na ďalší deň dovolenky ročne.
- 10.** Zamestnávateľ nebude môcť nútiť rodičov, ktorí sa starajú o deti do 14 rokov pracovať v nedeľu, alebo počas sviatkov.
- 11.** Zníženie DPH na základné detské potreby a potreby pre dojčatá.
- 12.** Podpora osvetu a ochrana pred nadmerným zadlžovaním rodín a úžerou, ktorá spôsobuje mnohé tragédie v rodinách, vrátane dostupnosti bezplatného finančného poradenstva pre nízkopříjmové rodiny.
- 13.** Podpora výstavby nájomných bytov, najmä v kategórii sociálneho bývania pre nízkopříjmové mladé rodiny a vytvorenie systému takzvaného prestupného bývania. Tieto nájomné byty budú dočasným odrazovým mostíkom pre mladú rodinu, ktorá si následne môže nájsť kvalitnejšie bývanie.

4 | RODINNÁ POLITIKA

14. Hypotekárne prázdniny, aby rodič dieťaťa do troch rokov mohol požiadať svoju banku o plný odklad splátok hypotéky.

15. Obnovenie a poskytovanie preventívnej starostlivosti a rozvoj služieb pre mladých ľudí, rodiny s deťmi, ako aj manželstvá ohrozené rozvratom.

16. Posilnenie mediácie v oblasti riešenia rodinných sporov a rozvodov.

17. Opätovné zriadenie siete manželských a predmanželských poradní a podporného systému pre rodinu (preventívno-výchovné služby, individuálne poradenstvo, rodinné a párové poradenstvo, lepšia príprava mladých ľudí na rodinný život a výchova k rodičovstvu).

18. Posilnenie účinnej ochrany práv nenarodených detí s cieľom znížovania počtov umelého ukončenia tehotenstva. Sieť poradní by okrem iného zabezpečovala aj podporu a poradenstvo tehotným ženám v núdzi a pomáhala by im riešiť zložitú ekonomickú a bytovú situáciu.

19. Rozdelenie príspevku pri narodení dieťaťa s tým, že časť príspevku by žena dostala už počas tehotenstva.

20. Dostupnosť poradní v každom okrese, najmä tam, kde je rozvodovosť najvyššia (Bratislava, Banská Bystrica, Nitra, Trnava). Tieto služby pre rodiny budú komplexné a budú ich poskytovať odborníci z rôznych oblastí (právnik, sexuológ, gynekológ, psychológ...).

5 | SOCIÁLNA POLITIKA

... kde chránime bezmocných a slabších.

Sociálne služby

Výzvy a problémy

Sociálne služby sú oblasťou, ktorej dôležitosť bude vzhľadom na demografický vývoj narastať. Každý z nás si zaslúži žiť plnohodnotným životom bez ohľadu na svoj vek či zdravotný stav, mať právo na čo najvyššiu mieru nezávislosti, sebarealizácie a dôstojnosti, ako aj prístup k podporným službám vrátane osobnej pomoci.

Zákon o sociálnych službách z roku 2008 a každoročné veľké novely však nenaplnili oprávnené očakávania a neodstránili diskrimináciu občanov, ktorí sú prijímateľmi sociálnych služieb u neverejných poskytovateľov, ako aj diskrimináciu samotných neverejných poskytovateľov. Štát síce zveril kompetenciu v oblasti sociálnych služieb samospráve, no samospráva nedokáže zvládnuť súvisiacu finančnú záťaž a systém poskytovania sociálnych služieb je dlhodobo podvyživený. Nedostatočné financovanie ponechané na pleciach regionálnych a miestnych samospráv spôsobuje narastajúce poradovníky žiadateľov o umiestnenie do zariadení sociálnych služieb. Neverejné sociálne služby si menia postupne registráciu na iné druhy služieb, ktoré sú financované priamo štátom a nie samosprávou.

Za jeden z najzávažnejších problémov v tejto oblasti pokladáme tisíce žiadateľov o umiestnenie do verejných zariadení sociálnych služieb, s ktorými si samosprávy obcí a vyšších územných celkov nedokážu roky poradiť. Napriek neumiestneným žiadateľom však samosprávy nechcú objednávať sociálne služby u neverejných poskytovateľov, alebo u obecných neziskových organizácií. Neverejné domáce opatrovateľské služby prežívajú len s veľkými problémami a tento trend pokračuje napriek Národnému projektu domácej opatrovateľskej služby a deklarovanej podpore čo najdlhšieho zotrvania občana v jeho domacom prostredí. Neverejné pobytové služby v pôsobnosti vyšších územných celkov a služby krízovej intervencie nemajú potrebnú

finančnú podporu a niektoré z nich končia svoju činnosť. Pokiaľ ide o starostlivosť v domacom prostredí, v obciach na Slovensku žije množstvo osamelo žijúcich starších osôb. Rodinu buď nemajú, alebo býva ďaleko od nich. Často potrebujú len občasne pomôcť so starostlivosťou o domácnosť, lebo ich vlastné sily im na to nestačia, avšak nie sú ešte zdravotne odkázaní, aby využívali profesionálnu pomoc opatrovateľskej služby. Potrebujú pomoc pri základných činnostiach v domácnosti, osobných či sociálnych úkonoch, ktorú by im mohla poskytnúť nová funkcia rodinného asistenta.

V legislatívnej oblasti zákon o sociálnych službách síce reflektuje nové trendy, no nevytvára dostatočnú základňu pre ich presadenie. Upravuje príliš mnoho skutočností, (právne vzťahy, financovanie, dohľad), čím sa stal nečitateľným a neprehľadným. Takisto nedostatočne podporuje prechod z inštitucionálnej na komunitnú starostlivosť a vzhľadom na jeho komplikovanosť je veľmi problematické tento proces realizovať. Z toho dôvodu je potrebné systémovo riešiť rozdelenie zákona o sociálnych službách do troch zákonov podľa cieľových skupín, vrátane definovania ich financovania.

Naše riešenia

1. Rovnaké podmienky pre verejných a neverejných poskytovateľov sociálnych služieb a zmena spôsobu financovania sociálnych služieb tak, aby príspevok v odkázanosti išiel za klientom.
2. Ponechanie kompetencií v poskytovaní a zabezpečovaní sociálnych služieb samospráve, avšak s obligatórnou povinnosťou prispievať na prevádzku poskytovateľov sociálnych služieb.
3. Pokračovanie v transformácii inštitucionálnych služieb na komunitné služby s dôrazom na adresnosť poskytovaných služieb a kvalitu poskytovania sociálnych služieb. (0164)

5 | SOCIÁLNA POLITIKA

4. Zlepšenie miestnej koordinácie poskytovaných sociálnych služieb. V každom okrese by malo byť koordinačné centrum, ktoré by okrem iného poskytovalo informácie o rôznych druhoch poskytovaných služieb vrátane poradenstva. (0165)

5. Zavedenie fakultatívnej novej služby rodinného asistenta pre občanov, ktorí nie sú zdravotne odkázaní, aby využívali opatrovateľskú službu, ale potrebujú pomoc a asistenciu v domácnosti a v styku so spoločenským prostredím. (0089)

6. Otvorenie odbornej diskusie týkajúcej sa systémového rozčlenenia zákona o sociálnych službách s cieľom rozdeliť zákon do troch samostatných zákonov podľa cieľových skupín: zákon o dlhodobej starostlivosti a komunitných službách pre seniorov, zákon o podpore sociálneho začleňovania osôb so zdravotným postihnutím, zákon o krízovej intervencii a prevencii. Financovanie sociálnych služieb by sa malo riešiť osobitným zákonom. (0090)

Osoby so zdravotným postihnutím

Výzvy a problémy

Na Slovensku žije v súčasnosti približne 470 tisíc osôb s ťažkým zdravotným postihnutím, čo predstavuje 9 % z celej populácie. Sme si vedomí prínosu týchto ľudí pre spoločnosť, chceme ich podporovať, poskytnúť im príležitosti na osobný rozvoj a zapájanie sa do života, aby mohli žiť nezávisle v domácom prostredí a nie v segregovanom prostredí inštitucionálnej starostlivosti alebo v izolácii.

Za najdôležitejšie považujeme 4 oblasti: podporu rodín s deťmi so zdravotným postihnutím, začleňovanie osôb so zdravotným

postihnutím do pracovného života, nastavenie systému dlhodobej starostlivosti o ľudí odkázaných na pomoc iných osôb a prístupnosť fyzického prostredia, dopravy, informácií a komunikácie.

Podpora rodín s deťmi so zdravotným postihnutím

Pri dieťati s ťažkým zdravotným postihnutím sú prvé roky dôležité nielen pre skvalitnenie jeho života, ale aj pre prežitie a adaptáciu celej rodiny na novú situáciu. V rodine sa mení štruktúra príjmov, výdavkov, sociálne vzťahy, postavenie a úlohy jej jednotlivých členov atď. Zároveň má takáto rodina zmenené sociálne postavenie a možnosti v rámci komunity, miesta, kde žije, spoločnosti ako takej, pričom musí prekonávať rôzne bariéry v pracovnom uplatnení rodičov, možnostiach vzdelávania dieťaťa, ale aj pri voľnočasových aktivitách. Aj preto je nevyhnutné systémovo poskytovať komplexné informácie o možnostiach získania pomoci rodinám hneď po narodení dieťaťa so zdravotným postihnutím.

Kompenzáciu ťažkej životnej situácie má v súčasnosti riešiť príspevok na opatrovanie. Ten sa však v jeho maximálnej výške pre jednu plnoletú osobu pri opatrovaní jednej osoby s ťažkým zdravotným postihnutím pohybuje na úrovni len niečo okolo 220 eur mesačne a znižuje sa úmerne zvyšujúcemu sa príjmu v rodine. Napriek tomu nedosahuje príspevok na opatrovanie ani úroveň minimálnej mzdy. Pokiaľ sa jeden z rodiny rozhodne zostať doma, aby sa postaral o svojho odkázaného príbuzného v domácom prostredí, tak tým rodinný rozpočet utrpí zásadnú ekonomickú ranu. Rodina stráca jeden plnohodnotný príjem. To sa týka najmä osamelých rodičov, ktorí sa starajú o svoje ťažko zdravotne postihnuté deti. Týmto sa často dostávajú do existenčných problémov. Pre rodiny, ktoré sa starajú o odkázanú osobu je potrebné vytvoriť dôstojné podmienky na zvládnutie tejto životnej situácie.

5 | SOCIÁLNA POLITIKA

Začleňovanie osôb so zdravotným postihnutím do pracovného života

Medzi osobami so zdravotným postihnutím sú na rozdiel od celej populácie najpočetnejšie zastúpenou skupinou stále ekonomicky neaktívni ľudia. Súčasné nástroje aktívnej politiky trhu práce zamerané na občanov so zdravotným postihnutím predstavujú najmä kompenzáciu zvýšených nákladov zamestnávateľov súvisiacich s ich zamestnávaním, ale neuľahčujú ich vstup na trh práce a nie sú nápomocné pri udržaní zamestnania. V praxi to znamená, že chýba dostupné individualizované poradenstvo pre tých, ktorí si hľadajú prácu, ako aj motivačné prvky k zamestnávaniu osôb so zdravotným postihnutím pre zamestnávateľov.

Napriek prijatiu viacerých medzinárodných dohovorov či národných dokumentov, zostáva oblasť zamestnanosti ľudí so zdravotným postihnutím na Slovensku stále okrajovou témou. Nepomohla tomu ani posledná novela zákona o službách zamestnanosti, ktorá z mnohých obligatórnych príspevkov určených na podporu zamestnávania ľudí so zdravotným postihnutím urobila príspevky fakultatívne. Mnohé chránené dielne prišli o značnú časť dotácií a zatvárajú svoje brány. V tomto smere je potrebné umožniť väčším chráneným dielňam čerpať celé príspevky podľa zákona o službách zamestnanosti a upraviť príspevky tak, aby sa oddelil príspevok na mzdu zamestnancov so zdravotným postihnutím a príspevok na mzdu asistentov od príspevku na ostatné výdavky chránenej dielne. Zákon o štátnej pomoci je tiež potrebné novelizovať tak, aby príspevky pre chránené dielne boli chápané ako štátna pomoc podľa nariadenia o tzv. blokových výnimkách a nie nariadenia o štátnej pomoci de minimis. Vo všeobecnosti by sa malo podporovať zamestnávanie ľudí so zdravotným postihnutím v integrovanom prostredí, zdravotne postihnutí by nemali byť segregovaní a vytláčaní do špeciálnych priestorov. V chránených pracoviskách by z toho dôvodu mal byť umožnený voľnejší pohyb zamest-

nancov so zdravotným postihnutím, aby sa priestor na výkon zamestnania nebral len priestor nachádzajúci sa výhradne na adrese sídla alebo prevádzky chránenej dielne, či chráneného pracoviska, ale v nadväznosti na potrebu aj priestor podľa určenia vedúceho pracoviska. S cieľom lepšieho využitia výsledkov práce zdravotne znevýhodnených je potrebné zabezpečiť širšiu informovanosť zamestnávateľov, ktorí nezamestnávajú povinný podiel zamestnancov so zdravotným postihnutím o tom, aké tovary a služby chránené dielne poskytujú, aby sa zvýšila možnosť náhradného plnenia cez zadávanie zákaziek chráneným dielňam. Takisto je potrebné zdefinovať konkrétne nástroje na pomoc a podporu zamestnávania osôb so zdravotným postihnutím na otvorenom trhu práce, napríklad umožniť pracovnú prax (časovo obmedzenú napríklad na 6 mesiacov) v priamej analógii s už existujúcim nástrojom využívania dobrovoľníckej práce.

Dlhodobá starostlivosť

Nastavenie systému dlhodobej starostlivosti o ľudí odkázaných na pomoc iných osôb je prioritným verejným záujmom aj vzhľadom na celkový trend starnutia populácie a rastúceho počtu tých, ktorí sú odkázaní na dlhodobú starostlivosť. Peňažný príspevok na opatrovanie od 6 rokov veku poberali rodinní príslušníci, ktorí opatrojú 60 697 odkázaných osôb. Opatrovať domácej ošetrovateľskej starostlivosti poskytovaná 16 226 osobám, starostlivosť v zariadeniach sociálnych služieb rozličného druhu sa v r. 2014 poskytovala 30 002 osobám so zdravotným postihnutím. To vytvára nároky na financovanie služieb dlhodobej starostlivosti, zabezpečovanie ich kvality, ale aj priestor pre tvorbu nových pracovných miest.

5 | SOCIÁLNA POLITIKA

Prístupnosť fyzického prostredia, dopravy, informácií a komunikácie

Prístupnosť je prierezovou prioritou týkajúcou sa všetkých skupín osôb so zdravotným postihnutím, ale aj ďalších skupín celej populácie. Ide nielen o odstraňovanie architektonických bariér, ale aj vytváranie informačných systémov v prístupných formátoch pre osoby so zdravotným postihnutím, zabezpečovanie tlmočenia do posunkového jazyka a pod. Je tiež potrebné navrhovať výrobky, zariadenia, služby a programy tak, aby ich mohli využívať v najväčšej možnej miere všetci ľudia bez nevyhnutnosti ďalších dodatočných úprav, t. j. podľa prístupu univerzálneho dizajnu.

Princíp prístupnosti a univerzálneho dizajnu sa však v praxi neuplatňuje dôsledne, napríklad požiadavka architektonickej prístupnosti v rámci verejného obstarávania a nekvalifikované posudzovanie prístupnosti architektonického prostredia. Posudzovanie zdravotného postihnutia

V súčasnosti sa diskutuje o potrebe profesionalizácie a optimalizácie posudkových činností voči seniorom, či ľuďom so zdravotným znevýhodnením. Sme presvedčení, že je potrebné skvalitniť proces posudzovania, keďže často chýba špecializačná kvalifikácia posudkových lekárov a sociálnych pracovníkov, ktorí tvoria posudkové tímy. Dokonca podľa súčasne platných zákonov sa špecializácia posudkového lekára v medicínskom odbore podľa druhu zdravotného postihnutia či ochorenia ani nevyžaduje. Lekárske vyšetrenia od externých odborných lekárov - špecialistov, sa pri posudzovaní v plnej miere nezohľadňujú a v mnohých prípadoch netvoria ani súčasť lekárskeho posudku. Pri každej posudkovej činnosti je potrebné absolvovať celý proces posudzovania niekoľkokrát s predložením požadovaných potvrdení, zdravotnej dokumentácie, absolvovania ďalších a ďalších vyšetrení a nových posúdení. Z uvedených procesov sú už ľudia traumatizovaní, nakoľko pri ich fyzických a sociálnych obmedzeniach absolvovanie opakujúcich procesov posúdenia nie je vôbec jednoduché.

Naše riešenia

1. Opatrovateľovi ťažko zdravotne postihnutého príbuzného garantovať príspevok vo výške minimálnej mzdy.
2. Podpora rodiny s dieťaťom s ťažkým zdravotným postihnutím, zvyšovanie dostupnosti služby včasnej intervencie terénnou formou.
3. Zabezpečovanie poskytnutia komplexných informácií na jednom mieste o dostupných formách pomoci pre tieto rodiny, ako aj vytvorenie siete povinnej integrovanej starostlivosti o deti so zdravotným postihnutím od momentu zistenia zdravotného postihnutia v úzkej spolupráci s pediatriami. Urýchlené dokončenie územnej vybavenosti centrami včasnej intervencie (v súčasnosti sú štyri).
4. Lepšie vzdelávanie lekárov v oblasti včasnej intervencie.
5. Dostupnosť predškolských zariadení aj pre deti so zdravotným postihnutím, zvyšovaním počtu asistentov učiteľov alebo zdravotníckeho personálu pre tieto deti.
6. Zvyšovanie dostupnosti poradenstva terénnych špeciálnych pedagógov – cestujúcich učiteľov v procese vzdelávania detí so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami na bežných školách.
7. Podpora transformácie škôl na bezbariérové školy dostupné a prístupné pre všetky deti so zdravotným postihnutím. Cesta k integrácii v dospelosti nevedie cez segregáciu v detstve.

5 | SOCIÁLNA POLITIKA

8. Podpora ďalšieho vzdelávania zamestnancov škôl v oblasti práce s deťmi so špecifickými potrebami vrátane ovládania posunkového jazyka.

9. Presadzovanie inkluzívneho modelu vzdelávania na školách, kde sa bude prihliadať na špecifické potreby a rozmanitosť jednotlivých detí.

10. S cieľom zvyšovania prístupnosti akademického prostredia pre študentov so špecifickými potrebami, podpora účelového financovania centier pomoci na vysokých školách.

11. Opatrenia na podporu zamestnávania ľudí so zdravotným postihnutím na otvorenom trhu práce. Uľahčenie začlenenia tejto skupiny osôb, s osobitným dôrazom na mladých ľudí. Do pracovného života chceme podporiť zabezpečením kvalitného individualizovaného poradenstva pri príprave, hľadaní a udržaní zamestnania.

12. Opatrenia na zníženie administratívneho zaťaženia v súvislosti s poskytovaním príspevkov na podporu zamestnávania osôb so zdravotným postihnutím.

13. Opatrenia podporujúce zamestnávanie ľudí so zdravotným postihnutím a motivácia firiem, ale aj štátnej správy k zadávaniu zákaziek pre chránené dielne namiesto úhrady odvodu za neplnenie povinného podielu zamestnávania osôb so zdravotným postihnutím. Zvýšenie odvodu náhradného plnenia pre zamestnávateľov, ktorí nezamestnávajú povinný podiel zamestnancov so zdravotným postihnutím.

14. V rámci aktívnej politiky trhu práce nastavenie mechanizmu financovania neverejných služieb zamestnanosti podporujúcich zamestnávania občanov so zdravotným postihnutím formou podporovaného zamestnávania na otvorenom trhu.

15. Prehodnotenie problémov aplikačnej praxe pracovného asistenta.

16. Zavedenie možnosti zriaďovať chránené dielne v exteriéri.

17. Dôsledný monitoring a sankcionovanie verejných stavieb, ktoré v zmysle zákona nesplnili požiadavky prístupnosti a bezbariérového prostredia.

18. V rámci prístupnosti v komunikácii, podpora vzdelávania tlmočníkov do posunkového jazyka, dostupnosť tlmočnických služieb, výskum slovenského posunkového jazyka a podpora ľahko čitateľného jazyka (easy-to-read).

19. Pri prístupe k vysokoškolskému vzdelávaniu sú vážnou prekážkou aj fyzické a sociálne bariéry. Budeme presadzovať, aby priestory spĺňali štandardy pre pohyb osôb s obmedzenou mobilitou, aby sa odstránili informačné a komunikačné bariéry (študenti so zrakovým a sluchovým postihnutím), ako aj personálne bariéry (nepripravenosť zamestnancov a študentov na spoluprácu so študentom so zdravotným postihnutím.)

20. Zavedenie jednotného posudzovania zdravotných a sociálnych dôsledkov na účely podporných nástrojov systému sociálnej politiky (sociálne poistenie, kompenzácie, odkázanosť, služby zamestnanosti).

5 | SOCIÁLNA POLITIKA

21. Zavedenie regionálnych posudkových tímov v každom okresnom meste, zvýšenie efektívnosti, adresnosti a objektívnosti systému posudzovania.

22. Výsledky posúdenia budú zaznačené formou medzinárodného alfanumerického kódovania, ktoré by boli bez problémov použiteľné aj v zahraničí na základe Medzinárodnej klasifikácie funkčnej schopnosti, dizability a zdravia – MKF (International Classification of Functioning, Disability and Health – ICF).

23. Zlepšenie individuálneho prístupu, posúdenia a kvality posudkových činností, požadovanie špecializácií u posudkových lekárov a posudkových sociálnych pracovníkov na oblasť dôsledkov jednotlivých druhov zdravotného postihnutia.

Bezdomovecťvo

Výzvy a problémy

Byť bez domova je pre človeka traumatizujúcou skúsenosťou, ktorá sa viaže nielen k strate domova, ale spravidla aj sociálnych väzieb. Je potrebné zdôrazniť, že ľuďmi bez domova nie sú len osoby bez prístrešia (prespávajúce na ulici), ale tiež osoby bez stáleho bývania (v zariadeniach ako napr. útulok a domov na polceste), osoby v neistom bývaní žijúce napríklad v komerčných ubytovniach a osoby v nevyhovujúcom bývaní (chatky, maringotky, garáže a iné priestory bez potrebnej infraštruktúry). Pre každú z týchto skupín je spoločná vysoká miera ohrozenia stratou bývania a naopak, chýbajúce a nedostatočne koordinované možnosti pre opätovný návrat do normálneho života, čo v konečnom dôsledku je pre spoločnosť veľmi nákladné.

Naše riešenia

1. Prijatie národnej koncepcie prevencie a riešenia bezdomovectva.

2. Osobitný dôraz na prevenciu vzniku bezdomovectva presadzovaním opatrení ako napr. dostupnosť bezplatného finančného poradenstva pre nízkopříjmové skupiny obyvateľstva.

3. Podpora terénnej sociálnej práce s obyvateľmi obecných nájomných bytov, ktorí sú zadlžení.

4. Podpora vzniku integračných a denných centier komunitnej pomoci pre ľudí bez domova.

Ochrana pred hazardom

Výzvy a problémy

Hazardné hry vo všeobecnosti a najmä videohry a hra na výherných automatoch negatívne vplýva na jednotlivcov a ich rodiny. Má devastčné zdravotné a sociálne dopady. V poslednej dobe sme zaznamenali dramatický nárast videohier, ktoré sú podobné výherným automatom len sú výkonnejšie a sofistikovanejšie. Mnohé štúdie uvádzajú video-gambling ako najsilnejšiu a najnávykovejšiu formu gamblingu. Na porovnanie, kým v roku 2010 bol počet videohier v Bratislave 944, dnes v roku 2015 ich máme 2200. Herne znehodnocujú verejné priestory, často sú to tmavé a zatemnené brlohy, kde chodia ľudia, mnohokrát tí najchudobnejší, prehrávať ťažko zarobené peniaze.

5 | SOCIÁLNA POLITIKA

Cieľom nášho programu je tieto dopady eliminovať a zúžiť podmienky natoľko, aby sa hazard prestal rozvíjať. Vlády na Slovensku dlhodobo riziká podceňujú a nevnímajú náklady, ktoré sú s hraním hazardných hier spojené. Vláda Róberta Fica ako jedno z prvých opatrení v roku 2012 zrušila možnosť, aby obecné zastupiteľstvo mohlo zakázať na území obce či mesta výherné automaty. Dnes je možné obmedziť hazard až po vyzbieraní petície 30 % oprávnených voličov na základe ktorej zastupiteľstvo obce alebo mesta prijme všeobecne záväzné nariadenie. Naše riešenia

1. Návrat zákona o hazardných hrách do podoby z roku 2011, tak aby umožnil obciam a mestám zakázať na svojom území výherné automaty. Súčasťou zákona bude zákaz prevádzkovania výherných automatov v prevádzkach, kde sa podáva alkohol.
2. Definovanie maximálnych stávok v kasíne aj v herniach na jednu hru aj na hodinu hrania a povinné pauzy po niekoľkých hodinách nepretržitého hrania.
3. Zavedenie registra hráčov, do ktorého sa bude musieť zapísať každý, kto bude chcieť hrať.
4. Zavedenie povinnosti informovať hráča o celkovej prehre.
5. Zavedenie špeciálneho režimu pre poberateľov sociálnych dávok, ktorým bude zákonom zakázaná hra na výherných automatoch. Hráč nesmie byť dlžníkom sociálnej či zdravotnej poisťovne a nesmie poberať dávky v hmotnej núdzi.
6. Zavedenie sankcií pre prevádzkovateľa vybranej hazardnej hry, ak poruší zákon a umožní zúčastniť sa hazardnej hry aj osobe, ktorej to zákon nedovoľuje.

Dôchodkový systém

Výzvy a problémy

Údaje Európskej komisie, ako aj odborné výpočty hovoria o starnutí obyvateľstva na Slovensku. Viac ľudí bude v dôchodkovom veku a menej v produktívnom veku. Takto zmenená veková štruktúra obyvateľstva má silný vplyv na peňažné nároky Sociálnej poisťovne, ktorá vypláca dôchodky z prvého piliera. Prvý pilier je založený na priebežnom princípe, čiže pracovne aktívni ľudia platia odvody do Sociálnej poisťovne, ktorá z nich vypláca dôchodky súčasným dôchodcom. Keďže počet ľudí v dôchodkovom veku narastá a ubúda počet zamestnaných ľudí a detí, dôchodky z prvého piliera, ako aj ich navýšovanie sú ohrozené.

Naše riešenia

1. Udržateľnosť slovenského dôchodkového systému aj vzhľadom na zvýšený počet ľudí v dôchodkovom veku a slabý prírastok detí.
2. Ústavná ochrana dôchodkov z I., ako aj z II. piliera.
3. Projekt „oranžová obálka“. Presadíme návrh raz ročne informovanosť sporiteľov o predpokladanej výške dôchodku z I. piliera a tiež o výškach nasporených súm na ich osobných dôchodkových účtoch z II. piliera formou projektu „oranžová obálka“.
4. Odstránenie diskriminácie dôchodcov pri výpočtoch dôchodkov, ako sú tzv. starodôchodcovia, ktorí majú veľmi nízke dôchodky, ako aj

5 | SOCIÁLNA POLITIKA

sporiťov II. piliera, ktorí sú diskriminovaní opatrením o minimálnom dôchodku.

5. Medzigeneračná solidarita dôchodkového systému zavedením opatrenia, ktoré umožní deťom priamo prispievať na dôchodok svojich rodičov 1 % zo svojho vymeriavacieho základu. Podľa tohto princípu budú viac odmeňovaní dôchodcovia s väčším počtom pracujúcich detí.

6. Primerané zníženie odplaty DSS-kám, ktoré vedú dôchodkové účty sporiťov.

7. Motivácia sporiťov II.piliera tým, že budeme daňovo zvýhodňovať dobrovoľné platenie vyšších príspevkov do II. piliera formou nezdaniteľnej časti základu dane.

6 | ŽIVOTNÉ PROSTREDIE A ENERGETIKA

... kde chránime prírodné bohatstvo pre budúce generácie.

Životné prostredie

Výzvy a problémy

Od kvality prostredia, v ktorom žijeme, do veľkej miery závisí kvalita celého nášho života. S tým súvisí aj väčší dôraz na ekonomické dôsledky a právne aspekty poškodzovania životného prostredia. Za uplynulých 26 rokov sme na Slovensku vo všeobecnosti zaznamenali pokles znečistenia životného prostredia (od ovzdušia cez vodu až po pôdu i celý potravinový reťazec), a to vo väčšine sledovaných ukazovateľov a regiónov. Napriek tomu je environmentálny dlh minulosti stále ešte veľký, nedoriešené sú viaceré environmentálne kauzy minulosti a pribúdajú nové formy znečisťovania a devastácie nášho životného prostredia.

Na Slovensku chýba seriózna diskusia o klimatických zmenách a o tom, ako im čeliť. Takisto nemáme pripravenú spoločensky akceptovanú víziu a dlhodobú koncepciu ochrany pred povodňami. Slovensko je naďalej posiate tisíckami nelegálnych skládok odpadov – nielen komunálnych či inertných, ale neraz aj nebezpečných. Samotný zmysel ochrany prírody a krajiny sa dosiaľ na Slovensku nestal súčasťou verejného povedomia – skôr prevláda presvedčenie, že ide o niečo obmedzujúce, čo sa v minulosti zvyklo nazývať „brzdou pokroku“. Na viacerých miestach dochádza k nadmernej záťaži životného prostredia, na iných miestach zasa krajina pustne a degraduje.

Slovensko taktiež výrazne zaostáva za vyspelými krajinami v oblasti efektívneho využívania surovinových zdrojov a energie. Zákonný inštitút posudzovania vplyvov činností na životné prostredie a strategického environmentálneho hodnotenia sa realizuje často iba formálne a neplní svoje poslanie. V súlade s platným Environmentálnym akčným programom EÚ by environmentálne aspekty mali byť integrálnou súčasťou všetkých typov rozvojových politík.

Nakladanie s prostriedkami na životné prostredie je často neefektívne. V niektorých sférach sa využívajú neefektívne, ba kontraproduktívne, v iných chýbajú. Aj preto je potrebné zvýšiť občiansku participáciu pri rozhodovaní o týchto prostriedkoch a zlepšiť verejnú kontrolu ich využívania. V občianskom sektore sa nachádza veľký potenciál, ktorý ostáva zo strany štátu nevyužitý. Dobrovoľným ochrancom prírody a životného prostredia je potrebné dať príležitosť, ako aj reálne práva kontrolovať a pôsobiť proti poškodzovaniu prírody a životného prostredia. Zaostáva aj environmentálna výchova a vzdelávanie, a tým aj gramotnosť ľudí a povedomie o dôležitosti ochrany životného prostredia. Veľkú pozornosť si vyžaduje rozvoj našich miest tak, aby sa z nich stali skutočne príjemné a fungujúce miesta pre život svojich obyvateľov a návštevníkov.

Slovensko sa vždy pýšilo tým, že je bohaté na vodu, čo, žiaľ, už neplatí. Zlými rozhodnutiami politikov počas posledných 70 rokov sa krajina natoľko poškodila, že zo Slovenska sa stratilo viac ako 15 mld. m³ vody. Voda je nenahraditeľná pre život, potravinu, prírodu i bezpečné počasie a v 21. storočí bude v mnohých končinách sveta rozhodovať nielen o kvalite života ľudí, ale aj o potravinovej i ekonomickej bezpečnosti. Preto si Slovensko zaslúži ochranu nenahraditeľného prírodného dedičstva v plnom rozsahu. Zastavením vysychania Slovenska vrátíme našej krajine environmentálnu, vodnú, potravinovú, ekonomickú, sociálnu, kultúrnu, klimatickú bezpečnosť i perspektívu. Program plošného zadržiavania dažďovej vody v krajine ochráni Slovensko pred povodňami, suchom i klimatickou zmenou a zabezpečí nám i budúcim generáciám na Slovensku dostatok čistej vody, hojnej biodiverzity, zdravých potravín, prosperujúcej ekonomiky, viac tolerance i solidarity do vzťahov medzi ľuďmi.

Ochrana prírody a životného prostredia nie je len naša povinnosť, vyplývajúca z medzinárodných noriem, je to najmä otázka našej každodennej snahy zabezpečiť čisté, zdravé a harmonické prostredie, v ktorom žijeme a zachovať prírodné a kultúrno-historické hodnoty pre budúce generácie.

6 | ŽIVOTNÉ PROSTREDIE A ENERGETIKA

Naše riešenia

- 1.** Prísne dodržiavanie medzinárodne akceptovanej zásady „znečisťovateľ platí“ a zasadenie sa za to, aby zodpovednosť za environmentálne záťaže z minulosti niesol ten, kto ich spôsobil.
- 2.** Dôsledné vyšetrenie a doriešenie environmentálnych káuz, ktoré oprávnené znepokojujú verejnosť.
- 3.** Presadenie opatrení proti vzniku nelegálnych skládok odpadov: od prevencie v rovine výchovy a vzdelávania cez lepší systém zberu, zálohovania, triedenia a recyklácie až po zvýšenie sankcií pre tých, ktorí nelegálne skládky vytvárajú.
- 4.** V záujme šetrenia surovinami, ochrany životného prostredia a znižovania surovinovej a energetickej závislosti Slovenska budeme presadzovať zvýšenie energetickej efektívnosti celej slovenskej ekonomiky na úroveň vyspelých krajín.
- 5.** Urýchlené schválenie nového systému produkcie, používania a kontroly chemických prostriedkov v prírodnom prostredí, vo voľnej krajine a intravilánoch miest a obcí.
- 6.** Podpora inovatívnych riešení v čistení odpadových vôd a využívania dažďových vôd na zvýšenie produkcie biomasy, aby sa znížili náklady získavania zdrojov z prirodzených lesov.
- 7.** Pripravíme vodný zákon na integrovanú ochranu a obnovu vody v krajine, aby Slovensko nevysychalo a zároveň aby sa vytvorili finančné nástroje pre zvýšenie starostlivosti o ochranu vody na území pre mestá a obce.
- 8.** Prijatie nových legislatívnych pravidiel, ktoré budú motivovať mestá a obce k zvyšovaniu plochy verejnej zelene v mestách a k využívaniu dažďovej vody na ozdravovanie klímy miest a obcí.
- 9.** Pri protipovodňovej ochrane budeme motivovať všetkých správcov i vlastníkov lesopoľnohospodárskej krajiny a dopravnej infraštruktúry zadržiavať dažďovú vodu tam, kde spadne, a tým zvýšime bezpečnosť občanov v sídlach a zároveň posilníme zásoby vody na území Slovenska i ozdravíme klímu.
- 10.** Preventívnu protipovodňovú ochranu budeme realizovať hlavne zvyšovaním retenčnej schopnosti ako lesnej, tak aj poľnohospodárskej pôdy prostredníctvom subjektov, ktorú ju priamo obhospodarujú. Neodmysliteľnou súčasťou bude okrem iných opatrení aj trvalá údržba malých vodných tokov.
- 11.** Podpora riešení na udržanie vody v krajine, zadržanie povodňovej vlny v mieste jej vzniku, teda v horných častiach povodí, zmiernenie, spomalenie a rozdelenie jej odtoku, a tým aj zníženie rizika povodní. Pri protipovodňovej ochrane budeme preferovať prevenciu pred nutnosťou dodatočne odstraňovať ich tragické následky.
- 12.** Vytvorenie právneho mechanizmu účinnej obrany ľudí pred obťažujúcim zápachom a prijatie nového zákona o ovzduší.
- 13.** Podpora skvalitnenia urbanistických a územno-plánovacích prístupov k mestskému prostrediu, skvalitnenie mestskej dopravy dôrazom na verejnú, pešiu a cyklistickú, ako aj účinnú ochranu a adekvátne využívanie verejných priestorov v prospech verejnosti.

6 | ŽIVOTNÉ PROSTREDIE A ENERGETIKA

14. Komplexné informovanie verejnosti o stave životného prostredia a s tým súvisiacich hrozbách a rizikách. Výmena takýchto informácií musí prebiehať v súlade so zahraničím a s dôrazom na susedné krajiny.

15. Lepšie zapojenie a podpora mimovládnych environmentálnych organizácií do ochrany prírody na báze partnerských vzťahov so štátom a samosprávou a väčšie zapojenie občanov do environmentálneho rozhodovania. Takisto budeme podporovať aj environmentálnu výchovu a vzdelávanie.

16. Zvýšenie rozhodovacej právomoci správ národných parkov vrátane kompetencií pri rozhodovaní o finančných tokoch subjektov podnikajúcich na ich území. Posilnenie a zefektívnenie práce správ národných parkov a chránených krajinných oblastí v prospech prírody a príjemných zážitkov pre návštevníkov.

17. Výrazné zvýšenie podielu obyvateľov napojených na verejnú kanalizáciu a čistiarne odpadových vôd, zníženie ich rozostavanosti. Kvalitnú pitnú vodu z verejných vodovodov pre všetkých občanov (v roku 2014 ju malo 87,7 % občanov Slovenska).

18. Pri devastačnej ťažbe nebezpečných nerastných surovín štát s výnimkou rádioaktívnych látok neprihliada na oprávnené obavy občanov, preto upravíme príslušné zákony tak, aby bolo možné život a zdravie ohrozujúcu ťažbu surovín (vrátenie prieskumných vrtov) vykonávať len na základe súhlasného referenda občanov dotknutých obcí.

19. Pri projektoch revitalizácie krajiny a protipovodňovej ochrany miest a obcí budeme podporovať zapojenie dlhodobozamestnaných.

20. Z hľadiska ochrany životného prostredia nepodporíme nové ropovodné prepojenie cez Žitný ostrov, ktorý je vzácnym zásobníkom pitnej vody. Budeme presadzovať zvýšenie bezpečnosti aj ostatných existujúcich líniových stavieb, a to nielen na tomto území.

21. Na územiach so 4. a 5. stupňom ochrany, ako aj na územiach Svetového prírodného dedičstva UNESCO budeme zabezpečovať 100 % rozsah vlastníctva pozemkov štátom, prípadne mimovládny environmentálnymi organizáciami, a to niektorou z vhodných foriem vyrovnania sa so súčasnými neštátnymi vlastníkmi – prostredníctvom výkupu, zámeny, vyrovnania a pod.

22. Podporíme ochranu biodiverzity a navrátenie do prírody človekom vyhubených či kriticky ohrozených živočíchov (napr. zubra hrivnatého, norka európskeho, sokola rároha, tetraťa hoľniaka a ďalších druhov) ako aj rastlín; budeme podporovať ich prezentáciu návštevníkom chránených území.

Energetika

Výzvy a problémy

Najväčšími výzvami súčasnej doby v oblasti energetiky sú energetická bezpečnosť, energetická efektívnosť a energetická chudoba. Zatiaľ, čo energetická bezpečnosť je primárne doménou zahraničných vzťahov a medzinárodnej spolupráce, energetická efektívnosť súvisí najmä s tým, ako sa staráme o energetickú infraštruktúru a jej zdokonaľovanie. Energetická chudoba nie je len problémom Slovenska, ale

6 | ŽIVOTNÉ PROSTREDIE A ENERGETIKA

celej Európskej únie a súvisí s tým, ako sa dokážeme postarať o tých najzraniteľnejších z nás – spotrebiteľov energie.

Investície do energetickej infraštruktúry sa v posledných desaťročiach významne podcenili, čo je evidentné najmä v oblasti tepelnej energetiky, kde niektoré mestá úplne prestali využívať centralizované systémy dodávky tepelnej energie a nebyť umelého zásahu v podobe legislatívy v prospech týchto systémov, odklon by bol ešte väčší. Pritom z pohľadu energetickej efektívnosti by sa centralizované systémy mali urýchlene prebudovať a vylepšiť tak, aby využívali aj obnoviteľné zdroje energie a nielen fosílné palivá. Žiaduce je vykonanie energetického auditu, pretože aj Slovensko ako členský štát EÚ sa zaviazal prispieť k dosiahnutiu cieľov EÚ v oblasti energetickej efektívnosti. Avšak nielen v oblasti tepelnej energetiky, ale aj v prípade elektriny a plynu stále pretrvávajú nepravosti z minulých rokov, keď vlastníci a prevádzkovatelia infraštruktúry nevyplatili adekvátnu náhradu vlastníkom pôdy, na ktorej je energetická infraštruktúra postavená vrátane pôdy v ochrannom pásme v okolí takejto infraštruktúry. Vlastníci pôdy sú okrem strpenia vecného bremena navyše zaťažení aj miestnou daňou, ktorá sa nejaví byť spravodlivá. Takýto nespravodlivý systém je potrebné zmeniť.

Pojem energetickej chudoby právo Európskej únie nedefinuje a je tak na každom členskom štáte vrátane Slovenska, aký okruh ľudí zahrnie do pojmu zraniteľného spotrebiteľa. Platná legislatíva pozná tento pojem len pri elektrine a plyne a považuje za zraniteľných len zdravotne ťažko postihnuté osoby, ktorých prístroje na udržanie života sú napojené na plyn alebo elektrinu. To je však veľmi zúžený pohľad na zraniteľného spotrebiteľa, pretože štandardne by do tejto skupiny ľudí mali patriť aj dôchodcovia, ľudia v hmotnej núdzi a osoby mladšie ako 15 rokov. Následne by sa malo na osoby, ktoré majú postavenie zraniteľného spotrebiteľa prihliadať oveľa viac tak pri reklamácii tovarov a služieb v oblasti energetiky (ale aj širšie), ako aj pri exekúciách a súdnych či rozhodcovských konaniach.

Naše riešenia

- 1.** Podpora rýchlejšieho prechodu na takú ekonomiku, pri ktorej dochádza k žiaducemu ekonomickému a sociálnemu rozvoju a zároveň k poklesu spotreby prírodných zdrojov a produkcie emisií v intenciách koncepcie trvalo udržateľného rozvoja, ktorá je pre Slovenskú republiku záväzná.
- 2.** Prepracovanie zákona o tepelnej energetike tak, aby sa jeho ustanovenia o podnikateľoch vzťahovali len na podnikateľov a aby tí, ktorí sa chcú odpojiť a splňajú požadované technické parametre a parametre z hľadiska životného prostredia, tak mohli urobiť bez toho, aby mal doterajší dodávateľ právo vyjadriť záväzné stanovisko voči takémuto odpojeniu sa.
- 3.** Vykonanie energetických auditov budov vo verejnej správe.
- 4.** Povinnosť inštalácie meračov v oblasti tepelnej energetiky budú mať len tí, u ktorých je takáto inštalácia technicky možná a nákladovo efektívna.
- 5.** Posilnenie ochrany práv vlastníkov nehnuteľností a zabezpečenie rovnocennej ochrany súkromného vlastníctva a verejného záujmu napríklad tým, že priznáme vlastníkom nehnuteľností opakovanú každoročnú náhradu za nútené obmedzenie užívania ich nehnuteľností a užívania ich pozemku v ochrannom pásme, ktorú im vyplatí držiteľ povolenia. To sa uplatní v oblasti tepelnej energetiky, ako aj v oblasti elektriny a plynu. Pripravíme nový reštitučný zákon o energetike pre posilnenie práv vlastníkov pozemkov.

6 | ŽIVOTNÉ PROSTREDIE A ENERGETIKA

6. Rozšírenie okruhu osôb, ktoré sa považujú za zraniteľného spotrebiteľa a prepracovanie platnej legislatívy tak, aby tieto osoby mali zabezpečený osobitný zreteľ pri vybavovaní reklamácií tovarov a služieb, pri posudzovaní neplatnosti spotrebiteľských zmlúv, pri exekúciách, ako aj súdnych, či rozhodcovských konaniach.

... kde sa eurofondy používajú na rozvoj krajiny a nie na obohatenie špekulantov.

Výzvy a problémy

Z rozvojových fondov Európskej únie dostane Slovensko v rokoch 2014 až 2020 viac ako 15 miliárd eur, čo predstavuje viac ako 2 800 € na obyvateľa. Pre rozvoj krajiny je kľúčové, aby sme tieto peniaze využili rozumne a efektívne. Ak sa nám to podarí, kvalita života ľudí na Slovensku sa môže výrazne zlepšiť. Eurofondy pomôžu zmodernizovať železnice, opraviť a vybudovať cesty, zlepšiť školstvo či zdravotníctvo. Na to však potrebujeme šikovných a čestných ľudí zodpovedných za jednotlivé projekty, čo bolo doteraz skôr výnimkou, ako pravidlom.

Eurofondy sú pre ľudí na Slovensku synonymom rozkrádania, korupcie, podvodov pri výbere projektov a pri verejnom obstarávaní či úplne nezmyselných projektov. Väčšinu európskych projektov schvaľujú priamo naše ministerstvá. A tie doteraz často nehladeli na potreby krajiny, ale na prospech rôznych „vybavovačov“ a oligarchov v pozadí vládnej strany. Získanie príspevkov z eurofondov sprevádza obrovská byrokracia, ktorá zbytočne zaťažuje žiadateľov i štátnych úradníkov. Bežní ľudia a drobní podnikatelia tak nemajú skoro žiadnu šancu podporu získať, hoci by aj s menšími sumami dokázali zlepšiť prostredie okolo seba, zamestnať ľudí alebo inovovať výrobu. Na druhej strane, podporu získavajú schránkové firmy, ktorých jedinou činnosťou je odliv peňazí do správnych vreciek.

Osobitnou kapitolou je informatizácia štátu. V uplynulom období sme do nej len z eurofondov investovali viac ako 800 miliónov eur (plus ďalšie prostriedky zo štátneho rozpočtu). Napriek tomu však mnohé elektronické služby nefungujú alebo sú tak zle navrhnuté, že sa prakticky nedajú použiť. Ich spoločným menovateľom je to, že sú neskutočne predražené. Napríklad Estónsko investovalo do informatizácie výrazne menej prostried-

kov, ale je považované za jednu z krajín s najlepšie fungujúcimi elektronickými službami štátu i súkromných spoločností. Rozkrádanie je pri mnohých eurofondových projektoch tak zjavné, že po vykonanej kontrole ich Európska únia odmieta preplatiť. Slovensko stráca dvakrát – projekty sú často zle zrealizované a zbytočné a zároveň ich nakoniec nezaplatí Brusel, ale daňovní poplatníci. Doteraz sme tak prišli o viac ako 500 miliónov eur.

Najväčším zlyhaním súčasnej vlády je však fakt, že mnohé projekty sú zbabrané a nestihnú sa dokončiť, prípadne sa vôbec neuskutočnia. Prostriedky z uplynulého obdobia (2007 – 2013) treba podľa pravidiel EÚ minúť do konca roka 2015. Do konca roka musíme vyčerpať ešte závažnú sumu 2,29 miliardy eur z celkovej sumy 11,48 miliardy eur v 11 hlavných operačných programoch. Takúto obrovskú sumu je nemožné za pár mesiacov zmysluplne minúť a je zrejme, že obrovské množstvo financií budeme musieť vrátiť ako nevyužité prostriedky naspäť do Bruselu. Vláda tak vracia EÚ miliardy, pretože ich nebola schopná investovať do rozpadajúcich sa ciest, nemocníc alebo škôl. Príprava a napĺňanie uplynulého eurofondového obdobia trvalo približne 10 rokov a z toho 9 rokov bol Róbert Fico premiérom SR. Nesie preto plnú politickú zodpovednosť za to, že napriek chátrajúcej infraštruktúre musíme vracať miliardy eur do Bruselu.

Naše riešenia

1. Zo všetkých operačných programov vylúčenie možnosti podporovať projekty, ktoré nemajú výrazný prínos na rozvoj regiónov Slovenska. Eurofondy by sa mali čerpať len na verejné účely, okrem nárokovateľných platieb. Zmeny eurofondových operačných programov na obdobie 2014 – 2020 musí chváliť Európska komisia. Pri rokovaniach s Európskou komisiou sa budeme snažiť o presun prostriedkov do výstavby a obnovy infraštruktúry (doprava, zdravotníctvo, vodohospodárstvo...).

7 | EUROFONDY

2. Zásadná zmena systému hodnotenia a výberu projektov. Hodnotitelia sa dnes vyberajú obskúrnym spôsobom a celý proces hodnotenia je netransparentný. Každú výzvu hodnotí iba niekoľko ľudí, čo umožňuje nekontrolovateľný rozmach korupcie. Zavedieme centrálny register hodnotiteľov, do ktorého zapojíme čo najviac odborníkov z praxe i z akademického prostredia. Každý projekt budú hodnotiť viacerí náhodne vybraní experti v danej oblasti. Projekty, ktoré získali grant z eurofondov, budeme spolu s hodnotením zverejňovať.

3. Reforma verejného obstarávania zabezpečí menej korupcie a spravodlivejšiu súťaž podnikateľov.

4. V oblasti dopravnej infraštruktúry je prioritou čistota verejného obstarávania, aby nám kvôli podvodom nemusela Európska komisia krátiť prostriedky určené na výstavbu. Prostriedky získané presunom z iných oblastí po rokovaníach s Európskou komisiou chceme smerovať do zlepšenia dopravnej situácie na Orave (rýchlostná cesta R3), na strednom/juhovýchodnom Slovensku (spojenie Zvolen – Lučenec – Košice - rýchlostná cesta R2) a na ceste R4 z Prešova do Poľska.

5. Pri projektoch informatizácie treba klásť dôraz na jednoduchosť a komfort pre užívateľov služieb. Budeme presadzovať zapojenie odborníkov z akademického prostredia a zástupcov užívateľov (občania, podniky...) do návrhu projektov a kontroly ich riadenia.

6. V oblasti informatizácie podporujeme opatrenia platformy slovensko.digital, ako sú orientácia štátnych IT služieb na občana, alfa-testovanie projektov a prototypov, zavedenie štandardov pre nákup štátneho IT, ktoré budú slúžiť ako rozšírenie dnes platnej legislatívy pre verejné obstarávanie, zodpovedné

riadenie IT projektov, zavedenie etických štandardov pre obchodovanie so štátom v oblasti IT služieb.

7. Pri projektoch na podporu vedy a výskumu budeme vyžadovať komplexné riešenia. Doteraz sa často podporovala výstavba infraštruktúry a nákup prístrojov, na ktorých však nemá kto pracovať a viaceré nové budovy sú prázdne. Musíme podporiť samotnú výskumnú činnosť vedcov, spoluprácu s podnikmi a získavanie talentov zo zahraničia (najmä slovenskí vedci, ktorí tam odišli za lepšími podmienkami). Aby sme zabezpečili spravodlivé hodnotenie projektov v slovenskej vedeckej komunite (mnohí výskumníci v tom istom odbore navzájom spolupracujú alebo sa aspoň poznajú) budeme spolupracovať aj so zahraničnými odborníkmi.

8. V oblasti školstva je potrebné presadzovať zavedenie katalógu typových projektov, z ktorého by si školy vybrali podľa svojich potrieb. Do typového projektu by iba doplnili počty zapojených žiakov/študentov a pedagógov. Výrazne sa obmedzí byrokracia pre školy, ktoré sa budú môcť zamerať na kvalitnú realizáciu samotného projektu.

9. Pri projektoch na rozvoj cestovného ruchu treba klásť dôraz na podporu pre spoločnú infraštruktúru (cyklistické cesty, údržba chodníkov, doprava...) a služby a nie investície do súkromného majetku (hotely, reštaurácie...).

10. Všetky informácie o možnostiach využívania eurofondov by mali byť dostupné na jednom mieste užívateľovi priateľskej forme.

8 | KULTÚRA A MÉDIÁ

... kde chránime a rozvíjame naše hodnoty a kultúrne dedičstvo.

Výzvy a problémy

Naším základným presvedčením je, že kultúra nie je luxusom pre elity, ale nevyhnutnou súčasťou každého národa. Kultúra stimuluje kreatívny potenciál v každom človeku, pomáha mu uchopiť zložité koncepty, vnímať hodnotu krásna a esteticosti a tešiť sa z nej. Prístup ku kultúre a rozvoj kultúry je priamo úmerný civilizačnému rozvoju celého národa, kultúrne inštitúcie hrajú významnú úlohu vo vzdelávaní a formovaní ľudí a v komunitnej angažovanosti.

Počas procesov zmien režimu po novembri 1989 sa všeobecne rozšírila predstava, že najprv je potrebné riešiť kľúčové problémy politickej, ekonomickej a sociálnej transformácie, až potom otázky rozvoja kultúry. Toto východisko sa postupne začalo vnímať ako štandardné a podpora rozvoja kultúry spoločnosti bola odsunutá do marginálnej sféry. Toto vnímanie sa odzrkadlilo nielen vo financovaní kultúry, ktoré sa od roku 1993 z 1 % HDP znížilo na súčasnú úroveň 0,39 % HDP, ale je aj dôsledkom toho, že sa doteraz nepodarilo zadefinovať spoločenský význam kultúry. Je potrebné si uvedomiť, že kvalitný a originálny vklad do kultúry je otázkou sebaúcty a prestíže každej krajiny. Ak chceme v európskom priestore prezentovať štátnosť, musíme mať rozvinutú kultúru, premietnutú aj do systému vzdelávania tak, aby sa rozširoval rozsah kultúrnych činností.

Okrem prínosu pre jednotlivcov, kultúrny a tvorivý priemysel patrí medzi najdynamickejšie sektory v Európe a existuje tu veľký nevyužitý potenciál na tvorbu rastu a vytváranie pracovných miest. Tento sektor predstavuje vysokú mieru inovácie s veľkým hospodárskym potenciálom. Odhaduje sa, že v Európskej únii kreatívny priemysel tvorí okolo 3 % HDP a poskytuje kvalitné pracovné miesta pre približne 5 miliónov ľudí v celej EÚ. Na Slovensku je potenciál kreatívneho priemyslu veľmi málo

využívaný (filmová tvorba a filmové štúdiá, architektúra, dizajn, umelecké remeslá, hračky, videohry a aplikácie, IT priemysel, digitálny obsah atď.).

Ďalšou slabou stránkou rozvoja kultúry a kultúrneho dedičstva je malé spoločenské povedomie o význame kultúry pre miestny a regionálny rozvoj, čo sa má za následok aj nedostatočný systém podpory miestnej a regionálnej kultúry zo strany grantových a dotačných systémov verejnej správy. V niektorých regiónoch je kultúra výrazne poddimenzovaná s nízkou ponukou a účasťou umeleckých súborov a umelcov na podujatiach v zaostávajúcich a odľahlých častiach Slovenska. Takisto chýbajú voľnočasové a komunitné aktivity osvetových zariadení, ktoré sú zároveň súčasťou sociálnej záchrannej siete pre časť populácie v ohrození.

Lahostajný prístup ku kultúre sa odráža aj vo význame architektúry a kultúry prostredia. Štát nedostatočne reguluje developerské projekty, ale aj vzhľad kultúrnej infraštruktúry (exteriér a interiér). Mestá a obce sa rozvíjajú bez akéhokoľvek hlbšieho zámeru, ochrany kultúrneho dedičstva a zachovania genius loci.

Slovensko má mnohé významné pamiatky, no ich prístupnosť a propagácia je na veľmi nízkej úrovni. Nie je vypracované a zjednotené značenie, ktoré by upozornilo občanov a turistov na významné miesta a pamiatky. Lokality kultúrneho dedičstva majú problémy so základnou údržbou, chýba potrebná infraštruktúra k danej lokalite a doplnkové služby pre návštevníkov.

Kultúra sa však dá zlepšiť len celkovým zvýšením povedomia o dôležitosti kultúry. Dôležitú úlohu v tejto oblasti zohráva kultúrne vzdelávanie v školách. Kultúrne vzdelávanie umožňuje deťom a mládeži nadobudnúť nové zručnosti, rozvíjať kreativitu a kritické myslenie (aktívne tvorbou diela, animáciou, umeleckým remeslom, alebo pasívne čítaním kníh, počúvaním hudby, učením sa rozoznávať kvalitu vizuálneho umenia...). Deti vo

8 | KULTÚRA A MÉDIÁ

všetkých regiónoch by mali mať možnosť pravidelne sa zúčastňovať umeleckých podujatí a navštevovať miesta kultúrneho dedičstva, vytvárať umelecké diela, mať príležitosť ich prezentovať. V tomto smere by štát mal lepšie podporovať aj oceňovať výsledky umeleckej tvorby jednotlivcov aj kolektívov. Pokiaľ ide o fungovanie rezortu kultúry, je potrebné systém transformovať a modernizovať. V rezorte kultúry sa nachádza 29 inštitúcií v zriaďovateľskej pôsobnosti MK SR. Od pádu socializmu tieto inštitúcie a vôbec celý rezort neprešli žiadnou systematickou transformáciou. Stav inštitúcií a ich právno-ekonomické postavenie (príspevkové organizácie) kumuluje viacero nevýhod. Hospodárenie je založené takmer výlučne na zdrojoch zo štátneho rozpočtu, ktorých objem sa navyše v reálnych sumách (zohľadniac cenové a daňové úpravy, infláciu, valorizáciu miezd a pod.) neustále znižuje. Prostriedky sú v podstate dostávajúce len na pokrytie bežných prevádzkových nákladov, nie na rozvojové programy a projekty. Častým javom je aj skutočnosť, že ani pridelené financie nie sú mnohé inštitúcie schopné spracovať efektívne a účelne. Súvisí to s limitovanou pripravenosťou väčšiny manažmentov týchto ustanovizní, ale aj samotných štruktúr ministerstva kultúry, vyrovnáť sa s transformačnými procesmi, prebiehajúcimi v spoločnosti, ako aj zmenou paradigmy chápania verejného záujmu v oblasti kultúry. Ak má byť kultúra otvorená novým trendom musí flexibilne reagovať na nové podnety a podmienky.

Médiá

V oblasti médií budeme presadzovať revíziu neodôvodnenej regulácie, s čím súvisia „potemkinovské“ novelizácie tlačového zákona a zákona o štátnom jazyku, rýchlou ihlou ušitý zákon o Rozhlase a televízii Slovenska, dôsledkom ktorého je okrem iného narušenie rovnováhy duálneho systému, regulačne poňatá implementácia smernice o audiovizuálnych mediálnych službách, alebo mnohonásobne účelovo novelizovaný zákon o vysielaní a retransmisii. To všetko tvorí veľmi ťažkopádny legislatívny rámec pre fungovanie médií na Slovensku. Digitalizácia vysielania a spoločnosti vo všeobecnosti je dôvodom na zásadné prehodnotenie regulácie v oblasti elektronických médií.

Rozsiahla regulácia v oblasti rozhlasového vysielania je dôsledkom rozhodnutia Slovenska, európske smernice ju nevyžadujú. Udeľovanie televíznych licencií už nie je v súčasnosti viazané na získanie frekvencie, ktorých bol v čase analógového šírenia signálu obmedzený počet. Aj preto stráca regulačný orgán v tejto oblasti v podobe, v akej ho poznáme, svoje opodstatnenie. Pre rozvoj médií ako súčasť kreatívneho priemyslu musíme reflektovať skutočnosť, že spôsob, akým ľudia konzumujú médiá a pracujú s nimi, sa v súčasnosti zásadne mení. Technicky najzručnejšie časti spoločnosti, medzi ktoré patrí najmä mládež, dnes prijímajú informácie predovšetkým prostredníctvom internetu, kde sa k nim dostávajú najmä cez sociálne siete, interaktívne služby alebo portály a pod. Tento obsah technologicky pokročilá verejnosť sleduje na počítačoch, a čoraz viac na tabletách a mobilných telefónoch. Skúsenosti z minulosti ukazujú, že tieto trendy sa skôr či neskôr prejavujú aj v ostatných častiach spoločnosti. Sú oblasti, v ktorých sú a budú verejnoprávne médiá vždy nezastupiteľné. Nadväzujúc na technologický vývoj je zrejmé, že tvorba (aj verejnoprávneho) obsahu bude stále dôležitejšia ako budovanie distribučných ciest či samotných inštitúcií. Aj v tejto oblasti bude preto nevyhnutné uplatňovať pravidlo minimalizovania prostriedkov na „správu“ zdrojov, a ich čoraz masívnejšie smerovanie do tvorby samotného obsahu. Potrebujeme moderné verejnoprávne médiá, nie moderné budovy verejnoprávnych médií. Spôsob výberu obsahu zároveň musí spĺňať najprísnejšie podmienky transparentnosti.

S cieľom deregulácie a vzhľadom na nízku úroveň ovládania cudzích jazykov na Slovensku chceme takisto zrušiť povinnosť dabovať filmy do slovenského jazyka. Krajiny, ktoré používajú titulky namiesto dabingu sa umiestňujú v indexe ovládania anglického jazyka dlhodobo na prvých priečkach (prvých 5 miest: Dánsko, Holandsko, Švédsko, Fínsko, Nórsko), zatiaľ čo Slovensko sa umiestňuje na 22. mieste. Povinné by boli len otvorené titulky v štátnom jazyku, dabovanie programov a filmov by bolo na dobrovoľnej báze.

8 | KULTÚRA A MÉDIÁ

Naše riešenia

- 1.** Zavedenie kultúrnych „pasov“ pre mládež, ktoré umožnia zvýhodnený prístup do národných kultúrnych inštitúcií.
- 2.** Zlepšenie prístupu ku kultúre aj v odľahlých a zaostalých častiach Slovenska. Jeho súčasťou bude aj povinné hostovanie SND a ďalších kultúrnych inštitúcií po celom Slovensku.
- 3.** Kultúrne dedičstvo by sa malo zachovávať, obnoviť a využívať v čo najväčšej miere. Zaväzujeme sa, že budeme pokračovať v obnove a záchrane kultúrneho dedičstva s cieľom zachovať kultúrne a historické pamiatky pre ďalšie generácie a zároveň aj takýmto spôsobom podporiť rozvoj cestovného ruchu. Umožníme privatizovať vybrané ruiny kultúrneho dedičstva za symbolickú sumu so záväzkom ich obnovy a sprístupnenia verejnosti.
- 4.** Presadenie úpravy v rámci operačných programov eurofondov, tak aby sa eurofondy dali využiť na rekonštrukciu kultúrnych pamiatok, ako je to v Českej republike.
- 5.** Na zvýšenie dostupnosti kultúry budeme podporovať vytvorenie integrovaných multifunkčných centier, ktoré budú spájať kultúrny, komunitný a informačný účel.
- 6.** Miestne samosprávy by mali zvážiť možnosť poskytnúť prebytočné nehnuteľnosti (napr. výrobné haly, industriálne priestory a pod.) na zriadenie komunitných či kultúrnych centier pre kreatívnych ľudí.
- 7.** Podpora transformácie knižníc tak, aby knižnice splňali aj úlohu komunitných a kultúrno-vzdelávacích centier, najmä so zameraním na deti a mládež.
- 8.** Aktívna podpora a rozvoj spoločensko-kultúrnych partnerstiev, to znamená podpora spolupráce a partnerstiev firiem, spoločností, organizácií, občianskych združení pre rozvoj kultúry v daných regiónoch. Takisto budeme podporovať kreatívne partnerstvo základných škôl s kultúrnym sektorom alebo kreatívnym priemyslom.
- 9.** Lepšia podpora kultúrnych aktivít a kultúrnych služieb v sociálnej oblasti a školstve.
- 10.** Zlepšenie a zjednotenie značenia prístupu ku kultúrnym, komunálnym a turistickým cieľom v systéme dopravného a informačného značenia.
- 11.** Zlepšenie interpretácie lokalít a kultúrneho potenciálu krajiny z hľadiska príbehu historickej budovy a lokality, opísania a priblíženia identity, autenticity lokality, sídla či regiónu.
- 12.** Zavedenie kultúrneho vzdelávania v školách a príprava koncepcie kultúrnej a estetickéj výchovy.
- 13.** S cieľom lepšej propagácie našej kultúry zlepšíme vzdelávanie v oblasti manažmentu a marketingu kultúry.
- 14.** Lepšia podpora vydávania pôvodnej slovenskej literatúry všetkých žánrov.

8 | KULTÚRA A MÉDIÁ

15. Audit Audiovizuálneho fondu a jeho transformácia na transparentnú inštitúciu, ktorá sa bude aktívne podieľať na zlepšení kvality pôvodnej slovenskej filmovej tvorby.

16. Vo financovaní RTVS navrhujeme zrušiť koncesionárske poplatky a zmeniť systém financovania tak, aby hlavným príjmom bol príspevok zo štátneho rozpočtu.

17. Prehodnotenie statusu príspevkových organizácií a ich postupná transformácia podľa dôležitosti na rozpočtové prípadne iné verejnoprávne organizácie, ktoré budú pracovať na báze štátnych zákaziek. Nanovo zdefinujeme ciele, úlohy a poslanie transformovaných inštitúcií a zavedieme účinné postupy riadenia, správy, kontroly a evaluácie ich činnosti.

18. Súčasný európske a svetové trendy smerujú k prepájaniu a posilňovaniu partnerstiev a k vzájomnej interakcii. Naším cieľom bude vytvárať intenzívnu a koncepčnú spoluprácu s inými rezortmi: (digitálny obsah, výraznejšieho zapojenie kultúrneho dedičstva do vzdelávacích aktivít, zabezpečenie komplexného informačného portálu v oblasti kultúry a cestovného ruchu, pokračovanie úspešného projektu Obnova hradov nezamestnanými a pod.).

19. Zrušenie všetkých troch umeleckých fondov a zriadenie jednej nadácie pre podporu kultúry, kde bude mať zastúpenie literatúra, hudba aj výtvarné umenie.

20. Kultúra mediálneho prostredia odráža kultúru národa, a preto budeme presadzovať prísnu ochranu detí a mládeže v mediálnom prostredí. Nevhodný obsah bude prísne kontrolovaný, s možnosťou odobratia licencie.

21. Zavedenie povinnosti vyselať vzdelávacie programy a programy vo verejnom záujme aj pre súkromných vysielateľov, ktorí budú mať povinnosť uzatvoriť zmluvu so štátom.

22. Transformácia štátneho kolosu RTVS na modernú televíziu, ktorá naplní svoje verejnoprávne poslanie s využitím nových technológií a trendov v audiovizuálnom priemysle: mobilita obsahu a variabilita prostredí (appka, mobil, tablet), optimalizácia obsahu, streaming...

23. Zrušenie povinnosti dabovať filmy do slovenského jazyka so zachovaním povinnosti otvorených titulov v štátnom jazyku, teda v slovenčine.

24. S cieľom posilnenia kultúry a úrovne slovenského jazyka budeme podporovať povinné štátnice zo slovenského jazyka na pedagogických odboroch.

25. Spojenie regulačných orgánov pre oblasť vysielania a telekomunikácií a zásadné prehodnotenie kompetencií nového konvergovaného orgánu, ktoré by mohlo priniesť nielen ekonomickú efektívnosť, ale aj novú kvalitu regulácie samotnej.

26. Revízia daňových zákonov a vytvorenie právnych predpokladov na intenzívnejšie sponzorstvo v kultúre.

27. Zrušenie povinnosti umelcov a autorov prispievať do umeleckých fondov, keďže tvorcovia ako všetci občania platia daň z príjmov a ďalšie povinné platby do fondov sú v skutočnosti dvojitou daňovou záťažou.

8 | KULTÚRA A MÉDIÁ

28. Na umeleckých školách budeme podporovať začlenenie kultúrneho manažmentu a autorského zákona do učebných plánov.

29. Podpora vytvorenia nezávislej Rady pre kolektívnu správu práv podľa autorského zákona.

9 | REGIONÁLNY ROZVOJ, DOPRAVA A PODPORA CESTOVNÉHO RUCHU

...kde cieľom je rovnomerný rozvoj celého štátu,
nie len vybraných častí.

Regionálny rozvoj

Výzvy a problémy

Slovensko sa polarizuje na bohatý severozápad a chudobný juhovýchod. Bratislavský a Trnavský kraj sú podľa ukazovateľa hrubého domáceho produktu na obyvateľa ekonomicky najvýkonnejšími regiónmi. Naopak Banskobystrický a Prešovský kraj nedosahujú ani 75 % priemernej hodnoty ekonomickej výkonnosti krajiny. S tým súvisí aj nezamestnanosť, ktorá je najvyššia práve v najchudobnejších regiónoch Slovenska.

Výkonnosť regiónov podľa HDP, výkonnejšie regióny sú znázornené tmavšou farbou, menej výkonné svetlejšou.

Pri pretrvávajúcich regionálnych rozdieloch je nevyhnutné koncepcie podporovať rozvoj regiónov a mikroregiónov a fiškálne transfery smerovať do menej rozvinutých regiónov. V súčasnej dobe neexistuje koncepcia rozvoja regiónov, ktorá by presne zmapovala silné stránky, kompetitívne výhody a špecifiká každého jedného regiónu. Vypracovanie tzv. „klastrovej stratégie“

v spolupráci s miestnymi aktérmi, podnikateľmi a občianskymi zástupcami považujeme za východiskový materiál, ktorý cielené identifikuje najlepšiu stratégiu šitú na mieru pre daný región. Každý región je osobitný, má svoju históriu, prírodné a geografické danosti, a preto je potrebné k ich rozvoju pristupovať diferencovane. Jednou z podmienok rovnomerného rozvoja celej krajiny je aj kvalitná, dostupná a integrovaná dopravná infraštruktúra. Slovensko má síce hustú cestovnú sieť, ktorá však má nízke kvalitatívne parametre. Chýba najmä napojenie regiónov na susedné štáty alebo medzinárodné koridory, ako aj dostavba chýbajúcich úsekov diaľnice D1 (severná trasa) a rýchlostnej cesty R2 (južná trasa) medzi Bratislavou a Košicami, ktorá by výrazne prispela k integrácii zaostávajúcich regiónov. Účinný prostriedok pre rozvoj regiónov je rozvoj cestovného ruchu. V EÚ vytvára cestovný ruch viac ako 5 % HDP a podiel sa stále zvyšuje. Predstavuje tretiu najrozsiahlejšiu sociálno-ekonomickú aktivitu v EÚ. V porovnaní s krajinami V4 (Česko, Poľsko, Maďarsko) a Rakúskom je prínos cestovného ruchu na Slovensku pre ekonomiku najnižší.

Naše riešenia

1. Zavedenie systému regionálnych daňových úľav namiesto klientelistických stimulov pre pár firiem, ktoré „si to vedia vybaviť.“ Silný, časovo ohraničený daňový stimul dostanú všetci, ktorí podnikajú a zamestnávajú ľudí v regiónoch s vysokou nezamestnanosťou (okresy s priemernou mierou evidovanej nezamestnanosti nad 15 %), pričom efektívne daňové zaťaženie firiem tak bude môcť v týchto regiónoch klesnúť zo 16 % až na 0%.

2. Podpora daňového stimulu, ktorý bude mať podobu možnosti dvojnásobného uplatnenia daňovo uznateľných osobných nákladov zamestnancov v registrovaných prevádzkach

9 | REGIONÁLNY ROZVOJ, DOPRAVA A PODPORA CESTOVNÉHO RUCHU

v dotknutých regiónoch. Regulované a licencované subjekty (finančné inštitúcie, telekomunikačné a energetické spoločnosti a pod.) sú z možnosti uplatniť si tento daňový stimul vyňaté.

3. Daňovo podporíme tvorbu pracovných miest v regiónoch s vysokou mierou nezamestnanosti. Budeme garantovať uplatnenie daňových stimulov v regiónoch s vysokou nezamestnanosťou na 5 rokov od zavedenia tohto systému, následne sa budú prehodnocovať vždy v 5-ročných intervaloch.

4. Urýchlená výstavba chýbajúcich úsekov diaľnic a rýchlостných ciest v regiónoch, ako aj výstavba, obnova a údržba ciest.

5. Urýchlené prijatie novej a ucelenej koncepcie rozvoja cestovného ruchu so zameraním na zaostávajúce regióny.

6. Lepšia propagácia turizmu. Slovensko dlhodobo trpí na slabé povedomie turistov o krajine. Budeme cielene podporovať infraštruktúru cestovného ruchu, budovať sieť cykloturistických trás a aktívne napomáhať propagácii regiónov v zahraničí.

7. Podpora rozvoja kúpeľníctva.

8. Zachovanie a znovuoživenie pôvodných hodnôt slovenského vidieka, ako je tradičný ráz architektúry, remeslá, miestna kultúra vo väzbe na tvorbu nových pracovných príležitostí, agroturizmus i podpora celkovej renesancie vidieckych sídiel a krajiny.

9. Podpora pre subjekty cestovného ruchu pri 6 a viacdňových pobytoch s cieľom zvýšiť počet dní strávených v turistických destináciách Slovenska. Toto opatrenie by zároveň pomohlo odstrániť šedú ekonomiku pri poskytovaní ubytovacích služieb.

Doprava

Výzvy a problémy

Doprava a kvalitná dopravná infraštruktúra má z hľadiska hospodárstva a rozvoja regiónov zásadný význam. Mobilita je základným predpokladom rastu a vytvárania pracovných miest a jej význam bude v budúcnosti neustále rásť.

Základom bezpečnosti je dobre udržiavané sieť ciest. Pre zabezpečenie stabilného financovania dopravy sa musia účelne využívať prostriedky získané od používateľov dopravy na rozvoj integrovanej a efektívnej siete. Teda časť poplatkov z dopravy sa musí opätovne investovať do dopravy, aby sa získali prostriedky potrebné na financovanie vysoko kvalitnej dopravnej infraštruktúry. Súčasťou modernej dopravy sú aj dopravné informácie, ktoré znižujú riziko vzniku dopravných zápch, počas ktorých vznikajú vyčísliteľné finančné straty vo výške približne 1 % z ročného HDP krajiny.

Pre slovenské prostredie je taktiež príznačná veľká miera byrokracie, ako aj snaha vytlačiť z trhu menšie skupinky alebo subjekty, ktoré chcú začať podnikáť v danom odvetví. Jednou z bariér je napríklad získanie povolenia pre podnikanie v oblasti autodopravy.

S cieľom znižovania produkcie skleníkových plynov v EÚ a zlepšovania životného prostredia je potrebné podporovať ekologické druhy dopravy a verejnú dopravu. Na zvýšenie atraktivity verejnej dopravy je nevyhnutnou podmienkou koordinácia cestovných poriadkov. Množstvo dopravcov obsluhuje paralelné linky, avšak na niektoré miesta sa verejná doprava nedostáva, čo spôsobuje pokles mobility pracovnej sily, ktorá sa presúva do osobnej dopravy. V tomto smere je taktiež potrebná optimalizácia dopravnej obslužnosti obývaných území.

Naše riešenia

- 1.** Urýchlené budovanie a udržiavanie siete kvalitných diaľnic a ciest s vyššou mierou bezpečnosti vo všetkých regiónoch, aby sa zabezpečil príchod investícií aj do zatiaľ menej rozvinutých oblastí Slovenska.
- 2.** Podpora pre urýchlené dobudovanie chýbajúcich úsekov diaľnic a rýchlостných ciest nielen v dopravne najviac zaťažených regiónoch, ale aj výstavba v oblastiach s doteraz chýbajúcou cestnou sieťou tohto typu.
- 3.** Zmena financovania (aj z výberu mýtnych poplatkov) tak, aby sa na údržbu ciest a dopravného značenia získalo viac prostriedkov v každom kraji.
- 4.** Zmena legislatívy pre intenzívne meranie zaťaženia našich ciest, pretože rastúce množstvo prepravy tovaru preťaženými kamiónmi poškodzuje cesty, čo vplýva na ich životnosť a celkovú bezpečnosť.
- 5.** Možnosť uplatnenia úľavy (tzv. kyvadlový paušál) pre pracujúcich, ktorí denne cestujú za prácou určitú vzdialenosť, čo umožní znížiť základ dane.
- 6.** Oslobodenie od rôznych poplatkov pre elektrické a rôzne hybridné vozidlá, ako aj pre iné druhy ekologickej dopravy.

10 | RÓMSKA PROBLEMATIKA

... kde v osadách sú cieľom pracujúci ľudia, nie ďalší poberatelia dávok.

Výzvy a problémy

Rómska problematika a spolužitie Rómov a majority na Slovensku bola dlhodobo zanedbávanou témou. Veľká časť rómskej populácie u nás žije na hranici chudoby, kde sa kombinujú viaceré znevýhodnenia: nezamestnanosť, nízko kvalifikovaná práca, nedostatok vzdelania, zlý zdravotný stav. Situáciu riešenia rómskej problematiky donedávna komplikovali aj nedostatočné dáta. V súčasnosti sa však odhaduje, že na Slovensku žije okolo 440 000 Rómov, čo je približne 8 % celkovej populácie rozmiestnených vo viac ako 2 800 obciach. Najväčšia miera rómskej menšiny je v Košickom kraji.

Rómskej problematike sa dlhodobo venujeme a za posledné štyri roky sa nám podarilo dosiahnuť výrazný pokrok v kľúčových oblastiach, ako sú napríklad vzdelávanie, vysporiadanie pozemkov pod rómskymi osadami a transformácia sociálneho systému. Na základe týchto skúseností považujeme rómsku problematiku za riešiteľnú a s týmto cieľom predstavujeme opatrenie v šiestich kľúčových oblastiach: Vzdelávanie, zamestnanosť, bývanie, zdravie, finančná gramotnosť a posun verejnej mienky.

Sociálny systém

Sociálny systém nerobí žiadny rozdiel medzi ľuďmi, ktorí sa snažia žiť poctivo, majú záujem o prácu, starajú sa o svoje deti, dodržia zákony, a tými, ktorí konajú pravý opak. Všetkých odkázaných ľudí systém dáva do jedného vreca. Takýto anonymný systém je neefektívny, nespravodlivý a nemotivuje k osamostatneniu sa od sociálnej pomoci štátu. Sociálny systém

má vzhľadom na rómsku komunitu viacero problémov. Vyplácanie sociálnych dávok je jednorazové a často spôsobuje stav, že mnohé deti z takýchto rodín podstatnú časť mesiaca hladujú. Rizikové rodiny tento nárazový finančný šok zvyčajne nedokážu zodpovedne absorbovať. To má za následok neefektívne rozloženie výdavkov, nižšiu odolnosť voči úžere, väčšie pokušenie podľahnúť hazardu a pod.

Systém spoločného posudzovania osôb v rodine finančne motivuje sociálne odkázaných rodičov, aby neuzatvárali manželský zväzok a takto mali zabezpečenú vyššiu sociálnu dávku. Systém spoločného posudzovania rodiny prideli viac prostriedkov rodičom, ktorí po formálnej stránke zostanú nezosobášení, resp. rodičom, ktorí sa za týmto účelom rozvedú. Táto situácia jednak nepodporuje stabilitu rodiny a jednak vedie k zneužívaniu sociálneho systému. Nastavenie systému aktívnych prác a menších obecných služieb, ktoré ich organizáciu ponecháva na samosprávu, spôsobuje, že tieto práce sú vykonávané poväčšine len formálne.

Za problematické považujeme aj nastavenie príspevku na bývanie, ktorý sa dá ľahko zneužívať. Nárok na príspevok získajú jednotlivci či rodina s asociálnym správaním sa. Nárok majú tí ľudia v hmotnej núdzi, ktorí majú k nehnuteľnosti nájomný, resp. vlastnícky vzťah, kým ľudia bez vlastnej nehnuteľnosti, resp. bez možnosti uzavrieť nájomný vzťah, nemajú na príspevok žiadny nárok.

Takisto je potrebné zlepšiť inštitút osobitného príjemcu, pretože zadržanie výplaty dávok a ich následné spätné vyplatenie demoralizuje poberateľov dávok a nenapomáha k ich socializácii.

Vzdelávanie

Vzdelávanie je najdôležitejším pilierom riešenia rómskej otázky. Rozdiel medzi príslušníkmi rómskej komunity a majoritným obyvateľstvom

10 | RÓMSKA PROBLEMATIKA

pokiaľ ide o roky strávené v škole, je priepastný. Príslušníkov rómskej populácie s neukončeným základným vzdelaním je podľa UNDP až 18 %. Zároveň, len 18 % rómskej populácie ukončí strednú školu s maturitou. Nízka úroveň vzdelania a zručností má katastrofálne následky pri hľadaní zamestnania. Nezamestnanosť vplýva na sociálnu situáciu, zadlženie a v konečnom dôsledku na negatívne správanie, čo sa následne prenáša na ďalšiu generáciu a vytvára bludný kruh vylúčenia a závislosti na sociálnom systéme.

Prvým krokom je podchytenie výchovy dieťaťa od začiatku. Často deti nezodpovedných rodičov behajú do siedmich rokov po ulici a nakoniec skončia v špeciálnej triede či škole, kde štát za vzdelávanie zbytočne platí 2,5-krát vyššiu sumu za dieťa ako v normálnej škole. Také dieťa nakoniec nezíska ani výučný list, ani prácu a zostáva závislé na sociálnom systéme. Navyše, v špeciálnych školách sa nachádzajú deti s ľahkým mentálnym postihnutím (veľakrát aj neodôvodnene diagnostikovaným), ktoré do špeciálnych škôl nepatria. Príplatok na špeciálne vzdelávanie týchto žiakov zbytočne zaťažuje štát a žiaci získavajú vzdelanie, ktoré ich predurčuje na dlhodobú sociálnu odkázanosť.

Takisto si myslíme, že spoločné vzdelávanie detí rôznych schopností, zručností, etník či postihnutí (inkluzívne vzdelávanie) rovnomernejšie rozvíja dieťa a lepšie ho pripravuje na praktický život. Je však potrebné, aby školský systém zohľadňoval reálne finančné aj personálne náklady na inkluzívne vzdelávanie.

Zamestnanie

Mať zamestnanie je základným predpokladom spoločenského a pracovného začlenenia každého jednotlivca. U rómskej populácie je možnosť nájsť si zamestnanie výrazne obmedzená. Hlavným problémom je nízka vzdelanosť, pracovné zručnosti a návyky, ale aj postoje zamestnávateľov k zamestnávaniu Rómov. Symptómom nesystematického prístupu je aj absencia štatistík, presné údaje o nezamestnanosti Rómov nemáme,

situáciu môžeme len odhadovať na základe posúdenia v problémových a marginalizovaných lokalitách Slovenska. V okresoch s vysokým počtom rómskeho obyvateľstva je miera nezamestnanosti najvyššia. Je však zrejmé, že počet nezamestnaných Rómov systematicky rastie a rómska populácia tvorí výraznú časť dlhodobo nezamestnaných.

Pri súčasnej miere nezamestnanosti a nastavení daňového a odvodového systému je ilúziou si myslieť, že akýkoľvek podnikateľ príjme do práce Róma z osady, ak sa o voľné pracovné miesto zároveň zaujímajú stovky nerómskych nezamestnaných. Sociálne odkázaní ľudia sa často nachádzajú v regiónoch, kde je priemerná výška miezd veľmi nízka a miera nezamestnanosti výrazne vyššia ako je slovenský priemer. To umožňuje pracovné miesta obsadiť vzdelanými ľuďmi ochotnými pracovať aj za minimálnu mzdu. Preto je potrebné aktívne podporovať zamestnávateľov ochotných zamestnať aj sociálne odkázaných.

Ďalším problémom je, že dlhodobo nezamestnaní zostávajú bez efektívnej asistencie štátu pri hľadaní pracovného miesta a pomoc štátu dlhodobo nezamestnaným zväčša spočíva len vo formálnej evidencii týchto ľudí. Mnohí príjemcovia sociálnych dávok sú zároveň nelegálne zamestnaní. Povinnosť príjemcu sociálnych dávok len raz do mesiaca vo vopred známy termín sa dostať na úrad práce je nedostatočným opatrením na zabránenie zneužívania sociálneho systému.

Pracovná disciplína ľudí, ktorí dlhé roky nepracovali, je veľmi slabá. To niekedy vedie k situáciám, keď ľudia bez pracovných návykov rýchlo opúšťajú nové pracovné miesto, resp. niekedy ho aj odmietnu prijať. Pracovná disciplína v predchádzajúcich zamestnaniach nemá vplyv na formu a výšku sociálnej pomoci. To spôsobuje, že aj ľudia, ktorí do práce ponúknutej úradom práce nechodili, majú nárok na plnú výšku sociálnych dávok.

10 | RÓMSKA PROBLEMATIKA

Bývanie

Rómske osady vznikali postupne od čias Márie Terézie, kedy sa Rómovia usadili v blízkosti obcí a miest, veľakrát na cudzích pozemkoch. Predstavitelia štátnej moci dlhodobo tolerovali výstavbu na cudzích pozemkoch, čo bránilo vlastníkom svoje pozemky užívať.

Nezodpovedný prístup niektorých nájomníkov a rovnostársky prístup obcí a miest k sociálne odkázaným nájomníkom obecných bytov, spôsobuje zosilňovanie negatívneho názoru majority na celé komunity a vyvoláva pocit krivdy u zodpovedných nájomníkov bytov. Na správanie nezodpovedných nájomníkov obecných bytov doplácajú zodpovední nájomníci bytov a celé komunity.

Mnohí nájomníci obecných a mestských bytov systematicky neplatia nájom za užívanie bytov a účty za služby spojené s užívaním bytov. Poberateľ sociálnych dávok, ktorý je zároveň nájomcom obecného či mestského bytu, musí dať písomný súhlas na zrážky platieb spojených s bývaním zo sociálnych dávok.

Zdravie

V súlade s odporúčaniami národných aj medzinárodných inštitúcií patrí oblasť zdravia v MRK medzi kľúčové. Často nedostatočný prístup týchto ľudí k zdravotnej starostlivosti, ako aj nedostatočná informovanosť o zásadách hygieny, prevencii, životospráve, či sexuálnom a reprodukčnom zdraví ma výrazne negatívny vplyv na kvalitu života a celkový zdravotný stav obyvateľstva v MRK.

Napriek absencii reprezentatívnych výskumov zdravia Rómov na Slovensku, výsledky existujúcich štúdií poukazujú jednak na rozdiely v zdravotnom stave marginalizovaných Rómov v porovnaní s majoritnou populáciou a zároveň na nerovnosti v

prístupe k zdravotným službám a k občianskej vybavenosti priamo vplyvajúcej na zdravotný stav (napr. vyšší výskyt infekčných ochorení), úroveň hygieny a celkovú kvalitu života.

Problematický je aj prístup k pitnej vode, pokladaný za základné ľudské právo a v našich geografických podmienkach považovaný za samozrejmosť. Medzi priority v tejto oblasti riešení rómskej problematiky určite musí patriť zlepšenie dostupných dát o zdravotnej situácii ľudí v MRK, zlepšenie prístupu k zdravotnej starostlivosti, pitnej vode, zníženie výskytu infekčných ochorení, dlhodobá osвета v oblasti zdravia, programy podporujúce zdravý životný štýl, ako aj programy ochrany a podpory sexuálneho a reprodukčného zdravia (vrátane vedenia k zodpovednému rodičovstvu) a aj zvýšenie dostupnosti a miery využitia služieb zdravotnej starostlivosti.

Finančná gramotnosť

Bludný kruh chudoby v MRK je vo veľkej miere spôsobený nedostatočným finančným povedomím, teda neznalosťou základných pravidiel narábania s financiami a produktmi finančného trhu. Táto situácia je živnou pôdou pre pretrvávajúci, vážny problém úžerníctva v MRK. Aktivity úžerníkov sú v rómskych komunitách mimoriadne rozšírené a nesú zodpovednosť za širokú paletu problémov spájaných so životom v MRK, vrátane prípadov extrémnej chudoby, neadekvátneho bývania, či strata strechy nad hlavou.

Tieto negatívne dôsledky nízkej finančnej gramotnosti v sociálne znevýhodnenom prostredí vrátane úžery možno odstrániť cieľovým vzdelávaním Rómov v oblasti zodpovedného prístupu k financiám. Dobré príklady z praxe dokazujú efektivitu takéhoto vzdelávania. Súčasťou zvyšovania finančnej inklúzie MRK musí byť zlepšenie prístupu k finančným produktom, mikropôžičkovým programom, ochrana pred činnosťou úžerníkov a nelegálnymi praktikami úverových spoločností.

10 | RÓMSKA PROBLEMATIKA

Posun verejnej mienky

Nie je žiadnym tajomstvom, že mnohé problémy spolunažívania marginalizovaných rómskych komunít a majority vychádzajú z objektívnych problémov a rozdielov medzi obomi skupinami obyvateľstva. Na druhej strane, dnes už vieme identifikovať množstvo nepravdivých informácií, predsudkov a stereotypov, ktoré majú pramálo spoločné s realitou v rómskych komunitách. Mnohé z týchto mýtov sú napriek svojej nepodloženosti mimoriadne rozšírené medzi majoritným obyvateľstvom a zbytočne prehlbujú už existujúcu priepasť medzi MRK a majoritou. Túto situáciu ďalej zhoršuje spôsob informovania mienkotvorných médií, ktoré až príliš často v honbe za senzáciou informujú nevyvážene, s dôrazom na negatívne aspekty života v sociálne znevýhodnených komunitách. Deje sa tak aj napriek veľkému množstvu pozitívnych príkladov z praxe a príkladov dobrého spolunažívania Rómov a majority v mnohých lokalitách Slovenska. Tento trend ďalej posilňuje negatívny postoj majority voči Rómom.

V snahe zvýšiť povedomie väčšinového obyvateľstva o reálnom stave vecí v MRK na Slovensku je nevyhnutné investovať adekvátne zdroje do informačných kampaní a aktivít zameraných na budovanie mostov, búranie stereotypov, zvýšenie tolerance a zlepšenie vzájomného poznania a pochopenia. Súčasťou tohto úsilia musí byť zlepšenie implementácie antidiskriminačnej legislatívy a jej nástrojov a zaviesť funkčné mechanizmy prevencie a riešenia konfliktov medzi rómskou a väčšinovou populáciou.

Naše riešenia

1. Rizikovým rodinám vyplácať finančnú časť sociálnych dávok v týždňových intervaloch priamo na účet vedený v banke s platobnou kartou a rozvrhnúť výplatné termíny sociálnych dávok jednotlivých členov komunity počas rôznych dní v mesiaci.

2. Neplnoletým matkám, ak súd rozhodol o priznaní ich rodičovských práv, vyplácať príspevok a príplatok k príspevku pri narodení dieťaťa len účelovo viazaný na výdavky súvisiace s rodičovstvom.

3. Keďže počet reálnych miest na výkon aktivačných prác je nedostatočný, umožníme vytvárať v rizikových obciach nízkokvalifikované miesta na výkon aktivačných prác aj súkromnému sektoru, cirkvi, urbárskemu spoločenstvu, neziskovým organizáciám.

4. Možnosť získať aktivačné miesto, a tak zlepšiť rodinný rozpočet by mali mať len tí sociálne odkázaní ľudia, ktorí si budú plniť všetky zákonné povinnosti so špeciálnym dôrazom na pravidelnú dochádzku a správanie sa ich detí v škole a nebudú páchať priestupkovú alebo trestnú činnosť.

5. Nárok na príspevok na bývanie bude mať občan v hmotnej núdzi, avšak v závislosti na plnení si zákonných povinností a páchaní priestupkovej a trestnej činnosti.

6. Umožniť rodinám zo sociálne znevýhodneného prostredia (SZP), bez vlastného bývania, čerpať preddavkovo príspevok na bývanie, ktorý však bude účelovo viazaný na kúpu stavebného materiálu s cieľom svojpomocnej výstavby, rekonštrukcie alebo nadobudnutia obydla.

7. Neumožniť žiadne spätné vyplatenie raz zadržaných dávok.

8. Keďže niektoré druhy sociálnych dávok členov rodín v hmotnej núdzi nie je možné zahŕňať do inštitútu osobitného príjemcu, navrhujeme umožniť zahrnutie všetkých príjmov zo sociálnych dávok do inštitútu osobitného príjemcu.

10 | RÓMSKA PROBLEMATIKA

9. Priestupková a trestnoprávna činnosť detí často ostáva bez postihu, navrhujeme, aby pokutu musel rodič odpracovať formou verejnoprospešných prác.

10. Miera kriminality člena rodiny neovplyvňuje formu a výšku sociálnych dávok, a preto navrhujeme sociálne dávky naviazať na mieru kriminality rodiny.

11. Zavedenie povinnej 3-ročnej predškolskej výchovy pre deti zo SZP.

12. Rozšírenie kapacít materských a základných škôl v obciach s výrazným zastúpením nezaškolených detí zo SZP.

13. Výrazné zvýšenie personálnych, odborných a materiálnych kapacít poskytovateľov predškolského a školského vzdelávania, ako aj podiel kvalifikovaných pedagogických asistentov v MŠ a ZŠ.

14. Zavedenie celodenného výchovného systému pre deti zo SZP, ako aj prázdninovú prevádzku materských a základných škôl s cieľom zmysluplne podchytiť výchovu detí z rizikových rodín aj počas prázdnin.

15. Podpora plynulejšieho prechodu žiakov zo SZP na strednú školu formou mentorských a tútorských programov. Analyzovať budeme tiež možnosti a dopady predĺženia povinnej školskej dochádzky do 18. roku života.

16. Zavedenie systému finančnej podpory vzdelávania žiakov zo SZP na stredných školách, okrem iného formou motivačných štipendií. Náklady spojené so stredoškolským štúdiom sú najčastejšou prekážkou ďalšieho vzdelávania detí zo SZP.

17. Zmenou metodiky a zavedením kontrol zabezpečíme objektívnu vstupnú, ako aj priebežnú diagnostiku detí zodpovednou štátnou inštitúciou, aby sa zastavilo neodôvodnené prijímanie žiakov s ľahkým mentálnym postihnutím do špeciálnych základných škôl, ktoré stoja štát výrazne viac ako bežné ZŠ. Zároveň produkujú profesionálnych poberateľov sociálnych dávok aj z detí, ktoré sú schopné navštevovať bežnú ZŠ a získať pracovnú kvalifikáciu.

18. Zavedenie možnosti dodatočného doplnenia nižšieho sekundárneho vzdelania po ukončení povinnej školskej dochádzky, čím umožníme ľuďom zo sociálne znevýhodneného prostredia zvyšovať svoju kvalifikáciu a uplatniteľnosť na pracovnom trhu.

19. Systémovo oslobodiť od platenia odvodov počas určitého obdobia zamestnávateľov, ktorí zamestnávajú nízkokvalifikovaného a dlhodobo nezamestnaného. Obdobie naviazať priamo úmerne na mieru nezamestnanosti v regióne.

20. Prostredníctvom zavedenia sociálneho aspektu do verejných obstarávaní, dáme možnosť uchádzať sa o verejné zákazky na nízkokvalifikované práce len tým firmám, ktoré na práce zamestnávajú minimálne 20 dlhodobo nezamestnaných.

21. Kontinuálne a dlhodobé pokračovanie Národného projektu terénna sociálna práca a NP komunitné centrá v obciach s prítomnosťou MRK.

22. Motivovať obce k zriaďovaniu sociálnych podnikov v oblastiach pôsobenia, v ktorých nekonkurujú miestnym súkromným subjektom.

10 | RÓMSKA PROBLEMATIKA

23. Forma a výška sociálnej pomoci bude zohľadňovať pracovnú disciplínu v predošlých zamestnaniach.

24. Aj ľudia, ktorí odmietnu prijať zjavne vhodnú prácu ponúknutú úradom práce, majú naďalej nárok na plnú výšku sociálnych dávok. Preto navrhujeme, aby odmietnutie vhodného pracovného miesta nezamestnaným malo zásadný vplyv na formu a výšku sociálnej pomoci.

25. Podpora vzdelania a prípravy pre trh práce prostredníctvom rekvalifikácie, ďalšieho a druhošancového vzdelávania pre dlhodobo nezamestnaných v priamej nadväznosti na potreby lokálneho trhu práce.

26. Podpora prechodu uchádzačov o zamestnanie zo SZP na otvorený trh práce prostredníctvom subjektov sociálnej ekonomiky a tzv. prestupného zamestnávania.

27. Štát odškodní vlastníkov pozemkov pod nelegálnymi rómskymi osadami, keď vlastníkom pozemkov ponúkne zámenu za pozemok štátu v rovnakej hodnote. Následne štát ponúkne na odpredaj obyvateľom rómskych osád pozemky vo vlastníctve štátu, resp. možnosť tieto pozemky dlhodobo prenajímať. Toto riešenie bolo ako európsky unikát úspešne otestované v štyroch obciach na Slovensku a sme pripravení ho uplatniť systémovo.

28. Vytvoriť viacstupňové nájomné bývanie a zaviesť systém tzv. prestupného bývanie s možnosťou prestupu do vyššej či nižšej kategórie v závislosti od možnosti a správania sa nájomníkov bytov.

29. Zaviesť automatické inkaso platieb spojených s bývaním z vyplácaných sociálnych dávok, ktoré nebude podliehať súhlasu poberateľa sociálnych dávok.

30. Zlepšiť technickú vybavenosť a infraštruktúru v MRK realizáciou výstavby ciest a inžinierskych sietí zo zdrojov EÚ.

31. Podpora nájomného a vlastníckeho bývanie v MRK formou svojpomocnej výstavby domov a bytov a systému mikropôžičiek, ktorý bol už v minulosti úspešne overený v praxi.

32. Zefektívniť zber dát o zdravotnom stave obyvateľstva žijúceho v MRK, keďže dostupné informácie v tejto oblasti sú nedostatočné.

33. Zlepšiť dostupnosť k pitnej vode v rómskych komunitách, namä prostredníctvom nízkonákladových opatrení, ako je hĺbenie studní a pod.

34. Zlepšiť prístup osôb v MRK k základnej zdravotnej starostlivosti a vzdelaniu v oblasti zdravia a hygieny, konkrétne zvýšením počtu zdravotných asistentov pôsobiacich v teréne. Zároveň zabezpečíme dlhodobý priebeh týchto aktivít, ktoré boli v minulosti realizované len projektovo.

35. Podpora vysokej miery zaočkovanosti detí v SZP a zlepšenie detekcie lokálnych epidémií s cieľom zníženia výskytu infekčných ochorení v MRK a ich okolí.

10 | RÓMSKA PROBLEMATIKA

36. Prijatie opatrení na zvýšenie finančnej gramotnosti v SZP, vrátane podpory základného finančného vzdelávania a poskytovania informácií o finančných službách

37. Zlepšenie možnosti prístupu osôb z SZP k finančným službám a predovšetkým k mikropôžičkovým programom.

38. Lepšia ochrana osôb zo SZP pred nelegálnymi praktikami úverových spoločností a pred úžerou, ktorá nesie dlhodobý silný podiel zodpovednosti na bludnom kruhu chudoby v týchto komunitách.

39. Vytvoríme modernú platformu umožňujúcu zber a výmenu informácií, skúseností, projektov, dát a príkladov dobrej praxe medzi jednotlivými aktérmi v oblasti rómskej problematiky (obce, mimovládne organizácie, ministerstvá, médiá, úrad splnomocnenca pre rómske komunity...).

40. Vypracovanie celoslovenskej, dlhodobej komunikačnej stratégie zameranej na odbúravanie predsudkov, populárnych mýtov a stereotypov voči Rómom. Na základe tejto stratégie budeme realizovať dlhodobú verejnú edukačnú kampaň.

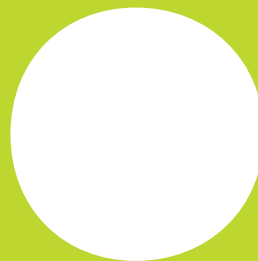

11. Podnikateľské prostredie

12. Nezamestnanosť

13. Pôdohospodárstvo

DOBRÁ PRÁCA

Napriek tomu, že ekonomika rastie, alarmujúci počet ľudí na Slovensku stále nemá prácu. Z vyspelých krajín sveta máme jednu z najvyšších mier nezamestnanosti. Ohrozenú skupinu zamestnancov tvoria najmä mladí a ľudia nad 50 rokov.

V práci trávime väčšinu svojho času a preto mať prácu nestačí. Kvalitná a lepšia práca by mala stáť na troch pilieroch: byť spravodlivo zaplatená, stabilná a s dobrým a bezpečným pracovným prostredím. Slovensko zaostáva vo všetkých troch pilieroch.

Chceme priniesť ľuďom lepšiu prácu, z ktorej budú môcť slušne a spokojne žiť, nie prežívať.

Zamestnávateľov, ktorí dávajú ľuďom kvalitnú prácu chceme podporovať a nie im prekážať byrokraciou a vyplňaním papierov pre rôzne štátne inštitúcie. Zamestnávateľov, ktorí však ľuďom neplatia za vykonanú prácu, diskriminujú alebo šikanujú zamestnancov, budeme účinne postihovať.

Chceme, aby na Slovensku konečne platilo, že bez práce nie sú koláče a za dobrú prácu dostane každý dobrú plácu.

11 | PODNIKATEĽSKÉ PROSTREDIE

...kde podnikateľ dávať prácu iným je hodné obdivu a pomoci, a kde si živnostníkov vážime za to, že sa živia sami.

Výzvy a problémy

Slovensko sa čím ďalej, tým viac stáva krajinou, kde sa podnikateľom ťažko žije. Ak chce vláda zvýšiť príjmy do rozpočtu, predovšetkým hľadá peniaze u podnikateľov, alebo živnostníkov, či už sú to daňové licencie, zvyšovanie odvodov, alebo daní. Pritom sú to práve podnikatelia, ktorí dávajú ľuďom prácu a znižujú nezamestnanosť. Na zvýšenie konkurencieschopnosti našich podnikateľov je potrebné vytvoriť prostredie, kde sa môžu rozvíjať a rásť. Za posledný rok sa však Slovensko vo väčšine ukazovateľov podnikateľsky priateľského prostredia, ktoré monitoruje Svetová banka, prepadlo o niekoľko priečok, či už je to dostupnosť financovania, stavebné povolenia, dane, cezhraničné obchodovanie, konkurzné konania.

Odstránenie byrokracie

Kľúčovým faktorom na zlepšenie podnikateľského prostredia je odstránenie byrokracie. Administratíva spojená s daňami a odvodmi je prekážkou podnikania i zamestnávania nových pracovníkov. Napriek miliardovým investíciám štátu do informatizácie sa náš systém sociálneho zabezpečenia z administratívneho hľadiska stále v mnohom podobá na model z konca 19. storočia. Odvody sa delia na odvody zamestnanca a zamestnávateľa, podnikatelia musia viesť pre štát rôzne evidencie a vyúčtovať dane, čo ich zaťažuje administratívou. Presadíme preto realizáciu projektu zjednotenia daní, cieľ a odvodov UNITAS s výrazným zjednodušením administratívy a automatizáciou (podávanie iba jedného spoločného výkazu, prihlášky...). O tomto systéme sa už hovorí 10 rokov, no stále sa nerealizoval. Podnikatelia musia s každým úradom komunikovať pod iným číslom (IČO, DIČ, číslo v Sociálnej poisťovni a zdravotných poisťovniach...).

Takisto na odbúranie bankových poplatkov a zjednodušenia platieb občania i podnikatelia budú platiť všetky platby štátu na svoje unikátne číslo účtu v štátnej pokladnici, rozdelenie na jednotlivé inštitúcie zabezpečí štát (dane, odvody, poplatky...). Na účet si môžu poslať aj peniaze navyše, z ktorých sa budú odrátavať rôzne menšie administratívne poplatky. Odpadne tak zháňanie kolkov v tej správnej hodnote na každom úrade. Zrušením povinnosti meniť evidenčné číslo vozidla pri zmene okresu (zmena bydliska alebo predaj) odbremeníme od zbytočnej byrokracie podľa štatistiky polície desiatky tisíc majiteľov vozidiel ročne. V čase elektronickej evidencie a automatických čítačiek čísiel vozidiel nemá evidencia po okresoch žiadny praktický význam (čísla sa nehladajú v papierových kartotékach ako kedysi). Takisto odbúrame povinnosť podávania daňových priznaní na cestnú daň. Cestnú daň budú na základe registrácie na podnikateľský subjekt pre štát vyberať poisťovne spolu s povinným zmluvným poistením.

Nemecký štandard

Po 21 rokoch existencie sa Slovenská republika dostala do bodu zlomu. Dlhý Slovenska sú po prvýkrát v histórii väčšie ako jeho majetok. Ak by SR bola firmou, musela by v tieto dni na seba vyhlásiť konkurz. Slovenská ekonomika preto nevyhnutne potrebuje zásadné systémové zmeny. Nepomôže nám hranie sa s nastavovaním jednotlivých čiastkových parametrov, ako sú napríklad výška daňových sadzieb alebo odvodov, na takýto prístup už nie je čas. V našom programe na zlepšenie podnikateľského prostredia chceme uplatňovať mnohé opatrenia z konceptu Nemecký štandard pre Slovensko.

Vymožiteľnosť práva

Slovensko dnes popiera ekonomickú teóriu a prax (dopytová krivka) súčasnou existenciou vysokej nezamestnanosti a nízkych miezd pri

11 | PODNIKATEĽSKÉ PROSTREDIE

jednotnom európskom trhu práce, služieb a kapitálu. Jednoznačne najväčší podiel na tomto probléme podnikateľského prostredia má (takmer) neexistujúca vymožiteľnosť práva. Keď sa organizácii (inštitúcii, firme) nedarí, zvykne si urobiť audit. U nás sme na audite justície ušetrili, urobila ho za nás Európska komisia. Priniesla nám podľa očakávania veľmi zlú správu: V porovnaní s priemerom EÚ je slovenská justícia prezamestnaná, relatívne predražená a veľmi pomalá. V trvaní obchodných sporov je Slovensko 6. od konca rebríčka a v konkurzoch dokonca bezkonkurenčný „líder“. Vymožiteľnosť práva v podnikaní komplikujú dlhotrvajúce súdne procesy, dlhé doby vytýčenia prvého konania a dlhé doby odvolacieho konania medzi prvo- a druhostupňovým súdom. Problémom sú aj zložité postupy pri skončení podnikania a pomalé konkurzné konania.

Nemecké obchodné právo možno v určitom rozsahu využívať na Slovensku už dnes. Ak zmluvný obchodný vzťah obsahuje tzv. cudzí prvok, môžu si zmluvné strany zvoliť rozhodné právo podľa vzájomnej dohody – aj nemecké. Ak takýto prvok zmluva neobsahuje, aj tak sa možno vyhnúť slovenským súdom – voľbou rozhodcovského alebo arbitrážneho súdu. Osobitným problémom je nevyplácanie faktúr dodávateľom tovaru alebo poskytovateľom služieb, najmä živnostníkom.

Inovácie a start-upy

Pre začiatok podnikania je kľúčová nielen dostupnosť štátnych úradov, ale aj cena a dostupnosť rôznych podnikateľských služieb, ako sú napr. služby záručnej a rozvojovej banky, audítori, daňoví poradcovia, tlmočníci, start-up zdieľané kancelárie, Eximbanka atď. Obzvlášť pre malé a stredné podnikanie je eliminácia vstupných prekážok vo forme rôznych počiatočných vyvolaných nákladov rozhodujúcim faktorom determinujúcim podnikateľskú aktivitu. Na podporu inovácií je dôležité budovať aj podnikateľské inkubátory a podporné centrá pre začínajúcich podnikateľov. Veľmi špecificky by mali vyzerieť centrá pri veľkých univerzitných mestách (Bratislava, Košice – Prešov, Žilina,

Banská Bystrica – Zvolen), kde je potrebné presadzovať vytvorenie kreatívnych univerzitných mestečiek (ohniská budúceho podnikateľského rozvoja), prepájanie špecifických vedomostí z rôznych oblastí (napr. IT/výroba – manažment – marketing) do ucelených celkov – či už univerzitnými platformami, projektmi, prepojením škôl, ale hlavne prepojením mladých ľudí do „mikro-skupín“, ktoré skrývajú potenciál zárodkov budúcich firiem.

Daňový systém

Slovenský daňový systém v súčasnosti vo vzťahu k podpore podnikania zle funguje, je nespravodlivý a nestimulujúci, najmä v oblasti malého podnikania a živnostníkov. Segment malých a stredných podnikov štandardne zamestnáva približne dve tretiny všetkých pracujúcich v slovenskom hospodárstve. Kým veľký podnik si môže dovoliť zamestnať dostatok vlastných účtovníkov, audítorov či daňových poradcov, pre živnostníka alebo malého podnikateľa je prehrýzanie sa stovkami až tisíckami strán zákonov, vyhlášok, usmernení často bariérou, ktorá ho od podnikania odradí a radšej sa presunie k poberateľom štátnych dávok.

Nízka sadzba dane z príjmov zavedenej v roku 2004 (tzv. rovná daň) sa osvedčila a z hľadiska konkurencieschopnosti Slovenska potrebujeme dnes sadzbu nižšiu ako v okolitých krajinách. Živnostníci budú mať možnosť „kúpiť“ si ročné koncesiu. Takáto koncesia by sa vzťahovala na akúkoľvek „voľnú živnosť“, okrem presne vymedzených činností, pričom jej cena bude určená zo súčtu minimálnych povinných odvodov + určeného percenta zo všetkých príjmov nad úroveň, pri ktorej sa platia minimálne odvody. Cena bude nastavená tak, aby bola v porovnaní so súčasným daňovo-odvodovým zaťažením výhodná a motivujúca pre všetky príjmové skupiny. Platba bude rozložená do mesačných splátok, pričom aktivácia licencie prebehne prvou platbou.

11 | PODNIKATEĽSKÉ PROSTREDIE

V oblasti daní budeme tiež podporovať jednoduchosť daňových priznaní, ako aj zrušenie zbytočných špecifických daní, ako napríklad daň z pamäťových elektronických médií. Autorský poplatok, ktorý sa platí z čoraz širšej plejády technických zariadení, predražuje tieto zariadenia (napr. televízory o 3 %). Výnos tohto poplatku naviac končí v rukách súkromných správcov (organizácie kolektívnej správy), pričom títo z nakladania s verejnými zdrojmi neposkytujú žiaden transparentný verejný audit. Hoci si to mnohí neuvedomujú, každý zamestnávateľ pomáha štátu pri každom zamestnancovi 2-krát. Ak by ho totiž prepustil, nepríde štát len o príjmy z jeho daní a odvodov, ale musí mu poskytnúť primerané sociálne zabezpečenie, a teda poskytnúť nejakú formu dávky. A keďže nezamestnanosť je dnes najväčším problémom Slovenska, musíme byť každému podnikateľovi za každého zamestnanca 2-násobne vďační.

Monopolná a oligopolná daň

Monopol je všeobecne známa situácia, kde na trhu zabezpečuje ponuku tovarov či služieb výlučne jeden subjekt bez akejkoľvek konkurencie, a teda je veľké riziko zneužívania tejto situácie. Oligopolom je taká štruktúra na trhu, keď v danom odbore existuje len málo firiem, resp. len málo firiem spoločne má rozhodujúci podiel na danom trhu tovarov a služieb. Príkladmi monopolu sú napr. energetické distribučné firmy: SPP Distribúcia, ZSE Distribúcia, SSE Distribúcia, Východoslovenská distribučná, ale aj vodárenské spoločnosti a pod. Hoci si spotrebiteľ môže vybrať od koho plyn či elektrinu nakúpi, nemôže si vybrať cez koho rúry či drôty sa k nemu dostane (t. j. distribútora – do každého domu, resp. bytu vedú iba jedny rozvody plynu, elektriny či vody. Príkladmi oligopolu sú napr. banky alebo telekomunikační operátori. V oboch odvetviach 3 najväčšie firmy (banky) ovládajú buď rozhodujúci podiel na trhu (banky) alebo dokonca celý trh.

Monopolné aj oligopolné firmy majú z takejto trhovej situácie mimoriadne výhody. Extrémom je situácia monopolov, kde štát často zákonom „garantuje“ primeranú mieru zisku. Prevádzkovanie takejto firmy sa tak mení z podnikania na rentiérstvo či mýtnictvo.

Ceny energií

Podnikanie na Slovensku sťažujú aj premrštené ceny energií (najmä elektrickej), ale aj netransparentná a nepredvídateľná energetická politika, z ktorej má osôh pár vybraných subjektov, no dopláca na ňu celá ekonomika a všetky domácnosti. Európska komisia konštatuje, že podiel výdavkov na úrovni 16 % výdavkov domácností je najvyšší v EÚ. Energetická náročnosť našej ekonomiky (potreba energií na produkciu 1 000 eur HDP) je približne 2-násobne vyššia než priemer EÚ. Sú to stá milióne výdavky ročne. Pôvod celého problému je v zlom prístupe k problematike obnoviteľných zdrojov. Štát sa zaviazal v mnohých prípadoch garantovať vysoké výkupné ceny na 15 rokov a prostredníctvom tarify za prevádzku systému musíme splácať túto Ficovu „zástrčkovú“ daň.

Odvody

Okrem zníženia byrokracie by podnikateľskému prostrediu pomohli aj opatrenia v oblasti odvodového zaťaženia. Jednou z možností ako znížiť odvodové zaťaženie práce je úprava sadzieb jednotlivých fondov sociálneho poistenia na úroveň, ktorá umožní ich vyrovnané financovanie. Odstránia sa tým netransparentné transfery odvodov medzi fondmi, a vláda bude nútená priznať skutočnú dieru vo financovaní starobných dôchodkov a financovať ju transparentne zo štátneho rozpočtu. Ak sadzby zamestnancom klesnú z 9,4 % na 7,4 %, umožnia rast čistého príjmu zamestnanca.

Súčasná vláda zaviedla odvody z dividend. Výnos z dividend je však kapitálový výnos a ako jediný je selektívne zaťažený zdravotnými odvodmi, čo deformuje optimálnu štruktúru financovania podnikov. Extrémne komplikovaná administratíva prenáša neúmerné náklady na daňové subjekty pri veľmi nízkom celkovom výnose, ktorý navyše podniky obchádzajú. Namiesto zdravotných odvodov dividendy budú podliehať zrážkovej dani.

11 | PODNIKATEĽSKÉ PROSTREDIE

Odvody zamestnávateľa sú odmenou za prácu, preto nie je dôvod ich zamestnancovi v plnej miere nepriznávať. Zavedenie celkovej mzdy bude spojené s prepočítaním sadzieb odvodov tak, aby nedochádzalo k presunom prebytkov medzi fondmi Sociálnej poisťovne.

Malé a stredné podniky

Základom slovenského hospodárstva sú najmä malé a stredné podniky (ďalej len MSP), ktoré tvoria 99,9 % podiel z celkového počtu podnikateľských subjektov. V podnikovej ekonomike poskytujú pracovné príležitosti 71,8 % aktívnej pracovnej sily a podieľajú sa 55,1 % na tvorbe pridanej hodnoty. A práve malé a stredné podniky, ktoré nedisponujú určitým vankúšom na zmiernenie negatívnych dopadov štátnych regulácií, najväčšmi trpia nestabilným legislatívnym prostredím a byrokratickým zaťažením zo strany štátu. Takisto ich zaťažuje neistota vyplývajúca z častého novelizovania dôležitých legislatívnych úprav týkajúcich sa podnikania a v súčasnosti neexistujú legislatívne normy, ktoré by rozlišovali medzi veľkým podnikom a MSP. V rámci férovej hospodárskej súťaže by štát nemal selektívne zvýhodňovať vybrané odvetvia alebo dokonca podniky. Pri MSP je veľkým rizikom selektívne zvýhodňovanie veľkých podnikov. Veľké podniky majú výhodu nižších nákladov z rozsahu, väčšej vyjednávacej sily a ľahšieho prístupu ku kapitálu.

Naše riešenia

1. Zníženie administratívnej náročnosti podnikania a realizácia projektu zjednotenia výberu daní, ciel a odvodov (UNITAS).

2. Pre živnostníkov a malé podniky možnosť správy daní a odvodov v podobe služby – štátu nahlásiť jediný údaj (mesačný obrat alebo mzdu) a od štátu dostať platobný predpis s

jedinou sumou na úhradu. Odbúrame tak starosti podnikateľov s rôznymi sadzbami, minimami a maximami. Všetko ostatné si vo svojich systémoch urobí štát.

3. Jednotný identifikátor pre právnické osoby a fyzické osoby podnikateľov v rámci projektu zjednotenia daní, ciel a odvodov UNITAS.

4. Občania i podnikatelia budú platiť všetky platby štátu na svoje unikátne číslo účtu v štátnej pokladnici.

5. Zrušenie povinnosti meniť evidenčné číslo vozidla pri zmene okresu (zmena bydliska alebo predaj).

6. Zrušenie podávania daňových priznaní na cestnú daň. Cestnú daň budú na základe registrácie na podnikateľský subjekt pre štát vyberať poisťovne spolu s povinným zmluvným poistením, resp. príslušný daňový úrad.

7. Výrazné zjednodušenie a sprehľadnenie elektronických služieb na ústrednom portáli verejnej správy (www.slovensko.sk). Reforma používania zaručeného elektronického podpisu a umožnenie jednoduchšej identifikácie pri komunikácii so štátom.

8. Stabilné legislatívne prostredie. Ministerstvo hospodárstva by malo každý rok vyhodnocovať podnikateľské prostredie a navrhovať regulácie, ktoré je možné odstrániť.

9. Zaviesť pravidlo, aby akákoľvek zmena zákonov ovplyvňujúca podnikanie bola účinná vždy len od 1. januára.

11 | PODNIKATEĽSKÉ PROSTREDIE

10. Zrušenie gastrolístkov, keďže systém je administratívne náročný a stráca sa až 10 % hodnoty lístkov, ktoré ostávajú u emitenta lístkov. Ponúkneme zamestnancom možnosť rozhodnúť sa, či im má zamestnávateľ zabezpečiť gastrolístky alebo tú istú sumu vyplatiť ako finančný príspevok.

11. Audit všetkých štátnych výkazov a hlásení. Redundantné, neučelné, nevyužívané a zbytočné zrušíme a pre všetky ostatné zjednotíme termíny predkladania.

12. Predvyplnené daňové priznania pre zamestnancov, čím zrušíme náklady zamestnávateľov na prípravu daňových priznaní zamestnancov.

13. Zrušenie daňových licencií, ktoré sú jedným zo symbolov nepriateľského naladenia štátu voči podnikateľským aktivitám. Ich prínos pre rozpočet nie je významný a ako „daň zo straty“ nesú so sebou mnohé negatíva.

14. Presadenie opatrení z konceptu Nemeckého štandardu v riadení štátu, a to prioritne v „špeciálnych ekonomických zónach“.

15. Podnikatelia v špeciálnych ekonomických zónach si v otázkach obchodného práva budú môcť záväzne a výlučne vybrať z troch možností s bezprostrednou právnou podporou: 1. nemecký súd (v prípade prítomnosti „cudzieho“ prvku), 2. kvalitný arbitrážny súd (Viedeň, Mníchov, Frankfurt a pod.) a 3. rozhodcovský súd v danej zóne resp. pri Slovenskej obchodnej a priemyselnej komore (s účasťou starostlivo zvolených kvalitných slovenských a nemeckých sudcov).

16. Novelou Občianskeho súdneho poriadku zavedenie maximálnej doby vytýčenia prvého pojednávania, doby odvolania, ako aj maximálnej doby pre právoplatnosť rozsudku.

17. Zavedenie trestnosti bezdôvodného nezaplatenia faktúry a povinnosť platiť faktúry v poradí pre firmy, ktoré platia svoje záväzky neskôr ako 60 dní po splatnosti.

18. Zavedenie pravidla, aby uvedenie faktúry odberateľom do kontrolného výkazu o DPH sa považovalo za uznanie záväzku a v prípade jej neuhradenia za exekučný titul.

19. Zriadenie špecializovaného obchodno-finančného súdu. Tak, ako pred niekoľkými rokmi zriadilo Slovensko na boj s organizovaným zločinom a korupciou Špeciálny súd, dnes je nevyhnutné zriadiť špecializovaný obchodný súd na boj s hospodárskou kriminalitou, rozkrádaním štátneho majetku, korupciou a machináciami pri verejnom obstarávaní. Jeho sudcovia musia byť odborne ekonomicky a finančne zdatní z praxe, alebo schopní potrebnú úroveň špecializácie v krátkom čase dosiahnuť.

20. Podpora podnikateľských inkubátorov – t. j. združených centier podporných služieb. Tieto centrá budú miestom, kde začínajúci podnikateľ, ale prípadne aj prichádzajúci investor nájde na jednom mieste, rýchlo, efektívne a relatívne lacno všetko, čo pre začiatok svojho podnikania potrebuje (kancelárie so základnou infraštruktúrou, poradenstvo a pomoc pri formalitách týkajúcich sa založenia živnosti firmy, alebo daní, štátnu podporu vo forme úverov, záruk, dotácií a pod.). Takéto centrá podpory musia byť zriadené v každej jednotlivéj špeciálnej ekonomickej zóne.

11 | PODNIKATEĽSKÉ PROSTREDIE

- 21.** Vytváranie kreatívnych univerzitných mestečiek s dôrazom na podnikanie, sieťovanie a prepájanie oblastí.
- 22.** Vytvorenie podporného fondu pre inovácie.
- 23.** Zavedenie živnostenskej koncesie založenej na princípe jeden dokument – jedna platba – žiadna ďalšia byrokracia.
- 24.** Zvýšenie dane z príjmu na 50 % bankám a regulovaným subjektom (energetické monopoly...). Takto získané prostriedky použijeme na zvýšenie daňového bonusu na dieťa a zníženie DPH na všetky potraviny na 10 %.
- 25.** Začínajúcim živnostníkom poskytnutie ročného bezplatného administratívneho servisu a možnosť zdaňovať príjmy živnostníkov formou paušálnej dane.
- 26.** Navrhujeme nelimitovať daňovú odpočítateľnosť straty. V súčasnosti si môže podnikateľ uplatniť daňovú stratu len z obdobia maximálne štyri roky dozadu. Vysoké zisky neraz prichádzajú až po dlhom období a podnikatelia tak môžu skončiť v situácii, že platia dane z príjmu, hoci zo svojho niekoľkoročného podnikania dosiahli kumulovanú stratu.
- 27.** Zvýšenie stropu pre platenie preddavkov dane z príjmu fyzických osôb na 10.000 eur (dnes 2 500 eur). Preddavky nepredstavujú z pohľadu hotovostných tokov v rozpočte významnú položku a zbytočne zvyšujú administratívnu záťaž pre daňovníka.
- 28.** Zrušenie dane z pamäťových elektronických médií.
- 29.** Zvýšenie stropu pre povinnosť mesačného podávania priznania k DPH na 300 000 eur.
- 30.** Zrušenie platby DPH podnikateľom za dodávateľa, ktorý neplatí daň.
- 31.** V regiónoch juhovýchodného Slovenska, ktoré sú najväčšími postihnuté nezamestnanosťou, štát poskytne investorom a zamestnávateľom nepriamy stimul – stimul vo forme možnosti dvojnásobného uplatnenia daňovo uznateľných osobných nákladov. Opatrenie bude platiť len pre registrované prevádzky podnikateľov, nie pre monopoly.
- 32.** Celú štruktúru distribučných poplatkov podrobíme auditu a následne eliminujeme neprimeranú ziskovosť benefitujúcich subjektov. V dôsledku týchto opatrení znížime cenu distribučných poplatkov na úroveň európskeho priemeru.
- 33.** Zavedenie možnosti zníženej sadzby nemocenského poistenia pre živnostníkov, ktorí si dávky vyplývajúce z nemocenského poistenia neuplatňujú aj celé roky. Podporu z poistenia by dostávali len pri pracovnej neschopnosti presahujúcej 30 dní (kritické choroby, úrazy).
- 34.** Zníženie sadzby odvodov zamestnanca z 9,4 % na 7,4 % a o rovnaké percento aj u živnostníkov.

11 | PODNIKATEĽSKÉ PROSTREDIE

35. Zrušenie zdravotných odvodov z dividend fyzických osôb.

36. Umožnenie 100 % odpisu podnikateľom. Voľnosť v časovom rozložení odpisov umožní investorom efektívnejšie plánovať projekty, pričom sa nezmení výnos verejnej správy. Opatrenie bude mať stimulačný efekt na investície.

37. Zníženie počtu viazaných a remeselných živností. V súčasnosti existuje 34 remeselných a 85 viazaných živností. V mnohých prípadoch ide len o formálne požiadavky, ktoré nijakým spôsobom nevypovedajú o kvalite prevedenej práce.

38. S cieľom zlepšenia podnikateľského prostredia zavedenie univerzálnej voľnej živnosti, ktorá bude umožňovať živnostníkoví podnikáť v celom rozsahu v súčasnosti existujúcich voľných živností.

39. Odstránenie pásma minimálnej mzdy. Tieto pásma znižujú flexibilitu pracovného trhu nielen pre nízkoprájmové, ale aj pre vyššie pozície.

40. Zavedenie konceptu rodinného podnikania a špeciálneho štatútu pre rodinné podniky. Zabráni sa tak situácii, kedy si všetci členovia rodiny musia vytvoriť živnosť, či vstúpiť do zamestnaneckého vzťahu s ostatnými členmi rodiny.

41. Zvýšenie pružnosti tvorby a zániku pracovných miest (odstupné, reťazenie, obmedzenie na počet odpracovaných hodín).

42. V rámci regulačných a administratívnych povinností dôraz na zvyhodňovanie malých a stredných podnikov.

43. Keďže podnikanie vo všeobecnosti nie je dostatočne atraktívne pre niektoré skupiny (v rámci krajín EÚ dosahuje Slovensko jedno z najnižších zastúpení generácie 50+, podiel mladých podnikateľov každoročne klesá) budeme venovať osobitnú pozornosť podpore seniorov, žien a mladých.

44. Zavedenie povinnosti zverejňovať detailné údaje k jednotlivým projektom eurofondov. Všetky informácie o možnostiach využívania eurofondov musia byť dostupné na 1 mieste v užívateľovi priateľskej forme.

12 | NEZAMESTNANOSŤ

.... kde podporujeme vznik pracovných miest tam, kde ľudia žijú.

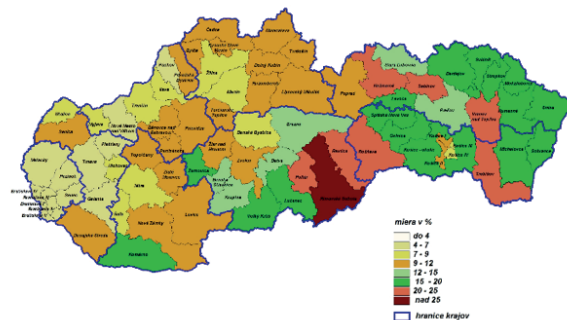
Hlavným problémom slovenskej ekonomiky od začiatku budovania trhového hospodárstva je dvojciferná miera nezamestnanosti, ktorá trápi Slovensko viac ako 20 rokov. Veľké množstvo nezamestnaných vedie nielen k nízkemu HDP a nízkym rozpočtovým príjmom, ale predovšetkým k chudobe, sociálnym problémom dotknutých ľudí a prehlbujúcej sa sociálnej nerovnosti. Riešenie nezamestnanosti a zdravá tvorba pracovných miest by mala patriť medzi priority každej zodpovednej vlády na Slovensku.

Miera nezamestnanosti na Slovensku patrí dlhodobo k najvyšším v celej Európskej únii. Vyššiu mieru nezamestnanosti majú len krajiny periferie, čo je spôsobené ich ekonomickými ťažkosťami po kríze. Ak by sme sa pozreli na mieru nezamestnanosti v roku 2007 (teda pred krízou), Slovensko malo mieru nezamestnanosti suverénne najvyššiu v EÚ, keď ako jediné dosahovalo dvojcifernú úroveň. Ak chceme analyzovať, prečo má Slovensko dlhodobo najvyššiu mieru nezamestnanosti v EÚ (a to aj v časoch, keď ekonomika rástla 10 % tempom), musíme sa na problém pozrieť z viacerých uhlov pohľadu. Po kríze nás síce „predbehli“ niektoré krajiny, ale to je spôsobené nezvyčajne veľkými ekonomickými problémami týchto periférnych krajín spojených s dlhovou krízou.

Ak sa pozrieme na nezamestnanosť z pohľadu veku alebo pohlavia, je zrejmé, že tu až taký problém nie je. Miera nezamestnanosti mladých je síce vyššia ako u ostatnej populácie, čo mnohých na Slovensku alebo v EÚ vedie k niekedy nesprávnym záverom. Ide však o prirodzený jav v ekonomike, keďže absolventom chvíľu trvá, kým sa zorientujú na trhu práce, využívajú „mama hotel“ a netlačia ich rodinné ani finančné záväzky. Navyše, medzi absolventmi takmer všetci predstavujú ľudí hľadajúcich si zamestnanie, zatiaľ čo vo vyšších vekových kategóriách si iba časť ľudí hľadá zamestnanie, väčšina ho už má. Takže aj pri rovnakej úspešnosti mladých a starých uchádzačov pri hľadaní

práce je miera nezamestnanosti mladých prirodzene vyššia. Miera nezamestnanosti žien nepredstavuje vážny problém prakticky v žiadnej krajine EÚ. Ženy sú vo väčšej miere mimo pracovného trhu ako muži, pretože sa starajú o deti alebo domácnosť. Na Slovensku je v porovnaní s ostatnými európskymi krajinami nižšia miera zamestnanosti u žien do 35 rokov, pretože ženy preferujú u malých detí domácu starostlivosť pred starostlivosťou v predškolských zariadeniach. Pokiaľ ide o dobrovoľnú starostlivosť, je to žiadúci jav. Pokiaľ ide o vynútenú starostlivosť (nedostatok kapacít v škôlkach a jasliach), tento problém navrhujeme riešiť v kapitole rodinná politika, no z pohľadu zamestnanosti nejde o kľúčový problém trhu práce.

Situácia je oveľa vážnejšia, ak sa pozrieme na nezamestnanosť z regionálneho, či vzdelanostného hľadiska. Z regionálneho hľadiska je vidieť rozpor medzi akoby dvoma samostatnými regiónmi. Polovica krajiny má mieru nezamestnanosti do 12 % a druhá polovica nad 15 %. Okresov s mierou nezamestnanosti medzi 12 – 15 % nie je veľa. Medzi tú horšiu polovicu patrí súvislý blok pozostávajúci z juhu Banskobystrického kraja, z Košického a Prešovského kraja. Súvisí to s riedkym osídlením (16 z 20 okresov s najnižšou hustotou obyvateľstva patrí medzi zaostávajúce regióny), zlou dopravnou dostupnosťou a s podielom rómskeho obyvateľstva.

Miera nezamestnanosti v jednotlivých okresoch (jún 2015)

12 | NEZAMESTNANOSŤ

Miera nezamestnanosti podľa dosiahnutého vzdelania je tiež vážnym problémom slovenského trhu práce. Nielenže máme zďaleka najvyššiu mieru nezamestnanosti ľudí so základným vzdelaním v celej EÚ (o štvrtinu vyššiu ako problémové periférie ekonomiky), ale aj jednu z najnižších mier participácie. To znamená, že veľmi málo ľudí so základným vzdelaním vôbec prejavuje záujem o prácu.

Zanedbanie riešenia problémov na trhu práce sa prejavuje najmä v dlhodobej nezamestnanosti. Slovensko je za posledných 10 rokov v miere dlhodobej nezamestnanosti, ako aj v miere extrémne dlhodobej nezamestnanosti (nad 2 roky) na čele EÚ (10-ročný priemer na úrovni 6,5 %). Krajiny, ktoré nemali dlhová krízu dosahujú mieru dlhodobej nezamestnanosti max. 5 % a extrémne dlhodobej nezamestnanosti max. 2,5 %.

Problém s dlhodobou nezamestnanosťou je veľmi vážny, pretože dlhodobo nezamestnaní strácajú pracovné návyky, ich dosiahnutá kvalifikácia a predchádzajúce zručnosti sa rýchlo znehodnocujú a každým ďalším dňom sú ťažšie zamestnateľní. Mnohí upadajú do hmotnej núdze, čo vedie k nepriaznivým sociálnym javom, ako sú apatia, nedôvera v štát, alkoholizmus, ale aj rozpad alebo nefunkčnosť mnohých rodín. Dlhodobá nezamestnanosť úzko súvisí s tzv. štruktúrnou nezamestnanosťou, t. j. nezamestnanosťou očistenou od ekonomického cyklu. Na Slovensku sa pohybuje okolo 13 % (odhad MF SR) a je dlhodobo najvyššia v EÚ. Ako hlavné faktory vysokej štruktúrnej nezamestnanosti ekonómovia (napr. Bassanini a Duval, 2006; Gianella et al., 2009) označujú viaceré faktory, no na Slovensku je to najmä nesúlad medzi zručnosťami uchádzačov a požiadavkami zamestnávateľov, regionálna nevyrovnanosť, slabá mobilita obyvateľstva, chýbajúce aktívne opatrenia na trhu práce a vysoké daňovoodvodové zaťaženie. Slovensko má ešte jeden špecifický problém a síce zanedbanú integráciu rómskej populácie.

Nesúlad medzi zručnosťami uchádzačov a požiadavkami zamestnávateľov sa týka predovšetkým nízkokvalifikovanej pracovnej sily. Veľmi výrazne je tento problém prítomný u rómskeho obyvateľstva. Asi 30 % uchádzačov nemá žiadne stredoškolské

vzdelanie. Naša ekonomika dokáže dlhodobo produkovať len veľmi málo pracovných miest vhodných pre takýchto uchádzačov o zamestnanie – maximálne 8 % z celkového počtu miest. Problém je znásobený tým, že aj mnohí uchádzači so stredoškolským vzdelaním sú svojimi zručnosťami na úrovni ľudí so základným vzdelaním, pretože dlhodobou nezamestnanosťou ich zručnosti depreciovali. Odhadom je na Slovensku 50 % uchádzačov, ktorí si konkurujú na nízkokvalifikovaných pracovných miestach, ktorých je v ekonomike menej ako 10 %. Preto je potrebná intervencia štátu, napr. aby pre existujúcich nezamestnaných vytvoril vhodné pracovné miesta namiesto súkromného sektora, motivoval súkromný sektor vytvárať takéto miesta, zvýšil ich kvalifikáciu a do budúcnosti zabránil tomu, aby vzdelávací systém produkoval takýchto absolventov.

Regionálna nevyrovnanosť súvisí s infraštruktúrnou nevyrovnanosťou, vysokým podielom nízkokvalifikovaného (prevažne rómskeho) obyvateľstva, malou hustotou obyvateľstva a slabou mobilitou Slovákov. Slabá mobilita Slovákov zasa súvisí s vlastníctvom nehnuteľností (Andrews et al., 2011). Na Slovensku máme jeden z najvyšších podielov vlastníctva nehnuteľností nezaťaženej hypotekárnym úverom (HÚ). Pri sťahovaní preto ľudia musia počítať so signifikantným nárastom výdavkov na ubytovanie. Slabá mobilita zjavne nie je následkom kultúrnych zvyklostí, pretože pozorujeme veľkú mieru sťahovania u mladých ľudí, ktorí nevlastnia nehnuteľnosť nezaťaženú HÚ a to nielen v smere do Bratislavy a ostatných veľkých miest, ale aj smerom do zahraničia. Riešenie mobility by síce malo obsahovať opatrenia podporujúce mobilitu (príspevky na sťahovanie, podpora výstavby nájomných bytov), ale zároveň musíme rešpektovať aj aktuálnu situáciu s vlastníctvom nehnuteľností. Ak nevieme presvedčiť ľudí, aby sa sťahovali za prácou, musíme vytvoriť podmienky, aby pracovné miesta vznikali v regiónoch. Výhodou takéhoto prístupu je aj to, že zabránime vyludňovaniu celých oblastí. Základné nástroje by mali obsahovať budovanie infraštruktúry v regiónoch a regionálne stimuly na vytváranie pracovných miest.

Slovensko je krajina, ktorá vynakladá na aktívnu

12 | NEZAMESTNANOSŤ

politiku trhu práce takmer najmenej peňazí v celej EÚ. A aj tie, ktoré vynakladá, dáva podľa medzinárodných skúseností na najmenej efektívne opatrenia. Medzinárodné skúsenosti (Kluve, 2010) ukazujú, že najefektívnejšími opatreniami sú subvencovanie miezd, aktívny prístup zamestnancov úradov práce, ako aj školenia. Naopak, systém aktivačných prác (u nás v podobe menších obecných služieb) ešte viac znižuje pravdepodobnosť nájdenia si práce. Je to dané nielen stigmatizáciou týchto ľudí, ale aj finančným príspevkom, ktorý ich uzamkne v nečinnosti pri hľadaní si zamestnania. Dôležitým zistením je tiež fakt, že programy zamerané na zamestnávanie mladých ľudí sú najmenej efektívne. Je to dané tým, že tieto programy sú cieľené na neexistujúci problém: vyššia nezamestnanosť mladých je daná životným cyklom a je prirodzeným javom na trhu práce. Naše daňovoodvodové zaťaženie práce je v rámci EÚ nadpriemerné. Rozdiel medzi nákladmi zamestnávateľov a čistou mzdou zamestnancov spôsobuje, že mnohé voľné pracovné miesta sú dlhodobo neobsadené z dôvodu finančnej nezáujímavosti. Navyše kombinácia s vysokými nákladmi na sťahovanie, príp. dochádzanie, tvorí bariéru, ktorá môže pôsobiť „smrteľne“ predovšetkým na podpriemerne zarábajúcich. Ide o faktor, ktorý najvýznamnejšie vplýva na štruktúrnú nezamestnanosť.

Naše riešenia

1. Cieľene sa zamerať na hlavné faktory, ktoré vedú k vysokej miere štruktúrnej (a teda aj dlhodobej) nezamestnanosti. Riešenie nezamestnanosti na Slovensku by malo byť založené na troch pilieroch: dostať pracovné miesta do regiónov, dať ľuďom takú kvalifikáciu, aby si mohli nájsť prácu a vygenerovať pracovné miesta pre ľudí s nízkou kvalifikáciou.

2. Zavedenie možnosti uchádzať sa o verejné zákazky na nízkokvalifikované práce len firmám, ktoré na práce zamestnávajú minimálne 20 % dlhodobo nezamestnaných.

3. Vytvorenie nových pracovných miest v segmente sociálnej starostlivosti prostredníctvom stimulujúceho systému podpory. Štát prispeje sumou 300 eur mesačne na každého starobného alebo invalidného dôchodcu, ktorý bude potrebovať opateru. Je jedno, či ide o starostlivosť ústavnú (rovnaké podmienky pre súkromných aj verejných poskytovateľov) alebo opateru v domácnosti (poskytované cudzou osobou alebo rodinným príslušníkom). Zvyšok nákladov by bol pokrytý z príjmov opatrovaného. Zdravotné výkony by boli hradené z verejného zdravotného poistenia.

4. Možnosť poberať príspevok na starostlivosť o dieťa do veku 6 rokov aj v prípade starostlivosti starými rodičmi – v prípade, ak nie sú poberateľmi starobného alebo invalidného dôchodku. Chceme rozšíriť možnosť poberať príspevok na starostlivosť o dieťa zo súkromných jasiel a živnostníkov bez rodinnej príslušnosti aj na osoby, ktoré sú rodinne previazané s dieťaťom. Išlo by napr. o starých rodičov. To je momentálne možné len za veľmi nevýhodných podmienok. Ak majú rodičia lepšie vyhliadky nájsť si prácu, ako majú starí rodičia, nevidíme dôvod, aby sme bránili takejto starostlivosti o dieťa. Navyše by dieťa bolo naďalej v známom rodinnom prostredí.

5. Urýchlené a prioritné vybudovanie rýchlostnej komunikácie R2 zo Zvolena do Košíc (oblasť Gemeru z dôvodu najvyššej nezamestnanosti). Ide o jeden zo základných predpokladov, aby priemyselné podniky a logistické spoločnosti umiestňovali svoje prevádzky do tohto regiónu. Momentálne je tento región znevýhodnený oproti iným lokalitám. Vzhľadom na vysoké finančné náklady navrhujeme v prvej etape (do roku 2020) vybudovať R2 do Rimavskej Soboty, čo predstavuje finančné náklady vo výške 600 mil. eur.

6. Výrazné investície do infraštruktúry ces-

12 | NEZAMESTNANOSŤ

tovného ruchu. Rovnako ako Západné Slovensko čerpá zo svojho automobilového a strojárského klastra, Stredné a Východné Slovensko má vhodné prírodné podmienky pre klaster turistického ruchu. Navrhujeme zamerať investície z eurofondov namiesto rekonštrukcií námestí, súkromných hotelov a reštaurácií do obnovy všeobecnej infraštruktúry slúžiacej všetkým podnikateľom a návštevníkom v turistickom regióne (napr. budovanie cyklotrás, úprava okolia pamiatok alebo vodných plôch, informačné kancelárie, zlepšenie dopravnej dostupnosti, verejných parkovacích plôch, verejného priestranstva atď.) a do zážitkových atrakcií.

7. Podpora výstavby nájomných bytov na miestach s vysokou koncentráciou pracovných miest. Zníženie nákladov súvisiacich s ubytovaním by pomohlo zvýšiť mobilitu ľudí za prácou. Namiesto všeobecnej podpory (pre všetky obce) chceme podporu nasmerovať do centier, kde sa pracovné miesta nachádzajú. Preto sa sústredíme na okresné mestá.

8. Podpora celoživotného vzdelávania s cieľom kvalifikácie potrebnej pre trh práce. Niekoľkonásobne chceme zvýšiť objem poskytovaných rekvalifikačných a doplňujúcich kurzov. Doplnkové a rekvalifikačné kurzy majú preukázateľne pozitívny a dlhodobý efekt na zlepšenie zamestnateľnosti uchádzačov. Chceme ich preto poskytovať systematicky a v oveľa vyššej miere, ako je tomu teraz.

9. Príspevok na školenie zamestnanca priamo vo firme. Navrhujeme firmám preplatiť 50 % mzdových nákladov spojených so zamestnaním dlhodobo nezamestnaného po dobu 3 mesiacov, pokiaľ takéto zamestnanie bude viesť k získaniu dodatočných kvalifikovaných zručností. Toto opatrenie predstavuje nadstavbu k existujúcim aktívnym opatreniam zameraných na túto cieľovú skupinu.

10. Podpora vzniku komunitných centier vo všetkých oblastiach koncentrovanej chudoby. Ide o doplnkový nástroj, ako bojovať proti koncentrovanej chudobe a zaostávaní detí v štúdiu. Pomôžeme tak so vzdelaním a so zaradením týchto ľudí do spoločnosti a do pracovného života.

11. Pokračovanie v efektívnych opatreniach aktívnej politiky práce (rekvalifikačné kurzy, príspevky na vytvorenie miest pre dlhodobo nezamestnaných, na podporu mobility) a zrušenie neefektívnych opatrení.

12. Včasný riešenie nezamestnanosti. Aktívne opatrenia by mali byť aktivované skôr, ako je tomu teraz. Napríklad príspevok na sťahovanie by mali byť ponúkané ihneď, nie až po 3 mesiacoch. Taktiež opatrenia cielené na dlhodobo nezamestnaných by mali byť aktivované nie pri 12 mesiacoch nezamestnanosti, ale už po 6 mesiacoch.

13. Pravidelné hodnotenie aktívnych opatrení trhu práce. Systém na vyhodnocovanie účinnosti jednotlivých opatrení, ktoré realizujú úrady práce by pomohol zamerať sa na tie najefektívnejšie opatrenia, ktoré fungujú v slovenských podmienkach. Pri tých, ktoré nefungujú efektívne, by sme vedeli zistiť, či je problém iba v technickom nastavení projektu (po odstránení identifikovaných bariér by boli efektívne), alebo je nutné ich zrušiť úplne.

14. Grantová podpora verejných organizácií, samospráv a štátnych podnikov na zamestnanie dlhodobo nezamestnaného a uchádzača so základným vzdelaním sumou vo výške minimálnej mzdy. Náklady na odvody zamestnávateľa, príp. na

12 | NEZAMESTNANOSŤ

vyššiu mzdu by niesla verejná organizácia. Išlo by predovšetkým o verejnoprospešné a nízkokvalifikované práce (údržbu a čistenie verejných priestorov). Príkladom využitia môžu byť aj projekty obnovy kultúrneho dedičstva, protizáplavových opatrení, čistenia prostriedkov verejnej hromadnej dopravy, okolia vodných tokov, železničných tratí a pod. Táto schéma by nahradila v súčasnosti zaužívané aktivačné práce. Výhody takejto zmeny sú významné: a) z nezamestnaného by sa stal reálne zamestnaný človek, čo by v životopise ocenili aj potenciálni ďalší zamestnávateľia, b) takto zamestnaní ľudia by sa museli oveľa viac snažiť, aby si udržali svoje miesto, keďže malú časť nákladov by znášali aj samotné verejné inštitúcie a c) výrazne by si finančne polepšili rodiny takto pracujúcich.

15. Kvalitnejšie služby zamestnanosti. Kvalitnejšie služby zamestnanosti sú jeden z kľúčových faktorov pre úspešnú aktívnu politiku trhu práce. Je nutné pokračovať v začatých reformách posilnením právomocí a agendy front-office zamestnancov (pomoc uchádzačom o zamestnanie s tvorbou životopisov, s prípravou na pohovor, individualizovaný koučing, na mieru šité kurzy a operatívne ponuky na voľné pozície).

16. Odmeňovanie zamestnancov úradu práce podľa úspešnosti v umiestňovaní uchádzačov. Zvýšenie efektívnosti služieb poskytovaných úradom práce by malo byť spojené so stimuláciou vlastných zamestnancov. Ak očistíme o premenné ako priemerná miera nezamestnanosti v okrese, počet prípadov na zamestnanca, vzdelanie a dĺžka evidencie uchádzača, je takéto porovnávanie pomerne jednoduché. Zlepšenie služieb zamestnanosti je podľa medzinárodných skúseností jeden z najefektívnejších nástrojov na znižovanie štruktúrnej nezamestnanosti.

17. Podpora skoršieho návratu do práce. Je potrebné vytvoriť také podmienky, aby nezamestnaný človek čím skôr začal s hľadaním nového pracovného miesta, pretože so zvyšujúcim sa časom stráveným bez zamestnania prudko klesá pravdepodobnosť úspešnosti pri hľadaní si práce. Tieto opatrenia by mohli

podporiť ľudí, aby si hľadali prácu ihneď po skončení predchádzajúceho zamestnania.

18. Zavedenie degresívnej dávky v nezamestnanosti (napr. 75 – 65 – 55 – 45 – 35 – 25 % hrubého príjmu). Klesajúca dávka v nezamestnanosti by mala odradiť ľudí od toho, aby brali obdobie jej poberania ako platenú dovolenku. A naopak motivovať k okamžitému hľadaniu si zamestnania. Tým, že by dávka v nezamestnanosti bola počas prvých mesiacov ešte vyššia ako v súčasnosti, pomohlo by to lepšie prekonať dočasný výpadok príjmu.

19. Zrušenie odvodových príspevkov do rezervného fondu. Zrušenie povinného odvodu do rezervného fondu solidarity Sociálnej poisťovne, ktorý je vo výške 4,75 % hrubej mzdy by viedlo k poklesu daňoodvodového zaťaženia všetkých zamestnancov a prinieslo by nárast čistej mzdy o vyše 3 %. Náklad na toto opatrenie by predstavoval asi 450 mil. eur v prípade, ak by nevygeneroval žiadne nové pracovné miesta (najpesimistickejší odhad).

20. Podpora opatrení inkluzívneho zamestnávania. Doplnujúce opatrenia na podporu znevýhodnených skupín obyvateľstva sú v kapitole rómska problematika a osoby so zdravotným postihnutím.

13 | PÔDOHOSPODÁRSTVO

... kde polia neležia ladom, kým tisíce ľudí nemajú prácu
a kde sú lesy zárukou zdravého rozvoja krajiny.

Pol'nohospodárstvo

Výzvy a problémy

Pôda, je jedným z veľkých bohatstiev každej krajiny. Krajina, ktorá má pôdu, na ktorej si môže dopestovať základné plodiny na obživu svojich obyvateľov, je bohatou krajinou. Slovensko trápia v oblasti vidieckeho rozvoja a pôdohospodárstva viaceré problémy. Napriek tomu, že máme pomerne veľké percento poľnohospodárskej pôdy, vo vidieckych oblastiach je vysoká nezamestnanosť a malá motivácia obrábať pôdu, najmä u mladých ľudí (dlhodobo klesá podiel farmárov do 35 rokov a priemerný vek pracovníkov v poľnohospodárstve je viac ako 45 rokov). Vo všeobecnosti počet ľudí pracujúcich v poľnohospodárstve dlhodobo klesá, čím sa znižuje kvalita života na vidieku, dochádza k likvidácii a úpadku zariadení poľnohospodárskej prvovýroby, objekty živočíšnej výroby chátrajú. Kým v pôvodných krajinách Európskej únie (EÚ-15) klesla zamestnanosť v agrosektore za uplynulých 20 rokov o tretinu (31 %), Slovensko prišlo v rovnakom období až o tri štvrtiny (73 %) pracovných miest v poľnohospodárstve (o viac ako 150 tisíc). Poľnohospodárstvo nepriamo zodpovedá za približne 25 % celkovej nezamestnanosti na Slovensku, ale celkovo tvorí len menej ako 3 % pracovných miest.

Najviac potravín nedovážame z južnej Európy či z exotických krajín, ale presne naopak, z krajín s identickými klimatickými a geografickými podmienkami – z Nemecka, Českej republiky a z Poľska. Ešte na začiatku tohto storočia (2001) neexistovala poľnohospodárska komodita (s výnimkou ovocia), v ktorej by sebestačnosť Slovenska bola pod úrovňou 92 %. Dnes už nielen ošípané a hydina (a teda živočíšna výroba), ale aj strukoviny či

slovenská klasika – zemiaky (sebestačnosť pod 2/3) sú bežnými dovoznými komoditami z Česka, Nemecka a Poľska. Živočíšna výroba je u väčšiny podnikov stratová, stavy zvierat dlhodobo klesajú, prevláda jednoduchý vývoz živých zvierat pred vývozom spracovaných výrobkov, čo spôsobuje nízku pridanú hodnotu v živočíšnej výrobe.

Taktiež chýba nedostatočná spolupráca medzi poľnohospodárskymi producentmi a ostatnými aktérmi potravinového reťazca, chýbajú združenia malých výrobcov, a krátke dodávateľské reťazce (iba 3 % poľnohospodárskej produkcie sa predáva priamo z farmy). Spomenuté problémy sa odrážajú aj na nízkom podiele domácich poľnohospodárskych a potravinárskych produktov v obchodnej sieti (okolo 50 %).

Naša súčasná potravinová závislosť (ako prejav hlbokého zaoštvania oproti potenciálu efektívnej ekonomiky) v skutočnosti znamená aj nižšiu HDP, všeobecne vyššie dane a odvody a nižšiu zamestnanosť a mzdy. Ako krajina mierneho pásma s dobrými klimatickými podmienkami máme všetky predpoklady na dosiahovanie viac ako plnej (štatickej) potravinovej sebestačnosti (t. j. aby objem poľnohospodársko-potravinárskej produkcie bol rovnaký či vyšší než objem spotreby potravín).

Takmer identickou výmerou poľnohospodárskej pôdy ako SR disponuje Holandsko (1,9 mil. ha). V Holandsku žije 16,8 mil. obyvateľov, v SR 5,4 mil. Kým SR nedokáže uživiť prepočítane 2,85 obyvateľa z 1 hektára poľnohospodárskej pôdy a musí doviezť potraviny za 1 miliardu eur. Holandsko potravinovo zasýti všetkých svojich obyvateľov – t. j. 9,11 obyvateľa z 1 hektára pôdy a ešte je aj najväčším európskym exportérom potravín. Priemerná prepočítaná dotácia na poľnohospodára je v SR dvojnásobná v porovnaní s priemerom EÚ. Každoročné agro-dotácie v prepočte na jednotlivé pracovné miesto v poľnohospodárstve predstavujú v roku 2015 subvenciu približne 15 000 eur. To je viac, ako je priemerná mzda v poľnohospodárstve, a tiež 2-krát viac ako v prípade škandalózných investičných stimulov

13 | PÔDOHOSPODÁRSTVO

ako Mondi SCP s prepočítanou dotáciou na 1 prac. miesto približne 6000 eur ročne. Teda vlastne všetkých zamestnancov majú poľnohospodári „zadarmo“. Namiesto podpory zamestnanosti a produkcie rozhodujúci balík peňazí dnes ide na rovnostársku demotivačnú priamu platbu na plochu.

Pokiaľ ide o správu pôdy, Slovensko má historicky veľkú rozdrobenosť vlastníctva pôdy, čo zhoršuje podnikateľské prostredie a osobitne sťažuje začatie podnikania a investície. Zo štatistík vyplýva, že priemerný počet spoluvlastníkov na jednu parcelu je 11,11 spoluvlastníkov (1 parcela = 11,11 spoluvlastníkov) a priemerný počet parcel na jedného vlastníka je 20,59 (1 vlastník = 20,59 parcel).

Na Slovensku vlastní 10,5 mil. ks družstevných podielnických listov (DPL) v nominálnej hodnote 350 mil. eur približne 1,5 mil. ľudí. Bežné družstvo má teda niekoľko sto až pár tisíc podielnikov. Drvivá väčšina z nich s minimálnym podielom, a teda aj minimálnou motiváciou aktívne vstupovať do chodu či riadenia družstva.

Osobitným problémom je tiež nevyhovujúci systém rozhodovania Poľnohospodárskej platobnej agentúry (PPA) pri poskytovaní podpory v súvislosti s preukazovaním nájomných vzťahov medzi žiadateľmi o podporu (nájomcami) a vlastníkami obrábanej pôdy. S cieľom ochrany vlastníkov pôdy by sa mala vylúčiť voľná úvaha PPA pri rozhodovaní o tom, či poskytne podporu aj tým subjektom, ktoré nemajú zdokladovaný nájomný vzťah k pôde, na ktorú dostávajú podporu.

Naše riešenia

1. Presadenie „manažmentu zmeny“, kde sa riadenie ľudí, organizácií a pod. realizuje vytýčenými cieľmi a odmeňovaním.

2. Dotačná politika zo strany štátu musí prejsť zmenou pa-

rametrov na poskytovanie dotácií. Budeme presadzovať, aby mimo zníženého nevyhnutného minima priamych platieb boli dotačné financie v maximálne možnej miere naviazané na ciele: zvýšiť zamestnanosť, zvýšiť pridanú hodnotu a produkciu, zásadne podporiť živočíšnu výrobu, zásadne podporiť pestovanie zeleniny, ovocia a zemiakov.

3. Usporiadanie pozemkového vlastníctva: ukončíme reštitučné konania na pozemkových odboroch a v maximálnej možnej miere na Slovenskom pozemkovom fonde (fyzických osôb, cirkevných inštitúcií a vojenský obvod Javorina...), ukončíme registre obnovenej evidencie práv pozemkov (ROEP), ukončíme konania v záhradkárske osadách podľa zák. 64/1997 Z. z., v maximálnej možnej miere zabezpečíme konania o pozemkových úpravách (zcelovanie pozemkov a krajínovtvorba), predovšetkým v celých katastrálnych územiach, zabránime ďalšiemu drobeniu pozemkov. Všetky tieto opatrenia sa primeranou mierou týkajú aj lesných pozemkov.

4. Vlastnícke vysporiadanie podielnikov v družstvách. Musí urýchlene prebehnúť transformácia smerom k fungujúcim vlastníckym štruktúram. Budeme presadzovať otvorený a transparentný tender na kúpu podielových listov v elektronickej aukcii.

5. S cieľom zlepšiť prenos know-how do praxe, budeme podporovať osvojovanie si vedomostí dennodennou prácou na úspešne fungujúcej farme. Vytvoríme tréningový partnerský program (TPP) s konkrétnou krajinou, aj s finančnou podporou, ktorú však musí zastrešiť štát.

6. Najjednoduchším a najrýchlejším opatrením na zlepšenie agrosektora je v oboch prípadoch odstránenie subjektívnych zásahov a korupčných rizík vylúčením subjektívneho hodnotenia

13 | PÔDOHOSPODÁRSTVO

dotačných komisií a zmena schém na priamo nárokovateľné, resp. objektívne súmerateľné súťaže o dotácie.

7. Podpora vzniku regionálnych odbytových združení, tzv. OOV (Odbytových organizácií výrobcov), ktorých cieľom je predaj produkcie svojich členov. Najmä malí a strední poľnohospodári majú totiž problém, že pre veľké maloobchodní reťazce sú ako partner nezaujímaví, keďže nedokážu poskytovať a garantovať dodávky vo veľkých objemoch. Odbytová organizácia výrobcov tento problém rieši. Je to nadstavba vlastného podnikania farmárov, pričom im umožňuje dosahovať vyššiu pridanú hodnotu, ktorú inak inkasujú veľkoobchodníci. Cieľom OOV nie je dosahovať zisk, ale zabezpečovať služby a zvýšenie zisku pre svojich členov.

8. Zrušíme reštriktívne a nesplniteľné kritériá pre podporu začínajúcich roľníkov. Slovenský pozemkový fond disponuje množstvom pozemkov, pri ktorých nájsme budeme uprednostňovať začínajúcich roľníkov pred agrobarónmi. Takisto budeme podporovať rodinné farmy a samostatne hospodáriacich roľníkov.

9. Zameriame sa na zvýšenie domácej produkcie s vyššou pridanou hodnotou, vyššiu kvalitu výrobkov, rozvoj inovatívnych výrobkov a miestnych špeciálov.

10. Nebudeme podporovať používanie poľnohospodárskej pôdy na stavebné účely. Najmä chceme zabrániť živelnému rozširovaniu priemyselných stavieb do voľnej krajiny namiesto efektívneho využívania a revitalizácie zdevastovaných hospodárskych a priemyselných areálov (brownfieldov).

11. Podporíme rozvoj včelárstva a rybníkářstva.

12. Budeme chrániť typickú laznícku krajinu a jej obyvateľov osobitným zákonom.

Lesníctvo

Výzvy a problémy

Slovensko je krajina, ktorá má jedinečné bohatstvo v lesoch. Žiaľ, v súčasnosti je jediným reálne hodnoteným produktom lesa stále drevo, no les poskytuje pre spoločnosť oveľa významnejšie produkty, ktoré treba chápať ako jeho základnú produkciu.

Pitná voda, dýchateľný vzduch, neodviata pôda, zdravie obyvateľstva sú rozhodujúce životodarné hodnoty. Spoločnosť síce formálne uznáva, že tieto hodnoty, ich kvalita i množstvo sú vo veľkej miere závislé na lesoch, no považuje túto príčinnú súvislosť za samozrejmu, nezávislú od cieľavedomej práce lesníka, a teda nehodnú osobitného zreteľa. Dôsledkom toho je aj to, že im nepriznáva žiadnu cenu. V hospodárení s lesmi chýba odvaha lesníckych elít a politická vôľa premietnuť tieto hodnoty do praxe prostredníctvom komplexnej hodnoty lesa.

Prírode blízke hospodárenie

Jednou z veľkých tém súčasného lesníctva, ktorá bezprostredne nadväzuje na komplexnú hodnotu lesa je spôsob hospodárenia, ktorý nezodpovedá základným ekologickým a ekonomickým potrebám spoločnosti.

Od stredoveku až do osemdesiatych rokov 20. storočia sa pri hospodárení v lesoch uplatňoval holorub. Tento necitlivý spôsob hospodárenia bol približne pred 30 rokmi zákonom výrazne

13 | PÔDOHOSPODÁRSTVO

obmedzený a prednostne nahradený podrastovým hospodárením. Hoci ide o jemnejší a ekonomickejší spôsob, ani on nezodpovedá súčasným potrebám. Je nevyhnutné ho systémovo nahrádzať prírode blízkym hospodárením, tak, aby bola zabezpečená optimálna a kompletná produkcia lesa. Výsledkom takéhoto hospodárenia sú z pohľadu odolnosti lesy stabilné a z pohľadu produkcie dreva lesy kvalitné. Nástrojom prírode blízkeho hospodárenia je výberkový hospodársky spôsob, ktorý by sa mal uplatňovať všade tam, kde existujú vhodné podmienky, alebo kde je možné takéto podmienky vytvoriť. Pri dôslednom uplatňovaní prírode blízkeho hospodárenia zaniknú rúbaniská, a tým aj hlavný dôvod k ochranárskym sporom.

Štátny podnik Lesy SR

Jednou z úloh ozdravenia lesného hospodárstva je zásadná zmena riadenia kľúčového štátneho podniku Lesy SR. Tento podnik obhospodaruje viac ako polovicu slovenských lesov, čo z neho robí najbohatší a najvplyvnejší štátny podnik. Z toho dôvodu je často predmetom korupčných politických vplyvov a snahy o zasahovanie do riadenia podniku. Zásadne však odmietame ako riešenie politickej korupcie privatizáciu tohto podniku. Systémovým riešením je zodpovedné a transparentné riadenie, ktoré prinesie pozitívne a dlhodobé zmeny v lesníctve.

Lesy ako poisťovňa

Základným princípom pri správe lesa by nemal byť predpoklad, že les je bankou pre štátny rozpočet. Les je naopak poisťovňou pre budúce zdravie krajiny a jej obyvateľov. Je preto neprípustné, aby štátny podnik Lesy SR každoročne povinne odvádzal niekoľkomiliónový mimoriadny odvod zo zisku do štátneho rozpočtu, keď zároveň nie sú týmto podnikom finančne zabezpečené a vykonávané všetky celospoločensky dôležité výkony v lese.

Hradenie bystrín a sprístupnenie lesov

Príčiny povodní riek v nížinách sa nachádzajú na horných tokoch, teda horských bystrinách. Medzi dôležité úlohy lesníctva patrí úprava a hradenie bystrín, ktoré majú rozhodujúci vplyv na zníženie rizika povodní. Funkčné hradenie bystrín sa v posledných rokoch veľmi zanedbalo.

Slovensko výrazne zaostáva za vyspelými štátmi v hustote lesnej cestnej siete. Zabezpečenie prístupnosti lesa je nevyhnutnou podmienkou plnohodnotného uplatnenia prírode blízkeho hospodárenia.

Do všetkých lesov, vrátane vojenských, majú mať občania v plnej miere zaručený prístup, a to pri dodržaní nevyhnutných výnimiek. Naproti tomu lesy by sa nemali stávať jazdeckými dráhami pre štvorkolky, keďže tieto ohrozujú návštevníkov, plašia zver a ničia krajinu.

Odborný lesný hospodár (OLH)

Pri odbornej správe lesov je negatívnym a systémovo škodlivým prvkom fakt, že odborného lesného hospodára, ktorý je osobne zodpovedný za dodržiavanie zákonov a lesníckych zásad platí vlastník lesa. Je to podobná anomália, ako kedy si daňový subjekt zamestnal a platil daňového pracovníka, ktorý ho má kontrolovať. Táto systémová chyba vážne ohrozuje napĺňanie dlhodobých celospoločenských lesníckych cieľov.

Kultúrne dedičstvo

Lesníctvo počas svojej 700 ročnej histórie nechalo mnoho inšpiratívnych stôp a vytvorilo mnoho hodnôt, ktoré dnes predstavujú význam-

13 | PÔDOHOSPODÁRSTVO

né kultúrne dedičstvo. Poznanie, spravovanie, zachovávanie a popularizácia tohto dedičstva je významným prvkom pochopenia skutočnej hodnoty lesov a práce lesníkov.

Taxácia

Taxácia (hospodárska úprava lesov) je kráľovskou vedeckou disciplínou, ktorá výraznou mierou prispela k doterajšej uvedomelej správe lesného bohatstva štátu. Jej niekdajšie zjednotenie v rukách štátu treba považovať za historicky správne rozhodnutie. Naopak nedávne odštatnenie praktického výkonu taxácie a vytvorenie súkromných taxačných skupín, ktoré súťažia medzi sebou, bolo chybným krokom. Nesystémovým krokom bolo aj presunutie riadenia taxácie pod spoločné financovanie s lesníckym výskumom v Národnom lesníckom centre, čo vzhľadom na principiálne rozdielne ciele a spôsoby ich zabezpečenia sťažuje plnenie úloh lesnej taxácie.

Kalamity (prírodné a morálne)

Lesná kalamita vzniká nielen v dôsledku objektívnych prírodných procesov, ale aj v dôsledku nesprávneho hospodárenia. Z pohľadu prírodných lesných kalamít je nevyhnutným a účinným riešením zásadný prechod slovenského lesného hospodárstva na prírode blízke hospodárenie. Trvalé prirodzené viac etážové porasty budú voči kalamitám nepochybne odolnejšie ako lesy vekových tried, ktoré sú dôsledkom holorubného a podrastového hospodárenia, vykonávaného v súčasnosti.

Príčinou kalamity v lesoch býva aj morálna kalamita, keď prírodnú kalamitu zneužívajú nezodpovední lesomajitelia na osobné obohacovanie sa. Morálna kalamita má viacero korupčných stupňov. Na tých nižších nachádzame nestatočných lesníkov, ktorí nepravdivo označujú bielou kalamitnou značkou zdravé stromy, aby ich bolo možné vyrúbať. Vyším stupňom sú rozhodnutia riadiacich pracovníkov o ekonomicky nevýhodných

dodávkach dreva politicky spriazneným partnerom a najzávažnejšie sú skorumpované verejné obstarávania, kde sa strácajú milióny eur.

Zamestnanie v lesoch

Lesy potrebujú mnoho drobných prác, ktoré sa dostatočne nevykonávajú. Ide najmä o údržbu lesných ciest a zväžnic, čistenie odvodňovacích priekop, priepustov, odrážok, spracovanie haluziny na palivové účely. Tieto práce je možné vykonávať takmer nepretržite a sú vhodné a zmysluplné na resocializáciu dlhodobo nezamestnaných.

Poľovníctvo

Poľovníctvo je jednou z lesníckych disciplín, kde sa korupcia prejavuje veľmi často. Nevýhodné prenájmy často spôsobujú štátu i občanom miliónové škody. Poľovníci sú nezmyselne nútení byť členmi Slovenskej poľovníckej komory, čo predstavuje mnoho povinných platieb a netransparentný prehľad o využití týchto prostriedkov. Korupčným stimulom je aj fakt, že zákon neukladá povinnosť použiť pri prenájmoch všetkých poľovných revírov aukciu.

Prinavracanie lesných pozemkov

Veľké neštátne lesné majetky boli už takmer všetky vrátené pôvodným majiteľom. Stále však ostáva takmer 200 000 ha neštátnych lesov v správe štátu, nakoľko je nemožné zistiť nadpolovičnú väčšinu ich majiteľov, ktorí vlastnia drobné vlastnícke podiely. Bez osobitného prístupu je nemožné zabezpečiť nápravu majetkových krívd a hospodárenie v týchto lesoch.

13 | PÔDOHOSPODÁRSTVO

Naše riešenia

1. Uskutočníme strategickú zmenu vnímania lesov a práce lesníkov s dôrazom na komplexnú hodnotu lesa. Táto hodnota vyjadruje produkciu lesa v celistvosti, prostredníctvom všetkých jeho funkcií, čo je v súlade s dlhodobými, celospoločenskými cieľmi. V tomto zmysle zmeníme zákon o lesoch, ktorý zakotví povinnosť lesníkov spravovať lesy so zreteľom na ich komplexnú hodnotu a povinnosť spoločnosti prisúdiť takejto správe nadčasovú životodarnú dôležitosť.
2. Revízia súčasného nespravodlivého pridelovania dotácie pôdohospodárom vrámci členských štátov EÚ.
3. Prírode blízke hospodárenie, reprezentované výberkovým hospodárskym spôsobom, sa musí stať štandardnou prevádzkovou záležitosťou s výnimkou uplatňovania v prísnych prírodných rezerváciách, ktoré musia zostať bez zásahu.
4. Zmenou hospodárskeho spôsobu rozhodujúcou mierou zvýšime odolnosť lesa voči prírodným kalamitám.
5. Pokiaľ existuje reálny domáci dopyt, budeme sa zasadzovať za to, aby sa drevná hmota, nevyvážala nespracovaná do zahraničia.
6. Podpora finalizácie výrobkov z dreva s čo najvyššou pridanou hodnotou.
7. Odpolitizovanie štátneho podniku Lesy SR, Banská Bystrica, a to prostredníctvom osobitného zákona o tomto podniku.
8. Zavedieme Spoločenskú radu – nový orgán v štátnom podniku Lesy SR, ktorá bude zastupovať požiadavky širokej verejnosti na správu jej lesov.
9. Všetky financie vyprodukované lesmi vo vlastníctve štátu budú použité pre les a zabezpečenie jeho celospoločenských funkcií, a nesmú byť štátnym lesom odoberané pre iné účely.
10. V záujme protipovodňovej ochrany krajiny obnovíme v plnom rozsahu klasickú lesnícku disciplínu – hradenie bystrín.
11. Lepšie sprístupnenie lesov a systematické budovanie lesných prístupových ciest aj z prostriedkov eurofondov.
12. Zrušenie doterajšieho spôsobu odmeňovania odborného lesného hospodára, ktorého platí vlastník lesa. Odborní lesní hospodári budú v novom systéme platení štátom, a to z fondu, ktorý vznikne z odvodov všetkých lesných subjektov platených z kubíka obnovenej ťažby. Táto systémová zmena výrazne zníži korupciu a zvýši zabezpečenie celospoločensky významných cieľov lesníctva.
13. Jednotný systém, ktorého úlohou bude vyhľadávať, chrániť a popularizovať lesnícke kultúrne a prírodné dedičstvo. Jeho dôležitou súčasťou bude lesná pedagogika.
14. V štátnom rozpočte budeme garantovať vytvorenie trvalej rozpočtovej kapitoly na zákonné úlohy lesnej taxácie. Odčleníme taxačnú službu od Národného lesníckeho centra ako samostatnú štátnu organizáciu Lesoprojekt a zároveň vrátime všetky taxačné výkony v plnom rozsahu do rúk štátu.

13 | PÔDOHOSPODÁRSTVO

15. V štátnom rozpočte budeme garantovať vytvorenie trvalej rozpočtovej kapitoly na zákonné úlohy lesnej taxácie.

16. V záujme potlačenia korupčného správania sa v lesnom hospodárstve zavedieme dve systémové zmeny, a to osobnú hmotnú zodpovednosť a reálny systém z kariérneho lesníckeho postupu.

17. Podporíme zadávanie lesných prác dlhodobo nezamestnaným.

18. Zabránilme nečestným a nevýhodným prenájmom poľovníčkových revírov, zavedieme ich povinnú dražbu.

19. Zrušenie povinného členstva v Slovenskej poľovníckej komore a transparentnenie jej financovania.

20. Zrušenie zákonnej možnosti budovať oplotené zvernice v chránených územiach.

21. Povolíme jazdu na bicykloch a koňoch na lesných cestách a zväznicach bez obmedzenia. Nepovolený výjazd štvorkoliek a iných motorových prostriedkov na lesné pozemky bude dôvodom na konfiškáciu týchto prostriedkov.

22. Presadíme, aby boli lesné pozemky vo vojenských lesoch sprístupnené verejnosti štandardným spôsobom s výnimkou tých, ktoré reálne slúžia vojenským účelom.

23. Vytvoríme zákonné predpoklady k odovzdaniu doposiaľ neodovzdaných nešťátnych lesov drobným vlastníkom.

24. Zabránilme politickému zneužívaniu verejných obstarávaní v štátnych lesoch a diskriminácii drobných živnostníkov.

25. V pozemkových spoločenstvách presadíme predkupné právo. Zároveň v nich zabránilme drobeniu pozemkov.

26. Zasadíme sa o to, aby v maximálnej možnej miere boli zistení dedičia zo zákona pri kategórii vlastníctva neznámy vlastníci.

27. Efektívny prenájom pôdy, ktorá je v správe Slovenského pozemkového fondu.

28. Obmedzenie pestovania technických plodín.

29. Presadzovanie zvýšenia podielu obyvateľov napojených na verejnú kanalizáciu a čistiarne odpadových vôd.

30. Na územiach so 4. a 5. stupňom ochrany, ako aj na územiach Svetového prírodného územia UNESCO zabezpečíme 100% rozsah štátneho vlastníctva pozemkov, a to niektorou z vhodných foriem vyrovnania sa so súčasnými nešťátnymi vlastníkmi - prostredníctvom výkupu, zámeny, vyrovnania a pod.

14. Odbúravanie byrokracie

15. Zodpovedné hospodárenie s rozpočtom

16. Transparentná a dobrá verejná správa

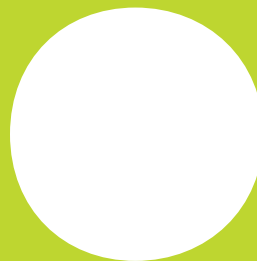
17. Efektívne verejné obstarávanie

18. Zodpovednosť verejných činiteľov

19. Rýchla a spravodlivá justícia

20. Obranná a bezpečnostná politika

21. Zahraničná politika

DOBRY ŠTÁT

Základom dobrého štátu je dôvera: dôvera občanov v štát a štát, ktorý si dôveru svojich občanov zaslúži, pretože je spravovaný transparentne, poctivo a hospodárne.

Ak ľudia stratia vieru, že predstavitelia štátu dobre spravujú veci verejné, začnú obchádzať nariadenia, prestanú rešpektovať zákony, kráčia dane. Načo platiť štátu dane, keď ich politici rozkradnú? Úsilie správcov štátu o posilnenie dôvery je investíciou do budúcnosti krajiny. Len v atmosfére dôvery sa dajú robiť rozhodnutia, ktoré prinesú výsledky až o niekoľko rokov. Len v atmosfére dôvery sa môže dariť našim podnikateľom a podnikom. A len v atmosfére dôvery sa môže rozvíjať občianska spoločnosť, dobrovoľníctvo a komunitné angažovanie. Štát, kde už ľudia ničomu neveria, kde sú presvedčení, že nič sa nikdy nezmení a nič sa nedá, je štát úbohý, štát bez budúcnosti, krajina, z ktorej budú naše deti odchádzať, pretože im chýba nádej.

V našej krajine sa za posledné roky stratila dôvera. Ľudia neveria politikom, neveria vláde, neveria úradom, neveria politickým stranám a novým projektom. Majú na to právo, štát a ľudia, ktorí ho riadili posledných 25 rokov spravili veľmi málo, aby si dôveru ľudí zaslúžili.

No chceme štát postaviť nanovo, aby tí, čo ho spravujú sa zodpovedali za svoje činy občanom, ktorí ich platia. Aby sa veci verejné spravovali šetrne a hospodárne, tak ako hospodárime v našich rodinách. Aby štát nebol na ťarchu, ale podal pomocnú ruku, ak to niekto bude potrebovať.

14 | ODBÚRAVANIE BYROKRACIE

... kde úrady a ľudia sú rovnocennými partnermi.

Výzvy a problémy

Byrokracia a šikanovanie zo strany úradov je na Slovensku bežnou praxou. Pri styku s úradmi sa často úradník správa ako pán a zabúda, že všetkých zamestnancov verejnej správy, ako aj chod úradov platíme my, občania, z našich daní. Tak, ako vyžadujeme kvalitné služby od súkromných firiem, remeselníkov, alebo podnikateľov, musíme vyžadovať kvalitné služby aj od štátu a úradníkov. Povolanie úradníka je verejnou službou, a teda má vykazovať všetky náležitosti dobrej služby. Verejná služba je základom demokracie, bez nej nemôže existovať dobrá správa vecí verejných.

Na Slovensku však občania a podnikatelia musia vyhovieť stovkám rôznych predpisov, získať na každé povolenie množstvo pečiatok od hygienikov, požiarnikov, inšpektorátu práce a ďalších úradov. Strácajú týždne a mesiace čakáním na rôzne povolenia. Na vybavovanie úradných vecí si občania často musia brať dovolenky. Málokde sú zriadené jednotné kontaktné miesta, úradné hodiny sa prispôbujú úradníkovi a nie občanovi. Ak úrady prekročia zákonom stanovenú lehotu, úradníci nemajú žiadny postih, zatiaľ čo občan, ak sa omešká s nejakou platbou, štát mu vyrúbi niekoľkonásobne vyššie pokuty.

Podávanie daňových priznaní je stále zložitým procesom, preto podporíme jeho zjednodušenie. Elektronický formulár daňového priznania (online asistent) bude mať automatické výpočty a mal by byť vylepšením oproti obyčajnej papierovej verzii. Jednoduchá webová aplikácia, ktorá by daňovníka previedla krok za krokom vo vyplňaní daňového priznania by uľahčila život mnohým a jej vytvorenie by vyžadovalo zanedbateľné náklady.

Vylepšenie prístupu by si zaslúžil občan, najmä živnostník, aj zo strany Sociálnej poisťovne a zdravotných poisťovní. Cieľom je, aby živnostník vopred poznal platný výmer poistného na sociálne poistenie a nemusel sa ho v Sociálnej poisťovni dožadovať,

ako to teraz ukladá zákon, ale aby vedel aj to, akú dlžnú sumu má uhradiť Sociálnej poisťovni a zdravotnej poisťovni a akým spôsobom tieto poisťovne vypočítali túto sumu, resp. nový výmer na ďalšie obdobie.

Narastajúca byrokracia demotivuje podnikateľov aj občanov, zvyšuje náklady a podporuje korupčné správania.

Naše riešenia

1. Zrušenie všetkých zbytočných regulácií a povolení na základe hĺbkového auditu platnej legislatívy (zákony, vyhlášky, nariadenia, normy atď.). Každý legislatívy bude predchádzať ex-ante hodnotenie, kde sa bude skúmať potrebnosť a účelnosť zákona.
2. Zriadenie jedného centrálného portálu so všetkými informáciami týkajúcimi sa nakladania s verejnými zdrojmi (štátnych organizácií a podnikov, politických strán, samosprávy, ako aj iných prijímateľov verejných zdrojov).
3. Sprehľadnenie legislatívy a zabezpečenie tvorby kvalitných zákonov, bez zbytočných a častých noviel, ktoré destabilizujú najmä podnikateľské prostredie.
4. Štát nesmie vyžadovať žiadne potvrdenie, ktoré vydáva on sám. Štát si konečne musí urobiť poriadok v informačných systémoch a prepojiť ich.
5. Vytvorenie špecializovaného tímu na boj proti šikanovaniu, ktorý bude na princípe „mystery shoppingu“ (teda predstieraných občanov

14 | ODBÚRAVANIE BYROKRACIE

ských požiadaviek) kontrolovať činnosť verejných inštitúcií vo vzťahu k občanom. Tím bude zložený aj zo zástupcov organizácií na ochranu spotrebiteľov a malých a stredných podnikateľov.

6. Zavedenie povinnosti pre sociálnu poisťovňu, ako aj pre zdravotné poisťovne v zákonnej lehote upovedomiť platiteľa o dlžnej sume (štvrtročne alebo najneskôr k 31.12. príslušného roku) a povinnosť Sociálnej poisťovne vždy vopred oznámiť povinnému platný výmer na najbližšie obdobie. Túto povinnosť rozšírime aj na ostatné štátne orgány, ktoré skôr ako pristúpia k sankcii musia občana včas upovedomiť o jeho zákonnej povinnosti.

7. Zavedenie online asistenta na vyplňanie daňového priznania fyzických osôb (vrátane živnostníkov) a zjednodušenie formuláru na podanie priznaní.

8. Zavedenie povinnosti pre Sociálnu poisťovňu a zdravotné poisťovne uvádzať povinnému presný vzorec a výpočet, akým sa dopracovali k dlžnej sume a novému výmeru na ďalšie obdobie.

9. Prepojenie registra adries so všetkými štátnymi inštitúciami (vrátane Sociálnej a Zdravotnej poisťovne), aby zmenu adresy a ďalšie údaje (napr. zmena priezviska) stačilo nahlasovať iba raz.

10. Dopĺňujúce opatrenia sú v kapitolách podnikateľské prostredie a transparentná verejná správa.

15 | ZODPOVEDNÉ HOSPODÁRENIE S ROZPOČTOM

... kde už viac nerobíme dlhy na úkor svojich detí a vnúchat a štát spravuje len to, čo dokáže lepšie ako ľudia sami.

Výzvy a problémy

Problémom Slovenska je plytvanie verejnými financiami a rozhadzovanie prostriedkov zo štátneho rozpočtu, čo spôsobuje výrazný nárast dlhu SR. Máme najvyšší dlh od začiatku samostatnosti Slovenskej republiky, ktorý sa pohybuje na úrovni 53 % z hrubého domáceho produktu, čiže viac než polovicu z toho, čo sme schopní za jeden rok ako krajina vyprodukovať. Aj keď percentuálne dlh v roku 2015 klesol, v absolútnych číslach naopak rastie. Oproti 2014 stúpne približne o jednu miliardu eur. Celkovo má byť na budúci rok dlh štátu zhruba 41 miliárd eur. Ak by sme sa dnes rozhodli, že splatíme dlh, každý z nás by musel zaplatiť 7 440 eur bez ohľadu na to, či pracuje alebo je len jednoročné batola.

Táto vláda sa zaviazala v programovom vyhlásení v roku 2012 konsolidovať verejné financie. Na strane príjmov sa jej podarilo zvýšiť odvody a dane, takže má viac peňazí. Každý rozpočet má však stranu príjmov a výdavkov. Opatrenia vlády boli nasmerované na zvýšenie príjmov od obyvateľstva, ale výdavková strana zostala bez šetrenia, ba dokonca výdavky štátu z roka na rok rastú. Medzi rokmi 2012 a 2016 výdavky verejnej správy v skutočnosti narastú o 2,8 miliardy eur, teda o takmer 10 %. Z rozpočtu odčerpáva peniaze aj korupcia a neehospodárne nakladanie s verejným majetkom, neefektívne verejné obstarávanie a plytvanie v citlivých oblastiach, ako sú zdravotníctvo a čerpanie eurofondov. Ak nechceme dopadnúť ako Grécko (drastické úsporné opatrenia a rozvrat hospodárstva a štátu), musíme zastaviť nezodpovedné zadlžovanie našej krajiny.

Naše riešenia

1. Audit verejnej správy s cieľom zoštíhlenia a zefektívnenia štátu, ktorého prvoradou úlohou je služba občanovi. Znížime byrokráciu vo verejnej správe a tým ušetríme prostriedky štátu aj občanom.
2. Pre všetky činnosti štátu budeme uplatňovať prísny benchmarking na najefektívnejšie fungujúce krajiny EÚ s cieľom identifikovať neefektívne výdavky a znižovať všetky výdavky štátu.
3. Dosiahnutie stavu nezávislosti od permanentného zadlžovania občanov, a to nad rámec existujúcich záväzkov SR. Nielen štrukturálny, ale aj celkový deficit musí byť odstránený.
4. Urýchlené zavedenie online verejných služieb, ktoré budú šetriť čas občanovi aj prostriedky vo verejnej správe. Tieto služby musia byť z hľadiska používateľa komfortné tak, aby ich zvládol bežný občan. Súčasné prevedenie niektorých služieb tento štandard prístupnosti nespĺňa.
5. Verejné výdavky budeme realizovať maximálne transparentne a efektívne a zaväzujeme sa, že budeme používať elektronický spôsob zadávania zákaziek a pravidelne informovať verejnosť.
6. Minimalizácia korupcie v nákupoch štátu a zastavenie plytvania verejnými financiami. Ak by sa zastavilo neefektívne plytvanie prostriedkami len v odhalených kauzách, štát mohol ušetriť stovky miliónov eur.
7. Zavedenie systému prehľadného a priebežného sprístupňovania dát o správe jednotlivých

15 | ZODPOVEDNÉ HOSPODÁRENIE S ROZPOČTOM

rezortov, štátnych orgánov, úradov a štátnych príspevkových a rozpočtových organizácií. Systém by mal umožňovať porovnávanie a meranie kvality jednotlivých organizácií a hodnotenie nákladov na ich prevádzku, nákupy tovarov a služieb, ľudské zdroje, plnenie rozpočtov a efektivitu.

8. Revízia činností, transformácia, resp. zrušenie verejných príspevkových a rozpočtových organizácií v oblastiach, kde môže pôsobiť súkromný alebo tretí sektor.

9. Zrušenie odstupného a zlatých padákov pre verejných funkcionárov vrátane riaditeľov štátnych podnikov.

16 | TRANSPARENTNÁ A DOBRÁ VEREJNÁ SPRÁVA

... kde úrady vedú najlepší z nich, nie politicky dosadené figúrky a odborný personál úradov chránime pred politickými čistkami.

Výzvy a problémy

Na Slovensku je počet zamestnancov vo verejnom sektore jedným z najvyšších z vyspelých krajín, vo verejnom sektore je zamestnaných viac ako 27 % zo všetkých zamestnancov. Väčšie percento ľudí zamestnaných vo verejnom sektore majú len tri škandinávске krajiny (Dánsko, Nórsko a Švédsko. Na porovnanie v Rakúsku len 18 % ľudí zo všetkých zamestnaných pracuje vo verejnom sektore.) Kvalita našej verejnej správy, odbornosť, integrita zamestnancov však ani zďaleka nezodpovedajú veľkému počtu ľudí, ktorí v tomto sektore pracujú a sú platení z daní občanov. Obraz o službách, ktoré náš štát poskytuje veľmi dobre vystihujú prieskumy z minulého roka, kde spokojnosť ľudí so službami v zdravotníctve, so školstvom a poskytovaním spravodlivosti bola systematicky a dlhodobo jednou z najnižších z 34 vyspelých krajín sveta.

Problémom je aj efektivita štátnej správy – mnohé činnosti, ktoré vykonáva sú predražené, ako napr. výber daní. Na výber 100 eur daní musíme vynaložiť až 2,4 eura priamych výdavkov. Náklady v ostatných krajinách OECD sa pohybujú v rozpätí medzi 0,3 – 1,4 eura.

Cenu verejnej správy zvyšuje aj veľká fluktuácia zamestnancov spôsobená politickými čistkami. S príchodom každej novej vlády sa mnohokrát vymenia zamestnanci „až po podlahu“, ktorých je potrebné zaškoliť do novej problematiky. Avšak po 4 rokoch s výmenou politickej garnitúry zas odchádzajú. Tento systém je neefektívny, nepodporuje udržanie tých najlepších vo verejnej službe a zároveň je motiváciou ku korupčnému správaniu na citlivých pozíciách.

Férovosť a nestrannosť zamestnancov verejnej služby je základným predpokladom, aby plnili svoju prvoradú úlohu – slúžiť verejnému záujmu. Ohrozením verejného záujmu je konflikt

záujmov, ktorý vážne narušá dôveru verejnosti v štát. Transparentnosť a zodpovednosť za rozhodnutia je kľúčovým prvkom dôvery. Súčasťou transparentnej verejnej služby by mali byť aj verejné majetkové priznania všetkých volených zástupcov ľudí, ako aj vyššieho manažmentu, najmä v rizikových funkciách (kľúčoví zamestnanci finančnej správy, zamestnanci, ktorí sú zodpovední za verejné obstarávania, členovia výberových komisií atď.). Zverejnenie majetkového priznania by malo pomôcť nielen predchádzaniu konfliktu záujmov, alebo aj verejnej kontrole zo strany občanov a médií.

Porušovanie ústavného zákona o konflikte záujmov zo strany verejných funkcionárov vyplýva často aj z nevedomosti, alebo z nejasne definovaných pravidiel a etických kódexov. To isté sa týka používania štátneho alebo obecného majetku, služieb a iných prostriedkov na osobné účely. Verejní činitelia alebo členovia zastupiteľstiev na regionálnej a miestnej úrovni často zneužívajú verejný majetok alebo informačné prostriedky financované z verejných peňazí na vlastnú sebaaprezentáciu, príp. politickú kampaň.

Celkovo, ústavný zákon o konflikte záujmov by bolo treba prepracovať, aby bol funkčný a efektívny a aby sa zabránilo prílišnej kolegialite v orgánoch, ktoré rozhodujú o sankcii udeľovanej verejnému funkcionárovi tak, že často sa žiadna sankcia neudelí alebo príslušný orgán väčšinou hlasov odmietne posudzovať porušenie ústavného zákona. Mala by existovať možnosť, aby sa kvalifikovaná časť členov orgánu, ktorý rozhoduje o udelení sankcie, mohla obrátiť na Ústavný súd SR s podnetom na preskúmanie rozhodnutia o neudelení sankcie, pretože v súčasnosti má túto možnosť len dotknutý verejný funkcionár. Transparentnosti v štátnej správe a boju proti korupcii by mal napomôcť aj zákon o oznamovateľoch korupcie. Hoci bol prijatý len nedávno, už teraz možno vypozerovať, že prínos tohto zákona je z pohľadu boja proti korupcii a väčšej transparentnosti minimálny. Je preto žiaduca novelizácia tohto zákona, ktorá by poskytovala

16 | TRANSPARENTNÁ A DOBRÁ VEREJNÁ SPRÁVA

väčšiu a lepšiu ochranu oznamovateľom korupcie, adekvátnejšiu odmenu za oznámenie relevantného prípadu korupcie a prepracovanejší systém oznamovania anonymných podaní. Vo viacerých krajinách sa už niekoľko rokov úspešne realizuje zákonná regulácia lobingu. Skutočnosť, že na Slovensku v minulosti návrh takejto úpravy nenašiel dostatočnú politickú podporu, je veľavravná. Nárast záujmovej plurality však vedie k nutnosti zavedenia pravidiel, ktoré upravujú presadzovanie rôznych organizovaných záujmov v rámci politického systému. Je nutné nielen regulovať aktivity zástupcov organizovaných záujmov, ale zároveň je nutné odlíšiť transparentný lobing od korupčného správania sa. Ani samoregulácia, ani výlučne úprava iných legislatívnych noriem nestačí.

Transparentná a dobrá samospráva

Hoci mestá a obce hospodária s veľkým objemom prostriedkov (3,5 miliardy eur ročne), často zostávajú mimo verejnej kontroly. V sto najväčších samosprávach Slovenska žije 2,7 milióna ľudí a korupčné správanie na miestnej úrovni má často dosah na celý rozvoj regiónu. Rovnako ako v prípade štátnej správy, aj samospráve by prospelo, ak by sa vylepšil zákon o oznamovateľoch korupcie a novelizovali Trestný zákon a Trestný poriadok spôsobom, ktorý by viedol k väčšej transparentnosti v samospráve a ľahšiemu odhaľovaniu páchatel'ov korupcie a korupčných trestných činov. V praxi totiž po prijatí zákona o oznamovateľoch korupcie niektoré samosprávy doslova neurobili nič, lebo im stačilo mať zriadenú jednu e-mailovú adresu na nahlasovanie prípadov korupcie, čo už mali aj v čase, keď bol systém oznamovania korupcie na Slovensku vyhodnotený ako nedostatočný. Samospráva je najbližšie k občanovi, preto súčinnosť občana so samosprávou by mala byť štandardom spravovania obce. Okrem aktívnej účasti na zasadnutiach zastupiteľstva a komisií občan by mal mať prístup ku všetkým informáciám týkajúcich sa života obce.

Pravidlom dobrej praxe by mal byť participatívny rozpočet a verejné prerokovanie zásadných dokumentov (zásady hospodárenia s majetkom, zásady rozpočtovania, program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce, štatút mesta, rokovacie poriadky orgánov mesta).

Častým problémom sú aj netransparentne prideľované nájomné byty a odpredaj obecného majetku. Z toho dôvodu by mala byť umožnená verejná kontrola (zástupca verejnosti v bytovej komisii), elektronická podateľňa, zverejnenie obecných bytov aj s ich nájomcami na internete, pravidlá na prideľovanie obecných bytov).

Personálna politika na miestnej úrovni podlieha podobne ako na ministerstvách politickým čistkám po zmene starostu, resp. primátora. Dosiahnutie transparentnej a lepšej samosprávy by si vyžadovalo prijatie viacerých ďalších opatrení, akými sú zavedenie mechanizmu hmotnej zodpovednosti za škodu spôsobenú pri výkone funkcie starostu (primátora) a župana, sprísnenie terajších kvalifikačných predpokladov hlavného kontrolóra, upevnenie vzájomného mechanizmu brzd a protiváh medzi jednotlivými orgánmi samosprávy, určenie presných podmienok pre zvýšenie platu starostu (primátora) a župana alebo zosúladenie zákona o samosprávnych krajoch so zákonom o obecnom zriadení v otázkach, ktoré majú rovnakú podstatu. V oblasti transparentnej samosprávy sa hlásime k opatreniam navrhnutým Transparency International Slovensko, s cieľom znížiť korupciu v samospráve a zlepšiť otvorenosť.

Naše riešenia

1. Presadenie profesionálnej verejnej služby s prísnymi výberovými konaniami, aby v štátnej správe pracovali najšikovnejší a svedomití zamestnanci. Výberové konania budú pozostávať z 3 častí, odbornej, osobnostnej a ústneho pohovoru, vrátane špecifických zručností podľa povahy funkcie.

16 | TRANSPARENTNÁ A DOBRÁ VEREJNÁ SPRÁVA

2. Zadefinovanie politických postov, zvyšné pracovné pozície budú obsadzované výlučne odborníkmi.

3. Disciplinárne konania za porušenie povinností zamestnancov verejnej správy a postihy za porušenie disciplíny.

4. Každý nastupujúci zamestnanec absolvuje prísne školenie o etike a osobnej integrite, ktoré sa bude pravidelne aktualizovať. Vzdelávanie bude zamerané najmä na konflikt záujmov, predchádzanie korupčného správania, kvalitatívne štandardy smerom k občanovi a komunikáciu s občanom.

5. Pri personálnom obsadzovaní orgánov spoločností s majetkovou účasťou štátu budeme dôsledne dbať na to, aby nominácie spĺňali kritérium odbornosti. Takisto budeme presadzovať metodiky tohto postupu platné pre celú verejnú správu.

6. Do verejnej správy prevezmeme systém najlepších funkčných procesov v štátnej správe z iných krajín. Do praxe ho zavedieme prostredníctvom celoživotného vzdelávania a výmeny skúsenosti so zahraničnými expertmi.

7. Zavedenie transparentných pravidiel kariérneho postupu a pravidelného hodnotenia všetkých zamestnancov verejnej správy.

8. Majetkové priznania budú podávať aj zamestnanci vyššieho manažmentu vo verejnej službe.

9. Do majetkových priznaní by sa zahrnuli vo všetkých prípadoch aj najbližší rodinní príslušníci, s tým, že ich údaje by sa

nezverejňovali. Majetkové priznania by nemali byť len formálne, ale odrážať skutočnú hodnotu majetku.

10. V majetkových priznaniach by mal figurovať aj majetok právnických osôb, v ktorých majú verejní činitelia významný podiel.

11. Majetkové priznania budú sústredené elektronicky na jednom mieste a pri najviac používaných aktívach, ako sú nehnuteľnosti, automobily a podiely v obchodných spoločnostiach budú automaticky aktualizované na základe príslušných štátnych registrov. V majetkových priznaniach by malo byť možné sledovať aj nárast majetku počas výkonu verejnej funkcie i niekoľko rokov po nej.

12. Majetkové priznania by mali byť z veľkej časti verejné pre všetkých volených zástupcov (vrátane samospráv), ako aj pre vyšší manažment vo verejnej službe.

13. Prijatie zákona o lobingu. Legislatívnou úpravou je nutné najmä vymedziť pojmy „lobing“ a „lobisti“; zaviest verejne dostupný a pravidelne aktualizovaný register lobistov a ustanoviť kompetentný kontrolný orgán.

14. Zriadenie jedného centrálného portálu so všetkými informáciami týkajúcimi sa nakladania s verejnými zdrojmi (štátnych organizácií a podnikov, politických strán, samospráv, ako aj iných prijímateľov verejných zdrojov).

15. Podpora jasných pravidiel pre prijímanie darov, hodnotu daru a povinnosť registrácie všetkých darov.

16 | TRANSPARENTNÁ A DOBRÁ VEREJNÁ SPRÁVA

16. Sfunkčnenie zákona o preukazovaní pôvodu majetku (zakážeme prevod majetku počas konania a preukazovanie legálneho príjmu cez neobvyklé obchodné operácie).

17. V súvislosti s oznamovaním korupcie a netransparentného nakladania s majetkom a finančnými prostriedkami štátu navrhujeme novelizáciu zákona o oznamovateľoch korupcie s cieľom zlepšiť a zvýšiť ich ochranu, ako aj novelizáciu Trestného zákona a Trestného poriadku tak, aby sa trestný čin krivého obvinenia a krivej výpovede vzťahovali na páchatel'ov už vo fáze pred začatím trestného stíhania a aby sa predĺžila lehota na podanie sťažnosti voči uzneseniu vyšetrovateľa v trestnom konaní, pretože terajšia 3-dňová lehota je často príliš krátka, najmä ak ide o zložitý prípad, alebo oznamovateľov, ktorí nemajú právnické vzdelanie.

18. Jednotné pravidlá umožňujúce občanovi vystúpiť na zasadnutí obecného zastupiteľstva k ľubovoľnému bodu, ako aj práva vystúpiť a zúčastňovať sa zasadnutí komisií.

19. Transparentné pridelenie grantov (zverejňovanie výberovej komisie, prevencia konfliktu záujmov, verejne prístupné rozhodnutia výberovej komisie, včasné zverejňovanie dotačných výziev.

20. Verejné a transparentné výberové konania, zverejňovanie zápisníc z výberových konaní a životopisov kandidátov na verejné funkcie na internetovej stránke obce, hodnotenie komisie a poradie uchádzačov po hodnotení.

21. Sprísnenie kvalifikačných predpokladov na výkon funkcie hlavného kontrolóra v samospráve.

22. V oblasti transparentnej samosprávy sa hlásime aj k ostatným opatreniam navrhnutým Transparency International Slovensko, s cieľom znížiť korupciu v samospráve a zlepšiť otvorenosť.

17 | EFEKTÍVNE VEREJNÉ OBSTARÁVANIE

... kde nákupy štátu nezávisia len od ceny, ale aj úžitku pre spoločnosť.

Výzvy a problémy

Verejné obstarávanie je procesom, cez ktorý sa prerozdeli obrovské množstvo prostriedkov, ktoré sú však prerozdeľované neefektívne a s vysokou mierou korupcie. Podľa prieskumu Eurobarometer z roku 2013 až 57 % firiem, ktoré sa zúčastnili verejného obstarávania uviedlo, že nevyhrali kvôli korupcii. Toto percento je druhé najvyššie zo všetkých štátov Európskej únie. Hlavnými príčinami korupcie vo verejnom obstarávaní sú najmä špecifikácie šité na mieru vopred vybranému uchádzačovi, špecifickej značke alebo technológii, konflikt záujmov hodnotiteľov ponúk a zmanipulovaný proces. Často sa využívajú nadhodnotenú ponuky a nie sú k dispozícii žiadne vzorové formuláre na zabezpečenie nediskriminačného oznámenia o vyhlásení obstarávania v prípade zložitých nákupov.

Podstatný význam sa stále prikladá kritériu ceny, aj keď najnovšia reforma sa snaží zabezpečiť, aby to nemalo negatívny vplyv na kvalitu obstarávaného tovaru. V roku 2014 sa na 88 % všetkých oznámení o výsledku verejného obstarávania vzťahovalo kritérium najnižšej ceny v porovnaní s 56 % v prípade ostatných krajín Európskeho hospodárskeho priestoru.

Rôzne štúdie, ktoré analyzujú efektívnosť verejného obstarávania a škodlivosť kartelových dohôd vo verejnom obstarávaní, hovoria až o 30 % predražení nákupov štátu vplyvom kartelových dohôd. Odhady úspor pri odhaľovaní kartelových dohôd sú pomerne veľké aj v podlimitných zákazkách. Ak by sa preventívnymi opatreniami zaviedla kontrola kartelových dohôd, a ceny by v dôsledku tohto opatrenia klesli o 5 %, bola by na verejných zákazkách ročná úspora vo výške 160 miliónov eur.

V praxi sa takmer vždy prelínajú kartelové dohody s korupčným správaním, keďže existencia a účinnosť kartelových dohôd je výrazným spôsobom uľahčená vďaka korumpovaniu obstará-

rávateľa. Keďže však ide o dva samostatné problémy je tomu prispôsobené aj inštitucionálne usporiadanie a zodpovednosť jednotlivých orgánov. Korupcia spadá do kompetencie rôznych orgánov, ako prokuratúra, Najvyšší kontrolný úrad SR (NKÚ) alebo Úrad pre verejné obstarávanie (ÚVO). V prípade kartelových dohôd ide priamo o porušenie zákona o ochrane hospodárskej súťaže a takéto prípady rieši Protimonopolný úrad SR (PMÚ).

Často však môže nastať situácia, že napriek zjavnému zmanipulovaniu tendra, žiaden z už uvedených úradov nenájde dostatok dôkazov, aby prípad riešil na základe svojich kompetencií. Z toho dôvodu je nevyhnutná intenzívnejšia spolupráca všetkých zainteresovaných úradov. NKÚ, ako aj ÚVO by mali každú zistenú nezrovnalosť okamžite hlásiť prokuratúre a PMÚ. Zároveň PMÚ by mal užšie spolupracovať s prokuratúrou a políciou a odovzdávať si navzájom dôkazy nájdené pri inšpekciách a policajných zásahoch. Efektívna spolupráca medzi dotknutými orgánmi by mala byť navyše podporená vytvorením systému, ktorý by ekonomicky a finančne motivoval samotných obstarávateľov obstarávať efektívne a zodpovedne. Napríklad porovnávaním podobných obstarávaní by bolo možné odmeniť tie nadpriemerne efektívne. Naopak, u podpriemerne efektívnych by bolo možné zrealizovať kontroly a vyvinúť vyšší tlak na budúce obstarávanie.

Oblasťami, kde je miera korupcie vo verejnom obstarávaní veľmi vysoká je najmä zdravotníctvo, IT sektor, stavebníctvo, a energetika. Zdravotníctvo je v tomto smere ilustratívnym príkladom, keďže do prevažnej väčšiny tendrov v zdravotníctve sa prihlási len jeden uchádzač. Jedna zo štúdií vypočítala (Transparency International Slovensko a INEKO, 2014), že keby namiesto ponúk s jedným uchádzačom boli v zdravotníctve ponuky s dvoma uchádzačmi, mohli by akumulované úspory dosiahnuť až 19 miliónov eur ročne.

Dnes nedokážeme účinne kontrolovať ceny vo verejných obstarávaníach tak, aby boli štandardne porovnateľné s trhovými cenami. Úrad pre verejné obstarávanie dohliada len na transparentnosť priebehu súťaže a zákon o verejnom obstará-

17 | EFEKTÍVNE VEREJNÉ OBSTARÁVANIE

vaní nezabraňuje politickým nomináciám do Úradu pre verejné obstarávanie ani neposkytuje záruky pred nepripustným zasahovaním do rozhodnutí, ktoré prijímajú pracovníci tohto úradu.

Podľa najnovšieho hodnotenia OECD, Slovensko je spoločne s Estónskom jedinou krajinou z vyspelých štátov, ktorá nesleduje v rámci verejného obstarávania aj sekundárne ciele jednotlivých politik. Tieto ciele sa viažu na environmentálne a sociálno-ekonomické ukazovatele, ako napríklad zelený rast, rozvoj malých a stredných podnikov, inovácie, alebo podpora zodpovedného podnikania. Okrem dosiahnutia primárnych cieľov (obstaranie tovarov a služieb), vláda môže používať verejné obstarávanie ako nástroj na podporu uvedených sekundárnych cieľov, čo už vyžaduje aj nová smernica EÚ o verejnom obstarávaní. Takzvané zelené verejné obstarávanie podporuje nákup takých tovarov a služieb, ktoré majú menší environmentálny dopad počas svojho životného cyklu, ako by mali iné obstarané tovary a služby. Inovatívne tovary a služby sú charakterizované zlepšením produktu, alebo procesu v porovnaní s tovarmi a službami, ktoré už sú na trhu.

V niektorých členských štátoch EÚ je za verejné obstarávanie zodpovedný centrálny orgán (alebo exekutívna agentúra), ktorá plánuje a riadi verejné obstarávanie pre štátne orgány alebo zabezpečuje veľké rámcové zmluvy (Dánsko, Fínsko, čiastočne Švédsko). V Dánsku napríklad existuje centrálna služba, ktorá zabezpečuje veľké rámcové zmluvy pre celý štát. Je to obchodná spoločnosť (podiel v nej má štát – 55 % a samospráva – 45 %). Samofinancuje sa z malého percentuálneho poplatku z využitia rámcového kontraktu objednávateľom (% z hodnoty tovaru). Výhodou sú najmä množstevné zľavy, ktoré je schopná vysúťažiť, keďže ide o veľké objemy pre celý štát. V centralizovanom systéme sa takisto lepšie buduje know-how, kvalita odborných zamestnancov. Pravidelné vzdelávanie zamestnancov zodpovedných za verejné obstarávanie je ľahšie menej nákladné ako školenia pre zamestnancov na všetkých úrovniach verejnej správy, lepší manažment cyklu verejného obstarávania a ľahšia kontrola.

Pozitívne zmeny vo verejnom obstarávaní by mohli výrazne pomôcť aj v poklese korupcie. Za rok 2014 sme sa umiestnili na chvoste krajín Európskej únie (Transparency International 2014), pred Slovenskom sú dokonca všetky ostatné krajiny Vyšehradskej skupiny.

V oblasti sfunkčnenia kontrolných orgánov a boja proti schrádkovým firmám sa hlásime k opatreniam navrhnutým občianskou iniciatívou mimovládnych organizácií „Štrngám za zmenu“ (technické riešenia a právna úprava uvedená na stránke koalície MVO www.strngamzazmenu.sk).

Naše riešenia

1. Všetci, ktorí zodpovedajú za verejné obstarávanie v štátnej správe, by mali spĺňať etické a profesionálne štandardy (osobná integrita, zručnosti, odborné znalosti). Práca s verejným obstarávaním by mala byť uznaná ako samostatná profesia. Zamestnanci pracujúci s verejným obstarávaním by mali mať jasne zadefinovanú náplň práce, špecializované vedomosti, certifikáty.
2. Pri zistení akéhokoľvek konfliktu záujmov pri procese verejného obstarávania zabezpečíme účinnú kontrolu a okamžitú akciu.
3. Všetci, ktorí zodpovedajú za verejné obstarávanie, by mali absolvovať doplnkové kontinuálne vzdelávanie v oblasti integrity a odborných zručností.
4. Každý štátny úrad alebo inštitúcia musí mať vnútorné postupy na boj proti podvodom, jasne zadefinované postupy v závislosti od funkcie a objemu verejného obstarávania a vnútorné kontroly.

17 | EFEKTÍVNE VEREJNÉ OBSTARÁVANIE

- 5.** Zavedenie takzvanej „rizikovej mapy“, ktorá bude mapovať exponované a citlivé pozície, aktivity a projekty v procese verejného obstarávania. Riziková mapa bude zahŕňať aktérov a aktivity, kde sa už v minulosti vyskytli problémy, dodávateľov, ktorí dodali nekvalitné tovary alebo služby, alebo vykazujú korupčné správanie, ako aj zákazky ktoré vykazujú veľkú hodnotu, či komplikovanosť. Aktéri a projekty zaradení do rizikovej mapy budú predmetom systematických kontrol.
- 6.** Umožníme lepšiu verejnú kontrolu pre občiansku spoločnosť a médiá a pravidelne budeme zverejňovať informácie vrátane auditov. Súčasťou lepšej kontroly môže byť aj vytvorenie ad hoc parlamentného výboru, najmä pre zákazky s veľkým objemom (infraštruktúra, digitálna agenda atď.)
- 7.** S cieľom zlepšenia transparentnosti sa budú zverejňovať okrem iného dôvody, na základe ktorých verejní obstarávatelia zadali zákazku.
- 8.** Zabezpečenie nezávislosti a odpolitizovanie Úradu pre verejné obstarávanie. Prezident bude mať výlučnú právomoc menovať a odvolávať predsedov kontrolných orgánov (NKÚ, ÚVO, Protimonopolný úrad).
- 9.** Zvýšenie transparentnosti elektronického trhu a zväčšenie množstva zverejňovaných údajov.
- 10.** Posilnenie kompetencií a analytických kapacít Najvyššieho kontrolného úradu, ktorý by mal výraznejšie hodnotiť užitočnosť a zmysel nákupov vo verejnom obstarávaní.
- 11.** Zavedenie možnosti pre obstarávateľa alebo verejného obstarávateľa, aby platil za dodanie tovaru alebo služby priamo subdodávateľovi, pričom však budeme vyžadovať, aby zoznamy identifikujúce subdodávateľov a ďalšie článkov dodávateľského reťazca na nižšej úrovni boli známe už v čase predloženia ponuky, ak je to objektívne možné.
- 12.** Rozšírenie právomocí Protimonopolného úradu, ktorý by podľa nastavených algoritmov robil kontroly firiem uchádzajúcich sa o zákazky z verejných zdrojov. V prípade kompetenčného sporu zariadiť, aby inštitúcia, ktorá má záujem konať, mohla konať.
- 13.** ÚVO by malo byť vybavené analytickou jednotkou, ktorá by posudzovala efektivitu verejných obstarávaní (napr. hodnotiť efektivitu ÚVO vzájomným porovnávaním cien).
- 14.** Vytvorenie vo všetkých kontrolných štátnych inštitúciách (ÚVO, NKÚ) orgán, kde by boli zastúpené treťosektorové, watchdogové organizácie.
- 15.** Pokiaľ ide o Najvyšší kontrolný úrad (NKÚ) je potrebné zvýšiť počet kontrol a účinnosť kontrol prostredníctvom jednotnej formy reportovania.
- 16.** Zlepšenie vymáhateľnosti kontrolných zistení NKÚ a možnosť sankcionovať všetky subjekty, ktoré nenaplnia odporúčania NKÚ SR.
- 17.** Vytvorenie stáleho výboru v NR SR pre NKÚ, ktorý by zabezpečil prerokovanie kontrolných záverov NKÚ a overenie účinnosti prijatých odporúčaní.

17 | EFEKTÍVNE VEREJNÉ OBSTARÁVANIE

18. Parlament by mal raz ročne predložiť zoznam odporúčajúcich kontrol (návrhov) a NKÚ si z nich musí v danom roku 5 vybrať a zrealizovať. Konkrétne by išlo o návrhy poslaneckých klubov, z ktorých by si NKÚ musel vybrať v pomere 2:3 (dva za vládnú väčšinu a tri za opozíciu).

19. Explicitne do zákona uviesť povinnosť pre NKÚ upozorniť políciu a prokuratúru vždy, keď je podozrenie na spáchanie trestného činu, resp. v závislosti od potenciálnej škody, ktorá bola zistená v rámci kontrolnej činnosti.

20. V súčasnosti platná povinnosť predsedu NKÚ informovať NR SR o osobitne dôležitých zisteniach a poznatkoch by mala byť rozšírená aj na vládu.

21. Predseda NKÚ, resp. jeho zástupca bude mať povinnosť zúčastniť sa na rokovaní vlády, ak sú v programe rokovania zaradené kontrolné závery úradu alebo stanoviská príslušných orgánov ku kontrolným záverom.

22. Vytvorenie zmysluplného a fungujúceho systému spolupráce relevantných štátnych úradov na boj proti korupcii a kartelom vo verejnom obstarávaní. Takáto spolupráca môže značne sťažiť manipuláciu tendrov vo verejnom obstarávaní a priniesť tak nemalé úspory pre verejný rozpočet.

23. Sprístupnenie databázy elektronického trhoviska Protimonopolnému úradu.

24. Vypracovanie stratégie podporovania sekundárnych cieľov vo verejnom obstarávaní, tak aby sme prostredníctvom

verejného obstarávania aktívne podporovali zelenú ekonomiku, sociálne aspekty a inovácie.

25. Prijatie účinného zákona o schránkových firmách.

26. S cieľom boja proti schránkovým firmám, štát, resp. verejný subjekt, by nemohol uzatvoriť zmluvu a vstúpiť do zmluvného vzťahu (ani v dôsledku postúpenia práv a povinností) so subjektom, u ktorého nie je konečný užívateľ výhod registrovaný v tzv. Registri partnerov verejného sektora (Register PVS). V prípade, ak by taký vzťah vznikol, verejný subjekt nebude povinný, a dokonca ani oprávnený, tento vzťah plniť, kým nebude splnená povinnosť zápisu v registri.

27. Stanoviť minimálne finančné limity pre povinný zápis do registra PVS, postihovanie zápisu nepravdivých údajov do registra a zriadenie kontrolného orgánu (túto funkciu by mohol plniť ÚVO alebo daňové orgány).

28. Podpora diskusie o zriadení centrálnej služby, ktorá bude zodpovedná za verejné obstarávanie pre ministerstvá. Predíde sa tak napríklad situácii, kde jednotlivé ministerstvá obstarávajú tie isté veci, každé zvlášť a za rôznu cenu.

29. Model čiastočne centralizovaného verejného obstarávania sa môže rozšíriť aj na samosprávy (ako napríklad konzorcia samospráv v Nemecku), keďže najmä menšie obce majú problém zabezpečiť kvalitný personál, ktorý by interne zabezpečoval verejné obstarávanie, prípadne si najímajú súkromné firmy, čo predražuje nákup tovarov a služieb

18 | ZODPOVEDNOSŤ VEREJNÝCH ČINITEL'OV

... kde reprezentanti štátu nesú hmotnú zodpovednosť za svoje činy.

Výzvy a problémy

Keď človek rozhoduje o vlastnom majetku či vlastných právach a povinnostiach, cíti dôsledky svojho rozhodnutia osobne, to znamená, že je viazaný osobnou zodpovednosťou. Pokiaľ však človek rozhoduje o cudzom majetku, najmä ak ide o majetok štátu alebo územnej samosprávy, v súčasnosti neexistujú inštitúty, ktoré by ho prinútili nakladať so zvereným majetkom s náležitou starostlivosťou riadneho hospodára. Verejný činiteľ môže pri rozhodovaní ľahko podľahnúť súkromným či skupinovým záujmom, ktoré môžu rôznou mierou poškodiť alebo ohroziť uspokojovanie verejných potrieb.

Sme svedkami viacerých závažných káuz, kde však nikdy nebola vyvedená zodpovednosť. Existovalo pritom viacero pokusov o zavedenie inštitútu hmotnej zodpovednosti verejných funkcionárov za škodu spôsobenú pri nakladaní s verejnými prostriedkami. Všetky tieto pokusy však doposiaľ skončili neúspešne. Na sfunkčnenie systému zodpovednosti verejných činiteľov pokladáme za kľúčové opatrenia v troch oblastiach, ktoré sú vo veľkej miere inšpirované komplexnou analýzou občianskeho združenia Via Iuris (Zodpovednosť verejných činiteľov, Zuzana Čaputová, Juraj Gyarfáš, 2011). Tieto tri oblasti, ako ich zadefinovali autori publikácie sú predovšetkým: 1. disciplinárna zodpovednosť, 2. trestná zodpovednosť, 3. zodpovednosť za škodu. V každej z týchto troch oblastí má Slovensko viaceré systémové nedostatky, ktoré je potrebné odstrániť.

Disciplinárna zodpovednosť

V krajinách, ktoré majú efektívny a vymáhateľný systém zodpovednosti verejných činiteľov (napríklad Nemecko, Rakúsko, Spojené štáty americké) má dominantnú úlohu disciplinárna

zodpovednosť. Disciplinárna zodpovednosť na Slovensku úplne chýba, z právnej úpravy bola vypustená v roku 2006, kedy bol zrušený aj Úrad pre štátnu službu. Ako vyplýva z výskumu Via Iuris, kde boli analyzované interné predpisy ústredných orgánov štátnej správy, žiadny zo služobných poriadkov všetkých ústredných orgánov štátnej správy, okrem Ministerstva zdravotníctva SR, neobsahuje právnu úpravu sankcií za porušenie povinností a procesu, v ktorom sa majú disciplinárne delikty zisťovať, a v ktorom sa má o nich rozhodovať.

Disciplinárne previnenia zisťujú a sankcie ukladajú buď správne orgány alebo osobitné inštitúcie. Slovenský právny poriadok neupravuje právomoc a kompetenciu orgánov prešetrovať a rozhodovať o disciplinárnom previnení. Právna úprava v niektorých krajinách je doplnená špecifickým inštitucionálnym zázemím – orgánom s osobitými kompetenciami v disciplinárnej zodpovednosti. Uvedené kompetencie sa týkajú najmä prevencie (vzdelávanie, predbežné stanoviská), ďalej prešetrovania disciplinárneho deliktu a prípadného ukladania sankcií. Na Slovensku, okrem služobných úradov včlenených v rámci existujúcich orgánov verejnej správy, neexistujú iné, špecifické orgány alebo orgán, ktorý by bol externým prvkom pri preverovaní disciplinárneho deliktu. Neexistuje systém prevencie pred zlyhaním porušenia povinností.

Trestná zodpovednosť

Uplatňovanie skutkových podstát trestných činov verejných činiteľov považujeme za minimálne a nedostatočné. Jedným z problémov je, že skutková podstata zneužívania právomoci verejného činiteľa podľa Trestného zákona postihuje iba protiprávne konania pri výkone právomoci. Ostatné protiprávne konania verejných činiteľov, spáchané pri výkone ich funkcie, sú kvalifikované ako trestné činy so všeobecným subjektom (t. j. môže ich spáchať každá trestne zodpovedná osoba) a s nižšími trestami, ako pri zneužívaní právomoci verejného činiteľa (spre-

18 | ZODPOVEDNOSŤ VEREJNÝCH ČINITEL'OV

nevera, krádež a pod.). Nezohľadňuje sa skutočnosť, že tieto činy boli spáchané verejnými činiteľmi, ktorí zneužili pri týchto činoch svoje postavenie alebo funkciu.

Ďalším problémom je odmietanie trestných oznámení z dôvodu, že nespĺňajú pojmové znaky zneužívania právomoci verejným činiteľom, čím sú mnohé porušenia zákona zo strany verejných činiteľov beztrestné. Zároveň nie sú kvalifikované ani ako iné trestné činy. Najväčším problémom je preukázať úmysel spôsobiť inému škodu, ktorý je jedným z pojmových znakov trestného činu.

Problematické je aj to, že sankcie ukladané súdmi sú nedostatočné, vo väčšine prípadov neboli uložené tresty spojené s výkonom trestu odňatia slobody a len celkom výnimočne boli uložené nepodmienečné tresty odňatia slobody vo výške 3 – 4 rokov.

Navyše, verejný funkcionár by nemal byť v zmysle Trestného zákona chránený skutkovou podstatou trestného činu porušenia dôvernosti ústneho prejavu alebo iného prejavu osobnej povahy (§ 377 TZ), napr. v prípade, ak si iná osoba jeho (korupčný) prejav nahrá na záznam, nemala by sa obávať jeho zverejnenia s cieľom informovať verejnosť o takejto osobe a odhaliť jej pravú tvár. Trestný zákon platný do 1. 5. 2015 takúto ochranu skorumpovaným politikom a iným verejným funkcionárom ani nepriznával.

Zodpovednosť za škodu a žaloba v mene štátu

Podľa zákona o štátnej službe štátny zamestnanec, ktorý zodpovedá za škodu, je povinný nahradiť služobnému úradu skutočnú škodu v peniazoch, ak škodu neodstráni uvedením do predošlého stavu. Analýza dát, ktorú realizovala Via Iuris poukázala na to, že u subjektov, voči ktorým rozhodnutia o uložení pokút nadobudli v roku 2008 právoplatnosť, vo väčšine prípadov nebola voči príslušnému zamestnancovi vyhovená žiadna

zodpovednosť (v jednom prípade bolo sankciou ústne napomenutie a v jednom prípade bola voči zamestnancom „vyhovená zodpovednosť v zmysle ich vnútorných predpisov“, bez bližšej špecifikácie).

Zodpovednosť na škodu pri nakladaní s verejnými zdrojmi sa teda uplatňuje minimálne, resp. vôbec.

Neraz sa stáva, že orgány, ktoré by mali obhajovať záujmy štátu voči verejným funkcionárom, ktorí spôsobili štátu škodu, sú nečinné (napr. Generálna prokuratúra SR). V takýchto prípadoch sa možno inšpirovať americkým konceptom žaloby „qui tam“ známej aj ako „actio popularis“ a prispôbiť ho slovenským podmienkam. Podstata amerického konceptu tkvie v možnosti súkromnej osoby podať žalobu v mene štátu v situáciách, keď štátu zjavne vznikla škoda, avšak táto skutočnosť nie je adekvátne prešetrená a z politického hľadiska je takpovediac „zametená pod koberec“. Túto koncepciu využíva najmä americký zákon False Claims Act, ktorého aplikačná efektivita kontinuálne narastá – v roku 2013 bolo v USA na základe tohto zákona podaných 752 žalôb a súhrnne bolo vysúdených až 3,8 miliardy dolárov.

Len transparentne nastavený systém osobnej zodpovednosti a účinná vymáhateľnosť aj u „veľkých rýb“ môže viesť k zodpovednému a profesionálnemu nakladaniu s verejnými prostriedkami a s majetkom štátu, čiže našim spoločným majetkom.

Naše riešenia

1. Zavedenie Etického kódexu štátneho zamestnanca, ktorý bude stanovovať zásady správania štátneho zamestnanca pri vykonávaní štátnej služby.
2. Znovuzavedenie disciplinárnej zodpovednosti zamestnancov verejnej správy a vybudovanie funkčného viacprvkového systému, ktorý

18 | ZODPOVEDNOSŤ VEREJNÝCH ČINITEL'OV

pozostáva z hmotnoprávnej úpravy, úpravy procesných pravidiel a inštitucionálneho zabezpečenia.

3. Dôraz na prevenciu disciplinárnych previnení prostredníctvom vzdelávania a prípadne predbežných stanovísk k zamýšľaným konaniam, ktoré sa môžu dostať do rozporu s povinnosťami verejného činiteľa.

4. Zaviesť zákonnú úpravu sankcií za disciplinárne previnenia. Podobne ako v zahraničí, by mohlo ísť o pokarhanie, peňažné pokuty, zníženie platu, zníženie zaradenia, až po existujúci krajnú sankciu, ktorou je okamžité skončenie zamestnaneckého pomeru pre závažné porušenie pracovnej disciplíny.

5. Úprava procesných pravidiel pre zisťovanie a rozhodovanie o disciplinárnom previnení. Konanie by mohlo byť rozdelené na úradnú a súdnu časť, ktorá sa uplatňuje v závislosti od závažnosti disciplinárneho previnenia, a teda aj závažnosti predpokladanej sankcie. Rozhodovanie o disciplinárnej žalobe by tak mohlo patriť do právomoci správneho súdnictva, alebo na ten účel zriadených disciplinárnych komisií.

6. Zavedenie disciplinárnych komisií, ktoré by mali byť zriadené mimo služobných úradov, napríklad v rámci jednotlivých rezortov, s dôrazom na ich profesionalitu a nestrannosť.

7. Zavedenie novej skutkovej podstaty, ktorá by umožňovala trestne postihnúť verejného činiteľa, ktorý by úmyselne porušil alebo nesplnil dôležitú povinnosť svojho zamestnania, povolania, postavenia alebo svojej funkcie – nemuselo by ísť o výkon právomoci – a spôsobil tak škodu na majetku.

8. Zavedenie osobitného kvalifikačného znaku pri iných

skutkových podstatách, ktorých sa verejní činitelia pri výkone svojho zamestnania, povolania, postavenia alebo svojej funkcie dopúšťajú a nie sú kvalifikované ako zneužívanie právomoci verejného činiteľa. Tento osobitný kvalifikačný znak by zakladal vyššiu trestnú sadzbu, ak by sa verejný činiteľ dopustil napríklad sprenevery, krádeže, machinácie pri verejnom obstarávaní a verejnej dražbe a porušovanie povinností pri správe cudzieho majetku.

9. Osobitný dôraz na orgány činné v trestnom konaní pri vyšetrovaní trestných činov verejných činiteľov a odstránenie formalistického prístupu. Ukladanie vyšších trestov, príp. trestov odňatia slobody tam, kde to zákon a okolnosti prípadu dovoľujú, by mohlo prispieť prevencii.

10. Na vyriešenie problému s dokazovaním úmyslu navrhujeme, aby na naplnenie úmyslu privodiť inému škodu na jeho právach sa zohľadňoval aj úmysel „poškodiť štát v jeho verejno-mocenskom postavení“ podobne, ako je to v iných krajinách

10. Na vyriešenie problému s dokazovaním úmyslu navrhujeme, aby na naplnenie úmyslu privodiť inému škodu na jeho právach sa zohľadňoval aj úmysel „poškodiť štát v jeho verejno-mocenskom postavení“ podobne, ako je to v iných krajinách

11. S cieľom účinnej aplikácie skutkovej podstaty verejných činiteľov – Marenie dôležitej úlohy verejným činiteľom podľa § 327 Trestného zákona, skonkretizovanie pojmu „dôležitá úloha“ v právnej teórii a rozhodovacej praxi súdov, keďže na výklade tohto pojmu často stroskotáva vyvodenie zodpovednosti verejných činiteľov.

12. Zaviesť a systematicky kontrolovať hmotnú zodpovednosť verejných činiteľov za škodu spôsobenú štátu pri výkone verejnej moci. Jed-

18 | ZODPOVEDNOSŤ VEREJNÝCH ČINITEL'OV

ným z kontrolných nástrojov bude aj doplnenie ústrednej evidencie o zákonom predpokladanú náležitosť, t. j. o informáciu o „spôsobe a rozsahu uspokojenia nároku na náhradu škody“.

13. Novelizovať § 377 Trestného zákona tak, aby neposkytoval ochranu skorumpovaným politikom a iným verejným funkcionárom v prípade, že si ich ústny prejav alebo iný prejav osobnej povahy iná osoba zaznamená a zverejní vo verejnom záujme.

14. Zaviesť možnosť, aby v prípade, ak štátu vznikla škoda nezodpovedným konaním verejného funkcionára, mohla ktorákoľvek osoba podať žalobu o náhradu takejto škody v mene štátu za predpokladu, že Generálna prokuratúra SR bola touto osobou s prípadom oboznámená a nekonala. Občianskemu žalobcovi štát v prípade aspoň čiastočného úspechu v súdnom spore vyplatí podielovú odmenu až do výšky 30 % z navráteného majetku štátu a uhradí mu trovy konania.

19 | RÝCHLA A SPRAVODLIVÁ JUSTÍCIA

**... kde domôcť sa práva netrvá veky
a pravda nezáleží od majetkov.**

Výzvy a problémy

Rýchla a spravodlivá justícia je základom každého slušného štátu, ktorému záleží na dôslednej a efektívnej ochrane svojich občanov. Rezort spravodlivosti však bol dlhé roky v tieni chaosu a korupcie, alebo v lepšom prípade nezáujmu. Zmena k lepšiemu sa nevyhnutne musí opierať o tri trvalé, udržateľné a hodnotové piliere: 1. Spravodlivosť musí byť realitou, nie ilúziou – musia ju naplňovať skutočné činy a rozhodnutia; 2. Štát si má šikovných odborníkov v súdnictve chrániť, nie ich vyháňať; 3. Manažment súdov musí fungovať na základe objektívnych dát. Okrem uvedených pilierov sa naše riešenia pre lepšie súdnictvo a prokuratúru opierajú aj o zistenia občianskej iniciatívy, ktorú pripravila koalícia mimovládnych organizácií „Štrngám za zmenu“ (dostupné na: www.strngamzazmenu.sk).

Ústava SR ako garant spravodlivosti pre všetkých občanov ľud ako tvorca spoločenskej zmluvy postupne stráca povedomie o pilieroch právneho štátu vyjadrených v základnom zákone štátu. Zodpovední politici by nemali dopustiť, aby ľudia stratili vieru v základné hodnotové ukotvenie nášho štátu. Ústava garantuje zásadné práva a slobody, na ktoré sa možno kedykoľvek bez výnimky odvolať, v prípade, že štát prestane plniť svoje základné funkcie, ktoré od neho ľudia oprávnené očakávajú. Ústavný systém Slovenskej republiky nie je založený len Ústavou SR, ako základným zákonom štátu, ale aj niekoľkými ústavnými zákonmi. Doterajší systém prameňov práva považujeme za dostatočný a nestotožňujeme sa s názormi volajúcimi po zavedení tzv. organických zákonov. Stabilita právneho poriadku sa nedosiahne vytvorením nového druhu prameňov práva, ale dôsledným dodržiavaním (zmenených) pravidiel tvorby zákonov. Na druhej strane, každému prijatiu ústavného alebo iného zákona by mala predchádzať analýza jeho dopadov na súdnictvo. Základné práva a slobody

Základné práva a slobody sú základnou esenciou demokratického a právneho štátu a predstavujú prirodzené hodnoty, ktoré vyvierajú zo samotnej podstaty ľudského bytia. Okrem prvotného práva na život rozpoznáva Ústava SR široký katalóg ľudských, politických, hospodárskych, sociálnych či kultúrnych práv. Význam týchto práv a slobôd spočíva v tom, že vymedzujú priestor jednotlivcovi, v ktorom je chránený pred zásahmi zo strany štátnej moci a zároveň zakotvujú jeho možnosti vystupovať ako aktívny dejateľ vo verejnej sfére. Dnes však, žiaľ, možno hovoriť o tom, že sa nie vždy dôsledne rešpektujú záujmy verejnosti, medzi ktorými je aj ochrana základných práv a slobôd. Na tomto sa zhodujeme aj s verejným ochrancom práv, ktorý sa snaží dlhodobo prezentovať a poukazovať na tie najzávažnejšie prehršky voči základným právam a slobodám. Skutočnosť, že sú názory verejného ochrancom práv často vytlačené na okraj záujmu – čoho dôkazom je aj neochota prenechať priestor na prednesenie jeho mimoriadnej správy v parlamente – poukazujú na hlbšiu krízu vo vnímaní základných práv a slobôd. V modernom právnom štáte je takýto stav neprípustný a dlhodobo môže ohroziť demokratické princípy vládnutia, ktoré sa na Slovensku snažíme viac ako 20 rokov budovať.

Vládna moc

Vláda sa v zmysle druhého oddielu šiestej hlavy Ústavy SR zodpovedá Národnej rade Slovenskej republiky. Je pritom nemysliteľné, aby sa zodpovedný činiteľ vyhýbal konfrontácii s parlamentom, ktorému sa priamo zodpovedá. V súčasnosti však nie je výnimočným javom, že na hodine parlamentných otázok sa členovia vlády nezúčastnia, alebo sa odpovedi jednoducho vyhnú. To isté platí pre ústavný inštitút interpelácií. Je to nielen ignorovanie princípov parlamentarizmu, ale aj neúcta k samotným voličom a upevňovanie 20-ročnej politickej kultúry, ktorá je jedným z dôvodov dlhodobého strácania dôveryhodnosti Národnej rady Slovenskej republiky.

19 | RÝCHLA A SPRAVODLIVÁ JUSTÍCIA

Súdna moc

Súdna moc ako siedma hlava Ústavy SR patrí k základným pilierom právneho štátu. Pritom súdna moc, sudy a sudcovia požívajú medzi občanmi Slovenska historicky nízku mieru dôvery. Podľa štatistík OECD z júla 2015 vyplýva, že súdom verí iba 30 % Slovákov, čo sú čísla, ktoré naše krajinu dostali v rebríčku dôveryhodnosti súdov na siedme miesto od konca. Horšie sú na tom napríklad štáty Latinskej Ameriky alebo Ukrajina. Príkladom dôveryhodnosti sú nepochybne sudy v Škandinávii (83 %) či v Rakúsku (66 %). Prístup k justícii sa musí po viac ako 20 rokoch zmeniť. Ústavný súd aj všeobecné sudy sa postupne zbavujú ľudí, ktorí justícii viac ubližovali, ako pomáhali. Pokiaľ však bude pretrvávať vplyv politikov na rozhodovanie v konkrétnych veciach, dovtedy nemôžeme očakávať spravodlivú ochranu práva všetkých občanov bez rozdielu.

Prokuratúra

Po niekoľkoročných peripetiách sprevádzajúcich voľbu a následné ne/vymenovanie generálneho prokurátora má tento štátny orgán konečne šancu preukázať, že svoju úlohu, ktorou je ochrana práva a zákonom chránených záujmov fyzických a právnických osôb a štátu, dokáže kvalitne a kompetentne plniť. Napriek tomu pretrváva zjavná nechota dôsledne stíhať viaceré, politicky motivované kauzy, pričom kauza „Gorila“ predstavuje len vrchol ľadovca. Problémom sú aj niektoré mechanizmy obsadzovania vedúcich miest na prokuratúre. Pravidlá výberu nových šéfov prokuratúr boli nedávno zmenené na uzavretý systém, ktorý vytvára netransparentný proces bez novej kontroly verejnosti. Podobné opatrenia ako pre sudcov by mali platiť aj pre prokuratúru (zverejnenie zoznamu prokurátorov, spoločne s miestom ich pôsobenia, informácie o výberových konaniach, zverejňovanie rozhodnutí prokuratúry vo všetkých ukončených veciach, štatistické výkazy práce prokurátorov obsahujúce informácie o počte riešených a vyriešených vecí, spoločne so štatistikami úspešnosti pred súdmi).

Verejný ochranca práv

Správa verejného ochrancu práv za rok 2014 priniesla mnoho podnetov k optimalizácii fungovania tohto úradu. Z jej obsahu je zrejme, ako nedostatočne sú stále zabezpečené po formálnej, aj materiálnej stránke podmienky pre nezávislé vykonávanie pôsobnosti a úloh verejného ochrancu práv v Slovenskej republike. S dôrazom na Rezolúciu 1959 (2013) Parlamentného zhromaždenia Rady Európy, v ktorom boli vyzvané členské štáty k tomu, aby „vynaložili všetko úsilie na to, aby sa zabránilo rozpočtovým škrtom, ktorých výsledkom je strata nezávislosti ombudsman-ských inštitúcií, či dokonca ich zánik,“ možno konštatovať, že zabezpečenie dostatku finančných prostriedkov a ľudských zdrojov pre úrad verejného ochrancu práv by malo byť prioritou každej demokraticky a racionálne zmyslajúcej vlády.

Súdnictvo – právo na spravodlivý a rýchly proces

Právo na spravodlivý súdny proces bez zbytočných prieťahov je jedným zo základných práv zakotvených v Ústave SR. Okrem celkového stavu, v akom sa nachádza naša justícia, občanov sa najväčšmi dotýka vymožitelnosť práva a zbytočné prieťahy v súdnom konaní. Stáva sa, že niektoré súdne procesy trvajú viac ako 15 rokov a ľudia sa ani po rokoch nedomôžu spravodlivého rozsudku. Na zabezpečenie funkčnej a výkonnej spravodlivosti nestačí len možnosť obrátiť sa bez diskriminácie na súd, ale domôcť sa skutočnej súdnej ochrany v riadnom čase. Skutočná súdna ochrana znamená mať v rozumnom čase v ruke právoplatný súdny rozsudok. Zabezpečiť rozumnú lehotu je predovšetkým úloha sudcu. Konkrétne, súdne konanie (podľa oficiálnych štatistík ministerstva spravodlivosti) dnes v priemere trvá:
– 12,1 mesiaca pri občianskoprávných súdnych sporoch,

19 | RÝCHLA A SPRAVODLIVÁ JUSTÍCIA

- 14,6 mesiaca pri obchodných sporoch,
- 7 mesiacov vo veciach starostlivosti o mladých,
- 4,5 mesiaca v trestnoprávnom konaní.

S neprimeranou dĺžkou konania sa pritom často spájajú negatívne dôsledky, napr. znížená vymožitelnosť práva. Závažnosť problematiky prieťahov v súdnom konaní potvrdzuje aj štatistika Ústavného súdu. Len v prvom polroku 2015 najpočetnejšiu agendu tvorili sťažnosti fyzických a právnických osôb, v ktorých sťažovatelia namietali práve porušenie základného práva na prerokovanie veci bez zbytočných prieťahov podľa čl. 48 ods. 2 Ústavy (1199 sťažností za prvý polrok 2015). Za prvých 6 mesiacov roka 2015, Ústavný súd priznal náhradu vo výške 347 110 eur. Najviac prípadov prieťahov v súdnom konaní je evidovaných na súdoch v Bratislave. Negatívnou štatistikou sa môže „pochváliť“ napríklad aj Okresný súd v Malackách, na ktorý prišlo v roku 2014 viac ako 16 500 podaní, pričom nevybavených vecí zostalo až 10 770. Opačnú stranu mince predstavujú napríklad súdy v Nových Zámkoch, Lučenci, Partizánskom či Ružomberku, ktoré dokázali vyriešiť obchodnoprávne spory v priemere o desať mesiacov rýchlejšie, než je celoslovenský štandard. Pozitívne výsledky vykazujú aj Okresný súd Košice – okolie a Okresný súd Revúca, ktoré vedú tabuľku najväčšieho počtu vybavených vecí v hlavnej agende na jedného sudcu.

Zo strany súdov sú často medializované informácie, že súdy sú poddimenzované a majú veľké množstvo agendy. No ústavné právo na prerokovanie veci bez zbytočných prieťahov nemôže byť zmarené len preto, že štát nevie zabezpečiť dostatočný počet sudcov, vyšších súdnych úradníkov, príp. iného odborného personálu. Nedodržiavanie ľudských práv sa nedá ospravedlňovať neschopnosťou alebo nedostatočnými administratívnymi kapacitami štátu.

Ako problém vnímame aj to, že súdnych úradníkov je cca 1,5-krát menej ako sudcov, čo spôsobuje, že sudca často nesúdi, ale len úraduje, príp. robí úkony, ktoré by mohol urobiť niekto iný. Napríklad v Nemecku spracúvajú 85 % agendy práve vyšší súdny

úradníci, čím ponechávajú sudcovi priestor na to, aby sa mohol plne koncentrovať na svoje rozhodovacie povinnosti.

Ďalším problémom je aj nekompetentné rozhodovanie sudcov z rôznych dôvodov – sudca nemá dostatočnú odbornosť a/alebo skúsenosť, alebo nie je nestranný – pôsobia na neho vplyvy z externého, či interného prostredia (napr. korupcia, klientelizmus).

Odborné vzdelávanie sudcov by sa však nemalo obmedzovať len na oblasť práva, ale aj na iné oblasti, ako napríklad ekonomika, dane, sociálna práca, psychológia, teológia, etika, rétorika, komunikácia a ďalšie (tzv. špecializované vzdelávanie). Za fungovanie súdu zodpovedá predseda súdu. Tam, kde je predseda súdu manažérsky zdatný a odvážny robiť zásadné rozhodnutia, tam je efektívnosť práce jeho súdu vyššia. Kvalita celého súdu je priamo úmerná kvalite a manažérskym schopnostiam predsedu súdu.

Osobitnou témou v súdnictve je zodpovednosť sudcov. Za zlé rozhodnutie je zodpovednosť voči sudcovi vyvozená len zriedkavo. Podľa štatistík v roku 2014 evidovala Súdna rada len šesť prebiehajúcich disciplinárnych konaní. Ak sa už disciplinárne konania voči sudcom vedú, mnohokrát je pri nich možné pozorovať tendenčné politické pozadie.

Efektívne procesné právo a alternatívne riešenie sporov Kvalitné a efektívne súdnictvo je dôležité aj pre ekonomiku, a to osobitne obchodné súdnictvo a konkurzné a reštrukturalizačné konania. Ich doterajšia právna úprava je nedostatočná (napríklad kauza Váhostav), s čím súvisí aj špecializácia súdov a tzv. špecializované vzdelávanie sudcov. V súlade s vývojom na úrovni Európskej únie rastie záujem o využívanie alternatívneho riešenia sporov, akými je mediácia, rozhodcovské konanie alebo spotrebiteľské rozhodcovské konanie. Tieto formy je žiaduce podporovať, najmä pokiaľ ide o drobné spory a ak je jednou zo strán sporu spotrebiteľ.

19 | RÝCHLA A SPRAVODLIVÁ JUSTÍCIA

Elektronizácia súdnictva

Elektronizácia a informatizácia súdnictva môže výrazným spôsobom napomôcť prekonať problémy súdnictva a je nepochybne vhodným podporným nástrojom, ktorý by sa mal podporovať. Nejde pritom len o modernizáciu výpočtovej techniky, ale predovšetkým o elektronizáciu súdneho spisu, zavedenie elektronického doručovania a ďalších elektronických služieb súdnictva (elektronický denník znalca, register diskvalifikácií, centrálna evidencia exekúcií a pod.). V oblasti trestného práva, aj vo vzťahu k obetiam trestných činov, je namieste podpora implementácie systému ESMO (elektronické služby monitoringu obvinených a odsúdených osôb). Z pohľadu rozvoja vedenia obchodného registra je dôležité zabezpečiť prepojenie jeho zbierky listín s registrom účtovných závierok (Finančná správa SR) a rovnako prepojenie obchodného registra na register právnických osôb.

Obete trestných činov

Na Slovensku je nedostatočne upravené postavenie obetí trestných činov a zmena tohto postavenia už nebude len vnútroštátnou záležitosťou z dôvodu prijatia smernice EÚ upravujúcej túto problematiku. Osobitnú podporu aj v podobe legislatívy si zaslúžia organizácie, ktoré obetiam trestných činov poskytujú všestrannú pomoc (psychologickú, právnu, sociálnu, zdravotnú a pod.). Osobitne obeť, ktorými sú deti a mladiství, nemajú zaručené dostatočnú právnu ochranu v prípade takých trestných činov, akými sú sexuálne zneužívanie, sexuálne násilie alebo znásilnenie. Nevyhovujúci je zároveň systém, v rámci ktorého sa obeť musí neraz domáhať odškodnenia až v rámci občiansko-právneho konania, pričom nárok na náhradu nemajetkovej ujmy sa premlčeva v trojročnej lehote.

Naše riešenia

1. Výrazné posilnenie nezávislosti polície, prokuratúry a súdov.
2. Podpora efektívnej a funkčnej prokuratúry, ktorá bude vychádzať z kvalitného personálneho substrátu – teda z kompetentných ľudí na správnom mieste, ktorí dokážu dôsledne dohliadať na dodržiavanie zákonných postupov.
3. Rozšírenie práva navrhovať kandidátov na funkciu generálneho prokurátora.
4. Zásadné zmeny rady prokurátorov, jej otvorenie sa členom mimo prokurátorského prostredia, a tým aj verejnej kontrole prokuratúry.
5. Zmeny v disciplinárnych konaniach vo veciach prokurátorov. Presadenie prvku verejnej kontroly do disciplinárnych komisií a oslabenie vplyvu generálneho prokurátora na zloženie disciplinárnych komisií, disciplinárne konanie a rozhodnutie.
6. Výberové konania na funkciu prokurátora by sa mali vzťahovať na všetkých uchádzačov o funkciu prokurátora. Tieto výberové konania by mala uskutočňovať výberová komisia, ktorú nebudú tvoriť len prokurátori, a ktorej členov budú nominovať aj subjekty mimo prokurátorského prostredia.
7. Zmeny v disciplinárnych konaniach vo veciach sudcov, t. j. sfunkčnenie disciplinárneho konania, sprecizovanie niektorých konkrétnych

19 | RÝCHLA A SPRAVODLIVÁ JUSTÍCIA

ustanovení týkajúcich sa disciplinárneho procesu a hmotnoprávnej úpravy.

8. Zabezpečiť taký výberový proces na funkciu sudcu, ktorý nebude vzbudzovať pochybnosti o jeho objektívnosti a transparentnosti. Preto navrhujeme zmeny v zložení výberovej komisie tak, aby výkonná či zákonodarná moc obsadzovali komisie osobami nepôsobiacimi v justícii.

9. Úpravy týkajúce sa prípravného vzdelávania uchádzačov o funkciu sudcu tak, aby sa takéto vzdelávanie týkalo iba uchádzačov predložených Súdnej rade SR na prerokovanie. Dôkladné zadefinovanie prípravného vzdelávania tak, aby uchádzači z iných právnických profesií neboli znevýhodňovaní pri uchádzaní sa o funkciu sudcu.

10. Vytvorenie štandardizovaného hodnotiaceho hárku pre ústnu časť výberového konania sudcov. Uvedený hárk by mal mať formu prednastavených, konkrétnych a objektívnych kritérií hodnotenia, ktoré majú členovia zohľadniť a odôvodniť ich naplnenie alebo nenaplnenie uchádzačom.

11. Analyzovanie dopadov návrhov ústavných zákonov a iných zákonov na súdnictvo, napr. rozšírením jednotnej metodiky posudzovania vplyvov.

12. Dodržiavanie všetkých základných práva slobôd a vyhodnocovanie možných rizík pre dlhodobo udržateľné garancie ľudskej dôstojnosti.

13. Ústavný súd Slovenskej republiky má byť nezávislým súdnym orgánom ochrany ústavnosti. Aby bol cieľ nezávislosti

naplnený, odstránime politický vplyv na túto najvyššiu súdnu inštitúciu a budeme presadzovať zmenu spôsobu výberu ústavných sudcov.

14. Prijmeme opatrenia na odstránenie faktorov, ktoré spôsobujú prieťahy v súdnom konaní, ako sú napríklad nízky počet sudcov na niektorých súdoch, nízka kvalita sudcov a spôsob ich rozhodovania (neefektívne manažovanie práce), nedostatočná personálna podpora ostatného súdneho aparátu, časté zisťovanie príslušnosti súdu, opakované vytyčovanie pojednávania, neschopnosť sudcu ukončiť dokazovanie a meritórne rozhodnúť, neefektívne a zdĺhavé vypočúvanie svedkov a nariaďovanie znaleckého dokazovania, neefektívne rozhodovanie o námietkach, nečinnosť odvolacieho súdu v odvolacom konaní, viacnásobné zrušenie rozsudku odvolacím súdom, nevyužitie zákonných prostriedkov v prípadoch nedisciplinovanosti obžalovaných, obhajcov a svedkov, obdobie dlhodobej nečinnosti zo strany súdu.

15. Proporčné navýšenie počtu súdnych úradníkov, čím sa konanie zrýchli, zvýši sa počet vybavených vecí a následne sa zníži suma vysúdená v rámci náhrad za prieťahy v konaní. Ušetrené financie, ktoré štát v súčasnosti vynakladá na úhradu ujmy, môžu slúžiť na zvýšenie počtu súdnych úradníkov.

16. Zavedenie formulárov v jednoduchých veciach, ktoré by obsahovali štandardné náležitosti podaní.

17. Zefektívnenie doručovania rozhodnutí. Sme presvedčení, že nové procesné kódexy spôsobia posun „vpred“ v doručovaní. Avšak až dôsledné zavedenie a využívanie elektronických schránok a právneho inštitútu fikcie doručenia spôsobí efektívnosť doručovanie akýchkoľvek rozhodnutí súdu. Budeme priebežne a dôsledne vyhodnocovať, ako sa nové inštitúty osvedčia.

19 | RÝCHLA A SPRAVODLIVÁ JUSTÍCIA

18. Motivovať advokátov k uzavretiu zmluvy, napríklad znížením straty na súdnom poplatku.

19. Skrátenie koncipientskej praxe z piatich na tri roky.

20. Súdny musí mať automaticky k dispozícii všetky štátne registre (register obyvateľstva, úrad práce, kataster, sociálna poisťovňa, väzenstvo).

21. Presadenie vyvedenia disciplinárnej zodpovednosti sudcu pri prieťahoch v konaní.

22. Novelizácia procesných pravidiel konania pred Ústavným súdom SR tak, aby sa občan mal možnosť obrátiť na Ústavný súd so sťažnosťou aj vtedy, ak sa všeobecný súd vyhlási za nepríslušný v jeho veci konať.

23. Povinné hodnotenie práce sudcov. Naším cieľom je podrobenie práce sudcov dôslednej verejnej kontrole v užívateľsky prístupnom rozhraní – občan nemá pátrať po rozhodnutiach desiatky hodín, štát musí zabezpečiť prostredie, kde rozhodnutie je ľahko dostupné, a to najmä podľa zadaných kritérií (sudca, spisovná značka, predmet sporu). Porovnávanie rozhodnutí v rovnakej veci aj na nižších súdoch môže pomôcť tak občanovi, jeho zástupcovi, ako aj samotnému sudcovi.

24. Zlepšenie transparentnosti výberu sudcov (dôkladné odôvodnenie poradia uchádzačov, psychologické testy, lepšie zásady hodnotenia sudcov, ktoré budú sprístupnené kolegom). Takisto zverejníme informácie o výberových konaniach na miestach vyšších súdnych úradníkov.

25. Dôsledná odborná príprava všetkých sudcov vrátane kontinuálneho a špeciálneho vzdelávania.

26. Posilnenie kompetencie a právomoci predsedu súdu o možnosť sankcionovať sudcov na jeho súde, a to aj potrebnou zmenou legislatívy.

27. Prijatie etického kódexu sudcu, ktorý bude mať ambíciu zakotviť vyššie štandardy, než sú medzinárodné kritéria.

28. Zlepšenie procesov súvisiacich s vedením obchodného registra, ako aj konkurzných konaní a reštrukturalizačné konanie (najmä v prospech slušných podnikateľov a malých veriteľov). Podporíme väčšiu špecializáciu súdov vrátane špecializovaného vzdelávania sudcov.

29. Zlepšenie právnej úpravy týkajúcej sa alternatívnych foriem riešenia sporov, najmä v prípadoch, ak pôjde o spotrebiteľa, vrátane exekučných konaní.

30. Zefektívnenie vymáhateľnosti práva v oblasti hospodárskych vzťahov, nakoľko je to základným predpokladom zdravého podnikateľského prostredia, a tým aj hospodárskeho rastu.

31. Elektronizácia súdneho spisu, elektronické doručovanie a ďalšie elektronické služby súdnictva.

32. Účinná implementácia systému ESMO (elektronické služby monitoringu obvinených a odsúdených osôb).

19 | RÝCHLA A SPRAVODLIVÁ JUSTÍCIA

33. Vytvorenie dôstojných podmienok na fungovanie a realizáciu oprávnení verejného ochrancu práv, a to najmä zabezpečením jeho finančnej sebestačnosti.

34. Rozšírenie zoznamu ústavných činiteľov, ktorí majú garantovanú účasť na schôdzach NR SR aj o verejného ochrancu práv a zakotvíme povinnosť poslancov prerokovať jeho správu alebo mimoriadnu správu predloženú parlamentu.

35. Správu verejného ochrancu práv o dodržiavaní základných práv a slobôd, ktorá je každoročne prednášaná v pléne Národnej rady Slovenskej republiky, nebudeme ignorovať tak, ako je to dnes u niektorých politických subjektov bežné. Budeme dôsledne sledovať a v súlade s volebným programom presadzovať jej závery a odporúčania. Zvážime legislatívnu úpravu presadzovania záverov a odporúčaní verejného ochrancu práv vo výboroch, či pléne NR SR tak, aby neplnila len informatívnu funkciu, ale bola zároveň manažérskym nástrojom zlepšovania právneho poriadku Slovenskej republiky.

36. Budeme s verejným ochrancom spolupracovať na princípe idey „otvorených dverí“.

37. Prijatie legislatívnych opatrení na vyvodzovanie zodpovednosti za neplnenie si povinností, ako aj riadne sfunkčnenie parlamentnej hodiny otázok a interpelácií tak, aby začali plniť svoju štandardnú funkciu, ktorú predpokladal zákonodarca pri prijatí rokovacieho poriadku Národnej rady Slovenskej republiky (t. j. kontrola činnosti vlády SR a jej členov, najmä dodržiavania zákonov a plnenia programového vyhlásenia vlády, ako aj uznesení parlamentu a vlády).

38. Upravenie postavenia obetí trestných činov v samostatnom zákone v súlade so smernicou EÚ. Zavedieme mechanizmus podpory organizácií venujúcich sa pomoci týmto obetiam zo štátneho rozpočtu.

39. Zrušenie premlčateľnosti trestného stíhania a výkonu trestu, a to aj u mladistvých páchatel'ov, vo vzťahu k trestným činom sexuálneho zneužívania, sexuálneho násillia, znásilnenia a ďalším podobným trestným činom. V záujme efektívnej ochrany detí sprísňime tiež trest zákazu činnosti zahŕňajúcej priamy a pravidelný kontakt s deťmi za spáchanie týchto trestných činov.

20 | OBRANNÁ A BEZPEČNOSTNÁ POLITIKA

... kde sa Slovensko dokáže brániť vnútorným aj vonkajším hrozbám.

Výzvy a problémy

Bezpečnosť Slovenskej republiky predstavuje zabudnutý rozmer štátnosti, hoci ide o životne dôležitú funkciu štátu. Ak štát stratí schopnosť garantovať bezpečnosť občanov, znamená to ohrozenie prežitia a rozvoja celej spoločnosti. Zaručenie bezpečnosti občanov je základným predpokladom realizácie ich ľudských a občianskych práv a harmonického rozvoja celej spoločnosti. Väčšina spoločnosti považuje bezpečnosť za samozrejmu vec. Avšak teraz, keď zahraničná politika Ruska ohrozuje aj Slovensko, pociťujeme akútne symptómy zanedbania inštitúcií v bezpečnostnom sektore. V prípade Slovenska, krajiny s krátkou tradíciou štátnosti, je osobitnou výzvou slabo rozvinuté strategické myslenie – schopnosť definovať miesto a úlohu štátu na medzinárodnej scéne a efektívne investovať zdroje do dosiahnutia národno-štátnych záujmov. Príprava na členstvo v NATO priniesla zásadnú reformu celého bezpečnostného sektora, ktorá sa po vstupe mala ešte zintenzívniť až do plnohodnotného začlenenia do jej politických a vojenských štruktúr. Jedným z kľúčových, no nesplnených záväzkov bolo každoročne vyčleňovať zdroje na obranu vo výške 2 % HDP. Efektívne využitie zdrojov v takejto výške zaručuje nielen spravodlivý príspevok do kolektívnej obrany, ale naplnenie vlastného záujmu mať ozbrojené sily pripravené na súčasné, ale aj budúce hrozby.

Výsledkom je slabé bezpečnostné povedomie občanov aj politikov, deformácia politického rozhodovania skupinovými záujmami, absencia dlhodobého stabilného rámca pre rozvoj bezpečnosti a obrany, neustály pokles obranného rozpočtu, neefektívne vynakladané zdroje, oslabenie dôveryhodnosti Slovenska voči partnerom a erózia celospoločenského konsenzu o základných otázkach bezpečnosti a zahraničnej politiky. Napriek týmto nepriaznivým dominantným trendom existujú aj pozitívne momenty.

Za hlavný úspech možno považovať pôsobenie Ozbrojených síl SR (ďalej len OS) v operáciách medzinárodného krízového manažmentu, z ktorých najmä nasadenie v Afganistane, Iraku a na Balkáne poskytlo silné impulzy na rozvoj ozbrojených síl, morálku, profesionalitu a medzinárodný kredit slovenských vojakov.

Hlavným garantom bezpečnosti Slovenska zostáva systém kolektívnej obrany a bezpečnosti NATO. Výraznou mierou k našej bezpečnosti v najširšom zmysle prispieva aj integračný proces v rámci Európskej únie, vrátane postupného vyzrievania Európskej bezpečnostnej a obrannej politiky.

Násilná anexia Krymu v roku 2014 a následná podpora vojenského konfliktu na východe Ukrajiny obnovila priamu hrozbu pre bezpečnosť Slovenska. Vojenský konflikt je priamo pri našich hraniciach, na prahu strednej Európy. Navyše hybridný spôsob vedenia vojny uplatňovaný Ruskom stiera hranice medzi mierom a vojnou. Usiluje o destabilizáciu krajiny nevojenskými nástrojmi s použitím propagandy, špionáže, polovojenských skupín a politickej korupcie. Nová ruská doktrína sa nezastavuje na hraniciach postsovietskeho priestoru, ale zasahuje priamo do vnútra európskych štátov – podporuje v spoločnosti trendy, ktoré oslabujú schopnosť štátu reagovať na ohrozenie. Ruský revizionizmus je hlavnou, ale nie jedinou hrozbou pre Slovensko ako člena NATO a Európskej únie. Bezpečnostné prostredie charakterizuje nestabilita, nepredvídateľnosť a zložitosť. Tempo zmien nemá v histórii obdobu a ďalej sa zrýchľuje, na čom má veľký podiel rozvoj technológií. V situácii dlhého relatívneho mieru v Európe, keď vojna neohrozovala hranice a územnú integritu štátov Európskej únie a NATO, do popredia vystúpili nevojenské hrozby a bezpečnosť jednotlivca. V globalizovanom svete, najmä v rámci integrovanej Európy, sa postupne stierajú hranice medzi vonkajšími a vnútornými ohrozeniami. Hrozby ako organizovaný zločin, nelegálna migrácia, šírenie zbraní hromadného ničenia a terorizmus nepoznajú hranice štátov.

20 | OBRANNÁ A BEZPEČNOSTNÁ POLITIKA

Medzi základné problémy bezpečnosti Slovenskej republiky dnes patrí nedostatočná politická pozornosť a verejná podpora otázkam bezpečnosti, rozpad konsenzu o zásadných otázkach zahraničnej a bezpečnostnej politiky, nedostatok zdrojov a ich neefektívne využitie a slabé prepojenie všetkých nástrojov bezpečnosti a rezortný egoizmus. Na medzinárodnej úrovni je znepokojivé príliš pomalé prispôbovanie NATO a Európskej únie rýchlo sa meniacemu strategickému prostrediu. Ak tento trend bude pokračovať, môže to znamenať, že sa Slovensko v budúcnosti bude musieť väčšmi spoliehať na vlastné sily, na spoluprácu v stredoeurópskom regióne a na bilaterálne vzťahy so strategickými partnermi.

Pre Slovensko sú nevyhnutné silné medzinárodné inštitúcie, ktoré motivujú ku vzájomnej spolupráci, posilňujú dôveru medzi členmi a priťahujú ďalšie štáty tzv. mäkkou silou, atraktivitou svojho modelu. Slovensko taktiež potrebuje domáce inštitúcie, ktoré hladkou spoluprácou a schopnosťou adaptácie dokážu riešiť krízové situácie v širokej škále vojenských a nevojenských hrozieb. Ústredným prvkom takýchto inštitúcií musí zostať človek – špičkový profesionál podporený špičkovou technikou. Slovensko nutne potrebuje obnoviť dôveru medzi štátom a občanom, verejným a súkromným sektorom, aby spoločne dokázalo reagovať na hrozby, ale aj využiť príležitosti tohto sveta.

Ochrana utajovaných skutočností

Systém ochrany utajovaných skutočností v slovenských podmienkach, ktorý riadi Národný bezpečnostný úrad, stále neumožňuje dostatočnú rýchlosť a flexibilitu v práci bezpečnostných profesionálov. Tok informácií do ústredia zo zahraničných pracovísk, osobitne EÚ, je spomaľovaný množstvom byrokratických úkonov a chýbajúcim vybavením jednotlivcov v ústredí utajovanými počítačmi.

Kybernetický priestor

Kybernetické útoky sa vyskytujú častejšie, sú lepšie organizované a spôsobujú rozsiahle škody vládnym inštitúciám a podnikateľským subjektom. V súlade so strategickými dokumentmi EÚ a NATO musí SR posilňovať bezpečnosť kritickej infraštruktúry, vrátane bezpečnosti národných informačných a komunikačných systémov.

Energetická bezpečnosť

Ak si chce Európska únia ako najväčší jednotný trh na svete zabezpečiť dostatok energetických zdrojov, aby nebola cenovo a politicko-bezpečnostne vydieraná, musí nevyhnutne prikročiť k spoločným reálnym opatreniam. Ruský monopol Gazprom sa v priebehu ostatných rokov ukázal ako nespoľahlivý dodávateľ plynu pre Európu. Výzvou pre ďalšiu vládu bude dosiahnuť reálny pokrok v oblasti diverzifikácie trás, ako aj energetického mixu. Osobitne dôležitou úlohou je lepšia integrácia trasovania plynu a ropy najmä v severo-južnom smere v rámci Európskej únie s pomocou jej novej dimenzie – Energetickej únie.

Naše riešenia

1. Za jednu z hlavných úloh považujeme revíziu Bezpečnostnej stratégie SR a Obrannej stratégie SR tak, aby so zreteľom na záujmy Slovenskej republiky odrážali novú situáciu vo svete a posun v stratégiách NATO a Európskej únie. V tomto kontexte považujeme proces revízie za rovnako dôležitý ako výsledný text, pričom kľúčovým predpokladom je aktívny vklad všetkých relevantných rezortov, osobitne rezortu vnútra a spravodajskej komunity, ako aj odbornej verejnosti. Nad rámec aktualizácie oboch existujúcich stratégií podporujeme spracovanie osobitných stratégií pre oblasť vnútornej bezpečnosti a spravodajstva.

20 | OBRANNÁ A BEZPEČNOSTNÁ POLITIKA

2. Na základe novej stratégie podporujeme aktualizáciu Konceptie bezpečnostného systému SR, ako aj zastaraných legislatívnych noriem pre oblasť obrany a bezpečnosti.

3. Je potrebné sfunkčnenie jednotného celonárodného systému včasného varovania, ktorého cieľom bude identifikovať vznikajúce hrozby na základe informácií celej spravodajskej komunity, ako aj z otvorených zdrojov a prepojenie týchto výstupov na politické rozhodovanie tak, aby bolo možné včas prijať efektívne protipatrenia.

4. Bezpečnostná rada SR musí riadne fungovať v záujme rýchlej reakcie na krízové situácie a usmerňovania dlhodobého rozvoja všetkých súčastí bezpečnostného systému. Činnosť BR SR musí byť podporená primeranou koncepciou, analytickou a administratívnou kapacitou umožňujúcou medzirezortnú koordináciu.

5. Jednou z výziev je potreba realizovať spoločné cvičenia všetkých bezpečnostných zložiek, a to na základe realistických scenárov súčasných vojenských a nevojenských ohrození. Nevyhnutnou súčasťou cvičení by malo byť kritické zhodnotenie ponaučení a ich bezodkladná implementácia do praxe.

6. Spracovanie plánu na spoločné projekty nákupu výstroje a výzbroje medzi silovými zložkami, najmä rezortov obrany a vnútra, s cieľom efektívne využívať zdroje oboch rezortov.

7. Rezorty pri plnení úloh vo vzťahu k občanom musia systematicky hľadať vhodných partnerov spomedzi organizácií občianskej spoločnosti, v závislosti od cieľových skupín napríklad v oblasti regrutovania, napĺňania pozícií v systéme záloh, vzdelá-

vania a výchovy, rozvoja športu a fyzickej zdatnosti, strategickej komunikácie, ako aj ďalších oblastí.

8. Za vitálnu súčasť bezpečnostnej politiky považujeme aktívnu činnosť bezpečnostnej komunity zameranú na podporu cieľov bezpečnostnej stratégie. Ide o neformálnu skupinu bezpečnostných profesionálov vo vládnej, mimovládnej, súkromnej a mediálnej sfére, vrátane výskumných inštitúcií („think tankov“), vedeckých a odborných spoločností a združení s profesionálnym vzťahom k bezpečnostným zložkám, ktorá dokáže získavať podporu verejnej mienky a podporiť tvorbu a realizáciu politiky na rezortnej a národnej úrovni.

9. Podporujeme živý celospoločenský dialóg vo všetkých zásadných otázkach bezpečnosti. Za ciele tohto dialógu považujeme hľadanie riešení a budovanie konsenzu v širokom spektre bezpečnostných otázok, rozvoj porozumenia občanov problematike bezpečnosti a obrany, posilňovanie vlastenectva a hrdosti na ozbrojené zložky Slovenskej republiky, rozvíjanie tradícií a historického odkazu boja za slobodu a demokraciu.

10. V reakcii na aktivizáciu polovojenských a radikálnych organizácií na základných a stredných školách, podporíme okamžité zavedenie koncepčného programu intenzívnej spolupráce školstva s bezpečnostnými zbormi (ozbrojené sily, polícia, hasičský a záchranný zbor) vo forme prednášok a praktických ukážok ich činnosti. Zároveň presadíme dlhodobé riešenie s cieľom mladým zanieteným ľuďom poskytnúť skutočnú alternatívu pravidelnými aktivitami realizovanými v mimoškolskom prostredí.

11. Vytvorenie kurzu národnej bezpečnosti pre vojenských a civilných profesionálov všetkých rezortov a expertov z mimovládnej sféry v záuj-

20 | OBRANNÁ A BEZPEČNOSTNÁ POLITIKA

me posilnenia bezpečnostnej kultúry, strategického myslenia a bezpečnostnej komunity. Na tento účel navrhujeme využiť a rozšíriť generálsky kurz Akadémie ozbrojených síl M. R. Štefánika.

12. Komplexná reforma systému ochrany utajovaných skutočností, vrátane úpravy kompetencií NBÚ, a to na nadrežortnom základe s cieľom uľahčiť manipuláciu s dokumentmi a zredukovať ich počet pri zaručení minimálneho bezpečnostného štandardu NATO a EÚ.

13. Presun ústredia NATO do nového sídla v Bruseli považujeme za výzvu, aby aj Slovensko zvládlo modernizáciu komunikačných a informačných systémov a dosiahlo revolúciu v myslení, ktorú „nové NATO“ vyžaduje. V tejto súvislosti dôrazne pripomíname nutnosť reálne pokročiť v legislatíve a technickom vybavení tak, aby sa zredukoval na minimum počet „svetov“ (utajených počítačov), na ktorých bezpečnostní profesionáli vykonávajú svoju činnosť.

14. V oblasti kybernetickej bezpečnosti považujeme za kľúčovú výzvu zvyšovať bezpečnostné povedomie a vzdelanosť. Systém riadenia na národnej úrovni je roztrieštený medzi viacero rezortov, preto podporíme urýchlené vyjasnenie kompetencií na národnej úrovni, ktoré by malo byť súčasťou novej stratégie kybernetickej bezpečnosti.

15. Urýchlenie vytvorenia efektívne fungujúcej Energetickej únie. Vybudovanie plynovodu Eastring s podporou prostriedkov EÚ, spájajúceho juhovýchodnú, strednú a severozápadnú Európu na báze existujúcej infraštruktúry, považujeme za strategický cieľ Slovenskej republiky.

16. Podporíme na národnej aj európskej úrovni kroky k zníženiu energetickej závislosti na Rusku a na dlhodobé zaistenie bezpečnosti dodávok energonosičov.

17. Budeme presadzovať zachovanie významného podielu jadrovej energie na energetickom mixe Slovenska.

18. Podpora pre ekonomicky únosné opatrenia v oblasti efektívnosti a úspor spotreby energií, ako aj rozsiahlejšie a účinnejšie využívanie obnoviteľných zdrojov energie so štátnou podporou, ktorá bude smerovať nielen do technológií výroby, ale vo vyššej miere aj do prenosu a skladovania elektriny.

Ozbrojené sily

Výzvy a problémy

Ozbrojené sily majú naďalej nezastupiteľné miesto v slovenskej spoločnosti. Moderné ozbrojené sily slúžia štátu a obyvateľom jedinečnými spôsobilosťami, od obrany cez posilňovanie odolnosti spoločnosti až po ochranu pred následkami katastrof a teroristických útokov. S využitím sofistikovaných technológií v oblasti radiačnej, chemickej a biologickej ochrany môžu ozbrojené sily pomôcť chrániť obyvateľstvo pred následkami kontaminácie – napríklad vodných zdrojov na území Slovenska. V digitálnom svete, so zvyšujúcou sa zraniteľnosťou spoločností a ich vitálnych funkcií voči hackerským útokom, je zasa expertíza ozbrojených síl v oblasti kybernetickej ochrany vysoko cenená a čoraz viac spoločná s komerčným sektorom. Obranné výdavky znamenajú aj investície do obranného výskumu a technológií, ktoré sa tradične premietajú do civilnej ekonomiky, čím predstavujú jednoznačný prínos z hľadiska inovácií, tvorby zamestnanosti i expanzie na zahraničné trhy.

20 | OBRANNÁ A BEZPEČNOSTNÁ POLITIKA

Technológie ako internet či GPS boli rozvinuté v armádnych podmienkach a následne otvorené civilnému svetu.

Biela kniha o obrane SR ako výsledok 3-ročného procesu strategického hodnotenia obrany obsahuje kritické hodnotenie stavu ozbrojených síl, jeho príčin a dôsledkov. Konštatuje nielen zastavenie transformácie ozbrojených síl, ale upozorňuje aj na reálne riziká prehlbovania krízovej situácie v celej oblasti obrany štátu. Úroveň interoperability vojenských jednotiek podľa noriem NATO dosahuje v priemere len 54 %, čo podstatne obmedzuje ich schopnosť spoločného pôsobenia so spojeneckými vojskami v operáciách. Je zrejmé, že bojaskopnosť ozbrojených síl, ktorá musí byť podstatným výstupom a základným ukazovateľom úspešnosti celého rezortu, nebola prioritou. Velenie ozbrojených síl stratilo hlavné nástroje na ovplyvňovanie rozhodovania v rezorte, v ktorom dominujú externé a individuálne záujmy. Projekty obrany nie sú klasickým tovarom. Ide o drahé a dlhodobé (v niektorých prípadoch celé desaťročia) trvajúce projekty. Na manažovanie týchto projektov je v krajinách NATO etablovaný systém obranného plánovania, ktorého úlohou je systematicky alokovať zdroje v dlhodobom, strednodobom a krátkodobom výhľade. V slovenských podmienkach sa v ostatných rokoch plánovanie zredukovalo na rozpočtovanie z roka na rok. Nedostatok zdrojov a ich neefektívne využitie je chronickým problémom. Len od roku 2009 bol rozpočet na obranu redukovaný o tretinu na súčasné približne 1 % HDP. Toto číslo zaraďuje Slovensko do spodnej tretiny všetkých spojencov v NATO a na posledné priečky spomedzi nově členské štáty. Aj takto obmedzené zdroje boli neefektívne využité – od vzniku SR nebol realizovaný žiaden zásadný modernizačný projekt. Hlavnými dôvodmi boli často sa striedajúce garnitúry s rozdielnymi prioritami, korupčné pozadie či trvalá predimenzovanosť prvkov rezortu MO SR mimo ozbrojených síl, osobitne obrannej infraštruktúry. Systémová modernizácia je akútnou výzvou najbližšieho obdobia, keďže 70% pozemnej techniky je za hranicou životnosti a väčšina techniky vzdušných síl sa k tejto hranici približuje. Naakumulovaný vnútorný dlh už presiahol výšku 3 mld. EUR, čo znemožňuje akúkoľvek možnosť modernizácie výzbroje a techniky z rezortného rozpočtu.

Rozhodujúcou úlohou pre budúcu vládu bude preto zhodnotiť aktuálny stav obranných kapacít po období netransparentných a nesystémových krokov, zaistenie čo najširšieho politického konsenzu ohľadne priorít obrannej politiky, urýchlené spracovanie realizačných dokumentov a razantná implementácia národných cieľov spôsobilostí NATO. V krátkom čase po nástupe novej vlády bude potrebné na Ministerstve obrany SR obnoviť dôveru v rozhodovací proces, prekonať apatiu odborných zložiek ministerstva, zvrátiť odliv kompetentného personálu a odstrániť nahromadené napätie medzi civilnou a vojenskou časťou ministerstva. Tieto kroky a dobrá komunikácia umožnia zároveň prekonať skepsu medzinárodných partnerov, vrátane vojenského diplomatického zboru akreditovaného na Slovensku.

Akútnou prioritou vlády a ministerstva bude obmena zastaranej výzbroje, techniky a materiálu taktických jednotiek. Nesúhlasíme s tézou, že dnes už je jedno, čo sa nakúpi, pretože všetko je zastarané. Za prioritu modernizácie považujeme vyzbrojenie jedného práporu pozemných síl, čo bude doteraz najväčší vklad do rozvoja ozbrojených síl od ich vzniku. Nasledovať bude prezbrojenie mechanizovanej brigády. Všetky projekty vyzbrojovania musia vychádzať zo systémovej analýzy nedostatkov v obranných spôsobilostiach vo vzťahu k obrannej stratégii, prezentovať variantné riešenia, pričom sa zohľadnia životné cykly jednotlivých zbraňových systémov, ich predpokladané operačné použitie a možnosti výcvikových priestorov. Vyzbrojovanie predstavuje vynakladanie verejných zdrojov, preto musí byť realizované transparentne, účelne a adresne. Otáznik visí nad budúcnosťou niekoľkých nových modernizačných projektov z kategórie hlavných druhov výzbroje (dopravné lietadlá a bojové vrtníky), ktoré boli zazmluvnené súčasným vedením Ministerstva obrany SR bez toho, aby bola presvedčivo zodpovedaná otázka financovania, technického vybavenia a operačného použitia.

Ozbrojené sily si musia taktiež udržať pripravenosť rýchlo a účinne podporovať zložky integrovaného záchranného systému unikátnymi spôsobilosťami pri prevencii a riešení následkov

20 | OBRANNÁ A BEZPEČNOSTNÁ POLITIKA

živelných pohrôm, katastrof, priemyselných alebo iných havárií, ktoré ohrozujú životy, zdravie a bezpečnosť občanov a spôsobujú veľké materiálne škody.

Povolanie profesionálneho vojaka je výnimočné. Odráža sa vo vojenskej prísaha, v ktorej sa vojak zaväzuje brániť slobodu, nezávislosť, suverenitu a územnú celistvosť Slovenskej republiky vynaložením všetkých síl a schopností a nasadením vlastného života. Napriek dlhodobo najvyššej dôvere ozbrojených síl spomedzi štátnych inštitúcií, vojak – jednotlivec zriedka vníma hrdosť a ocenenie ako prirodzenú reakciu svojich spoluobčanov.

Nosenie uniformy vymizlo z bežného života.

Odborne kvalifikovaného a silne motivovaného profesionálneho vojaka považujeme za najcennejšiu devízu ozbrojených síl. Udržanie tejto devízy však už dlhodobo problematizuje vnímanie vojaka v spoločnosti, nepriaznivé demografické trendy, nezdravý štýl života mladých ľudí a postupný prepád atraktívnosti vojenského povolania z hľadiska platových a motivačných faktorov. Odliv skúsených odborníkov a starnutie civilného personálu v dohľadnom čase môže priniesť oslabenie alebo stratu kľúčových funkcií v oblasti riadenia obrany. Udržanie kvality, profesionality a motivácie civilných zamestnancov považujeme za jednu z kriticky podhodnotených oblastí, ktorá si vyžaduje koncepčný prístup.

Naše riešenia

1. Čo najrýchlejšia obmena vojenskej techniky vyrábanej v Rusku výzbrojou, ktorá má pôvod v členských a partnerských krajinách NATO a EÚ. Pretrvávajúce rozsiahlych vojenských a obchodných väzieb s Ruskou federáciou spôsobuje nielen neprimeranú závislosť na krajine, ktorá otvorene deklaruje NATO ako svojho nepriateľa, ale významným spôsobom prispieva ku korupcii v rezorte a neefektívnemu využitiu peňazí daňovníkov.

2. Veľké projekty vyzbrojovania, ktoré majú strategickú povahu, požadujeme realizovať mimo rozpočtu Ministerstva obrany SR na základe vládou kontrolovaných zákaziek.

3. Proaktívna komunikácia so zástupcami obranného aj civilného priemyslu v bezpečnostnom sektore na základe princípov transparentnosti a rovnakého prístupu ku všetkým subjektom, a to v záujme rozvoja spôsobilostí OS SR.

4. Nechceme tolerovať rozvoj privilegovaných vzťahov s niektorými podnikateľmi len na základe politických väzieb a preferencií. Bezpečnostný priemysel považujeme nielen za významného zamestnávateľa v sofistikovaných odvetviach, ale za dodávateľa životne dôležitých produktov na rozvoj spôsobilostí ozbrojených síl a ozbrojených zborov.

5. Podpora pre export a uplatnenie obranného priemyslu v medzinárodnom prostredí, predovšetkým v rámci modernizačných a bezpečnostných projektov NATO a Európskej obrannej agentúry.

6. Intenzívnejšie využívanie kolektívneho obstarávania v rámci agentúry NATO NSPA a európskej agentúry EDA.

7. Znovuzavedenie ofsetovej legislatívy v záujme cielenej podpory návratnosti vynaložených zdrojov na obstaranie zákazky na úseku obrany a bezpečnosti štátu v súlade s kódexom správania štátov EÚ v oblasti ofsetov. Dôraz je potrebné dať na podporu transferu sofistikovaných technológií a know-how v prospech SR, podporu exportu slovenských výrobkov, posilňovanie slovenskej ekonomiky priamymi zahraničnými investíciami

20 | OBRANNÁ A BEZPEČNOSTNÁ POLITIKA

v progresívnych odvetviach a rozvoj výskumných a vývojových kapacít.

8. Aktívna a premyslená účasť OS SR na projektoch medzinárodnej spolupráce NATO a EÚ a bilaterálnych a multilaterálnych možností v regióne V4, s cieľom udržať kľúčové vojenské spôsobilosti a zefektívniť použitie zdrojov.

9. Zintenzívnenie výcviku ako katalyzátora transformácie OS SR, zvyšovania interoperability s NATO a nástroja na posilnenie politiky odstrašenia NATO.

10. Účasť v spoločnej bojovej skupine EÚ krajín V4 pod vedením Poľska (január – jún 2016) považujeme za strategický projekt, ktorému musí byť venovaná pozornosť na najvyššej politickej úrovni. Zároveň podporujeme angažovanosť v silách vysokej pripravenosti NATO a EÚ.

11. Malé príspevky do mnohých operácií nemajú význam z logistického ani politického hľadiska. Podporujeme preto koncentráciu úsilia na menší počet operácií hlavne pod vlajkou NATO a EÚ nasadzovaním organických jednotiek. Skúsenosti získané z pôsobenia v operáciách a medzinárodných formáciách musia OS SR pretaviť do výcviku, vzdelávania a zohľadniť v kariérnom postupe príslušníkov OS SR, vrátane najvyšších (generálskych) hodností.

12. Prijatie ambiciózných, verejne kontrolovateľných, medzinárodne porovnateľných a pravidelne hodnotených politických kritérií, ktoré jasne kvantifikujú stav pripravenosti OS SR, ich účasť v operáciách, silách vysokej pripravenosti a ďalšie vybrané odsúhlasené záväzky v rámci NATO. Tieto transparentné ukazovatele by sa mali využiť na mobilizáciu politickej vôle v prospech

pokračovania reformy OS SR, plnenia aliančných záväzkov a demonštráciu odhodlania brániť Slovenskú republiku.

13. Podpora záväzku SR prijatý na summite NATO vo Walese zvýšiť do roku 2020 rozpočet na obranu na úroveň 1,6 % HDP, z čoho vyčleniť 20 % na modernizáciu. Budeme iniciovať rokovanie politických strán o základných úlohách obrannej politiky, postupnom zvyšovaní obranných výdavkov a financovaní strategických projektov vyzbrojovania s ambíciou zakotvenia politickej dohody o obrane formou ústavného zákona.

14. V riadení rezortu MO SR podporíme posilnenie úlohy náčelníka Generálneho štábu OS SR v rozhodovaní a riadení zdrojov v rezorte. Zohľadňovanie požiadaviek ozbrojených síl by mal podporiť záväzný, inkluzívny a dovnútra rezortu transparentný mechanizmus spracovania všetkých zásadných dokumentov za účasti predstaviteľov všetkých relevantných zložiek rezortu, osobitne OS SR, po vzore NATO a EÚ.

15. V súčasnej bezpečnostnej situácii podporujeme spustenie profesionálne riadeného pilotného projektu dobrovoľnej vojenskej služby s cieľom rozvinúť alternatívne formy dopĺňovania ozbrojených síl, a to na základe overených modelov zo spojeneckých armád, ktoré môže pomôcť vykryť nedostatok personálu vo vybraných špecializáciách, pri zvýšenom operačnom tempe OS SR alebo na podporu riešenia krízových situácií na slovenskom území. Financovanie aktívnych záloh nesmie ísť na úkor, ale na doplnenie profesionálnych OS SR. Musí byť oprávnené operačnými požiadavkami, finančne efektívne, s dostatočnou podporou v civilnom sektore. 0122)

16. Udržanie erudovaného vojenského personálu a celková stabilizácia personálneho prostredia. Patria sem motivačné faktory, ktoré

20 | OBRANNÁ A BEZPEČNOSTNÁ POLITIKA

udržia konkurencieschopnosť OS SR na trhu práce zohľadňujúce špecifiká vojenského povolania. Za prioritu považujeme zmodernizovať systém regrutovania.

17. S cieľom zvýšiť bezpečnosť obyvateľov SR považujeme za správne sprísniť pravidlá držania a nosenia strelných zbraní a streliva (napr. zrušiť neprijateľnú výnimku, podľa ktorej sa 62-roční a starší držiteľia väčšiny skupín zbrojných preukazov, ktorí sa do 30. 4. 2011 vôbec nepodrobili psychologickému vyšetreniu, pri vydaní nového zbrojného preukazu vôbec nemusia podrobiť posúdeniu psychickej spôsobilosti).

Spravodajské služby

Výzvy a problémy

Fungujúce spravodajstvo je „očami a ušami“ štátu, bez ktorých stráca orientáciu v neistom, rýchlo sa meniacom prostredí. Dnes to platí mnohonásobne. Nedôveryhodné spravodajské služby sú strategickou slabinou Slovenskej republiky.

Množstvo káuz svedčí o tom, že tajné služby namiesto svojho hlavného poslania – chrániť a presadzovať záujmy Slovenskej republiky – slúžia cieľom politických a ekonomických záujmových skupín, ktoré sú aktuálne pri moci. Výsledkom je narušená dôveryhodnosť tak voči vlastným občanom, ako aj voči medzinárodným partnerom. Spolupráca na úrovni spravodajstva vyjadruje a vyžaduje najvyššiu úroveň dôvery medzi štátmi; každá informácia, ktorá sa na Slovensko nedostane, oslabí našu schopnosť buď zareagovať na bezpečnostné hrozby, alebo využiť pozitívne príležitosti. Osobitnou kapitolou je nedostatočné využitie relevantných informácií spravodajskej komunity pri rozhodovanom procese.

Naše riešenia

1. Zostavenie komisie so silným politickým mandátom, zloženej z vecných odborníkov a uznávaných osobností, ktorá navrhne systémové kroky pre obnovenie dôveryhodnosti a efektívnosti spravodajskej komunity. Ústredným bodom reformy spravodajstva musí byť systém dohľadu zbavený možnosti politickej manipulácie. Musí umožniť pracovníkom zvnútra spravodajskej komunity, ktorí vyčerpajú možnosti služobného postupu, nahlásiť závažné porušenia zákona nezávislému orgánu.

2. Za dôležitý prvok stability považujeme, aby zákon o spravodajských službách bol predmetom rokovania vlády s opozíciou a podľa možnosti schválený väčšinou parlamentných strán.

Polícia

Výzvy a problémy

Pri prieskumoch verejnej mienky sa pravidelne ukazuje, že dôvera občanov v Policajný zbor je na alarmujúco nízkej úrovni. Dôvera občanov by mala spočívať predovšetkým na vzájomnom rešpekte medzi občanom, ktorý dodržiava zákon a policajtom, ktorý robí česť svojej uniforme. Z tohto dôvodu je nutné nielen nastoliť väčšiu transparentnosť Policajného zboru, ale aj zohľadniť mieru spokojnosti občanov s činnosťou polície vo finančnom ohodnotení jej príslušníkov. Takisto je nutné zdokonaľiť efektívnosť a nezávislosť kontrolných orgánov Policajného zboru, aby sa zabránilo v čo najvyššej možnej miere zneužívaniu právomocí polície a korupčnému správaniu jej členov.

20 | OBRANNÁ A BEZPEČNOSTNÁ POLITIKA

Pre dosiahnutie tohto cieľa je nevyhnuté prijať opatrenia na modernizáciu Policajného zboru, ktoré mu umožnia efektívnejšie garantovať práva a bezpečnosť slovenských občanov v zmysle motto „Pomáhať a chrániť“.

Najlepším spôsobom, ako účinne bojovať proti zločinu je zabrániť jeho vzniku, teda odradiť potenciálneho páchatela od páchania trestnej činnosti. Z tohto jasne vyplýva povinnosť polície sústrediť svoje aktivity do oblasti prevencie. K zníženiu kriminality takisto prispieva aj väčší počet policajtov v uliciach, preto je nutné zbaviť ich nadmernej byrokratickej záťaže, a tým im umožniť priamy výkon služby na uliciach našich miest a obcí. Tomuto cieľu môže napomôcť aj celková reštrukturalizácia polície tak, aby boli redukované riadiace štruktúry v prospech zvýšenia operačných spôsobilostí.

Regionálne rozdiely na Slovensku v ekonomickej oblasti vplývajú aj na rozdielnu úroveň kriminality v konkrétnych oblastiach, preto je nevyhnutné prispôbiť personálnu a materiálnu vybavenosť jednotlivých okresných riaditeľstiev Policajného zboru bezpečnostným rizikám v daných regiónoch.

Osobitný priestor treba venovať drogovej kriminalite prostredníctvom efektívneho boja proti distribúcii a spotrebe drog, ale aj adresnou a kvalitnou prevenciou v rámci Národnej protidrogovej stratégie. Táto činnosť si vyžaduje akčnosť nielen na vnútroštátnej úrovni, ale aj širokú medzinárodnú spoluprácu pri boji proti organizovaným drogovým skupinám a kartelom.

V oblasti bezpečnosti na cestách treba naďalej pokračovať v procese sprísňovania sankcií voči arogantným a neohľadupným vodičom, ktorí ohrozujú bezpečnosť cestnej premávky, a tým znižovať počet obetí a zranených pri dopravných nehodách. Veľmi negatívnym javom je alkohol za volantom, ktorý je netolerovanou, ale zároveň častou príčinou dopravných nehôd.

Polícia a boj s korupciou

Vnímanie Slovenska ako skorumpovaného štátu traumatizuje celú spoločnosť. Korupcia ohrozuje nielen zodpovednú správu vecí verejných a ekonomický rozvoj slovenskej spoločnosti, ale bez akýchkoľvek pochyb predstavuje závažnú bezpečnostnú hrozbu. V boji s korupciou musí Policajný zbor zohrať ústrednú úlohu, v priamej nadväznosti na prácu prokuratúry a súdov.

Organizovaný zločin – parazit na nefunkčnom štáte

Aktivity organizovaného zločinu oslabujú integritu štátu, ohrozujú funkčnosť, nezávislosť, ústavnosť a demokratický charakter jeho orgánov a finančných inštitúcií. Organizovaný zločin využíva a rozširuje korupciu a vytvára nelegálnu ekonomiku. Často je prepojený s medzinárodnými sieťami, ktoré vytvárajú zdroj financií aj ľudských zdrojov pre terorizmus, podieľajú sa na šírení zbraní hromadného ničenia, pričom cielene využívajú regionálnu nestabilitu a nedostatočnú štátnu moc zlyhávajúcich štátov. Boj s organizovanou kriminalitou patrí medzi najnáročnejšie úlohy Policajného zboru.

Extrémizmus

V súčasnosti čelí spoločnosť na Slovensku, podobne ako v Európe a vo svete, narastajúcim prejavom náboženského a politického extrémizmu. Ide o fenomén, ktoré bol po dlhé roky zanedbávaný z hľadiska výcviku a vzdelávania. Slovenská republika musí naďalej nekompromisne postupovať proti všetkým prejavom extrémizmu, rasovo motivovaného a iného násillia.

Represia samotná nikdy nepotlačí hrozbu extrémizmu. Určité zoskupenia sa snažia dlho-

20 | OBRANNÁ A BEZPEČNOSTNÁ POLITIKA

dobou terénnou prácou získať popularitu aj prostredníctvom praktík založených na šírení neznášanlivosti a xenofóbie, preto je potrebné zabrániť extrémistom, aby svojimi vlastnými, často násilnými, metódami riešili problémy spojené s rómskou menšinou a migráciou. Osobitnú pozornosť je nutné venovať pôsobeniu polovojských skupín, ktoré zintenzívňujú svoju činnosť v súvislosti s konfliktom na Ukrajine a sú aktívne podporované Ruskom. K prieniku radikálnych a extrémistických skupín do základných a stredných škôl prišlo aj v minulosti, ale medializované prípady, keď na slovenských základných a stredných školách vykonávali prednášky príslušníci neregistrovaných polovojských organizácií šíriaci zavádzajúce informácie a predvádzajúci nácvik streľby zo samopalov, už nemožno považovať len za ojedinelé zlyhanie úsudku riaditeľov a učiteľov škôl. Je to zároveň silným signálom systémového a dlhodobého zlyhania rezortov v práci s mládežou.

Boj proti extrémizmu je bojom proti tienistým stránkam v každom z nás. Veľký vplyv na boj s extrémizmom má celková nálada v spoločnosti a verejná mienka. V dobe sociálnych médií sme často svedkami šírenia dezinformácií rôznymi extrémistickými hnutiami, preto je objektívne informovanie verejnosti dôležitým cieľom verejného záujmu pri predchádzaní extrémizmu.

Terorizmus

Hrozbu teroristického útoku nikdy nie je možné podceňovať. Slovenská republika je členom Európskej únie a NATO a nesie svoj diel zodpovednosti za medzinárodnú bezpečnosť aktívnym pôsobením svojich vojsk aj diplomatov v zahraničí. Tento politický postoj nevyhovuje medzinárodným radikálnym hnutiam, najmä islamistickým organizáciám, a robí zo Slovenska možný cieľ teroristických útokov.

Riešením nie je stiahnutie zo sveta ani rezignácia na našu medzinárodnú zodpovednosť. Tá by niesla riziko rozmnoženia základní terorizmu a ich priblíženie k našim hraniciam. Každá

zodpovedná vláda musí urobiť všetky dostupné opatrenia na zaistenie bezpečnosti svojich občanov. Finančnému aspektu terorizmu je takisto nutné venovať pozornosť, pričom spôsoby financovania terorizmu prechádzajú neustálym procesom zmeny a inovácií.

Naše riešenia

1. Kvalitu policajného výcviku a možnosť ďalšieho odborného vzdelávania policajtov považujeme za kľúčový aspekt efektivity, odbornosti a transparentnosti Policajného zboru.
2. Naviazanie platu policajta na jeho služobný výkon a hodnotenie.
3. V rámci prevenčných opatrení budeme podporovať inštaláciu bezpečnostných kamerových systémov v obciach na miestach so zvýšenou kriminalitou. Tieto systémy môžu byť prospešné pri vytláčaní zločinu z verejných priestranstiev a pomôžu tak zabrániť ohrozeniu života a zdravia občanov, ako aj prípadným škodám na majetku.
4. Zavedenie drakonických pokút za riadenie motorového vozidla pod vplyvom alkoholu. Táto politika by mala byť doplnená prítomnosťou dopravnej polície na úsekoch so zvýšenou nehodovosťou. K zvýšeniu bezpečnosti účastníkov cestnej premávky by nepochybne prispelo aj dokončenie zavedenia objektívnej zodpovednosti za dopravné priestupky.
5. Väčšie otvorenie rezortu Ministerstva vnútra SR medzinárodnej spolupráci. Osobitne sa to týka zvýšenia medzinárodnej spolupráce

20 | OBRANNÁ A BEZPEČNOSTNÁ POLITIKA

Policaijného zboru so zahraničnými partnermi najmä v Európskej únii a jeho angažovanosti v aktivitách medzinárodného krízového manažmentu, predovšetkým v civilných misiách Európskej únie. Tieto aktivity prispievajú nielen k získavaniu potrebných skúseností jednotlivými príslušníkmi polície a zvyšovaniu medzinárodného kreditu Slovenska.

6. S cieľom celkového zvýšenia bezpečnosti občanov Slovenskej republiky a potlačenia drobnej kriminality budeme podporovať rozvoj obecnej polície. Veľkou výhodou týchto zložiek je ich priama angažovanosť v teréne, dobrá znalosť oblastí, kde svoju prácu vykonávajú, a dôvera miestneho obyvateľstva.

7. V oblasti boja proti korupcii je nutné presadiť vytvorenie takých špecializovaných zložiek polície na boj s korupciou a závažnou ekonomickou kriminalitou, ktoré sa budú skladať výhradne z elitných policajtov a odborníkov z verejného, ale aj súkromného sektora. Tieto zložky musia byť úplne zbavené politického vplyvu.

8. Budeme naďalej podporovať efektívny systém na ochranu oznamovateľov korupcie, tzv. whistle-blowerov. Považujeme za nevyhnuté, aby finančné zložky polície disponovali nástrojmi na odhaľovanie nelegálne nadobudnutého majetku.

9. Podporíme snahy vyvierajúce z občianskej spoločnosti zamerané na boj proti korupcii.

10. Efektívnejšia ochrana obvinených, ktorí sa dobrovoľne rozhodli spolupracovať s políciou, ako aj oznamovateľov závažnej kriminality a ich rodinných príslušníkov, ktorých bezpečnosť býva často ohrozená.

11. Za významné riziko v oblasti extrémizmu už v horizonte parlamentných volieb 2016 považujeme spájanie radikálnych politických subjektov v záujme prezentácie spoločnej kandidátky. Vstup radikálnych subjektov do politiky predstavuje výzvu radikalizácie celej politickej scény tak, ako sa to deje vo viacerých krajinách Európskej únie.

12. S cieľom prevencie extrémizmu považujeme za kľúčové zamerať sa na vzdelávanie mladej generácie. Takisto je nutné podporovať systematické vzdelávanie profesijných skupín, ktoré pri výkone svojho povolania majú vplyv na predchádzanie extrémizmu.

13. Lepšia personálna a odborná vybavenosť Policaijného zboru Slovenskej na boj proti extrémizmu.

14. Bezpečnostné zložky štátu musia efektívnejšie monitorovať a postihovať kriminálnu činnosť členov a prívržencov extrémistických skupín. Čím ďalej, tým viac si extrémisti vyberajú verejný priestor ako miesto propagácie svojich názorov, preto musí polícia uvážene, ale zároveň efektívne konať v prípade ohrozenia verejného poriadku a ľudských práv občanov Slovenskej republiky.

15. Zlepšenie pripravenosti štátu predvídať hrozbu teroristického útoku a odstraňovať jeho následky. Pre naplnenie tohto cieľa je absolútne nevyhnuté zefektívniť monitoring bezpečnostnej situácie a koordináciu medzi spravodajskými službami, políciou a ďalšími relevantnými orgánmi pri boji s terorizmom.

16. Zvyšovanie bezpečnostného povedomia a získavanie podpory občanov pre praktické kroky

20 | OBRANNÁ A BEZPEČNOSTNÁ POLITIKA

v záujme prevencie teroristických útokov a odstraňovania ich následkov.

17. Prijatie opatrení na zabránenie legalizácii príjmov z trestnej činnosti a financovania terorizmu.

Hasičský a záchranný zbor

Výzvy a problémy

Hrozby terorizmu, ochrana obyvateľstva pred prírodnými katastrofami, ako aj množiace sa mimoriadne udalosti spojené s klimatickými zmenami si vyžadujú kvalitný a akcieschopný Hasičský a záchranný zbor.

Predovšetkým je potrebné zabezpečiť väčší objem finančných prostriedkov na modernizáciu technického a materiálneho vybavenia Hasičského a záchranného zboru a zdokonalenie záchranných a protipožiarnych činností. Úroveň technickej vybavenosti zboru napriek významným investíciám do modernizácie zaostáva za štandardami iných členských krajín EÚ. Pre zabezpečenie vyššej ochrany obyvateľstva v kontexte súčasných a možných budúcich hrozieb je nutné dobudovať systém civilnej ochrany. Kapacity a štruktúra civilnej ochrany musia byť pripravené v súlade s priebežne aktualizovanou analýzou miery ohrozenia a vyvođenými ponaučeniami z cvičení krízového manažmentu.

Naše riešenia

1. Obnova zastaranej techniky, ako aj rekonštrukcia hasičských staníc.

2. Dobudovanie systému civilnej ochrany, tak, aby zložky civilnej ochrany boli kedykoľvek pripravené a schopné včasného varovania obyvateľstva v prípade mimoriadnych udalostí. Obyvatelia musia byť informovaní o tom, čo robiť v prípade ohrozenia, kde nájsť potrebné vybavenie na ochranu proti zbraňam hromadného ničenia a kde sa nachádza najbližší kryt civilnej ochrany.

3. Dobudovanie integrovaného záchranného systému vrátane služieb na jednotnom európskom čísle tiesňového volania 112.

4. Zlepšenie podpory štátu pre dobrovoľne hasičské zbory. Často sú to práve tieto jednotky, ktoré sa dostanú ako prvé na miesto rôznych nešťastí v odľahlých častiach Slovenska, aby nezištne chránili život, zdravie a majetok občanov Slovenskej republiky.

... kde Slovensko je zodpovedným a sebavedomým partnerom iných krajín.

Výzvy a problémy

Členstvo v Európskej únii a NATO podstatne rozšírilo možnosti Slovenskej republiky formovať jej vonkajšie prostredie. Predstavuje podstatné garancie prežitia a rozvoja malého štátu v globalizovanom svete. Osobitne to platí v strednej Európe. Koniec studenej vojny a vstup do európskych a transatlantických štruktúr znamenal návrat do Európy, kam Slovensko civilizačne patrí. Dejiny Slovenska svedčia o tom, že všetky podstatné kroky, ak majú byť úspešné, musí realizovať v multilaterálnom rámci, za pomoci a podpory spojencov. Preto je životným záujmom Slovenska udržanie vitality a akcieschopnosti NATO a EÚ, založené na solidarite a spolupráci medzi členmi – našimi spojencami. Tmelom Európskej únie a Severoatlantickej aliancie je spoločný hodnotový základ – hodnoty demokracie, slobody a vlády zákona. Medzi strategické záujmy Slovenskej republiky patrí rozširovanie priestoru stability, mieru, slobody a voľného obchodu v Európe a vo svete.

Presadzovanie hodnôt a záujmov v dynamicky sa meniacom svete je čoraz náročnejšie. Vojna na Ukrajine a postupný rozpad medzinárodného usporiadania na Blízkom a Strednom Východe v dôsledku rozšírenia vplyvu teroristických, extrémistických a militantných skupín postavilo do popredia bezpečnostnú dimenziu slovenskej zahraničnej politiky. Je pravdepodobné, že tieto zmeny vnášajú do medzinárodných vzťahov dlhé obdobie nestability.

Európa – súčasnosť a budúcnosť Slovenska

Vstup do Európskej únie bol pre Slovensko a Slovákov civilizačnou voľbou a historickým míľnikom. Nový politický cyklus Európskej únie, začatý nástupom novej Európskej komisie a Európskeho parlamentu na sklonku roka 2014, sa bude prekrývať s väčšinou mandátu vlády, ktorá vzíde z parlamentných volieb v roku 2016. Osobitný záujem zo strany SR bude venovaný témam obnovenia hospodárskeho rastu a zamestnanosti a energetickej a klimatickej politiky a problematike migrácie.

Návrat aspoň relatívnej stability komplikuje pokračujúca dlhová kríza južných krajín, ktorá v prípade bankrotu a nezvládnutého vystúpenia Grécka z eurozóny nesie zárodoky rozpadu eurozóny ako takej. Ďalšou potenciálnou hrozbou stability EÚ ako celku môže byť vystúpenie Veľkej Británie z Európskej únie, čím by sa oslabil jej vplyv v geopolitických vzťahoch.

Tento vývoj, aj keď z rôznych dôvodov a v rôznych dimenziách, prináša závažné otázky ohľadne inštitucionálneho usporiadania Európskej únie a prioritizácie jej činnosti. Pretrvávajúca kríza ďalej prehľbuje deliace línie medzi severom a juhom, východom a západom, eurozónou a krajinami mimo nej (vrátane troch susedov Slovenska vo V4 – nečlenov eurozóny). Dôsledkom je sústredenie politickej pozornosti dovnútra, na udržanie fungovania EÚ, namiesto reakcie na šíriace sa konflikty a nestabilitu okolo Európy. Pozícia Európskej únie na medzinárodnom poli je výrazne oslabená jej vnútorným stavom.

Projekt Európskej únie je oslabený rovnako vo vzťahu k občanom a národným parlamentom. Riešenia krízy eurozóny od roku 2008 politickí lídri prevažne komunikovali finančným slovníkom namiesto zdôrazňovania politického a hodnotového základu Únie. Populárnym trikom bolo – a zostáva – zvaľovať vinu za všetky chyby na Brusel. Veľké politické strany sú v mnohých krajinách zdiskreditované, občania zostali nespokojní a

apatickí voči demokratickým inštitúciám. Neblahým výsledkom je nebývalá vlna populistických a radikálnych strán, ktoré nadobudli vplyv v novom Európskom parlamente a posilňujú svoje pozície vo viacerých členských krajinách. Toto je dlhodobý rizikový fenomén, ktorý podkopáva samotné základy európskej integrácie a prosperity.

Predsedenstvo SR v EÚ

Akútnou výzvou pre Slovensko je zabezpečiť úspešný priebeh prvého predsedníctva SR v Rade Európskej únie. Ide o výzvu celonárodných rozmerov, s ktorou zatiaľ Slovensko nemá skúsenosti. Agenda EÚ bude orientovať priority všetkých rezortov na Slovensku. Nová vláda musí zvládnuť riziká spojené s tým, že nastúpi len krátko pred začiatkom predsedníctva.

Predsedenstvo vnímame najmä ako šancu na presadenie vybraných priorít SR do agendy EÚ, posilnenie inštitucionálnych kapacít, získanie cenných organizačných skúseností, vytvorenie nových partnerstiev pre štátny, súkromný aj mimovládny sektor. Slovensko nesmie premrhať túto jedinečnú šancu na lepšie zakotvenie našej európskej identity do povedomia občanov, a to aj formou podpory miest, kde sa bude predsedníctvo SR v Rade EÚ konať (najmä Bratislava).

NATO – základ našej bezpečnosti

Z civilizačných, politických aj praktických dôvodov je naše členstvo v Európskej únii úzko späté s našim členstvom v NATO. Transatlantické spoločenstvo naďalej predstavuje jeden civilizačný okruh s rovnakými hodnotami. Brehy Atlantiku sú spojené najhustejšou sieťou ekonomických väzieb na svete; vzájomný obchod medzi Európou a USA predstavuje tretinu svetového obchodu. Európske štáty sú prvými spojencami pre Ameriku, keď sa kdekoľvek vo svete rozhorí krízový konflikt. USA financujú 75 % obranných výdavkov NATO. Tento stav nie je lichotivý ani dlhodobo udržateľný, ale potvrdzuje, že Spojené štáty americké

sú naďalej rozhodujúcim garantom bezpečnosti spojencov a zárukou medzinárodnej stability. NATO je najstabilnejšou a najsilnejšou politicko-vojenskou alianciou v histórii ľudstva. Bol to bezpečnostný dáždnik NATO, ktorý umožnil a naďalej umožňuje Európe politicky a ekonomicky sa rozvíjať v integrovanom celku, ktorý okrem nebývalej prosperity zároveň činí vojenský konflikt medzi členmi Európskej únie nemysliteľným. Blokádu vzťahov medzi NATO a EÚ považujeme za politicky vytváraný anachronizmus, ktorý oslabuje bezpečnosť v Európe. Osobitne to platí v období hybridných hrozieb, ktoré majú výrazné nevojenské aspekty, akými sú politická korupcia, kybernetické útoky, propaganda či podpora etnických nepokojov. Na mnohé z týchto hrozieb má efektívnejšie nástroje Európska únia, plnohodnotne sa však dajú využiť len vo vzájomnej podpore s NATO.

Bilaterálne vzťahy

Česká republika je naším najbližším partnerom a strategickým spojencom. Praha je prizmou, cez ktorú mnohí zahraniční partneri naďalej vnímajú Slovensko. Popri intenzívnych bilaterálnych vzťahoch v politickej a ekonomickej rovine by preto Slovensko malo využiť pôsobenie v Prahe aj na rozvoj globálnych kontaktov.

Poľsko. Slovensko musí mať záujem dosiahnuť strategickú úroveň spolupráce so svojím severným susedom, ktorý je regionálnou veľmocou. Koordinácia pozícií a praktická spolupráca s Poľskom má potenciál posilniť bezpečnostné garancie pre celý región strednej a východnej Európy. Rozvoju spolupráce by pomohlo schválenie tzv. Karpatskej stratégie na úrovni EÚ s cieľom trvalo udržateľného rozvoja karpatského regiónu.

Maďarsko. Konštruktívne vzťahy s našim južným susedom, zamerané na praktickú spoluprácu, predstavujú dôležitý vektor zahraničnej politiky. So znepokojením sledujeme rast nacionalizmu a radikalizmu v maďarskej spoločnosti. Na druhej strane, Slovensko sa môže inšpirovať spôsobom, akým Maďarsko

21 | ZAHRANIČNÁ POLITIKA

pristupuje k otázkam súvisiacim s ochranou suverenity, kresťanských hodnôt, starostlivosti o svojich krajanov v zahraničí a vonkajší rozmer svojej ekonomickej politiky (hospodárska diplomacia).

Vyšegrádska spolupráca. Stredoeurópsky región považujeme za prirodzený formát pre hľadanie spoločných záujmov. Osobitnú hodnotu V4 preukázala v koordinácii stanovísk na európskej úrovni. Vnímame výrazný potenciál v spolupráci armád krajín V4, ktorý je však nutné pretaviť do praktických výsledkov. Spojené štáty americké považujeme za strategického spojenca a partnera a naďalej za dôležitého garanta našej bezpečnosti. USA je aktívnym podporovateľom demokratizácie Slovenska, reforiem v bezpečnostnom sektore a budovania nových spôsobov ozbrojených síl SR.

Ukrajina. Budúcnosť Ukrajiny je do veľkej miery aj budúcnosťou Európy a Slovenska. Nezávislosť, územná integrita a stabilita nášho najväčšieho suseda predstavuje pre Slovensko strategický záujem. Rozhodujúcou prekážkou pre demokratizáciu, modernizáciu a proeurópske smerovanie Ukrajiny, ktoré si želá väčšina jej občanov a politické vedenie krajiny, je vojenské zasahovanie Ruska do vnútorných záležitostí suverénneho štátu. Za strategickú slabinu Ukrajiny považujeme korupciu. Európska únia aj Slovensko sa musia razantnejšie zasadiť za intenzívnejšiu pomoc medzinárodného spoločenstva Ukrajine, a to vo všetkých oblastiach vrátane vojenskej. Ukrajinu pokladáme za jednu z prioritných krajín rozvojovej pomoci, s ktorou by malo Slovensko zdieľať skúsenosti v oblasti tranzičného procesu a budovania demokratického štátu a inštitúcií. Ďalšou strategickou slabinou Ukrajiny je energetická bezpečnosť. Budovanie plynovodu Nord Stream II je proti národným záujmom Slovenska aj Ukrajiny (rovnako aj Poľska) a len prehľbuje slabiny Ukrajiny z pohľadu jej energetickej bezpečnosti.

Ruská federácia. Vo vzťahu k Rusku odsudzujeme porušenie medzinárodného práva, ktoré viedlo k anexii Krymu a vojenské zasahovanie v záujme destabilizácie východnej Ukrajiny. Toto

konanie, ničím nevyprovokované zo strany Západu, vracia Rusko do najtemnejších období jeho histórie. Revizionizmus hraníc ako princíp politiky ohrozuje bezpečnosť Slovenska, Európskej únie a NATO. Odmietame návrat k normálnym vzťahom s Moskvou, kým nezačne opätovne rešpektovať normy, ku ktorým sa Rusko zaviazalo a na ktorých je založený európsky a medzinárodný poriadok. Vo vzťahu k Rusku je potrebné vnímať aj skutočnosť, že agresívne správanie Kremľa na medzinárodnej scéne má výrazné domáce pozadie, ktoré vyplýva z ekonomického prepadu v dôsledku pádu cien ropy na medzinárodných trhoch, masívnych výpadkov príjmov štátneho rozpočtu, zlyhania modernizácie krajiny a celkového rastu nespokojnosti obyvateľstva. Avanturizmus na medzinárodnej scéne je reakciou na oslabenie mocenskej pozície prezidenta Putina, silových zložiek a štátnej byrokracie, ktoré profitujú zo systému masívnej korupcie a štátnej represie.

Srbsko a západný Balkán. Tento región je jednou z tradičných priorít zahraničnej politiky SR, kde má Slovensko dlhodobú expertízu. Osobitne Srbsko, kde žije významná slovenská komunita v zahraničí, ktorá má dokonca kultúrnu a jazykovú autonómiu vo Vojvodine. Z toho dôvodu by Slovensko malo so Srbskou aj naďalej udržiavať nadštandardné vzťahy a zachovať svoju pozíciu v otázke neuznaniu Kosova, ktorého vznik súvisí s porušením medzinárodného práva, čo odsudzujeme. Slovensko by sa malo aj naďalej aktívne podieľať na plnení tzv. Dunajskej stratégie, do ktorej je zapojené tak Chorvátsko, ako aj Srbsko.

Islamistický terorizmus a politický islam

Teroristické skupiny v krajinách Blízkeho a Stredného Východu a severnej Afriky sa stali bezpečnostnou a humanitárnou hrozbou nielen v tomto regióne, ale aj v širšom kontexte, vrátane rizík pre vnútornú bezpečnosť členských štátov Európskej únie. Tzv.

Islamský štát Iraku a Levanty (ISIL) je bezprecedentnou hrozbou. V porovnaní s al-Kájdou kontroluje nesmierne rozľahlé teritórium, disponuje pozoruhodnými vojenskými operačnými spôsobmi a sofistikovaným využitím internetu mobilizuje tisíce bojovníkov z celého sveta do svojich radov.

Politicizácia islamu na manipuláciu moslimských menšín, nespokojných so životnými podmienkami na Západe, nadobúda hrozivé rozmery s ťažko predvídateľnými dôsledkami. Teroristické útoky v mene islamu vyvolávajú náboženské konflikty v mnohých krajinách so silným sociálno-ekonomickým podtextom. Migrácia – dlhodobá výzva pre Európu a Slovensko
Vnímame obavy slovenských občanov z prítomnosti veľkej skupiny migrantov na našom území. Veľká časť migrantov však zatiaľ považuje stredoeurópsky región len za prestupnú stanicu smerom do západnej časti Európy.

Slovensko sa musí pripraviť, že celospoločenská diskusia o tomto probléme môže byť dlhá. Najsť riešenie nie je ľahké a nezaobíde sa bez komplexných opatrení na národnej a medzinárodnej úrovni. Spoločné európske riešenie musí byť založené na vzájomnej solidarite.

Pristaňovalci sa musia podriadiť spoločenským pravidlám, zvyklostiam a zákonom, ktoré rešpektujú štýl života, sociálnu rovnováhu a kultúrnu integritu európskych štátov. Zároveň musia pochopiť, že život v Európe okrem veľkých výhod prináša veľkú zodpovednosť. Európa nemôže akceptovať zneužívanie svojho sociálneho systému ani eróziu základov, na ktorých stojí európska civilizácia.

Zvýšená pozornosť musí ísť do riešenia koreňov problému, inak budú pokračovať symptómy v podobe nových migračných vln a humanitárnych katastrof na dlhej ceste utečencov za lepšou budúcnosťou.

Hospodárska diplomacia

Ekonomická diplomacia je zabudnutým rozmerom slovenskej zahraničnej služby. Sústredenie diplomatov na podporu exportu, vyhľadávanie a sprostredkovanie konkrétnych príležitostí pre slovenské firmy zdôrazňuje každý nový minister zahraničných vecí, každé programové vyhlásenie vlády a každý základný dokument zahraničnej politiky. Výsledky stále nie je vidieť. Výrazné posilnenie ekonomickej dimenzie diplomacie neznamená opustenie alebo relativizáciu hodnotového zamerania zahraničnej politiky – v strategických otázkach zahraničnej a bezpečnostnej politiky, akým je napríklad vzťah s Ruskom, nesmie zvíťaziť ekonomický záujem.

Málo využívaným nástrojom hospodárskej diplomacie je aj zapojenie vplyvných a úspešných Slovákov žijúcich v zahraničí, ktorí majú záujem o lobing v prospech Slovenska, ale neboli v tejto veci slovenskou diplomaciou oslovení, resp. sa s nimi v tomto smere nespolupracuje.

Kultúrna diplomacia a propagácia Slovenska v zahraničí
Významnou súčasťou kultúrnej diplomacie vo svete sú kultúrne inštitúty, ktoré žiaľ majú na svoju činnosť veľmi málo finančných prostriedkov. V praxi sa tiež ukazuje ako nedostatok nízka koordinácia aktivít Ministerstva kultúry SR, Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí a Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí vrátane zapájania krajanov do propagácie Slovenska vo svete. Navyše, dotačný systém Ministerstva kultúry SR zameraný na vývoz slovenskej kultúry do zahraničia (niekdajší Fond Pro Slovakia a terajší širšie zameraný Fond pre podporu umenia) nezladuje svoju podporu s dotačnou podporou Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí.

Strategická komunikácia

Komunikáciu posolstiev občanom, zahraničným partnerom, ale aj protivníkom dnes nemožno obmedziť na využitie tradičných médií a diplomatických kanálov. Zahraničná služba musí revolucionizovať komunikáciu online a využitie sociálnych sietí. S podporou príslušných štátnych zložiek musí systematicky napomáhať oslabovaniu účinnosti zahraničnej propagandy na slovenských občanov.

Naše riešenia

1. Budeme požadovať posilnenie hodnotového zamerania zahraničnej politiky. Zahraničnopolitický pragmatizmus, založený na prioritě ekonomického zisku, považujeme za krátkozraký a dlhodobu škodlivý. Umožňuje nahloďavať integritu demokratických inštitúcií a oslabuje atraktivnosť Európy vo svete, ktorá je kľúčom pre vytváranie nevyhnutných partnerstiev a spojení.
2. V zahraničnej politike chceme byť spoľahlivým, ale zároveň plnohodnotným partnerom. Ako jednu zo zásadných otázok vo vzťahu k EÚ chceme presadiť, aby na Slovensku mala sídlo jedna z agentúr Európskej únie. Agentúry EÚ sídlia v takmer všetkých členských krajinách okrem Slovenska, naposledy si Slovensko nedokázalo obhájiť sídlo Európskeho technologického inštitútu, ktorého sídlo si presadilo Maďarsko. Agentúra EÚ okrem pracovných miest prináša so sebou aj budovanie vedomostnej bázy v špecifickej oblasti a je centrom aktivít.
3. Posilnenie personálnych aj inštitucionálnych kapacít MZVaEZ SR v oblasti bezpečnosti, ktoré sú v súčasnosti hlboko poddimenzované aj vzhľadom na vzájomnú rotáciu personálu medzi MZVaEZ SR, MO SR a MV SR.

4. Oblasť energetickej politiky považujeme za kľúčovú tak z hľadiska konkurencieschopnosti Únie, ako aj bezpečnosti dodávok a diverzifikácie energetických trás a zdrojov. Od Energetickej únie očakávame prvé rýchle praktické výsledky v prospech spotrebiteľa a tlak na zmenu myslenia v prospech spoločných európskych riešení, ktoré v konečnom dôsledku prinesú výhody pre všetkých členov EÚ.

5. V otázke zotrvania Grécka alebo iných krajín v eurozóne budeme presadzovať udržanie a rozširovanie priestoru spoločnej meny v Európe ako strategického projektu, zároveň však bude trvať na dodržaní rozpočtovej zodpovednosti a plnení tvrdých reforiem, ktorými muselo prejsť aj Slovensko.

6. Budeme podporovať iniciatívy smerujúce k podstatnému zefektívneniu a sprehľadneniu fungovania EÚ. Sme odhodlaní v novom volebnom období prispieť k zvyšovaniu dôvery občanov v európsky projekt proaktívnou komunikáciou a čo najužšou spoluprácou s médiami a občianskymi združeniami aj prostredníctvom našich europoslancov.

7. Výraznejšie zapojenie parlamentu do tvorby národných pozícií v európskych otázkach a posilnenie jeho právomocí na úkor vlády, napr. aj pri udeľovaní tzv. žltých a oranžových kariet.

8. Odstránenie protekcionizmu a bariér, ktoré bránia dovozu produktov z rozvojových krajín na európsky trh s výnimkou geneticky modifikovaných produktov.

9. V oblasti spoločnej bezpečnostnej politiky budeme venovať zvýšenú pozornosť zaujatiu spoločných pozícií a realizácii spoločných akcií vrátane režimu sankcií voči Rusku.

21 | ZAHRANIČNÁ POLITIKA

10. V oblasti operácií EÚ a krízového manažmentu je prioritou zabezpečiť primeranú účasť na misiách EÚ na Západnom Balkáne (armáda v Bosne a Hercegovine a polícia v Kosove).

11. Stabilita v personálnej politike na všetkých rezortoch v európskej agende, ako aj na Stálom zastúpení SR pri EÚ v Bruseli, ak personálne obsadenie bude zodpovedať požiadavkám odbornosti, charakternosti a lojality, ako aj ochoty plniť vládny program a program predsedníctva SR v EÚ.

12. S partnermi budeme spolupracovať na presadení priorit predsedníctva, na zvyšovaní povedomia o našej krajine a na presadení strategických záujmov Slovenska.

13. Po ukončení predsedníctva presadíme komplexné zhodnotenie ponaučení a ich pretavenie do praxe na lepšie využitie príležitostí ponúkaných členstvom v EÚ zo strany štátu, súkromných firiem aj inštitúcií občianskej spoločnosti.

14. Zasadíme sa za to, aby bola Bratislava ako hlavnému mestu predsedníckej krajiny EÚ a ďalším mestám na Slovensku, kde sa bude predsedníctvo SR v Rade EÚ konať, vyčlenená taká finančná podpora, akú si vyžaduje dôstojný priebeh tejto mimoriadnej udalosti.

15. Prijatie Akčného plánu pripravenosti (RAP) na summite vo Walese vnímame ako sériu nevyhnutných krokov v okamžitej reakcii na krízu na Ukrajine. Podporujeme však diskusiu o rozsiahlej, trvalej adaptácii NATO na nové bezpečnostné prostredie.

16. Aktívna ochrana východnej hranice, vrátane príspevkov do síl okamžitej reakcie a účasť slovenských vojakov na cvičeniach NATO.

17. Na úrovni vlády a parlamentu sa zasadíme za lepší dialóg a zlepšenie vzťahov medzi NATO a Európskou úniou, či už ide o výmenu informácií, alebo politický dialóg medzi oboma organizáciami, ktoré musia fungovať v strategickom partnerstve.

18. Česká republika: Budeme hľadať praktické kroky s cieľom zabrániť vzdďalovaniu Slovenska a Českej republiky v spoločenskej a kultúrnej oblasti.

19. Poľsko: Budeme hľadať cesty k lepšej vzájomnej výmene informácií, expertov a zdieľaniu vybraných spôsobilostí s cieľom priblížiť bezpečnostnú kultúru oboch krajín. Takisto budeme podporovať rozvoj regionálnej spolupráce v oblasti obrany, čo zahŕňa úspešné pôsobenie v spoločnej bojovej skupine EÚ v roku 2016, ale aj cezhraničnú spoluprácu a spoluprácu v oblasti turizmu. Zasadíme sa za schválenie Karpatskej stratégie na úrovni EÚ a jej financovanie z rozpočtu EÚ.

20. Maďarsko: budeme sa snažiť zmierňovať nacionalistické a radikalistické tendencie praktickou spoluprácou v dôležitých sektoroch, akým je napríklad energetika, kultúra a oblasť krajskej podpory.

21. Vyšegrádska spolupráca: Podporujeme spoluprácu V4 založenú na pravidelnom dialógu na všetkých úrovniach. Chceme zlepšiť prezentáciu značky V4 vo vzťahu k zahraničným partnerom a budeme aktívne hľadať nové oblasti spolupráce, najmä v digitálnej agende a vo vede, výskume a inováciách. Nepodporíme výstavbu ropovodu, ktorý by mal trasovanie cez Bratislavu alebo Žitný ostrov.

22. USA: Budeme presadzovať posilnenie

21 | ZAHRANIČNÁ POLITIKA

pozície transatlantického spoločenstva v medzinárodnej ekonomike a vytvorenie nových investičných a podnikateľských príležitostí medzi USA a Slovenskom, a to aj za pomoci úspešných a vplyvných rodákov zo Slovenska žijúcich v USA. Pri rokovaní o dohode TTIP budeme konzistentne presadzovať záujmy EÚ a jej občanov a ak nebudú rešpektované, dohodu odmietneme, resp. neratifikujeme. 171)

23. Ukrajina: V dlhodobom horizonte a po vyriešení vnútorného konfliktu s Ruskom podporujeme postupný integračný proces Ukrajiny vo vzťahu k EÚ, a to po splnení reformných kritérií. Navrhujeme spracovanie akčného plánu pre pomoc Ukrajinu na národnej úrovni. Jeho súčasťou by mala byť aj podpora mimovládnych aktivít v širokom spektre oblastí na zblížovanie ukrajinskej občianskej spoločnosti s Európou, koordinovaná na úrovni Rady vlády SR pre mimovládne neziskové organizácie.

24. Zasadíme sa za zastavenie realizácie projektu Nord Stream II, pretože je to v rozpore s ekonomickými záujmami Slovenska, zhoršuje to postavenie Ukrajiny ako tranzitnej krajiny, ako aj z hľadiska jej energetickej bezpečnosti a robí to Európu závislou len na jednej prepravnej trase.

25. Ruská federácia: Podporujeme pokračovanie sankcií s cieľom dosiahnuť ukončenie bojov na Ukrajine a mierové riešenie konfliktu. Za najlepšie (žiaľ v súčasnosti nemožné) usporiadanie vzťahov s Ruskom považujeme spoluprácu a partnerstvo. Rusko je historicky a kultúrne späté s Európou a vo svete s novými rastúcimi veľmocami (India, Čína...) by bolo vzájomné spojenectvo užitočné. Avšak základným predpokladom je, aby Rusko ustúpilo od agresívnej zahraničnej politiky a malo záujem o spoluprácu s Európou ako rovný s rovným.

26. Budeme presadzovať urýchlenú diverzifikáciu dodávok

energetických surovín a rozvoj európskej Energetickej únie, vrátane strategických investícií do obnoviteľných zdrojov.

27. Na národnej aj medzinárodnej úrovni chceme posilniť zintenzívnenie spolupráce s aktérmi v Rusku, ktorí podporujú demokratické, modernizačné a proeurópske smerovanie krajiny.

28. Podporíme vytvorenie analytického centra so zameraním na Rusko s prepojením na tvorbu politiky s cieľom rýchlejšie a efektívnejšie prispôbiť zahraničnú politiku súčasnej situácii v Rusku.

29. Západný Balkán: budeme požadovať komplexné zhodnotenie politiky SR na Balkáne s cieľom sústrediť zdroje do politík a projektov, v ktorých Slovensko môže priniesť výraznú pridanú hodnotu na podporu demokratických reforiem. Zasadíme sa za prehĺbenie spolupráce so Srbskom a aktívnu účasť Slovenska v rámci Dunajskej stratégie. Naďalej budeme zastávať pozíciu, na základe ktorej neuznáme Kosovo z dôvodu porušenia medzinárodného práva pri jeho vzniku.

30. Islamistický terorizmus a politický islam: Podporujeme pokračovanie aktivít medzinárodnej koalície vrátane Ruska v boji proti ISIL.

31. Budeme podporovať spoluprácu s náboženskými, duchovnými a občianskymi organizáciami s cieľom iniciovať medzináboženský a medzikultúrny dialóg.

32. Odsudzujeme cieľenú propagandu islamských extrémistov vo vzťahu k Európe, ktorá prispieva k vnútornej destabilizácii európskych

21 | ZAHRANIČNÁ POLITIKA

krajín a zároveň oslabeniu ich vôle podporovať udržanie poriadku na Strednom Východe.

33. Zvládnutie migračných vln považujeme za strategickú výzvu pre Európu.

34. Budeme presadzovať zvýšenie podpory EÚ pre krajiny susediace s vojnovými zónami (Turecko, Jordánsko, Libanon, Pakistan...), aby v nich mali utečenci zabezpečený pobyt v prijateľných podmienkach, kým sa vyrieši konflikt v ich domovskej krajine.

35. Európska únia musí zvýšiť diplomatické úsilie na ukončenie konfliktov v Sýrii a Líbyi. Dlhoročný konflikt prospieva iba radikálnym extrémistom. Európa nemôže presadzovať demokratické zmeny za každú cenu, keďže dlhodobé vojnové konflikty sú pre obyvateľov horšie ako život v nedemokratickom režime.

36. Európska únia musí naliehať na bohaté arabské krajiny – producentov ropy, aby prijímali utečencov z okolitých krajín postihnutých konfliktami.

37. Na európskej úrovni zvážime spoločné vytvorenie zariadenia pre dočasný pobyt utečencov vo vybraných krajinách za hranicou Schengenu s primeraným humanitárnym aj bezpečnostným štandardom na preklenutie doby, kým sa nerozhodne o žiadosti o azyl. Azylové konanie sa tak presunie do krajín, ktoré sú v blízkosti konfliktu a utečenci nebudú musieť platiť skupinám pašerákov a nebezpečnú cestu do Európy.

38. Považujeme za prirodzené, aby si Slovensko po prenesení azylovej procedúry do utečeneckých táborov vyberalo rodiny, ktoré nájdu u nás lepšie kultúrne zázemie na úspešnú integráciu.

39. Podporujeme ciele zvýšenie rozvojovej pomoci SR a EÚ do nestabilných krajín, ako aj vytvorenie clearingového mechanizmu EÚ na efektívnejšiu alokáciu rozvojovej pomoci z členských krajín.

40. V súvislosti s migračnou krízou podporujeme zvýšenie rozpočtu oficiálnej rozvojovej pomoci a na základe medzinárodných konzultácií, ako aj prehodnotenie Strednodobej stratégie rozvojovej spolupráce SR s cieľom rozšíriť teritoriálne priority SlovakAid o krajiny, z ktorých smerujú hlavné migračné toky.

41. Krajiny schengenského priestoru musia zlepšiť ochranu vonkajších hraníc EÚ. Utečenci prichádzajú do Európy cez bezpečné krajiny, v ktorých im nehrozí nebezpečenstvo. Je preto nezodpovedné, ak ich ľahko preniknuteľnými hranicami podporujeme, aby sa vydali na nebezpečnú cestu cez more. EÚ musí zintenzívniť spoluprácu a finančnú podporu pre krajiny, z ktorých lode odchádzajú, s cieľom zastaviť nebezpečné pašovanie ľudí cez more.

42. Budeme podporovať vzdelávanie a informovanie utečencov o ich povinnostiach hneď od prvého kontaktu s Európou.

43. Chceme sa aktívne zapájať do verejnej diskusie bez zbytočného populizmu, s dôrazom na hľadanie funkčných riešení.

44. Budeme presadzovať audit a vyjasnenie kompetencií medzi MZVaEZ a agentúrami SARIO a Slovak Business Agency tak, aby koordinátorom hospodárskej diplomacie bola zahraničná služba.

21 | ZAHRANIČNÁ POLITIKA

45. Presadíme hodnotenie zastupiteľských úradov a relevantných diplomatov podľa výkonu v oblasti ekonomickej diplomacie. Ministerstvo musí na zastupiteľské úrady do štátov primárneho záujmu vyslať špičkových ekonomických diplomatov. Zameriame sa na hospodársku diplomaciu v ekonomicky perspektívnych krajinách Afriky, Ázie a Latinskej Ameriky.

46. U tzv. neekonomických diplomatov podporíme také opatrenia vo vzdelávaní a praxi, aby predstavovali priebežný, kariérny systém prípravy na dosahovanie ekonomických cieľov zahraničnej politiky.

47. Budeme podporovať zlepšenie strategickej komunikácie v oblasti zahraničnej politiky, kde by malo MZVaEZ zohrávať vedúcu a koordinačnú úlohu.

Slováci žijúci v zahraničí

Výzvy a problémy

Slováci žijúci, pracujúci alebo študujúci v zahraničí predstavujú nielen významný zahraničnopolitický, ale aj hospodársky potenciál. Podľa zistení Štatistického úradu SR (2009) posielajú ročne na Slovensko cca 1,2 miliardy eur. Účasťou na voľbách si aj oni uplatňujú právo rozhodovať o smerovaní svojej materskej krajiny a o budúcnosti novej generácie. Podľa konzervatívnych odhadov žije v zahraničí stále približne 1,3 mil. osôb slovenskej národnosti, z ktorých približne 450 000 má volebné právo. Za Slovákov v zahraničí pritom považujeme nielen tie osoby, ktoré nemajú trvalý pobyt v zahraničí, ale aj tých krajanov, ktorí si trvalý pobyt na Slovensku ponechali. Obe skupiny však môžu voľiť zo zahraničia len poštou napriek tomu, že viacero krajín v zahraničí už umožnilo svojim občanom voľiť zo zahraničia aj elektronicky

alebo aspoň na zastupiteľských úradoch SR v zahraničí. Pritom v zahraničí žije množstvo mladých a kvalifikovaných ľudí, ktorí sa majú záujem na Slovensko vrátiť a keď aj nie, majú záujem ovplyvňovať dianie na Slovensku aj prostredníctvom hlasovania vo voľbách.

Spolupráca so slovenskými komunitami v zahraničí je dôležitou súčasťou zahraničnej politiky štátu. Tieto komunity pomáhajú k propagácii Slovenska, prezentujú jeho kultúru, podporujú turizmus, nadväzujú vzťahy a kontakty, vrátane obchodných vzťahov. Vzťahy s komunitami Slovákov sú pre Slovensko obojstranne výhodné a z toho dôvodu by ich štát mal intenzívne podporovať a zveľaďovať, najmä pokiaľ ide o uľahčenie kontaktu komunít so Slovenskom a aktívne zapájanie sa do diania v krajine.

Slovenské komunity v zahraničí sú pripravené pomôcť zviditeľniť Slovensko i v oblasti priemyslu a obchodu ako krajinu vhodnú pre investície a podnikanie, modernú, ktorá má veľké ambície stať sa špičkovým – rovnocenným partnerom iným krajinám v rôznych oblastiach. Podpora Slovákov žijúcich v zahraničí vychádza z Ústavy SR, príslušného zákona a vládou prijatej koncepcie štátnej starostlivosti o krajanov. Zákon by bolo potrebné novelizovať a koncepciu modernizovať, lebo už celkom nezodpovedajú situácii po vstupe Slovenska do Európskej únie. Najmä koncepcia by mala zohľadňovať tak špecifické potreby Slovákov, ktorých komunity majú v zahraničí postavenie národnostnej menšiny, ako aj špecifické potreby tých komunít, ktoré takéto postavenie nemajú, aby nedochádzalo k diskriminácii. Podpora sa realizuje predovšetkým formou udeľovania osvedčení Slováka žijúceho v zahraničí a dotáciami zo štátneho rozpočtu krajanským spolkom a organizáciám, ako aj jednotlivcom, čo má na starosti primárne Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí (ÚSŽZ). Udeľovanie osvedčení by bolo treba zatraktívniť, pretože v posledných rokoch sa o jeho vydanie uchádzajú takmer výlučne Slováci z Ukrajiny a zo Srbska. Navyše, z finančných dôvodov sa kontrola dokladov, ktoré sú podmienkou na vydanie

21 | ZAHRANIČNÁ POLITIKA

tohto osvedčenia, nevykonáva riadne, čo môže mať dosah aj na bezpečnosť Slovenska a bolo by preto potrebné riadne nastaviť mechanizmus spolupráce s Kriminalistickým a expertíznym ústavom Policajného zboru.

Udeľovanie osvedčení súvisí s udeľovaním štátneho občianstva, pretože držiteľ osvedčenia má oveľa miernejšie podmienky na jeho získanie, najmä z hľadiska dĺžky pobytu na Slovensku. Súčasná vláda však podmienky získania a straty občianstva nastavila zle, čoho dôsledkom prišlo o občianstvo množstvo Slovákov žijúcich v zahraničí, ktorých sa právna úprava pôvodne ani nemala týkať. Vláda to riešila korekčným mechanizmom a novelizáciou zákona, ale ten by bolo potrebné upraviť tak, aby sa viazal na reálne väzby osoby so zahraničím. Udeľovanie občianstva by sa malo zároveň zatriktívniť, aby nedochádzalo k asimilácii len z dôvodu, že okolité štáty dokážu ponúknuť neporovnateľne lepšie podmienky získania štátneho občianstva, a tým aj občianstva EÚ.

Dôležité je tiež transparentné udeľovanie dotácií a zamedzenie ich zneužívania, a to aj prostredníctvom prísnych pravidiel, ktoré treba zakotviť priamo do zákona a nielen do interného predpisu, ako tomu je v súčasnosti. Je potrebné vždy vyžadovať riadne vyúčtovanie dotácií a odmietnutie spolupráce s krajinami, ktorých zmyslom života sa stal etnobiznis. Vyúčtovanie dotácií by sa malo zjednodušiť v prípadoch tzv. minigrantov (dotácií do výšky 500 eur).

ÚŠZZ vznikol v roku 2006 ako koordinačný orgán vo vzťahu k ministerstvám a ústredným orgánom štátnej správy, ktorého úlohou bola tak tvorba štátnej politiky v oblasti starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí, ako aj jej výkon vo vymedzených oblastiach vrátane priamej komunikácie so slovenskými komunitami a menšinami v zahraničí. Terajšia vláda v rokoch 2012 – 2015 tento úrad degradovala na servisnú organizáciu Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR a odňala mu nielen koordinačnú funkciu, ale aj možnosť priamo komunikovať s krajinami. Dôležité je nielen priznať také postavenia ÚŠZZ, aké

mu patrí, ale aj zabezpečiť, aby predseda ÚŠZZ nebol politickým, ale odborným nominantom a aby ho nebolo možné svojvoľne vládou odvolať z funkcie ako doteraz.

Priama komunikácia so Slovákami žijúcimi v zahraničí spočíva nielen v komunikácii s ÚŠZZ, ale aj v zabezpečení primeraných služieb zo strany štátu s cieľom reagovať na ich naliehavé potreby, a to najmä prostredníctvom (generálnych) konzulátov v tých cudzích štátoch (resp. mestách v cudzích štátoch), kde sa nachádza silná krajanská komunita. Primerané služby na zastupiteľských úradoch SR v zahraničí by mohli zabezpečovať aj samotní príslušníci tam žijúcej slovenskej komunity, a to nielen na úrovni miestnej pracovnej sily, ale aj ako súčasť diplomatického zboru.

Lektoráty slovenského jazyka a kultúry v zahraničí sú významnou súčasťou propagácie Slovenska a jeho kultúry v zahraničí. V posledných rokoch ich bolo žiaľ z finančných dôvodov zrušených viacero po celom svete, čo nemožno vnímať pozitívne.

Citlivým problémom je výučba detí Slovákov žijúcich v zahraničí, najmä tých, ktoré majú trvalý pobyt na Slovensku, a tak sú povinní dodržiavať ustanovenia školského zákona o povinnej školskej dochádzke aj v zahraničí. V praxi to prebieha tak, že riaditeľ každej školy okrem povinných predmetov z učebného plánu určí, z ktorých predmetov musí dieťa každoročne robiť rozdielové (komisionálne) skúšky, pričom len niektoré školy vysielajú svojich učiteľov na preskúšanie do zahraničia, hoci aj za tieto deti dostávajú zo štátneho rozpočtu finančné prostriedky. Tieto deti nemajú ani iný významnejší úžitok z takejto finančnej podpory ich kmeňovej školy (napr. učebnice, strava a pod.). Podpora vzdelávania detí v krajinách, kde nemajú postavenie národnostnej menšiny, ale sú etnickou skupinou (napr. USA, západná Európa, Argentína, Austrália) tak spočíva výlučne na dotáciách Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, pretože aj učitelia vyslaní ministerstvom školstva sú umiestňovaní len do susedných štátov.

Vysielanie učiteľov však nie je dôležité len pre deti v diaspóre, ale aj pre deti a študentov (vrátane vysokých škôl) v štátoch, kde majú sloven-

21 | ZAHRANIČNÁ POLITIKA

ské komunity postavenie národnostnej menšiny. Vyslaní učitelia spolu s vyslanými osvetármi a vyslanými kňazmi (farármi) tvoria tri základné kamene, vďaka ktorým sa autochtónne menšiny našich krajanov môžu plnohodnotne rozvíjať.

V oblasti vysokoškolského vzdelávania študentov – Slovákov žijúcich v zahraničí je neraz problémom ďalšie uplatnenie mladých ľudí, ktorí si zvolia výučbu v slovenskom jazyku vo svojej novej domovine. Ak žiaci a študenti nemajú perspektívu ďalšieho štúdia alebo pracovného uplatnenia, a to aj na Slovensku, po absolvovaní štúdia v slovenskom jazyku drasticky sa zvyšuje úroveň ich asimilácie v prostredí, v ktorom žijú, pretože výučba v slovenskom jazyku tak pre nich predstavuje neraz záťaž navyše. Slovensko by malo citlivo pristupovať k tejto otázke s prihliadnutím na skutočnosť, že ide o potenciálnu bezproblémovú imigráciu vzdelaných osôb aj z profesií, v ktorých nemá štát už v súčasnosti dostatok kvalifikovanej pracovnej sily, či inteligencie. V oblasti vedy a výskumu je tiež potrebné sa zamerať popri postupnom zvyšovaní plátov slovenských vedcov aj na otázku návratu krajanov, ktorí sa dokázali v zahraničí v tejto oblasti uplatniť. Otázka návratu krajanov sa však netýka výlučne úspešných jednotlivcov v oblasti vedy a výskumu, ale aj ďalších oblastí s cieľom zastaviť tzv. odliv mozgov do zahraničia.

Naše riešenia

1. Zavedieme možnosť hlasovania vo voľbách, referende a ľudových hlasovaniach zo Slovenska aj zo zahraničia elektronicky, pričom až do zavedenia takéhoto systému volieb umožníme voľbu zo zahraničia na zastupiteľských úradoch SR v zahraničí súbežne s voľbou poštou.

2. Prizveme Slovákov žijúcich v zahraničí k budovaniu svojej materskej krajiny a k podpore jej ďalšieho smerovania, najmä tých, ktorí dlhodobo prejavujú o takúto formu spolupráce

záujem a stali sa vplyvnými a úspešnými osobnosťami z radov Slovákov v zahraničí.

3. Zapojíme Slovákov žijúcich v zahraničí do sféry hospodárskej diplomacie, osobitne tých, ktorí majú záujem a stali sa v zahraničí vplyvnými a uznávanými osobnosťami.

4. Budeme efektívne uplatňovať uzatvorené medzivládne a medzinárodné dohody o vzájomnej podpore národnostných menšín s okolitými krajinami, kde sú významne slovenské komunity.

5. Zmodernizujeme koncepciu štátnej politiky starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí na roky 2016 – 2020, ako aj nový zákon o Slovákoch žijúcich v zahraničí, ktorý zohľadní vývoj situácie po vstupe Slovenska do Európskej únie a pripraví pôdu pre voľby zo zahraničia elektronicky.

6. Zabráňime, aby Slováci v zahraničí bezdôvodne a proti svojej vôli prichádzali o občianstvo SR a novelizujeme zákon o občianstve tak, aby osoby, ktoré majú reálne väzby na cudziu krajinu, v ktorej žijú, toto občianstvo nestratili a ak ho medzitým stratili, aby im bolo vrátené.

7. Priamo v zákone upravíme podrobný proces udeľovania dotácií krajanom zo strany Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí tak, ako to majú upravené jednotlivé ministerstvá a zamedzíme udeľovanie dotácií krajanom, ktorí ich nevedia alebo nechcú riadne vyúčtovať a tým, ktorí si z dotácií spravili výnosný etnobiznis. Zároveň zjednodušíme pravidlá vyúčtovania tzv. minigrantov (dotácií do výšky 500 eur).

21 | ZAHRANIČNÁ POLITIKA

8. Priznáme Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí jeho pôvodnú právomoc koordinátora príslušných ministerstiev, najmä vo vzťahu k školstvu, kultúre, vnútru, hospodárstvu a zahraničiu a komunikátora vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí a zabránime politickým nomináciám a odvolávaniu osôb z funkcie predsedu a podpredsedu tohto úradu.

9. Zapojíme príslušníkov slovenskej komunity v zahraničí do diplomatických služieb v mieste, kde žijú, a to aj vyššej úrovni, ako je len miestna pracovná sila.

10. Nastavíme systém propagácie Slovenska v zahraničí tak, aby bol hospodárnejší, efektívnejší, so synergickým efektom a využitím skúseností slovenských diplomatov a krajanov v zahraničí. Koordinácia tohto procesu by nemala byť odtrhnutá od jeho realizácie, pričom SARIO, SACR a zriadené organizácie cestovného ruchu by tomuto procesu mali byť nápomocné.

11. Zasadíme sa za udržanie doterajšieho počtu lektorátov v zahraničí.

12. Zavedieme dobrovoľné preskúšanie detí s trvalým pobytom na Slovensku žijúcich v zahraničí, ak absolvujú školskú dochádzku v zahraničí, a to z tých predmetov, ktoré sa v zahraničí na rozdiel od Slovenska nevyučujú. Budeme podporovať vzdelávanie detí v slovenskom jazyku aj vo vzdelávacích centrách, ktoré nemajú status školy alebo školského zariadenia, najmä prostredníctvom dotácií poskytovaných Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí.

13. Systém vysielania učiteľov na školy do zahraničia upravíme tak, aby o krajine vyslania učiteľa rozhodoval Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí a nie Ministerstvo školstva, vedy,

výskumu a športu SR. Podobným spôsobom by sa malo rozhodovať o vysielaní osvetárov a po dohode s príslušnou cirkvou aj o vysielaní kňazov (farárov), resp. duchovných do slovenských komunít v zahraničí.

14. Podporíme zvýšenie počtu miest na vysokých školách v prospech Slovákov žijúcich v zahraničí, ktorí nemajú trvalý pobyt na Slovensku a absolvovali výučbu v základných a stredných školách v slovenskom jazyku v zahraničí. V súčinnosti so Slovenskou rektorskou konferenciou odstránime bariéry, ktoré bránia Slovákom najmä z Ukrajiny a Chorvátska dostať sa a študovať na vysokých školách na Slovensku bez toho, aby to malo zásadný vplyv na dĺžku ich štúdia a prípravu na budúce povolanie.

15. Prijmeme opatrenia pre postupný návrat krajanov, ktorí sa dokázali v zahraničí uplatniť nielen vo vede a výskume, aby mohli vo svojej domovine plnohodnotne pokračovať vo vykonávaní svojej profesie (vrátane výskumu) a budovať tu perspektívne vedecké a iné tímy.

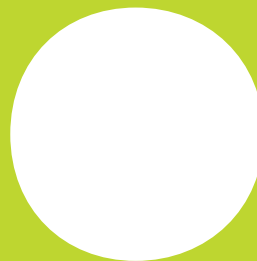

W

**22. Otvorené vládnutie
a lepšia dostupnosť informácií**

23. Priama demokracia

24. Občiansky aktivizmus

DOBRÁ POLITIKA

Do politiky sme vstúpili, pretože veríme, že politika, ako verejná služba môže byť krásnym a ušľachtilým povoláním. Thomas Jefferson, tretí prezident Spojených štátov o angažovaní sa v politike vyhlásil: „Verejná služba a osobné trápenie sú nerozlučiteľne späté.“ Koncepcia politiky ako umenšovania vlastného dobra v prospech dobra verejnosti sa u nás, žiaľ, úplne vytratila. V politike sa angažujú ľudia, ktorí majú často jediný cieľ – požívať výhody plynúce z moci a obohatiť sa na úkor verejnosti.

Títo politici pokladajú ľudí za ovce, ktorým stačí dať na konci volebného obdobia zopár eur, nejaký sociálny balíček a ľudia zabudnú na systematické rozkrádanie verejných peňazí, žalostný stav našich nemocníc, škôl, na zlé služby štátu.

Verili sme, že so slobodou príde aj nová generácia politikov, ktorí budú klásť verejný záujem nad vlastný záujem a nad záujem svojej strany. Od revolúcie prešlo 25 rokov, ale očakávania ľudí sa nenaplnili. Politika je pokladaná za špinavú a skorumpovanú záležitosť, mnoho čestných, statočných a šikovných ľudí sa radšej angažuje v iných povolaniach, než by malo ísť do politiky. Čestným ľuďom, ktorí chcú politiku robiť poctivo, prináša politika naozaj len trápenie, nezriedka znechutenie. Chceli by sme očistiť politiku a prinavrátiť jej pôvodný význam služby v prospech ľudí. Politika, ako hľadanie najlepších riešení pre kvalitný život človeka v rôznych oblastiach je inšpiratívnou a náročnou prácou, nie dobrým biznisom pre hrabivých ľudí, oligarchov alebo babrákov.

Zároveň by sme chceli vyzvať všetkých, ktorí majú nápady, ako zlepšiť našu spoločnosť a chuť angažovať sa vo verejnom živote, aby sa pridali. Lepšia politika nie je výsadou elít, ale vecou nás všetkých.

... kde zákony tvoria ľudia, nie bábk v rukách finančných skupín, a informácie sú voľne dostupné.

Výzvy a problémy

Otvorené vládnutie

Silná občianska spoločnosť je základným pilierom demokracie. Zabezpečuje kontrolu moci a zároveň má kreatívny potenciál prinášať nové inšpirácie a vízie. Otvorené vládnutie je spôsob, ako zabezpečiť, aby správa vecí verejných bola transparentná, efektívna a aby sa predstavitelia moci zodpovedali občanom za svoje rozhodnutia. Zároveň účasť na správe vecí verejných je jedným zo základných občianskych a politických práv a toto právo je zakotvené aj v Ústave SR. Slovenská republika sa v roku 2011 stala súčasťou medzinárodnej iniciatívy Partnerstvo pre otvorené vládnutie, čím sa prihlásila k zámeru posilňovať občiansku participáciu.

Štruktúrovanú občiansku spoločnosť alebo tretí sektor tvorí široké spektrum mimovládnych neziskových organizácií (ďalej len „MNO“), ktoré svojou činnosťou pokrývajú takmer všetky oblasti života a v mnohých smeroch nahrádzajú štát. Rozvoj občianskej spoločnosti však čelí viacerým negatívnym trendom. Občania a MNO sú často považovaní zo strany štátu za nepriateľov a nie za rovnocenných partnerov. Problémom je uplatňovanie „práv“ verejnosti vyplývajúcich z legislatívnych pravidiel vlády, ktoré upravujú napríklad pripomienkový proces. Legislatívne pravidlá sú len prílohou k uzneseniu vlády, ktoré je interným dokumentom zaväzujúcim len členov vlády, resp. príslušné ústredné orgány štátnej správy. „Práva“ verejnosti vyplývajúce z legislatívnych pravidiel vlády sú preto nevyhnutné. Štátna správa nemá povinnosť spolupracovať s verejnosťou a MNO, často je spolupráca výsledkom len dobrej vôle. Aj v prípade zavedených mechanizmov, ako napríklad proces pripomienkového konania, je spolupráca verejnej správy a občianskeho sektora mnohokrát

iba formálna. Občianska spoločnosť je síce niekedy prizvaná ku spolupráci alebo k rozporovým konaniam k legislatívnym návrhom, no v konečnom dôsledku sa názory a návrhy občianskeho sektora nerešpektujú. Stručná analýza výsledkov niektorých pripomienkových konaní poukazuje na to, že na rozdiel od pripomienok jednotlivých rezortov, pripomienky verejnosti vo veľkej miere neboli zapracované. Pripomienky verejnosti sú často odmietané z formalistických dôvodov, ako napríklad „pripomienka nemala formu pripomienky“. Občianske iniciatívy a MNO sú v pozícii podradeného partnera, neexistuje reprezentatívny koordinačný alebo strešný orgán, ktorý by vstupoval do verejnej diskusie a vzťahu so štátom.

Ďalším faktorom, ktorý negatívne ovplyvňuje otvorené vládnutie je slabá finančná podpora MNO zo strany štátu a súkromného sektora. Verejné finančné zdroje sú nestabilné, čo vystavuje MNO existenčnému riziku. Výnimkou je mechanizmus asignácie 2 % (resp. 3 %) dane z príjmu, ktorý však chcela vláda zrušiť. V súčasnosti tiež neexistuje legislatívne prostredie, ktoré by systematicky podporovalo účasť MNO na správe vecí verejných a zaväzovalo štát zapájať občiansku spoločnosť do tvorby verejných politík. Zákony sa často prispôbujú silným lobingovým skupinám a oligarchom a nie skutočnému záujmu ľudí. Lobing je pritom regulovaný vo všetkých významných štátoch sveta, ako aj v Európskom parlamente, pričom na Slovensku boli zatiaľ všetky legislatívne pokusy o jeho uzákonenie neúspešné (2005, 2012, 2013).

Lepšia dostupnosť informácií

Predpokladom úspešného otvoreného vládnutia sú aj ľahko dostupné a kvalitné informácie. Ak verejná správa poskytne kvalitné dáta, súkromný sektor, neziskové organizácie a samotní občania môžu vytvoriť užívateľsky atraktívne koncepty, aplikácie a inovatívne služby postavené na týchto dátach. Takýto prístup znižuje požiadavky na štát a verejnú správu pri zabez-

pečovaní mnohých služieb, napríklad znižuje množstvo žiadostí v rámci poskytovania informácií podľa zákona o slobodnom prístupe k informáciám, alebo aj nových požiadaviek súvisiacich s e-governmentom, ako aj so službami využívajúcimi nové technológie.

Pravidlo, že neznalosť zákona nikoho neospravedľuje je v modernej dobe so stále sa zvyšujúcim nárastom vnútroštátnej legislatívy, ale aj legislatívy EÚ neudržateľné bez toho, aby sa legislatívny proces ešte viac elektronizoval. Na úrovni samosprávy by bežní občania, ako aj podnikateľský sektor privítali vytvorenie celoštátnej databázy, v ktorej by sa v záväznej forme uverejňovali všetky všeobecne záväzné nariadenia obcí, miest a samosprávnych krajov.

Na Slovensku je takisto problémom, že súčasná miera otvorenosti samosprávy je nedostatočná a mnoho dôležitých informácií o rozhodnutiach samosprávy a jej hospodárení zostáva ukrytých na úradoch. Otvorená samospráva zverejňuje všetky dáta, ktoré má k dispozícii a z ktorých vychádza pri tvorbe rozvojových programov, príprave rozpočtov a plánovaní. Cestou k zvýšeniu verejnej kontroly a k zvýšeniu miery vedomostí o samospráve je zverejňovanie dát, najmä ekonomických a legislatívnych, s ktorými úrady pracujú. Dáta musia byť zverejnené v otvorených formátoch a v analytickom členení, s možnosťou vyhľadávania, filtrovania, triedenia a kopírovania tak, aby bolo možné s nimi ďalej pracovať a prípadne odhaliť neefektívne narábanie s verejnými prostriedkami. Všade, kde je to možné, by mali byť dáta prepočítavané aj na jednotkové (obyvateľ, kilometer miestnych komunikácií, žiak školy a pod.).

Štrukturálne fondy, Finančný mechanizmus EHP a ďalšie dotlačné rezortné mechanizmy tvoria jeden z podstatných zdrojov verejných financií využívaný samosprávami, podnikateľmi a neziskovými organizáciami. Preto je dôležité umožniť občanom získať o týchto mechanizmoch čo najviac informácií. Na tento účel môže účinne slúžiť špecifická webová stránka, ktorá by občanom poskytovala informácie o využívaní uvedených finanč-

ných mechanizmov a výsledkoch, ktoré sa vďaka nim podarilo dosiahnuť, o vplyve na regióny, ale aj o možnostiach, ako sa môžu občania zapojiť do prebiehajúcich projektov.

Naše riešenia

- 1.** Zakotvenie ústavného práva na dobrú správu vecí verejných. Na rozdiel od práva účasti verejnosti na správe vecí verejných samotné právo na dobrú správu vecí verejných v Ústave SR zakotvené nie je, hoci ho medzinárodné dokumenty z oblasti ľudských práv a slobôd výslovne uvádzajú. V tejto súvislosti bol v roku 2001 na úrovni EÚ prijatý Európsky kódex dobrej správnej praxe.
- 2.** Uvedenie do praxe konkrétnych nástrojov, ktoré umožnia pravidelný a kvalitný dialóg pri tvorbe a realizácii legislatívnych, alebo exekutívnych opatrení vlády s občianskou spoločnosťou.
- 3.** Úprava zákona o tvorbe právnych predpisov tak, aby sa štát legislatívne zaviazal, že bude zapájať občanov (verejnosť) a mimovládne neziskové organizácie do tvorby politík a stratégií od ich začiatku, teda pri samotnom určovaní priorit v tvorbe politík. Popri účasti verejnosti na legislatívnom procese by zákon mal upraviť aj účasť profesionálnych lobistov (vrátane registrácie a podávania správ).
- 4.** Posilnenie účasti občanov v medzirezortnom pripomienkovom konaní zjednodušením podpory pripomienok a funkčnosťou Portálu právnych predpisov.
- 5.** Vyžadovanie zodpovednosti od verejnej správy a zdôvodňovanie postojov a rozhodnutí

22 | OTVORENÉ VLÁDNUTIE A LEPŠIA DOSTUPNOSŤ INFORMÁCIÍ

voči všetkým podnetom, ktoré verejná správa získava od občanov a MNO v rámci participatívneho procesu.

6. Štandardnou súčasťou tvorby verejných politík by sa mala stať účasť MNO v príslušných pracovných skupinách, ktorá by nemala byť vnímaná ako ohrozenie záujmov štátu.

7. Prísne dodržiavanie princípu notifikácie tak, aby všetky zainteresované subjekty a aktéri boli v dostatočnom predstihu informovaní o pripravovanej tvorbe verejnej politiky v počiatočnej fáze, pred samotným začiatkom formálneho procesu.

8. Zavedenie princípu zdieľania informácií zo strany verejnej správy so všetkými zainteresovanými subjektami zapojenými do procesu tvorby politík.

9. Zavedenie tzv. legislatívnej stopy zákonov, teda zverejňovanie kompletnej dokumentácie od legislatívneho zámeru cez zoznam členov pracovných skupín a ich návrhov po finálne schvaľovanie v parlamente. Konsolidovaná forma návrhov zákonov by sa mala predkladať vždy vtedy, ak ide o rozsiahlu novelizáciu platného zákona alebo ak sa predkladá v poradí už tretia novelizácia toho istého zákona.

10. Podpora systematického vzdelávania úradníkov, ktoré by posilňovalo motiváciu a zručnosti vo vedení konštruktívneho dialógu s verejnosťou.

11. Pokračovanie princípu asignácie 2 % (resp. 3 %) dane z príjmu a aktívna podpora darcovstva.

12. Zlepšenie funkčnosti a užívateľskej jednoduchosti portálu data.gov.sk, kde sa zhromažďujú dáta, ktoré štát vytvára.

13. Sprístupnenie informácií v elektronickej forme a v otvorenom formáte.

14. Rozšírenie okruhu osôb povinných poskytovať všetky informácie (t. j. nielen tie, ktoré sa týkajú ich činnosti financovanej z príspevku od štátu) aj na obchodné akciové spoločnosti vlastnené štátom a samosprávou, ako aj na spoločnosti zriadené povinnými osobami a na tie MNO, ktoré sú príjemcami finančnej podpory od štátu alebo samosprávy s výnimkou asignovanej dane z príjmu.

15. Zlepšenie funkčnosti katastra nehnuteľností a umožnenie rozšíreného vyhľadávania prostredníctvom kombinácie dát.

16. Zavedenie povinnosti zverejňovať životopisy kandidátov na verejnú funkciu ešte pred ich zvolením alebo vymenovaním.

17. V obchodnom registri by sa mali zobrazovať aj údaje z iných štátnych registrov (dlžníci na daniach a poistení, register účtovných závierok...). Takisto zabezpečíme lepšie sprístupnenie údajov zo zbierky listín, tak ako je to v Českej republike.

18. Zriadenie celoštátnej elektronickej databázy všeobecne záväzných nariadení obcí, miest a samosprávnych krajov.

19. Samospráva by mala povinne zverejňovať na internete aj tieto informácie: aktuálny

22 | OTVORENÉ VLÁDNUTIE A LEPŠIA DOSTUPNOSŤ INFORMÁCIÍ

rozpočet, archív rozpočtov, záverečné účty, rozpočtové opatrenia, priebežné plnenie rozpočtu na strane príjmov aj výdavkov na mesačnej báze, analyticky členené informácie o dlhovej službe, prevádzkové náklady zariadení v správe samosprávy, zoznam nedoplatkov na službách a nájomnom voči samospráve, náklady na jednotlivé činnosti zabezpečované samosprávou, plány verejného obstarávania s odôvodnením, zoznamy obecných bytov, zápisnice s výberových konaní, majetkové priznania volených funkcionárov samosprávy, správy hlavného kontrolóra, interné smernice týkajúce sa verejného obstarávania, plán verejného obstarávania, jeho audit a vyhodnotenie.

20. Rozšírenie okruhu povinných informácií poskytovaných políciou a úradmi, tak aby pod infozákon spadali napríklad rozhodnutia polície o odmietnutí trestného oznámenia v prípade korupcie a iných trestných činov súvisiacich s verejnou funkciou.

21. Zvyšovanie dostupnosti zverejňovaných informácií pre ľudí so zdravotným postihnutím (slabozrakí a nevidiaci).

22. Vytvorenie portálu, kde na jednom mieste budú dostupné v prehľadnej a užívateľsky priateľskej forme všetky informácie o dotačných schémach.

... kde politici nekladú prekážky ľuďom v priamej správe vecí verejných.

Referendum

Výzvy a problémy

Ústava Slovenskej republiky ustanovuje, že „štátna moc pochádza od občanov, ktorí ju vykonávajú prostredníctvom volených zástupcov alebo priamo“. Ústava takto zakotvuje demokratickú formu vlády, kde ľud je pôvodným zdrojom štátnej moci, ako aj inštitút referenda. Inštitút referenda tak predstavuje jedinečnú možnosť občanov podieľať na správe vecí verejných priamo. Podľa judikátu Ústavného súdu SR je referendum určitou „poistkou“ občana voči parlamentu, aby si v zásadných otázkach nechal „poradiť“ od občanov alebo aby občania v referende hlasovaním zobrali na seba zodpovednosť, ktorú parlament nechce, nemôže, nevie alebo nedokáže uniesť. Referendum tak plní dve dôležité funkcie – kontrolnú a iniciatívnu. Napriek jedinečnej možnosti občanov podieľať sa na správe vecí verejných prostredníctvom referenda, spoločenská realita ukazuje, že inštitút referenda nenašiel silné zakotvenie v národnej politickej praxi v porovnaní s inými európskymi štátmi. Od vzniku samostatného štátu sa na Slovensku referendum uskutočnilo celkovo osemkrát. Z tohto počtu: jedno referendum bolo zmarené, šesť bolo neúspešných pre nedostatočnú účasť a iba jediné referendum bolo úspešné, t. j. referendum v roku 2004, ktorým sa rozhodovalo o vstupe Slovenskej republiky do Európskej únie. Účasť oprávnených voličov na úspešnom referende však len mierne prekročila 50 % kvórum vyžadované čl. 98 Ústavy Slovenskej republiky pre platnosť výsledkov referenda. Vzhľadom na historické skúsenosti možno konštatovať, že striktná požiadavka referendového kvóra de facto oslabuje využitie tohto inštitútu priamej demokracie. Nastavením 50 % kvóra pre platnosť referenda spôsobuje postupné otupenie záujmu ľudí o správu vecí verejných. Poznatky

z iných krajín, kde má inštitút referenda dlhoročnú tradíciu (napr. Švajčiarsko), naznačujú, že obligatórne potvrdzovanie každej zmeny alebo doplnenia základnej právnej normy (ústava) referendum môže stabilizovať právny systém, odrádzať od neuvážaných novelizácií ústavy a motivovať ľudí k rozhodovaniu o veciach verejných. Možný nárast počtu referend z dôvodu zníženia kvóra sa z hľadiska dopadov na štátny rozpočet dá minimalizovať tým, že sa budú organizovať spoločne s najbližšími celoštátnymi voľbami.

Naše riešenia

1. Zavedenie nízkonákladového referenda, keď hlasovanie bude prebiehať v tej istej miestnosti, ako iné celoštátne voľby.
2. Novelizácia ústavného zákona, ktorým sa zruší súčasné 50% kvórum potrebné na platnosť referenda, a teda referendum bude platné bez ohľadu na účasť oprávnených voličov. S cieľom vyhnúť sa akýmkoľvek snahám o deštrukciu demokratického parlamentného systému, referendum sa zakáže vo veciach týkajúcich sa skrátenia volebného obdobia NR SR.
3. Zrušenie referendového kvóra potrebného na platnosť konania miestneho referenda a referenda na úrovni vyšších územných celkov.
4. Zníženie percenta potrebného na vyhlásenie referenda na základe petície skupiny obyvateľov obce. V prípade miestní žime percento z 30 % na 20 % oprávnených voličov a v prípade vyhlásenia referenda na úrovni samosprávneho kraja sa toto percento znižuje zo súčasných 30 % oprávnených voličov na 10 % oprávnených voličov.

5. Zníženie počtu občanov, ktorí môžu petíciou požiadať o vypísanie referenda na 100 000.

Zmena volebného systému

Slovensko potrebuje novú spoločenskú dohodu, z ktorej vzíde lepší volebný systém. Systém, ktorý dá viac moci ľuďom a menej elitám. Myslíme si, že ľudia by si mali sami zvoliť svojich poslancov v jednomandátových volebných obvodoch. Veríme, že ľudia si vyberú lepších poslancov, najmä ľudí z ich regiónu, ktorých prácu poznajú a budú lepšie hájiť záujmy voličov. Preto chceme, aby sa volebný systém na Slovensku zmenil na zmiešaný, v ktorom minimálne polovica poslancov bude zvolená priamo ľuďmi v jednomandátových volebných obvodoch. Politické strany by tak stratili monopol na nomináciu poslancov do NR SR a ľudia by mohli svojich poslancov lepšie kontrolovať.

Podľa konzervatívnych odhadov žije v zahraničí stále približne 1,3 mil. osôb slovenskej národnosti, z ktorých približne 400 000 má volebné právo. Voliť však zo zahraničia môžu len poštou napriek tomu, že viacero krajín v zahraničí už umožnilo svojim občanom voliť zo zahraničia aj elektronicky alebo aspoň na zastupiteľských úradoch SR v zahraničí. Pritom v zahraničí žije množstvo mladých a kvalifikovaných ľudí, ktorí sa majú záujem na Slovensko vrátiť a keď aj nie, majú záujem ovplyvňovať dianie na Slovensku aj prostredníctvom hlasovania vo voľbách.

Legislatívna iniciatíva občanov

Na úrovni Európskej únie majú občania prostredníctvom petície v rámci európskej iniciatívy občanov právo vyzvať Európsku komisiu, aby predložila návrh právneho predpisu v oblasti, v ktorej má EÚ legislatívnu právomoc. Petíciu musí podpísať milión občanov, čiže 0,2 % z celkového počtu obyvateľov EÚ. Podobný mechanizmus navrhujeme zaviesť aj na Slovensku. Ak 100 000

občanov podpíše petíciu (aj elektronickou formou), ktorej prílohou je znenie návrhu zákona, Národná rada SR je povinná sa takto predloženým návrhom zákona zaoberať ako každým iným návrhom zákona, pričom splnomocnenec týchto občanov by predložený návrh zákona mohol v Národnej rade SR obhajovať.

Naše riešenia

1. Zmena volebného systému tak, aby sa vytvorilo 75 volebných obvodov, približne kopírujúcich dnešné okresy. Tam by ľudia priamo volili svojho poslanca. Dvaja kandidáti s najväčším počtom hlasov by podobne ako v prezidentských voľbách postúpili do druhého kola. Poslancom zastupujúcim okres v NR SR by sa stal ten, ktorý by získal v druhom kole najviac hlasov. Zvyšných 75 poslancov by sme volili rovnako ako doteraz na celoslovenských kandidátnych listinách.

2. Možnosť hlasovania vo voľbách, referende a ľudových hlasovaniach zo Slovenska aj zo zahraničia elektronicky.

3. Novelou Ústavy SR zavedieme na Slovensku mechanizmus občianskej legislatívnej iniciatívy občanov spočívajúcej v práve predložiť NR SR návrh zákona ako prílohu petície podpísanej 100 000 občanmi.

24 | OBČIANSKY AKTIVIZMUS

... kde podporujeme občiansky aktivizmus a vážime si občiansku statočnosť ľudí.

Výzvy a problémy

Obyčajní ľudia a nezávislé osobnosti začali ako občiansky projekt, keď hnutie ako jediný subjekt otvorilo kandidátku všetkým občiansku statočným a odborne zdatným ľuďom na Slovensku. Občiansky aktivizmus je našim DNA a mnoho ľudí, ktorí sa stali poslancami pôsobili najskôr ako občianski aktivisti, ktorí skúšali zmeniť spoločnosť k lepšiemu. Ich osobná statočnosť a neúplatosť viedla niekedy až k strate zamestnania a perzekúcii. Ako vďaka za všetkých, čo svoj čas a sily venujú občianskemu aktivizmu hnutie Obyčajní ľudia a nezávislé osobnosti vytvorilo v roku 2013 projekt Spájame statočných. Aktívne vyhľadávame prípady výnimočnej odvahy, medializujeme tieto pozitívne vzory a ich osudy a zastupujeme nefunkčný štát v odmenení protikorupčného konania. Ocenenie protikorupčných bojovníkov kombinuje finančnú a symbolickú odmenu, ktorá zohľadňuje charakter ich činu a osobnej obety, ktorú podstúpili. Usilujeme sa, aby sa občianska spoločnosť priblížila tzv. vysokej politike, aby sa konečne skončila partokracia, profesionálne rozkrádanie, klamstvo a populizmus. Občanov chceme zbaviť pocitu, že sú ľuďmi druhej kategórie a pre politikov sú zaujímaví len pár dní pred voľbami. Chceme byť rovní nielen v povinnostiach, ale aj v právach. Politici musia cítiť, že občiansky hlas je silný, dôsledný a nezabúda. Nemusí byť vždy jednotný, ale práve v jeho rôznorodosti je jeho sila. Nemusíme s každým názorom súhlasiť, ale musíme urobiť všetko pre to, aby ho mohli občania prezentovať.

Naše riešenia

1. Budeme presadzovať, aby do NR SR mohli kandidovať aj nezávislí kandidáti (s podmienkou získania určitého počtu petičných podpisov podobne ako pri komunálnych voľbách a v prezidentských voľbách). Voľby do NR SR sú totiž jedinými domácimi voľbami, v ktorých môžu kandidovať výhradne stranícki kandidáti.
2. Budeme zásadne presadzovať systémovú podporu občianskych aktivít. Občiansku spoločnosť nie je možné budovať bez podpory mimovládnych organizácií. Je potrebné občanom ponechať možnosť zasíelať časť svojich daní mimovládnym organizáciám a táto možnosť by sa nemala obmedzovať.
3. Chceme naďalej verejne oceňovať občianske aktivity a vytvárať podmienky pre financovanie aktivít, ktoré posilňujú sociálny kapitál z verejných aj súkromných zdrojov.
4. Chceme vytvárať podmienky pre vznik a prijímanie nezávislej spätnej väzby od aktívnych občanov na činnosť verejných inštitúcií a zabezpečiť náležitú odozvu na občianske podnety.

www.obycajniludia.sk